

Ἡ ΠΕΡΙΩΤΙΚΗ ἙΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΚΔΟΤΑΙ:

Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας ὅλης:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ . . Δραχ. 150.000
Ἐξάμηνος . . > 80.000
Ἑσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ . . Δολλ. 10
ἢ Διραι Ἀγγλίας 3 1/2
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 300.000
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ . . . ΔΡΑΧ. 12.500

Ἀνταπιστάλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΑΦ. ΝΑΡΟΣ Γ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧ. ΗΛΙΔΗΣ (Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΝ, Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ἐπιστολὴ τῆς Α.Θ. Παναγ. τοῦ Οἰκουμένου Πατριάρχου ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ	549
Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα:	Ἀρτινὰ ἱστορικὰ σημεῖωματα 551
Κων. Ἀθ. Δικμάντη:	Ἀγάντες Ρήγα 557
Βασ. Γ. Μπαρᾶ:	Πατριαρχικὴ Ἐξarchία Γερουσιῶν 562
Γεωργίου Σίνα:	Ὁ Παλαιὸν Πατρὸν Περθένης, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων 566
Σωτ. Ζούμπου:	Περὶ Βοημοῦνδου καὶ Ἰωαννίνων 572
Βασ. Κ. Σκαφιδᾶ:	Τὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μεσόβου 574
Κ. Α. Παπαγεωργίου:	Σύζουτ, Ἀχερουσία λίμνη, Γλυκὺς κόλπος 578
Παναγιώτου Χρήστου:	Μεθόδιος Ἀνθρακίτης 581
Ἰωσήφ Μ. Μάτσα:	Γιαννιώτικα Ἐβραϊκά Τραγούδια 587
Δημ. Σαλαμάγκα:	Λελογραφικὰ σχεδιάσματα 599
Ἀθαν. Χ. Παπαχαρίτη:	Γλωσσικὸν σημεῖωμα 602
Φρέσως Γ. Ἰωαννίδου:	Ἡ Ἡπειρωτικὴ Οἰκοτεχνία 603
Μιχ. Κόκκορου:	Τὸ Ἀμυλικὸν Κουκουλίον 608
Ἀριστ. Βασιλειάδης:	Αἱ κατωλισθήσεις ἐδαφῶν εἰς Ἡπειρον 610
Στράτη Ν. Ἀθνασάκου:	Ἡ ἱετροφαρμακευτικὴ περιθάλψις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου 612
Πάνου Γ. Φάντη:	Γεώργιος Χατζῆς—Πελλερέν 616
Χρυσάνθης Ζιτσαίας:	Τὸ Κάρδι (πέλιμα) 628
Χρ. Χρηστοθασιλή:	Φύλλα τῆς ζωῆς μου (διήγημα) 629
	Ἡ Ροδόδα (Συλλογὴ Β. Σκαφιδᾶ) 63
Carl. Sandburg:	Ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὰ σπατημένα δάχτυλα (Μετὰρ. Γ. Ἀντιστείου) 633
Γεωργ. Κοτζίουλα:	Ἀπό μικρὸς στὰ γράμματα 636
Γ. Κ. Κουτσουχίρα:	Νανούρισμα τῆς Δέμνης (ποίημα) 641
	Ἡ Δερμιὰ (Συλλογὴ Σκοφιδᾶ) 641
Τάκη Σιωμπούλου:	Ὁ Δημαρχὸν στὴ νεοελληνικὴ ποίησιν 642
Βασίλ. Κραφίτη:	Δωδεώνη 649
	Ὁ Ρέδας (Δημῶδες Ἡπειροῦ, Μουσικὴ Μ. Νικολάου)

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημεῖωματα: Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας στὴν Ἡπειρον—Ἡ νέα Ζωσιμαία Σχολή—Τὸ Τσιτίτσιον—Ἡ νυκτερινὴ Σχολή—Ὁ Τουρισμός—Ἐκδρομαὶ στὴν Παργα—Ἐκδηλώσεις γιὰ τὴν ἐκδόσιν τῆς Ἀπειρωτικῆς Ἐστίας—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη: «Ἡ Μπαλλάντα τῆς Ἀγάπης»—Ἀλεξ. Γερνά: «Κινητοὶ τῆς γαλήνης»—Δτ. Φ. Τηλεκίδης: «Δημοτικὰ μοτιῶτα»—Ἀσέρ Ρ. Μωυζῆ: «Ἡ φιλικὴ ἐκλήγων καὶ ἱσραηλιτῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων—Ροννιὰ Ρόντι: «Γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια. Γυναικία».—Τὰ γεγονότα τοῦ Μαΐου.—Ἀθλητικὴ κίνησις.—Ἀλληλογραφία.—Βιβλία—περιοδικὰ ποὺ λάβαμε.

† ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ νέας Ρώμης,
Οἰκουμενικός Πατριάρχης

Τοῖς ἐντιμοτάτοις κυρίοις Ε. Α. Φακατσέλη καὶ Μιχ. Χαρ. Μάνω, τέκνοις
ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς τῆς ἡμῶν Μετρούπολεως, χάρις εἴη ταῖς ὑμετέροις

Ἐντιμότησι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ

Εἰς Ἰωάννινα

Μετ' ἐξαιρετικῆς χαρᾶς ἐλάβομεν τὸ παρὰ τῶν ὑμετέρων ἀγαπητῶν
Ἐντιμοτήτων ἀποσταλὲν ἡμῖν ἀξιόλογον ὑμῶν Περιοδικὸν «Ἑπειρωτικὴ
Ἑστία», διὰ τε τὴν τοιοῦτῳ τῷ λεπτῷ τρόπῳ ἐκδήλωσιν τῶν πλουσίων ὑμῶν
αἰσθημάτων, τὴν εὐγενῆ προσφορὰν καὶ τὴν καλὴν τῆς ἐπικοινωνίας
ταύτης εὐκαιρίαν.

Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον εὐχαριστοῦμεθα μελετῶντες αὐτό, ἐκ τοῦ πολλοῦ
ἐνδιαφέροντος ὅπερ προκαλεῖ καὶ ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι θὰ θησαυρίσωμεν δι' αὐτοῦ
τὴν καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην.

Καὶ νῦν γράφοντες ἡμῖν ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν εὐχαριστίας
θερμοτάτας ἐπὶ τῇ πρόφρονι ταύτῃ ἀποστολῇ καὶ μεζόνως νὰ συγχαρῶμεν
διὰ τὴν ἔκδοσιν τοιοῦτου περισπουδάστου Περιοδικοῦ, εὐχόμενοι ὅπως
ὁ Ὑψιστος ἐνισχύῃ ὑμᾶς πρὸς συνέχισιν τῆς τόσον γονίμου πνευματικῆς
ὑμῶν ἐργασίας.

Καὶ ἐπὶ τούτοις παρακαλοῦντες ὅπως ἡ εὐγενὴς αὕτη χειρονομία
τῶν ὑμετέρων Ἐντιμοτήτων συνεχισθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀπονέμομεν ὑμῖν
δλόθυμον τὴν πατρικὴν καὶ Πατριαρχικὴν ὑμῶν εὐλογίαν.

Διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

αἱ νύ' Μαΐου ιη'

THE HISTORY OF THE

REIGN OF KING CHARLES THE FIRST

IN THE YEAR 1649

BY JOHN BURNET

OF THE UNIVERSITY OF OXFORD

IN TWO VOLUMES

VOLUME THE FIRST

THE first of King Charles the first's reign was a year of great calamity to the kingdom. The king was forced to flee from London to the north, and the parliament was divided into two parties, the parliamentarians and the royalists. The king was executed on 30th January 1649, and the kingdom was divided into two parts, the north and the south.

The king's death was a great blow to the kingdom, and the parliamentarians were determined to continue the fight. They sent an army to the north, and the king's son, Charles II, fled to France. The parliamentarians then declared that the king was dead, and they began to rule the kingdom.

The parliamentarians were divided into two parties, the parliamentarians and the royalists. The parliamentarians were determined to continue the fight, and they sent an army to the north. The king's son, Charles II, fled to France, and the parliamentarians declared that the king was dead.

The king's death was a great blow to the kingdom, and the parliamentarians were determined to continue the fight. They sent an army to the north, and the king's son, Charles II, fled to France. The parliamentarians then declared that the king was dead, and they began to rule the kingdom.

The king's death was a great blow to the kingdom, and the parliamentarians were determined to continue the fight. They sent an army to the north, and the king's son, Charles II, fled to France. The parliamentarians then declared that the king was dead, and they began to rule the kingdom.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΙΟΥΝΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 14

ΙΩ. Ν. ΦΡΑΓΚΟΥΛΑ, Καθηγητοῦ

ΑΡΤΙΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ι. 'Ο ἱερομόναχος Φλαβιανός.

'Ο ἱερομόναχος Φλαβιανός εἶναι μία σπουδαία Ἀρτινὴ προσωπικότης τοῦ περασμένου αἰῶνος. Ἐγεννήθη στὴν Ἀρτα τὸ 1781 καὶ σὲ ἡλικία εἰκοσιπέντε περίπου ἐτῶν ἦλθε στὴ μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς πατρίδος μου Σκιάθου, ὅπου καὶ ἔγινε μοναχός.

'Όταν ὁ Φλαβιανός εἰσῆρχετο στὴ μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἠγοούμενος ἦτο ὁ ἱερομόναχος Νήφων, ἐκ τῆς νήσου Χίου, ἀπὸ τοῦ σπουδαίου κολλυβιδεῶς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ ἐδιδάχθη τὴν αὐστηρὴν μοναχικὴν πολιτεία. Τὸ 1816 ἔγινε

ἠγοούμενος, τρίτος στὴ σειρά, στὴ μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ ἡγουμενία του αὐτὴ ἐκράτησε ὡς τὸ τέλος περίπου τοῦ 1821. Τότε ἦλθε σὲ διαφωνία μὲ τοὺς προεστούς τῆς νήσου γιὰ περιοριστικὰ ζητήματα τῆς μονῆς καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἡγουμενία καὶ νὰ φύγῃ.

Ἀπὸ τῆ Σκιάθου ὁ Φλαβιανός ἦλθε στὴν ἀρχὴ στὴ νῆσο Κέα καὶ ἐπειτα στὸν Πάρον, ὅπου διορίσθη «κατὰ μετάπεμψιν» ἠγοούμενος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Τὸ 1823 ἦλθε στὴν Ὑδρα καὶ ἀργότερ' ἐπὶ τὸ Ναύπλιο καὶ σὶδ Λιγαυρίδ καὶ ἐδῶ ἔγινε ἡγεύμενος στὸν ἅγιον Μερχούριο.

Στὸ διάστημα αὐτὸ οἱ μοναχοὶ τῆς Σκιάθου ἔγραψαν πολλὰς φορές στὸν Φλαβιανὸ «τὸν γνῆσιον καὶ θεόκλητον αὐτῶν πνευματικὸν πατέρα» καὶ τὸν παρεκάλουν «ὅπως εἰσπλαγχυσθεὶς προφθάσῃ αὐτοῖς ταχέως καὶ περιθάλλῃ ὡς ὄντις τὰ ἐαυτοῦ νοσσία» καὶ ἐπιστρέψῃ στὴ Σκιάθου «ἐπιποθοῦντες ἰδεῖν αὐτὸν ὡς οἱ τυφλοὶ τὸν ἥλιον»¹. Τοῦ ἔγραψε δὲ καὶ ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, ὕστερα ἀπὸ ἀναφορά τῶν μοναχῶν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Τὸ ἔγγραφο τοῦ Κυβερνήτου τὸ παραθέτω, γιατί φανερώνει τὴν ἀξία ποὺ εἶχε ὁ Φλαβιανός.

1. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ἱεραὶ Μοναὶ τῆς νήσου Σκιάθου, περ. Ἑκκλησία, ἔτ. ΙΒ', (1934), ἀριθ. φύλ. 6-7 καὶ 12-13.

2. Στὸ ἅγιον Ὄρος τὸ 1754 ἐδημιουργήθη τὸ ζήτημα, ἂν τὰ Μνημόσυνα πρέπει νὰ γίνονται τὸ Σάββατο ἢ τὴν Κυριακῇ, ποὺ κατέληξε σὲ «θρησκευτικὴν ἔριν» καὶ κράτησε ὡς τὸ 1807. Ὅσοι ἀνακατεύθησαν ὀνομάσθησαν «Κολλυβιδες» ἀπὸ τὰ κόλλυβα ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὰ Μνημόσυνα. Κύρια πρωτοστάτες στὴν κίνησιν αὐτὴ ὑπῆρξαν ὁ Μακάριος Νοταρᾶς ἀρχιεπίσκοπος Κορινθίου, ὁ Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης καὶ ὁ Ἀθανάσιος Πάριος, διδάσκαλος τοῦ Γένους. Βλέπε: Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', Βενετία 1872, σελ. 290 κἑξ. καὶ Μ. Ι. Γεδεών, ὁ Ἄθως, Κωνσταντινούπολις 1885, σελ. 152 κἑξ.

3. Γ. Βερίτη, Τὸ ἀναμορφωτικὸ κίνημα τῶν κολλυβιδῶν καὶ οἱ δύο Ἀλέξανδροι τῆς Σκιάθου, περ. Ἀκτίνες, ἔτ. ΣΤ' (1943), ἀριθ. τεύχ. 36, σελ. 99-110.

4. Ἰω. Ν. Φραγκοῦλα, Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Σκιάθῳ μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, περ. Ἀνάπλαισις, ἔτ. ΜΗ' (1935), ἀριθ. φύλ. 13.

«Αριθ. 537

Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος
πρὸς τὸν πανοσιώτατον Κύριον Φλαβιανὸν

Οἱ Πατέρες τοῦ ἐν Σκιάθῳ Κοινοβίου συναδέλφοί σου στερούμενοι πνευματικοῦ προστάτου διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐν αὐτῷ ἡγουμενούντος, σὲ ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν ἡγουμένην τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου δι' ἀναφορὰς των πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν αἵτησιν τῶν συναδέλφων σου καὶ συμπαραίροντες ἐκ τῆς κοινῆς ἐκλογῆς πόσον δύνασαι νὰ συντελέσης εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ τὴν θεάρεστον διαγωγὴν τῶν ἐν αὐτῷ μοναζόντων, σὲ προτρέπομεν ἅμα λάβρης τὴν παροῦσαν νὰ σπεύσης ὅπου σὲ προσκαλοῦν οἱ συναδέλφοί σου, συναγαγὼν καὶ τοὺς ἐν Κέα καὶ ἀλλαχοῦ διεσπαρμένους Πατέρας καὶ ἀναλαβὼν τὴν φροντίδα τοῦ Κοινοβίου νὰ διευθύνῃς αὐτὸ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ὡς ἀρεστὸν τῷ Θεῷ, ἀγρυπνῶν ὑπὲρ τῶν ἐμπιστευθεισῶν σοι ψυχῶν καὶ φροντίζων διὰ τὴν συντήρησιν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἱεροῦ καταστήματος τούτου.

Τὰ ἱερὰ ταῦτα χρὴ δὲν ἀμφιβάλωμεν, ὅτι θέλεις ἐκπληρώσει ἀξίως τῆς πρὸς σὲ ὑπολήψεως τῶν συναδέλφων σου καὶ τῆς προσδοκίας τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 10 Μαρτίου 1830.

Ὁ Κυβερνήτης

Ἰω. Α. Καποδίστριας

Αἱ παρακλήσεις αὐτὰς ἔκαμαν τὸν Φλαβιανὸν στὸ τέλος Ἰουλίου 1830 νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Σκιάθον καὶ ἔτσι ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἡγουμένην καὶ ἡγουμένευσεν ὡς τις 6 Μαρτίου 1851, ποὺ ἀπέθανε*.

Ὁ Φλαβιανὸς εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ἡ σπουδαιότερα ἡγουμένην μορφή τῆς

μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Συνεχιστὴς τοῦ πνεύματος τῶν μεγάλων κολλυβάδων «δραστήριος» καὶ συνετὸς λίαν ἀνὴρ καὶ λόγιος, διατελὼν καὶ εἰς σχέσεις μετὰ ἐπισήμων προσώπων τῆς ἐκκλησίας ἱεραρχῶν καὶ διδασκάλων καὶ ἀλληλογραφῶν μετ' αὐτῶν»⁶ κατώρθωσε νὰ στερεώσῃ τὴν μονὴν ποὺ ἐκινδύνευεν ἀπὸ τοὺς προσετούς τῆς νήσου καὶ ἀπὸ τοὺς λιάπιδες καὶ συνετέλεσε στὸ πνευματικὸν τῆς ἀκτινοβολήμα.

Ὡς ἡγούμενος ἐτακτοποίησεν τὰ οἰκονομικὰ τῆς μονῆς. Εἰργάσθη γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἀληθινῆς μοναχικῆς ζωῆς καὶ ἔφερε κοντὰ τοῦ ἀρετοῦς ἐναρέτους καὶ μορφωμένους μοναχοὺς. Ἐφύσηξε πραγματικὰ καινούργια πνοὴ στὴν ὅλη ζωὴ καὶ ἐμφάνισιν τῆς μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τὸ ὄνομά της ἔγινε γνωστὸ γιὰ τὴν εὐσέβεια τῶν μοναχῶν της.

Ἔτσι ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων σὲ ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Φλαβιανὸν «ἀπὸ Σμύρνης 1817» σημειώνει: «Πατέρες καὶ οὐρανόφρονες! τίς τῶν εὐσεβῶν καὶ τῶν πάνυ ραθύμων δὲν χρεωστεῖ νὰ σέβηται τὸ ἱερόν σας κοινόβιον, τὸ καταγώγιον τῆς ἀληθινῆς σας ἀρετῆς, τῶν πνευματικῶν ἀγώνων τὸ στάδιον, τὴν σκηνὴν Σιών, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος τῆς ματαιότητος; Τίς δὲν θαυμάζει τῆς ἱερᾶς καὶ μακαρίας ὑμῶν ἀδελφότητος τὸ πολίτευμα; Ὑμεῖς, ὁ ἀγγελιοὶ τῆς ἐρήμου, πάσης σαρκικῆς συγγενείας καὶ κοινωνίας τοῦ βίου ἑαυτοὺς ἀποξενώσαντες καὶ τῷ κόσμῳ ἀποταξάμενοι, πρὸς ἄλλον κόσμον μετέβητε διὰ τῆς ἀσκήσεως ὑπομείνατε νὰ ἐκφράσω δι' ὀλίγον τὸ πολὺ καὶ ζέον τῆς ψυχῆς μου πρὸς τὴν ἁγιοσύνην σας σέβας...»⁷ Καὶ ἀργότερα ὁ ἔπαρχος τῶν Βορείων Σποράδων σὲ ἔγγραφόν του προσθέτει: «Κοινοποιοῦντές σας, πανοσιώτατε, τὴν Βασιλικὴν ταύτην ἀπόφασιν σᾶς προτρέπομεν νὰ ἐπιμένετε εἰς τὴν ὁποίαν μετέρχεσθε φερωνύμως τοῦ ἐπαγγέλματός σας πολιτεῖαν πληροφροῦ-

5. Λανθασμένα ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης καὶ ὁ Ἀλέξ. Μωραϊτίδης γράφουν, ὅτι ὁ Φλαβιανὸς ἀπέθανεν τὸ 1849. (Βλέπε: Τρ. Εὐαγγελίδου, Ἡ τῆσος Σκιάθος καὶ αἱ περὶ αὐτὴν νησίδες, ἐν Ἀθήναις 1913, σελ. 157 καὶ Α. Μωραϊτίδου, Μὲ τοῦ Βορῆ τὰ Κύματα, σειρ. Δ', Ἀθήναις 1925, σελ. 68).

6. Α. Μωραϊτίδου, ἐνθ' ἄν. σ. 66.

7. Τρ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ' ἄν. σελ. 162-164 καὶ περ. Θεολογία, τομ. Γ' (1925) σελ. 54 κξξ.

μενοι ὅτι δι' αὐτὴν καὶ μόνην ἡξιώθητε τῆς τοιαύτης μοναδικῆς ἐξαιρέσεως».

Στὸ διάστημα τῆς δευτέρας ἡγουμενίας τοῦ Φλαβιανοῦ συνέπεσε καὶ ἡ ἐξορία στὴ μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ Θεοφίλου Καίτη. Ὁ αἰμύνηστος σοφὸς Ἀνδριος ἐρευνήτης Δημήτριος Πασχάλης σὲ σχετικὸ μὲ τὸν Καίτη δημοσίευσά του⁸, ἠθέλησε νὰ ἀμαυρώσῃ κάπως τὴν προσωπικότητα τοῦ Φλαβιανοῦ. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆ μελέτη πού ἐδημοσίευσά¹⁰ με βάσιν τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα βεῖκα στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς, ἀποδεικνύεται, νομίζω, ὅτι ἡ διαμονὴ τοῦ Καίτη στὴ μονὴ τῆς Σκιαθοῦ ὑπῆρξε ἀρετὰ καλὴ καὶ ἰδιαίτερα ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἡγουμένου Φλαβιανοῦ πρὸς αὐτὸν πατρικὴ καὶ φιλάδελφον. Ὁ Φλαβιανὸς ἦτο πραγματικὰ ὑπόδειγμα ἀρετῆς.

Ἀλλὰ ὁ Φλαβιανὸς ἦτο καὶ λόγιος. Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἀναφέρει τὸν Φλαβιανὸν μεταξὺ τῶν ὀλίγων μορφωμένων κληρικῶν πού ὑπῆρχαν στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος¹¹. Ἀσφαλῶς ὁ Φλαβιανὸς θὰ ἐμαθήτευσε στὴ σχολὴ τοῦ «κύρ Μανωλάκη ἀρχιγούναρη» τῆς πατρίδος του Ἀρτης, ἀλλὰ καὶ ἔπειτα θὰ ἐτελειοποίησε τὴν μόρφωσίν του στὴ μονὴ τῆς Σκιαθοῦ, ὅπου ὑπῆρχε σπουδαία βιβλιοθήκη καὶ οἱ εὐπαίδευτοί μοναχοὶ ἐπίσης δὲν ἔλειπαν.

Ἦτο ἀκόμη φίλος τοῦ μεγάλου διδασκάλου Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τοῦ ἐπισκόπου Ταλαντίου καὶ κατόπιν μητροπολίτου Ἀθηνῶν Νεοφύτου Μεταξᾶ καὶ τῶν ἐπισκόπων Ἀργολίδος Κυρίλλου, Εὐβοίας Ἀνθίμου καὶ Κυρηναίας Παρθενίου.

Ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὰ πρόσωπα αὐτὰ πού σώζεται στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς ἀποτελεῖ ἀληθινὰ τὸν καθρέπτη γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπόστασιν τοῦ Φλα-

βιανοῦ. Ἔργον δὲ τοῦ Φλαβιανοῦ εἶναι καὶ «ἡ περιγραφή τῆς διαρπαγῆς τῆς μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν πειρατῶν» τὴν ὁποῖαν ἐξέδωκε ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης¹².

II. «Ἐνθυμήσεις» τοῦ ἡγουμένου Κωνσταντίου.

Σὲ παλαιὰ Μηναῖα καὶ ἄλλα βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς τῆς Κάτω Παναγίας τῆς Ἀρτης¹³ διάβασα διάφορες «ἐνθυμήσεις», τίς ὁποῖες ἔχει γράψῃ ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἱερομόναχος Κωνσταντῖος. Μερικὲς ἀπὸ τίς ἐνθυμήσεις αὐτὲς παραθέτω στὸ σημείωμά μου αὐτό.

A.

Στὴν τελευταία σελίδα τοῦ βιβλίου «Ἑρμηνεῖα τῶν Καθολικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νικοδήμου» ὑπάρχει ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ συγγραφέως τῶν «ἐνθυμήσεων» ἡγουμένου Κωνσταντίου, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Τῷ σωτηριῶδει ἔτει 1827 ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ τὴν 2, ἡμέραν 3ην τῆς ἐβδομάδος ἐγεννήθην καὶ ὁ ἐλάχιστος καὶ ἁμαρτωλὸς δοῦλος τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου Καθηγούμενος καὶ ἀρχιμανδριτὴς τῆς σεβασμίας μονῆς ὁδοῦ Βρύσεως Κάτω Παναγίας Κωνσταντῖνος ἱερομόναχος ἐκ πόλεως Ἀρτης καὶ γονέων εὐσεβῶν Βασιλείου καὶ Βασιλικῆς Πλάτωνος. Μετὰ 15 ἡμέρας τῆς γεννήσεώς μου ἀναγεννήθην διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐχρίσθην ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου ὑπὸ τῆς ἀναδόχου μου Κυρίας Ἀγγελικῆς Γ. Μπόρου ὀνομασθεὶς Κωνσταντῖνος.

Τὸ 2ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου ἡσθένησα βαρύνως καὶ ἐκ τῆς ἀσθενείας ταύτης ἐλιποθύμησα μείνας ἐν τῇ λιποθυμίᾳ ταύτῃ ὥρας 10, ὥστε οἱ γονεῖς μου καὶ οἱ λοι-

8. Ἰω. Ν. Φραγκούλα, Ἑγγραφα Μονῆς Σκιαθοῦ, περ. Θεολογία, τόμ. ΙΔ'. (1936) σελ. 164.

9. Δημ. Π. Πασχάλης, Ἐνα μοναστήρι τῆς Σκιαθοῦ, ἐφ. Σκιαθος, ἐτ. Α'. (1931) ἀριθ. φ. 9.

10. Ἰω. Φραγκούλα, Ὁ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Σκιαθοῦ περιορισμὸς τοῦ Θεοφίλου Καίτη, Ἀθήναι 1935.

11. Κων. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Τὰ σωζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, τόμ. Α', Ἀθήναι 1862 σελ. 72.

12. Τρ. Εὐαγγελίδου, ἐνθ' σελ. 142-147.

13. Γιὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν τῆς μονῆς τῆς Κάτω Παναγίας τῆς Ἀρτῆς βλέπε : Σεραφεῖμ Βυζαντίου, Δοκίμιον τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀρτῆς καὶ τῆς νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης, ἐν Ἀθήναις 1884 σελ. 152-155—Γ. Δαμπάκη, Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, ἐτ. 1908 τεύχ. Γ' σελ. 89-92 καὶ Α. Κ. Ὁρλάνδου, Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀρτῆς, μέρος Β' Ἀθήναι 1937 σελ. 70-87.

ποὶ συγγενεῖς μου μὲ ὑπέθεσαν ἀποθαμέ-
νον καὶ μὲ ἐσαβάωσαν, ὥς νεκρὸν καὶ μὲ
ἐκλαινον ἀπὸ τὰς 10 ὥρας τῆς ἡμέρας
μέχρι τοῦ μεσονυχτίου. Κατόπιν μὲ ἀφη-
σαν μόνον μεμονωμένον μετὰ κηροῦ ἀνημ-
μένου καὶ κανδήλας καὶ πάντες, ἐκομήθη-
σαν. Περὶ τὰς 3 ὥρας ἐξύπνησα καὶ ἄν
ἤθελα νὰ κρίνω δὲν ἐδυνάμην ἐκ τοῦ δεσί-
ματος τῆς σιαγόνος μου καὶ χειρῶν καὶ
ποδῶν. Μόλις ἐδυνήθην καὶ ἔκρινα ὀλί-
γον τι ἅταξ καὶ μετὰ ταῦτα δις καὶ μὲ
ἤκουσεν ὁ μακαρὶς πατήρ μου καὶ μοῦ
ἔλυσε τὴν σιαγόνα καὶ μὲ ἔλαβεν ἡ μήτηρ
μου εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ μὲ ἐτήλασε
καὶ Θεοῦ εὐδοκοῦντος ἀνέζησα καὶ μὲ ὠνό-
μασαν Λάζαρον.

Ἀνετράφην παρὰ τῶν γονέων μου εἰς
τὴν εὐσέβειαν. Μετὰ τὸ ὅσον ἔτος τῆς ἡλι-
κίας μου μὲ παρέδωσαν εἰς χεῖρας ἐναρέ-
του καὶ χριστιανικωτάτου διδασκάλου γε-
ραιῶ καὶ σεβασμίου Θεοδοσίου¹⁴, ἐκ τοῦ
ὁποίου ἐμαθητεύθην τὰ κοινὰ γράμματα
καὶ πρὸ πάντων τὴν θεοσέβειαν. Εἰς τὸ
11ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου ἐξῆλθον ἐκ τῆς
σχολῆς ταύτης καὶ ἐσῆλθον εἰς ἕτερον δι-
δάσκαλον ἀλληλοδιδάχτην Ζαγορίσιον ὀνο-
μαζόμενον Ἰωάννην, ἄνδρα ἡθικώτατον
καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἀρίστον. Διαμείνας εἰς
τὸν αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλους ἔτη περίπου 2,
ἔπειτα κατὰ τὸ 1839 ἢ 40 ἐσῆλθον εἰς τὸ
ἐλληνικὸν σχολεῖον εἰς ἀγίους Ἀναργύρους
διδασκθεῖς ἐν αὐτῷ ὀλίγα τινὰ μαθήματα
ἐγγιστα τοῦ ἐνὸς ἔτους, διότι ἔνεκα τοῦ
θανάτου τοῦ μακαρίου διδασκάλου Κυρίου
Ἀθανασίου Ἀλημπεῖ Ἰωαννίνου¹⁵ ἔμεινε τὸ
σχολεῖον ἄνευ διδασκάλου περίπου ἓν ἔτος.

Ἄκων ἐκὼν οἱ γονεῖς μου μὲ ἐσύστη-
σαν εἰς τεχνίτην τινὰ ράπτῃν Παναγιώτην
Κότζαν Ἀρταῖον καὶ διέμεινα εἰς αὐτὸν

μῆνας 6. Μετὰ ταῦτα μὲ ἤνοιξαν κατὰστημα
ἐμπορικὸν μὲ χριστιανὸν Ἀρταῖον Νικό-
λαον Ἀλ. Ρίζον καὶ διέμεινα μετὰ τούτου
δολιχέθους μῆνης 20. Κατὰ τὸ 1844 φε-
βρουαρίου 11 ἠνοιξαμεν κατὰστημα μετὰ
τοῦ ἀυταδέλφου μου Χρ. Χριστοῦ μέχρι τοῦ
1850 10βρίου 5.

Τὸ 1841 ἐχειροτονήθην ἀναγνώστης
παρὰ τοῦ τότε ἱεράρχου ἀγίου Ἀρτῆς
Κυρίου Ἀβερκίου. Τὸ 1850 10βρίου 6
τῇ χάριτι τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐχει-
ροτονήθην ἱερ. διάκονος ἐν τῷ ναῷ τοῦ
ἀγίου ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου
ὑπὸ τοῦ ἀγίου Ἀρτῆς Κυρίου Σωφρονίου.
Τὸ 1851 μαΐου 6 ἐχειροτονήθην παρ' αὐ-
τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Μάρκου. Τὸ
1853 Ἰουλίου 2 ἐσύστηθην διὰ γοιμμάτων
ἡγουμένους τῶν ἐν Ἀρτῇ ἀγίων Ἀναργύ-
ρων. Τὸ 1856 7βρίου 23 ἐσύστηθην δι' ἱε-
ροτελεστίας καθηγουμένου τῆς ἱεράς ταύτης
μονῆς ὁδοῦ Βρύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν Θεοῦ
εὐδοκοῦντος καὶ μέχρι τοῦδε τὸ 1870 δια-
μένομεν ἡ ὁμιλιούμενοι, εἰ καὶ ἀναξίως.
Εὐχομαι τῷ Ὑψίστῳ καὶ τῇ Κυρίᾳ ἡμῶν
ἀνάσσει Θεοτόκῃ καὶ ἀειπαρθένῃ Μαρίᾳ,
ὅπως τὸν λοιπὸν βίον διέλθω ἐν τῷ φόβῳ
τοῦ Κυρίου καὶ ἀξιωθῶ μετὰ πότμου τῆς
μικρᾶς καὶ εὐαγγελικῆς φωνῆς τοῦ Σω-
τήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «εὖ δοῦλε
ἀγαθὲ καὶ πιστὲ καὶ λοιπά.

Κατωπαναγίτης Κωνσταντίας».

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ αὐτοβιογραφί-
κου σημειώματος τοῦ ἡγουμένου Κωνσταν-
τίου προσθέτω καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ Κωνσταν-
τίος τὸ 1857 ἔδρασε μὲ ἔξοδα τῆς μονῆς
Κάτω Παναγιάς στὴ συνοικία «Τουρκο-
πάζαρο» τὸ παρθεναγωγεῖο τῆς Ἀρτῆς καὶ
ἐλλήρωνε δέκα χιλιάδες γρόσια γιὰ τὴ συν-
τήρησίν του. Σύμφωνα δὲ μὲ ἐπιγραφὰς
ποῦ σώζονται τὸ 1857 ἐξωγράφησε τὴν
Πλατυτέρα καὶ ἄλλες παραστάσεις τοῦ ἱε-
ροῦ βήματος τῆς μονῆς, τὸ 1876 ἐμεγά-
λωσε τὴν κεντρικὴ πόρτα τοῦ καθολικοῦ
καὶ τὸ 1881 ἔκτισε τὸ παρεκκλήσιον τῆς
ἀγίας Ἀννης καὶ ἐκαλλώπισε τὴν εὐρύ-

14. Ὁ Θεοδόσιος δὲν σημειώνεται στὸν πί-
νακα τῶν διδασκάλων τῆς Ἀρτῆς ποὺ παραθέ-
τει ὁ Σερραφεὶμ Βυζάντιος. (Βλέπε: Σερραφ.
Βυζαντίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 208 κέξ.).

15. Ὁ Σερραφεὶμ Βυζάντιος σημειώνει τὸν
Ἀθανάσιον Διμποτὲ τὸν Ἰωαννίτην ὡς διδά-
σκαλον τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς ἀγίων Ἀναργύ-
ρων μόνον γιὰ τὸ ἔτος 1842. Ἀπὸ τὸ σημείωμα
ὅμως αὐτὸ γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ Ἀθανάσιος
ἦτο διδάσκαλος τῆς σχολῆς ἀπὸ τὸ 1839 ἢ 40
καὶ ὅτι τὸ 1842 εἶχε πλεον ἀποθάνει. (Βλέπε:
Σερραφ. Βυζαντίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 210).

χωρη αὐλή του, 1450 πήχεων περιπου.
Ἀπέθανε δὲ στὶς 4 Νοεμβρίου 1885¹⁶.

Β'

Στὴν πρώτη σελίδα τοῦ ἰδίου βιβλίου «Ἑρμηνεία τῶν Καθολικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νικοδήμου» ὑπάρχει καὶ δευτέρα «ἐνθύμησις» :

«Γίνεται δὴλον ὅτι κατὰ τὸ σωτήριο ἐτος 1816 ἤρχισαν οἱ ἐν Ἀρτῇ χριστιανοὶ τοῦ ἐορτάζειν τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν Βησσαρίωνα μητροπολίτην Λαρίσης τὸν ἀκμάσαντα ἐν ἔτει 1501. Ἡ αἰτία ἦν αὕτη : λοιμὸς ἐμάστιξε τὴν πόλιν ἡμῶν (ἦτοι πανώλης) καὶ προσεκάλεσαν τὴν χαριτόβρυτον κάραν αὐτοῦ μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας καὶ ἐποίησαν λιτανεῖαν μετ' αὐτῆς ψάλλοντες καὶ ἁγιασμὸν ἐν ταῖς συνοικίαις τῶν χριστιανῶν, ὄντων τότε διεσχορπισμένων ἐν τοῖς προαστείαις τῆς χώρας ἀπὸ 2 Μαΐου. 1816 μέχρι τοῦ 1817 Αὐγούστου 31 καὶ τῇ χαριτι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος ἀπηλλάχθησαν οἱ χριστιανοὶ ἐκ τῆς τρομερᾶς αὐτῆς νόσου, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ὡς λέγεται ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τεπελενιώτης ... ἔφερε ρούχα καὶ πανιά μολυσμένα ἐξ Αἰγύπτου καὶ ἔδωκεν αὐτὰ εἰς Ἀρταίους καὶ ἐν ἀκαρεῖ διεδόθη εἰς πάντας. Ταῦτα γράφω εἰς μνήμην.

Κατωπαναγίτης Κωνστάντιος».

Ὁ ἅγιος Βησσαρίων ποῦ ἀναφέρεται στὸ σημείωμα ἐορτάζει στὶς 15 Σεπτεμβρίου. Ἐγεννήθη τὸ 1490 στὴ Μεγάλῃ Πόρτῃ τῆς Θεσσαλίας καὶ στὴν ἀρχὴ ἔγινε ἐπίσκοπος Ἐλασσόνης καὶ τὸ 1520 μητροπολίτης Λαρίσης. Ἀργότερα ἀπεσύρθη στὴ μονὴ τοῦ Σωτῆρος τοῦ Δοσίκου, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος εἶχε κτίσει καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τὸ 1541. Ἡ δρᾶσις τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρξε σπουδαία. Εἰργάσθη γιὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ ἀνεδείχθη «παντοδαπὸς εὐεργέτης καὶ προθυμότητος ἀντιλήπτωρ καὶ βοηθός». Ὁ ἰδιαί-

τερος ἐορτασμὸς τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος δὲν γίνεται πλέον στὴν Ἀρτα.

Γ'

Στὴν πρώτη σελίδα ἐπίσης τοῦ ἰδίου βιβλίου βρίσκεται καὶ ἡ ἐξῆς «ἐνθύμησις» :

«Γίνεται δὴλον ὅτι κατ' ἀνακτορικὴν διαταγὴν τοῦ κραταιοῦ ἡμῶν Ἀνακτος Σουλτὰν Ἀπτοῦλ ΑΖΗΤ ἐφέντου μας εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὸ σωτήριο ἐτος 1869 7βρίου 1, οὐδεὶς τῶν νεκρῶν ἐνταφιάζεται ἐν τοῖς νεκροταφείοις καὶ περιβάλοις τῶν ναῶν τῶν ὄντων ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων, ἀλλ' ἔξω τῶν πόλεων. Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος ἱεράρχης Κύριος Σεραφεὶμ μετὰ τῶν προκριτῶν τῆς πόλεως Ἀρτῆς εὗρον εὐλόγον ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἐνταφιάζονται ἐν τοῖς τριῶι τούτοις ναοῖς : τῆς Παρηγορητίσσης, ἁγίας Σοφίας καὶ ἁγίου Μάρκου μέχρις ὅτου εὗρουν κατάλληλον θέσιν νὰ ἐγείρουν ἐκ βάθρων ἐκκλησίαν καὶ ἐνταφιάζωσιν περὶ ταύτην τὰ νεκρὰ πτώματα. Οἱ δὲ ὀθωμανοὶ καὶ οὗτοι ἔξω τῆς πόλεως εἰς τεκὲ τοῦ φεῦζούλη, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ὡς καὶ πρότερον εἰς Πετροβούνιον. Ταῦτα γράφω εἰς μνήμην».

Κατωπαναγίτης Κωνστάντιος».

Οἱ περίβολοι τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν ποῦ ἀναφέρονται στὸ σημείωμα ἐχρησιμοποιήθησαν γιὰ νεκροταφεῖα τῆς Ἀρτῆς. Πρῶτος ποῦ ἐτάφη ἦτο ὁ γυμνασιάρχης Ἀντωνιάδης ἀπὸ τὴ Λευκάδα καὶ δεύτερος ὁ ποιητὴς Κώστας Κρυστάλλης¹⁷.

Δ'

Στὸ Μηναῖο τοῦ Αὐγούστου (ἐκδόσις Κωνσταντινουπόλεως 1843) καὶ στὴν πρώτη σελίδα ὑπάρχει ἡ ἐξῆς «ἐνθύμησις» :

«Γίνεται δὴλον ὅτι κατὰ τὸ ἐτος χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν πεντηκοστὸν τέταρτον 1854 κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἦλθον οἱ ἀποστάται ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐπανεστάτησαν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἐκυρίευσαν ἅπαντα τὰ περὶ τῶν πόλεων τούτων σφαλίζοντας τοὺς ὀθωμανοὺς εἰς

16. Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, τεύχος Γ', σελ. 90.

17. Ὀλμου Περάνθη, Κώστας Κρυστάλλης, Ἀθήνα 1936, σελ. 88.

τὰ φρούρια. Ἐκράτησεν ἡ πολιορκία αὕτη ἀπὸ τὴν 13 τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 13 τοῦ Ἀπριλίου καὶ τὴν ὁποῖαν ἡμέραν Γρίτην τῆς ἐβδομάδος πῆς διακαινησίμου ἑκατεστράφη ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν τὸ περίφημον καὶ ἀπόρρητον χωρίον τῆς Πέτας καίγοντας καὶ λεηλατῶντας αὐτό τε καὶ τὰ λοιπὰ χωρία μέχρι τῆς Σκουλικαρέας καὶ τοῦ Ραδοβιζίου. Τῆς δὲ Θεσσαλίας ἡ πολιορκία ἐλύθη κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἔλυσεν τὴν πολιορκίαν ὁ Φοῦτ ἐφέντης Ἡπείρου τε καὶ Θεσσαλίας. Ταῦτα δὲ ἐγράφησαν εἰς μνημόσυνον τῶν μεταγενεστέρων.

Κ/Παναγίτης Κωνστάντιος».

Τὸ σημείωμα αὐτὸ ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸ σημείωμα ποὺ ἐδημοσίευσεν ὁ ἄλλοτε νομάρχης Ἄρτης καὶ συγγραφεὺς Κώστας Καιοφύλας¹⁸. Ὁ Καιοφύλας ἐδιάβασεν τὸ σημείωμα στὸ βιβλίον «Διδαχαὶ Ἡλίας Μη-

18. Κ. Καιοφύλας, Ἱστορικὰ σημειώματα περὶ Ἄρτης, περ. Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, ἔτος Δ' (1929), σελ. 81.

νάτη» ποὺ ὑπῆρχε στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς Ἄρτης.

Ε'

Στὴν τελευταία σελίδα τοῦ ἰδίου Μηναίου ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς «ἐνθύμησις»:

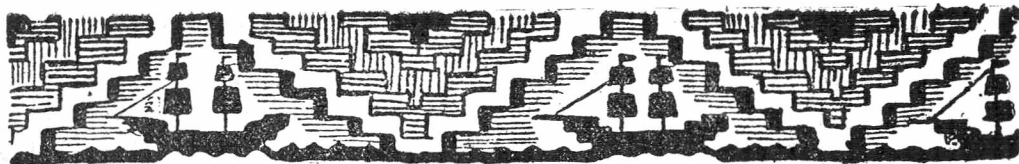
«1854 Ἰανουαρίου 13 ὑπέστη ἡ ἱερὰ ἡμῶν Μονὴ Κατωπαναγιά ὑπὸ τῶν ὀθωμανῶν Τζιάμηδων καὶ ἁλβανῶν σουλεϊμάν βέγη φράσαρη ὑπὲρ τὰς διακοσίας χιλιάδας γροσίων ζημίαν. Ὁ προδότης ἦτον ὁ Ντεῆμ ἐφέντης ἄρτινός, ἐπῆρε καὶ αὐτὸς τὸ μερίδιόν του. Ταῦτα μὲν γράφω εἰς ἐνθύμιον.

Κατωπαναγίτης Κωνστάντιος
ὁ ἐξ ἀναργύρων».

Στὴν ἐπιδρομὴ αὕτῃ οἱ Τουρκαλβανοί, ὅπως γράφει ὁ Σεραφεῖμ Βυζάντιος, ἐλήστευσαν καὶ τὸν ἡγούμενον τῆς Κάτω Παναγίας ἱερομόναχο Διονύσιο τὸν ἄρτινόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπῆραν 60 χιλιάδες γρόσια.

[Συνεχίζεται]

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΑΓΝΩΣΤΟΙ Ἡ ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΑΓΑΠΙΟΣ ΡΗΓΑΣ

ΕΚ ΠΑΡΓΑΣ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

Εἰς τὴν Ἡπειρον, ὡς χώραν ἀκριτικὴν ἀποτελοῦσαν τὸ πρῶτον βᾶθρον τῶν ἀπὸ δυσμῶν ἐπιδρομέων¹ ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐκεῖ λαμπρὰν περίοδον τῶν ἡπειρωτικῶν δεσποτάτων (1204 · 1449)², ὑπῆρχον ὀργανωμέναι δυνάμεις ἀντιστάσεως, ἡρωϊκὸν πνεῦμα καὶ φρόνημα ὑψηλόν, ὡς καὶ συγκροτημένους πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τουρκικὴ κατάκτησις οὔτε ἄμεσος ἦτο οὔτε εὐκολος³. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας οἱ Ἡπειρώται οἱ ἀντέστησαν παντοιοτρόπως κατὰ τοῦ κατακτητοῦ⁴ καὶ ἡ χώρα κατὰ συνέπειαν ἐδοκιμάσθη πολὺ⁵.

Ὡς λαὸς ὅμως γενναῖος καὶ ἐφρευρετικὸς ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐκ τῶν ἀποθεμάτων τῆς ἐμφύτου ζωτικότητος σωτηριῶδεις δημιουργικὰς δυνάμεις. Αὐταὶ κατὰ τὰς χαλεπὰς ἡμέρας ἐτροφοδοτοῦν τὸ φρόνημα, τὴν παράδοσιν καὶ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν κατοίκων. Τὰ κινήματα ἀντιστάσεως⁶, οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες⁷, τὰ ἔνοπλα σώματα τὰ ὑπηρετοῦντα ὑπὸ ξένας σημαίας⁸, οἱ οἱ κληρικοὶ ὅλων τῶν βαθμῶν⁹, οἱ διδάσκαλοι καὶ ἐν γένει οἱ λόγιοι¹⁰, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ βιοτέχνηται τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῶν παρικοῶν¹¹, οἱ πρόκριτοι¹², καὶ οἱ πλούσιοι¹³, ὅλοι αὐτοὶ κατὰ μέγιστον ποσοστὸν ἐν θαυμαστῇ συνεργασίᾳ ἐβοήθουν τὸ Γένος νὰ ἀνέρχηται μὲ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον πόνον τὸν δρόμον τοῦ μαρτυρίου καὶ τὰ μὴ νοθεύσῃ ἢ ἀπολέσῃ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια αὐτοῦ.

Δὲν εἶναι ἀξιοπρόσεκτος μόνον ἡ ἀνθρεία τῶν Ἡπειρωτῶν καὶ ἡ εὐφυΐα

εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπιβιώσεως αὐτῶν κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, Καὶ ἡ πνευματικὴ ἀκμὴ ἐν Ἡείρῳ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους φθάνει εἰς σημεῖον μεγάλης ἀκτινοβολίας¹⁴. Διὰ τῆς παιδείας¹⁵ παρασκευάζεται πλήθος διδασκάλων ζηλωτῶν καὶ ἐμπνευσμένων, οἵτινες φωτίζουν τὸ ναρκωμένον Γένος ὡς ἀπόστολοι καὶ κήρυκες μὲ τὰ νάματα τῆς ἐλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς διδασκαλίας. Περίφημοι εἶναι αἱ σχολαὶ τῆς Ἡείρου¹⁶ καὶ ὀνομαστοὶ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι οἱ καταγόμενοι ἐξ Ἡείρου ἢ ἐν Ἡείρῳ διδάξαντες. Ἐπίσης ὀνομαστοὶ οἱ Ἡπειρώται τυπογράφοι¹⁷ καὶ ἐκδοταί¹⁸.

Παρὰ τὰ μεγάλα ὅμως ὀνόματα δίκαιον εἶναι νὰ μνημονεύονται, ὅσον ἐπιτρέπει ἡ ἱστορικὴ μνήμη, καὶ οἱ μικρότεροι καὶ ἀφανέστεροι, οἵτινες εἰς τοὺς χρόνους τῆς πνευματικῆς νυκτὸς τοῦ Γένους, ἂν δὲν ἦσαν φωτεινὰ μετέωρα, ἦσαν ὅμως παρήγοροι ἀστέρες ὁδηγοῦντες τοὺς ἐν σκότει.

Καὶ ὁ περὶ οὗ τὸ παρὸν ἀρθρον Ἀγάπιος Ρήγας ἀνήκει εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς δευτέρας κατηγορίας, οἵτινες ἀθορύβως ἐδίδασκον μὲ πίστιν καὶ δραματισμὸν μιᾶς καλυτέρας αὖριον τὰ ἐλληνικὰ καὶ χριστιανικὰ γράμματα.

Τοιοῦτοι ἀφανεῖς διδάσκαλοι καὶ λόγιοι εἶχον συρρεύσει πολλοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ βραδύτερον καὶ περὶ αὐτῶν γράφει τὰ ἐξῆς ὁ Νικόλαος Δραγούμης : « Πάντες οὗτοι νῦν μὲν περιστοιχίζοντες τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, νῦν δὲ περιερχόμενοι τὰς ἐπαρχίας ἢ διασχιζόντες τὰ πελάγη, ἄλλοτε δὲ κηρύτ-

τοντες ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἢ καὶ ἀντιπροσωπεύοντες τὸν λαὸν ἐν συνελεύσεσι καὶ βουλαῖς, διημιλλῶντο ὅπως ἐξάψωσι τὴν ἐνθουσιασμόν, ρυθμίσωσι τὸν ἀγῶνα καὶ περιάψωσιν εἰς τὴν διοίκησιν μορφὴν τάξεως καὶ εὐπρεπείας. Καὶ ἡγροῦνται λιμώττουσα καὶ ἔτρεχε ρακένδυτος καὶ ἐταλαιπωρεῖτο παλαίονσα πρὸς τε κακουχίας καὶ πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐδεκατίζετο ὑπὸ νόσων ἢ πανταχόθεν συρρεύσασα εὐγενῆς αὐτῇ χορεία, ἥτις, κληρονόμος προαιωνίων παραδόσεων, ἤρχετο ἵνα ποτίσῃ ἐξανθούσας τέλους πάντων αὐτὰς δι' ἰδιώτος καὶ αἵματος ἤρχετο ἵνα ποτίτῃ ζῶσαν τὴν μέχρη τοῦδε νεκρὰν ἀλλ' ἐρασμιωτάτην τῶν λέξεων, τὴν λέξιν Π α τ ρ ί ς, ἥτις, μονότονος ὡς νεκρῶσιμος ἤχος κώδωνος, ἐβόμβει τετρακόσια ἔτη περὶ τὰς ἀκοάς τῶν λογίων γενεῶν»¹⁹.

Εἶχε βεβαίως καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγῶνος δημιουργηθῇ ρήγμα μεταξὺ τῶν πολεμιστῶν, καὶ τῶν λογίων καὶ πολιτικῶν. Οἱ δεῦτεροι ἀπεκαλοῦντο «καλαμαράδες» καὶ ἐθεωροῦντο ἐν πολλοῖς ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος²⁰. Τὸ ζήτημα ὅμως ἂν ὠφέλησαν ἢ βλάψαν οἱ λόγοι εἰς τὴν προπαγανδίσκην καὶ διεξαγωγὴν τῆς Ἐπαναστάσεως χρῆζει ἰδίας μελέτης. Ἐνταῦθα λέγομεν μόνον ὅτι εἰς ὑπόθεσιν ὡς ἡ ἀπελευθέρω-

σις τῆς Ἑλλάδος, ἐβοήθησαν τόσον τὰ «γρόσια» καὶ τὰ «ἄρματα» ὅσον καὶ τὰ «γράμματα»²¹. Ἐπολέμουν οἱ Κλέφτες καὶ Ἀρματολοί, οἱ Σουλῶται, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Καραϊσκάκης, οἱ πυρποληταί, ὁ Διάκος, ὁ Μπότσαρης, ὁ Ἀνδρουτσός κ. ἄ. ἀλλ' ἐξ ἰσού ἐπολέμουν καὶ ὁ Κοραῖς, ὁ Ρήγας, ὁ Καποδίστριας, ὁ Ἰγνατίος, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Γεννάδιος, ὁ Βάμβας, ὁ Ἀνθ. Γαζής, ὁ Γρ. Κωνσταντῆς, ὁ Σπ. Τρικούρης, ὁ Ν. Σπηλιᾶδης, ὁ Ἰω. Φιλήμων, ὁ Νικ. Δραγούμης, ὁ Γ. Λασσάνης κ.ἄ.

*

Περὶ τοῦ Ἀγαπίου Ρήγα δὲν ἔχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄλλας βιογραφικὰς εἰδήσεις καὶ ἀρκούμεθα εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ δημοσιευομένου κατωτέρω ἐγγράφου παρεχομένας. Κατ' αὐτὸ κατήγετο ἐκ Πάργας, ὅπου πιθανὸν ἐγεννήθη πρὸ τοῦ 1760. Ἐσπούδασε καὶ ἐγένετο ἱεροδιδάσκαλος. Ἐδίδασκεν εἰς Φωξάνιον τῆς Μολδαβίας ἀπὸ τοῦ 1800, πιθανὸν συνεχῶς, μέχρι τοῦ 1827 καὶ ἐξέδωκε τῷ 1827 δύο διδακτικὰ βιβλία. Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1829 κατήλθεν εἰς Ἑλλάδα. Τὶ ἀπέγινεν ἀπὸ τοῦ Ἰανουρίου τοῦ 1830 καὶ ἐξῆς δὲν γνωρίζομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐλλείψει εἰδήσεων. Ἐλπίζομεν ἢ περαιτέρω ἐρευνα εἰς διαφωτίσιν καλύτερον τὰ κατ' αὐτόν.

Ἀναφορὰ τοῦ Ἀγαπίου Ρήγα, Παργίου ἱεροδιδασκάλου, ἀπὸ 22 Ἰανουρίου 1830 πρὸς τὸν Κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν, περὶ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως διὰ πωλήσεως τῶν δύο διδακτικῶν του βιβλίων ἢ διὰ διορισμοῦ του ὡς διδασκάλου ἀντὶ μισθοῦ.

[Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, Γραμματεία Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημ. Ἐκπαιδέσεως, Ἰανουάριος 1830]

Ἐξοχώτατε καὶ σεβαστὲ τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτα,

Τὴν ἐβδμηκονταετῇ²² ὑπερβὰς ἡλικίαν, ὠφέλιμον ἔκρινα κατὰ τὸ προαπελθὸν ἔτος²³ νὰ ἐκδώω εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου²⁴ δύο πονημάτια, ὧν τὸ μὲν τὴν Στοιχειώδη περιέχει Ἀριθμητικὴν, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν συντεταγμένον²⁵, θάτερον δὲ τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν εἰς δύο τόμους διηρημένον²⁶, χρησίμων, ὡς ἐνόμιζα, ὄντων τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει, καὶ ἀντὶ πολλῶν τε καὶ διαφόρων Ἀριθμητικῶν τε καὶ Γραμματικῶν εἰς χρῆσιν εἶναι τοῖς Ἑλλήσιν, ὡς ἐκ πολλῶν καὶ ὁ γενόμενος καὶ ὁ ἐπιλεκτικός αὐτῶν ἔρανος, καὶ πολλὸς ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐπὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν ἐπόνησα, σχολαρχῶν τότε²⁷ κατὰ τὸ Φωξάνιον²⁸ τῆς Μολδοβλαχίας αὐθεντικὸν Ἑλληνομουσεῖον²⁹.

Εἰς οὖν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καινοφανοῦς τούτου ἔργου, οὐ μόνον κατηνάλωσα πάνθ' ὅσα ἐκτόμην χρήματα, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐχρεώθην. Ἀπαρῆσας οὖν πάντων, ἀπεφάσισα τὸν

παρελθόντα Αύγουστοι⁸⁰ νὰ ἀπεράσω εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐλπίζων ὅτι μὲ τὴν πώλησίν των, θέλω προφθάσει νὰ ἀνταποδώσω τοῖς χρεοφελέταις τὸ δάνειον, καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιά μου ἔξοδα· ἀλλ' ἐφεύσθη τῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἐπωλήθη ἐξ αὐτῶν, Σεβαστέ μοι Κυβερνήτα, οὐδεμίαν ἀξιόλογον ποσότης, ὥστε ὅπου νὰ ἐξοικονομηθῶσι καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖά μοι ἔξοδα, καὶ μὲ ὅλον ὅπου ἐγνώρισα τὴν τιμὴν αὐτῶν ἐν τρίτον κατωτέραν, ἀπὸ ἐκείνην ὅπου ἐπωλήθησαν εἰς Βενετιαν⁸¹ Τερζέστην⁸² καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Τώρα δέ, θαρρῶν εἰς τὴν Ἐξοχότητά της, ἡ ὁποία μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς ἀρετῶν ἀποβλεπουσῶν πρὸς εὐτυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους⁸³, ἔχει κἀκείνην τοῦ νὰ προστατεύῃ τὰς Μούσας, καθ' ἐκαστὴν ἀναγκάλων αὐτὰς ἐπὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀρχαίας ἐδράς⁸⁴ προσπίπτω, μετὰ Θεόν, εἰς τὸ ἔλεος αὐτῆς, ὡς στερούμενος, μετὰ συστολῆς αἰτῶν, εἰς τὸ νὰ εὐδονήσῃ νὰ γίνῃ δυσὶν ἥττερον, ἢ νὰ παραλάβῃ ὅσῃν ἀξίωσιν ποσότητα διὰ τὰ κοινὰ σπουδαστήρια⁸⁵, καὶ μὲ νιμὴν πρὸς ζημίαν μου, ἢ νὰ μὲ προστάξῃ νὰ ὑπάγω εἰς ὅποιον μέρος τῆς Ἑλλάδος ἤθελεν ἐγκρίνει χρεωδέστερον, νὰ μεταχειρισθῶ καὶ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα μὲ τινα μισθόν, ὥστε καὶ λιτῶς βιώσας τὸν ὑπόλοιπόν μου βραχὺν βίον.

Τῆς Ἐξοχότητός ὅλος πρόθυμος πρὸς Θεὸν ἱκέτης

Ὁ ἐν διδασκάλοις ἐλάχιστος

Ἀγάπιος Ρήγας ὁ ἐκ Πάργης⁸⁶

1830 Ἰανουαρίου 22

(ἔπισθεν): «Ἀριθ. 561

Ἀγάπιος Διδάσκαλος».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κων. Γ. Ἀμάντου. Οἱ θόρσοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1928, σελ. 169.

2. Ἀντ. Μηλιράκης. Ἱστορία τοῦ βασιλεῖος τῆς Νικαίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου 1204 - 1261. Ἀθ. 1898.

3. Κ. Παπαρηγόπουλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔκδοσις ἑκτη, τόμος Β', α', Ἀθ. 1932, σ. 292 κέξ.

4. Κ. Ν. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, Ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ τῆς πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ἐπαναστάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, 1453 - 1821, Ἀθ. 1869.

5. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Α' - Β', Ἀθ. 1856 - 1857.

6. Βλ. ἀνωτ., τὴν ὑπ' ἀριθ. 3 σημ.

7. Κ. Παπαρηγόπουλου, ἐνθ' ἀνωτ. τ. Β', β', σ. 179 - 180 καὶ 134 - 144. — Ν. Φιλίππου, Ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, Ἀθ. 1881, σ. 8 - 17.

8. Κων. Ράδου, Οἱ Σουλῶται καὶ οἱ ἀρματοῦλοι ἐν Ἑπτανήσῃ: Ἐπετηρίς Φιλολογ. Συλλόγου Παρισίου, ἔτος ΙΒ' (1916), σ. 31-108. — Τ' οὐδ' αὐτ' οὐδ', Ἑλληνες στρατιωτικοὶ ὑπὸ ξένας σημαίας περὶ τὸ τέλος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ'. Ὁ ναύαρχος Τσεμελής, ὁ συνταγματάρχης Παπάζογλους καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα ἐλληνικά στρατεύματα: ΔΙΕΚ, τ. Ζ' (1910), σ. 183 - 242. — Κ. Ν. Σάθα, Ἑλληνες στρατιῶται ἐν τῇ Δύσει καὶ ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλληνικῆς Τακτικῆς, Ἀθ. 1888.

9. Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν Ἡπείρῳ εὐρίσκει τις πολλὰ εἰς τὰ διβλία τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, τοῦ Σεραφ. Βυζαντινοῦ, τοῦ Ἀν. Ν. Γούδα, τοῦ Χρυσόστομου Παπαδοπούλου καὶ ἰδίως εἰς πληθὺς μελετῶν καὶ πηγῶν τῶν Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας.

10. Σπ. Π. Δάμπρου, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ τουρκοκρατίας: Ἐπετηρίς Φιλολ. Συλλόγου Παρισίου, τ. ΙΒ' (1916), σ. 132 - 176. — Τρύφ. Εὐαγγελεῖδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας (Ἑλληνικά Σχολεῖα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι Καποδιστρίου), τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1936, σ. 152 - 194 (ἐν αὐτῇ ἀρκετὴ διβλιογραφία). — Ἑλληνικὴ Δημιουργία, τεύχ. ἀριθ. 31 τῆς 15 Μαΐου 1949 ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἰόντον Ἀκαδημίαν τοῦ Γκιλφορδ.

11. Σπ. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλγερσίας, Ἀθ. 1895. — Σ. Β. Κουγέα, Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου: Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, τόμ. ΙΔ' (1939) δόκιμος.

12. Βλ. τὰ διβλία Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἀν. Ν. Γούδα καὶ τοὺς τόμους τῶν Ἡπειρ. Χρονικῶν.

13. Σκ. Ζερβόπου, Κληροδοτήματα καὶ δωρεαί, Ἀθ. 1926. — Κ. Π. Ζαΐτανοῦ, Ἀρχεῖα ἐθνικῶν ἐδερφετῶν, Ἀθ. 1929 κέξ.

14. Νεόφυτος Δούκας παρὰ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1857, σελ. 281.

15. Βλ. ἀνωτέρω, σημ. 10.

16. Τρ. Ε δ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ. τ. Α', σ. 152 - 194. — Δ ε ἄ ν δ ρ ο υ Β ρ α ν ο ὕ σ η, 'Αθανάσιος Ψαλίδας: 'Ηπειρωτική 'Εστία, ἐτ. Α', τευχ. 4-5 Αδγ. — Σ/βρίου 1952, σελ. 331-470 (καὶ ἀποτελῶς).

17. Σ π. Δ ἄ μ π ρ ο υ, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐνθ' ἄνωτ., σ. 162 - 174, 'Ηπειρ. Χρον., τόμ. 10, 11 καὶ 12.

18. Βλ. ἀνωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθ. 17 σημ.

19. Ν ἰ κ. Δ ρ α γ ο ὕ μ η, 'Ιστορικαὶ ἀναμνήσεις, τόμ. Α', ἐκδ. 3η, ἐν Ἀθήναις 1925, σ. 25.

20. Γ. Β λ α χ ο γ ἰ ἄ ν ν η, Προλεγόμενα εἰς Ν. Κασοπούλη, 'Ενθυμήματα Στρατιωτικά, τόμ. Α', 'Αθ. 1939, σ. ι' κέξ.

21. Σ π. Μ ε λ ἱ ᾶ, Οἱ παράγοντες τοῦ Εἰκοσιένα (Λόγος εἰς τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 'Ακαδημίας Ἀθηνῶν, τὴν 24 Μαρτίου 1952): 'Ελλην. Δημοτογραφία, τ. Θ', τευχ. 100 τῆς 1ης 'Απριλίου 1952, σ. 435 - 442.

22. 'Αφοῦ τῷ 1830 εἶχεν ὑπερβῇ τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, πρέπει νὰ ἐγεννήθῃ πρὸ τοῦ 1760. Βιογραφικὰς πληροφορίας ἀρυσμένα μερικὰς καὶ ἐκ τῆς προσφωνήσεώς του πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τῆς δημογενομένης εἰς τὴν Γραμματικὴν του (βλ. Κ ω ν. Μ έ ρ τ ζ ῖ ο υ, Κατάλογος τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκῆς: 'Ηπειρ. Χρον., τ. 10 [1935] σ. 152 - 153). Εἰς τὸ τέλος τῆς 'Αριθμητικῆς ἀκολουθεῖ κατάλογος συνδρομητῶν ἐκ Πάργης, 'Αρτης κλπ. χρήσιμος διὰ τοὺς τότε φιλομούσους 'Ηπειρωτάς. (Βλ. Κ. Μ έ ρ τ ζ ῖ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 151).

23. 'Ἦτοι τῷ 1827.

24. Βλ. ἀνωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθ. 17 σημ.

25. Στοιχεῖα 'Αριθμητικῆς ἐκ διαφόρων συγγραφέων ἐρανισθέντα τε καὶ συντεθέντα παρὰ τοῦ 'Ιερολογιωτάτου Κυρίου Ἀγαπίου Ρήγα, τοῦ ἐκ πόλεως Πάργης. Πρὸς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν τε καὶ ἐραστῶν τῆς Πρακτικῆς 'Αριθμητικῆς 'Επιστήμης. Καὶ ἰδίους αὐτοῦ ἀναλώμασι νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα, καὶ τοῖς φιλομούσοις Νέοις προσφωνηθέντα τε, καὶ ἀφιερωθέντα, 'Επιστάσις Ἰωακείμ Ἰεροδιακόνου Πολίτου, ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου, ἀνωκζ'. 'Εν Βενετίᾳ, 1827. Παρὰ Μιχαήλ Γλυκεῖ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. (Εἰς 8ον, σ. ζ' + 400 + 8 ἀ.α. κατὰ Α. Γ κ ῖ ν η — Β. Μ έ ξ α, 'Ελληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863, τόμ. Α' 1800 - 1839, ἐν Ἀθήναις 1939, σ. 262, ἀριθ. 1711. — Πρβλ. Κ ω ν. Μ έ ρ τ ζ ῖ ο υ, Κατάλογοι τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκῆς: 'Ηπειρ. Χρον., τ. 10 [1935], σ. 151.

26. Γραμματικὴ τῆς 'Ελληνικῆς Γλώσσης εἰς δύο τόμους διηρημένη Συντεθείσα παρὰ τοῦ ἐν ἱεροδιδασκαλίας κυρίου Ἀγαπίου Ρήγα, τοῦ ἐκ πόλεως Πάργης καὶ ἰδίᾳ δαπάνῃ. Νῦν πρῶτον Τύποις ἐκδοθείσα πρὸς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν νέων τοῦ 'Ελληνικοῦ ἔθνους οἷς καὶ ἀφιέρωται. Τόμος πρῶτος, 'Επιστάσις Ἰωακείμ Ἰεροδιακόνου Πολίτου τοῦ ἐκ Καλαμάτας, ἀνωκζ'. 'Εν Βενετίᾳ, 1827. Παρὰ Μιχαήλ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. (Εἰς 8ον, σ. ια' + 800. Βλ. Α. Γ κ ῖ ν η — Β. Μ έ ξ α, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 253 - 254, ἀριθ. 1650. Πρβλ. Κ. Μ έ ρ τ ζ ῖ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 152).

Γραμματικῆς μέρος Α', Περὶ Συντάξεως τῶν Ὀκτῶ τοῦ λόγου μερῶν ἐκ διαφόρων Γραμματικῶν ἐρανισθείσα καὶ Συντεθείσα παρὰ τοῦ 'Ιερολογιωτάτου Κυρίου Ἀγαπίου Ρήγα, τοῦ ἐκ πόλεως Πάργης καὶ ἰδίους ἀναλώμασι. Νῦν πρῶτον Τύποις ἐκδοθείσα, πρὸς τε κατάληψιν καὶ σύνθεσιν τοῦ καθ' Ἑλληνας λόγου, καὶ πρὸς εὐχερεστεραν ἐπίδοσιν τῶν φιλομαθῶν νέων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους οἷς καὶ ἀφοσιώται, τόμος δευτέρος, ἀνωκζ'. 'Εν Βενετίᾳ, 1827. Παρὰ Μιχαήλ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. (Εἰς 8ον, σ. 299. Βλ. Α. Γ κ ῖ ν η — Β. Μ έ ξ α, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 253, ἀριθ. 1649. — Πρβλ. Κ. Μ έ ρ τ ζ ῖ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 152).

27. 'Ἡ σχολὴ τοῦ Φωξανίου συνέστη τῇ 1796 ἐπὶ Ἀλεξ. Κ. Μουρούζη. Διδασκάλους αὐτῆς γνωρίζομεν τῷ 1800 τὸν Ἀγάπιο Ρήγαν καὶ τὸν Σταῦρον Νικομηδέα. Βλ. Τρ. Ε δ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, 'Ἡ παιδεία, τ. Β', 'Αθ. 1936, σ. 412. 'Ο Ἀγάπιος Ρήγας εἰς τὴν ὥς ἄνω προσφωνήσιν του ἀναφέρει ὅτι ἐδίδαξεν ἐπὶ δέκα ἔτη εἰς τὸ ἐν Φωξανίῳ 'Ελληνομουσεῖον (Κ. Μ έ ρ τ ζ ῖ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 152, σημ. 2).

28. Πόλις τῆς Ρουμανίας ἐν Μολδαβίᾳ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βουκουρεστίου — Τσερνεβίτς σήμερον. 'Ἐκεῖ ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης συνεκρέτησε τὸν ἱερὸν Δόχον.

29. Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν τὰ σχολεῖα ἦσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν κοινά, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνώτερα φέροντα διάφορα ὀνόματα ὡς: 'Ακαδημία, Λύκειον, Μουσεῖον, 'Ελληνομουσεῖον, Παιδαγωγεῖον, Φροντιστήριον, Ὀμακίον, Γυμνάσιον, Σχολεῖον, Σχολή. Βλ. Τρ ὕ φ. Ε δ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Α', σ. LXXXI τῆς Εἰσαγωγῆς. — Γ ρ. Π α π α μ ῖ χ α ἡ λ, Μάξιμος ὁ Γραικὸς ὁ πρῶτος φωτιστὴς τῶν Ρώσων, 'Αθ. 1941, σ. 540, σημ. 20. — Τὸ παρὸν σχολεῖον ὀνομάζεται αὐθεντικόν, διότι τὸ ἐν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Αὐθέντου, ἦτοι τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας. Περὶ τῶν σχολείων τῆς Ρουμανίας βλ. Θ σ ε δ ῶ ρ ο υ Ἀ θ α ν α σ ῖ ο υ, Περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐν Ρουμανίᾳ, 'Αθ. 1896. — Τρ. Ε δ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β', 'Αθ. 1936, σ. 423 - 424. — Α η μ. Ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ δ ο υ, Δάμπερος Φωτιστὴς (1752 - 1805): 'Ἐπετ. Μεσαιων. Ἀρχεῖου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. Γ', σ. 106 - 140. — Κ. Ρ ἄ δ ο υ, 'Εγγράφα καὶ 'Επιστολαὶ Γ. Κ. Βοϊνέσκου: ΑΙΕΕ, τ. Ζ' (1910), σελ. 244 ἐξ.

30. 'Ἦτοι κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ ἐτ. 1829.

31. Σ π. Π. Δ ἄ μ π ρ ο υ, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Τουρκοκρατίας: 'Ἐπετηρίς Παρθνασοῦ, τ. ΙΒ' (1916), σ. 164 - 174.

32. Τρ. Ε δ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β', σ. 489 - 500 καὶ ἄθρον Τεργεστὴ ἐν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἑγκυκλοπαιδείᾳ, τ. ΚΒ', σελ. 881 - 882 καὶ τόμ. 10, σ. 739 - 740 (ἐνθα ἐκτενὴς βιβλιογραφία).

33. 'Ο Ἰω. Καποδίστριας, ἀποχωρήσας τῆς παρὰ τῷ Τσάρῳ ὑπηρεσίας τὸν Αὐγουστον 1822 καὶ ἐργαζόμενος καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἐλβετίᾳ μέχρι τοῦ 1827' (βλ. Λ. Θεοτοκοπούλου,

Essai sur la vie du Comte Capodistrias depuis son départ de Russie (1822) jusqu'à son arrivée en Grèce (1828). Toulouse 1926), εξέλιξη Κυβερνήτης της Ελλάδος δια τοῦ ὑπ' ἀριθ. ΖΤ' ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1827 ψηφίσματος τῆς ἐν Τριεζίνι Γ' Ἑθνικῆς Συνελεύσεως (βλ. Ἀ ν θ ρ. Ζ. Μάμουκας, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Θ', ἐν Ἀθῆναις 1841, σελ. 97-98). Ἐπὶ ἐννεάμηνον περιόδου τὴν Εὐρώπην ἵνα ἐξασφαλίσῃ ὑποστήριξιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀδελῶν ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Τῇ 6 Ἰανουαρίου 1828 (π. ἡ.) ᾤθησε διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ Warspite εἰς Ναύπλιον, τῇ 7 ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον, τῇ 9 διὰ τοῦ ἰδίου πολεμικοῦ κατηρτύθη εἰς Αἴγιναν, ἔνθα προσῆρμίσθη τῇ 11 κατὰ τὸ ἑσπέρας. Τῇ 12 Ἰανουαρίου (π. ἡ.), ὥραν 11 π.μ. ἀπεβιβάσθη εἰς Αἴγιναν, ἔδραν τότε τῆς Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὁ Καποδίστριας ἐκυδέρνησε μέχρι τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831 (π. ἡ.), ὅτε ἐδοιοφρονήθη ἐν Ναυπλίῳ. Μετ' αὐτὸν ἀπὸ 27 Σεπτεμβρίου 1831 μέχρι 8 Δεκεμβρίου 1831 ἐκυδέρνησε τριμελής ἐπιτροπὴ, μετὰ ταῦτα ὁ Αἰγυσιεὺς Καποδίστριας μόνος, ἀπὸ δὲ τῆς 27 Μαρτίου 1832 μέχρι 25 Ἰανουαρίου 1833 ἐκυδέρνησε πολυμελής Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ.

34. Περὶ τῆς παιδείας ἐπὶ Καποδιστρίου, βλ. τὸ ἄφθονον ἀρχαιολόγον ὕλικόν τῶν Γενικῶν Ἀρχεῶν τοῦ Κράτους. — Εὐνοφ. Ἀ ν α σ τ α σ ι ᾶ δ ο υ [=Ἰω. Γενναδίου], Γεωργίου Γενναδίου βίος, ἔργα καὶ ἐπιστολαί, Μέρος Α'-Β', ἐν Παρίσι 1926, σ. 98-120 (ἐνθα ἐκτενὲς βιβλιογραφία). — Μ α ρ ί α ς Ἀ μ α ρ ι ῶ τ ο υ, Ἰωάν. Π. Κοκκίνης, ὁ πρῶτος μας παιδαγωγός, Ἀθῆναι 1937. — Φ ι λ ῖ π ο υ Ἰ ω ἄ ν ν ο υ, Λόγος Ὀλυμπιακός, σελ. 27-29.

35. Ὁ Ἰω. Καποδίστριας ἔδωσε μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀνωτάτην, διό καὶ ἀπεκλήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του φωτισέσεως. Διὰ τὴν ἰδρυσιν τῶν σχολείων συνεβουλεύθη πολλοὺς λογίους Ἕλληνας καὶ ξένους εὐρίσκομένους ἢ ἐλθόντας εἰς Αἴγιναν, οἵτι ἦσαν οἱ: Ἀνδρ. Μουστοξύδης, Γ. Γεννάδιος, Θεόκλ. Φαρμακίδης, Γρηγ. Κωνσταντάς, Γ. Βενδύλος, Κ. Κοκκινάκης, Ἰω. Κοκκίνης, Νεόφ. Δούκας, Σκαρλάτος, Α. Βυζάντιος, οἱ Γάλλοι Dutron καὶ Raybaud κ. ἄ. Γραμματεὺς τῆς Παιδείας ἦτο ὁ Ν. Χρυσόγελος ἐκ Σίφου. Εἰς τὴν Αἴγιναν ἱδρυσε τὸ Κεντρικὸν Σχολεῖον καὶ ἀνὰ τὴν χώραν τὰ ἀλληλεδιδασκειακά.

36. Ἡ Πάργα ὡς πρὸς τὰ πολεμικά κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δράσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς Χιμάρας, τοῦ Σουλίου, τῆς

Μάνης καὶ τῶν Σφακιῶν. Βλ. Χ ρ ι σ τ ο φ. Π ε ρ ρ α ι θ ο υ, Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας, ἐν Βενετίᾳ 1815. — Π. Α. Σ. (αλαπάντα), Ἡ Πάργα, ἡτοὶ μονογραφία αὐτῆς ἀπὸ τῆς κτίσεως μέχρι τῆς παρὰ τῶν Ἀγγλῶν πωλήσεώς της εἰς τοὺς Τούρκους, Ἀθ. 1861. — Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμ. Α'-Β', ἐν Ἀθῆναις 1856-57. — Σ π. Π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο υ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλή, ἐν Ἀθῆναις 1895, σ. 129-137, 178-183, 245-266, 290, 319. — Ἀ. Ὑ δ ρ ω μ ᾶ ν ο υ, Ἱστορία Σουλίου καὶ Πάργας, περιέχουσα τὴν χρονολογίαν καὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς αὐτῶν πολέμους, ἐξικρίτως τοὺς τῶν Σουλιωτῶν μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Βενετίᾳ 1815.—Proceedings in Parga and the Ionian Islands with a series of Correspondence and other Justificatory documents by Lieut. — Colonel C. P. de Bosset, London 1819. — Amaury Duval, Exposé des faits qui ont précédé et suivi la cession de Parga, Paris 1820. — Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν ἐξεχόντων ἀνδρῶν ἔρχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Οἱ κάτοικοι τῆς κατενέμοντο εἰς 17 φάρας, αἵτινες ἔφερον τὰ ὀνόματα Δεσουλᾶται, Βασιλᾶται, Βρανᾶται, Μανιάται, Δημοσιλιτᾶται, Πετζαλᾶται, Βερβιτζιᾶται, Ζουλᾶται, Μαυρογιαννᾶται, Παπουράται, Κακοῦλᾶται, Στανελᾶται, Ἰδρωμένοι, Βέργοι, Τσόριδες, Λουμπατοὶ καὶ Ζουπατοὶ. Βλ. Π. Α. Σ. (αλαπάντα), ἐνθ' ἄνωτ., σ. 69. — Πλὴν ἀρχαιότεραι τούτων φάραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: Ἀντιοχᾶται, Κουράνοι, Διγνοὶ κ. ἄ., αἵτινες ἐξέλιπον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 69). Βλ. καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τ. Β' σ. 206, σημ. Ι. — Σ π. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ, σ. 132, σημ. Ι. — Οὕτως ἀπαντῶσαν ἐξέχοντες Πάργιοι: Δεσύλλας, Βασιλᾶς, Ἀραβαντινός, Μανιάκης, Πετζάλης, Μαυρογιάννης, Ἰδρωμένος, Βέργος κ. ἄ. Ιατροὶ οἱ περισσότεροι. Καὶ ὁ ἱατρός Πέτρος Ἡπίτης ὁ κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 εἰς τὰς Ἡγεμονίας, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Αὐτικὴν Εὐδρώπην, ἦτο Πάργιος. Βλ. Α. Κ ο κ κ ι ν ο υ, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, τόμος Δ', Ἀθῆναι, 1932, σ. 126-139 καὶ 144. — Ἰ ω. Φ ι λ ῆ μ ο ν ο ς, Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμος Β', Ἀθῆναι 1859, σ. 93-96 καὶ 295-297. — Πάργιος ἦτο καὶ ὁ Πέτρος Μπούας ὅστις τῇ 15 Ἰουλίου 1828 διωρίσθη διδάσκαλος τοῦ Ὀρφανοτροφείου Αἰγίνης. Βλ. Τ ρ. Ε ὕ α γ γ ε λ ῖ δ ο υ, Ἡ παιδεία, τόμ. Α', σελ. CXXXVI τῆς Εἰσαγωγῆς.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ ΓΕΡΟΜΕΡΙΟΥ

Στὸ Συγγίλιο τοῦ Πατριάρχου Σεραφείμ τοῦ Β' τοῦ Δελβινιώτη (1757) καὶ στὸ σημεῖο πὺν μετροᾷ τοῦτο τὰ χωριά τῆς ὁμωνύμου Ἐξαρχίας, ἀναφέρονται δυὸ Γερομέρια τὸ Ἀνω καὶ τὸ Κάτω. (Κοίτα: Ἡπ. Χρον. Τομ. IB' σελ. 54). Τὸ ἴδιο καὶ στὴν ἐπιγραφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδος στὸ Φιλιάτι, τὸ Γερομέρι ἀναφέρεται στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ «Γηρομερίων» ἀντὶ «Γηρομερίων». («Θ. Νέα», ἀριθ. φύλλου 76 τῆς 15-2-1950). Αὐτὸ θὰ πῇ ὅτι παλαιότερα ἦταν δυὸ Γερομέρια, τὰ ὁποῖα σήμερα ἐνώθηκαν στὸ ἓνα καὶ ἀνεχώρηγο Γερομέρι, ὕστερα, φαίνεται, ἀπὸ κανέναν τρομερὸ χαλασμό, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐρημώθηκε καὶ τὸ παρακείμενο Τσιμπλοχωρι, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ χωριά. Τὸ Γερομέρι ἔχει ἑξαιρετικὴν ἱστορικὴν σημασίαν καὶ ἐνδιαφέρον, γιὰ καὶ προχριστιανικῶς καὶ μετὰ Χριστὸν διετέλεσε σημαντικὸ θρησκευτικὸ καὶ ἐκπαιδευτικὸ Κέντρο. Ἀνέκαθεν τοῦτα ἐδῶ τὰ μέρη λέγονταν «Γερομερία», γιὰτὶ θεωροῦνταν ἱερά καὶ ἁγία, ἀπὸ τὸν μεγάλῳπρεπο ναὸ τῆς πολυθείας, ἀπάνω στὰ χαλάσματα τοῦ ὁποῖου ὁ χριστιανισμὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ κίβλας, ἔστησε τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία—κατὰ πὺν λέει ὁ θρύλος—φανερῶθηκε στὴ θέσῃ τοῦ σημερινοῦ μικροῦ χωριοῦ Φανερωμένη, καὶ τὴν ὁποῖαν με λιτανεῖς καὶ πομπὲς μετέφεραν καὶ ἔστησαν στὸν ἱερὸ τοῦτο χωρὸ τῆς εἰδωλολατρείας δώδεκα παπάδες προσερχόμενοι ἀπὸ ἰσάριθμα χωριά τῆς Ἐξαρχίας, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ πλῆθος κόσμου. Ἀργότερα ὁ ὁσιος Νεῖλος (1310 - 1340) ἱδρυσεν ἐδῶ τὸ ξαίκουσμένο Μοναστήρι τῆς Παναγίας, τὸ ὁποῖον με τὸν καιρὸ ἐξυλιχτήκε στὴν ὁμώνυμη Πατριαρχ-

κικὴ Ἐξαρχία, ἡ ὁποία διατηρήθηκε μέχρι τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν ρόλον. Καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ Μητροπολίτες Παραμυθίας φέρουν τιμητικὸν τὸν τίτλον: «Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου», τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' κατὰ τὴν χειροτοτονίαν τοῦ μακαρίτη Μητροπολίτη Παραμυθίας Γερόθεου, —πὺν ἔγινε τὸ 1906—ὁλότε κατὰ τὸν εὐφημισμὸν τοῦ ὡς Μητροπολίτου, «Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν», ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἀπῶσε τὰ χεῖρα του καὶ εἶπε: «καὶ Γηρομερίου», γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς ἀδιάλλακτους Ἐξαρχικοὺς Γηρομεριάτες καὶ Πλαίσιους πὺν δὲν ἤθελαν νὰ ἀναγνωρίουν τὴν κατάργησιν τῆς Ἐξαρχίας τῶν καὶ ἔκαναν τόσο θόρυβο στὴν Πόλῃ. Ἔισι με τὴν πολιτικὴν σύεση καὶ εὐστοργίαν τοῦ Ἰωακείμ, καὶ τὴν σπάνια διοικητικὴ ἱκανότητά τοῦ Ἰεροθέου, ὅλοι οἱ Ἐξαρχικοὶ υπεχώρησαν καὶ ἀναγνώρισαν ὁ ὁριστικὴν πῖον τὴν υπαγωγὴν τῆς Ἐξαρχίας τῶν, εἰς τὴν Μητροπόλιν Παραμυθίας καὶ. Ἰδρυσίς καὶ θεμελίωσις τῆς Ἐξαρχίας.

Ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία Γηρομερίου πιθανὸν νὰ ἦνε συνομιλικὴ με τὸ ὁμώνυμο Μοναστήρι ὅπου εἶχε καὶ τὴν ἔδρα της. Ἰσως νὰ ἱδρύνθηκαν ταυτόχρονα ἀπὸ τὸν ὁσιο Νεῖλον τὸν Ἐρμκιώτη, πὺν χραιτοῦσε ἀπὸ τὸ βασιλικὸ σὸί τῶν Λασκάρεων ἀπὸ τὴ Νίκαια καὶ λόγω τῆς καταγωγῆς του, ἀπὸ ἀπλοῦς μοναχὸς καὶ ἀσκητῆς ἐξυλιχτήκε ραγδαία Ἡγούμενος καὶ Πατριαρχικὸς Ἐξάρχος. Ἐν τῷ μεταξὺ—καθὼς διάβαιναν οἱ καιροὶ καὶ τὰ χρόνα—ἡ Ἐξαρχία μας, ἐπροικίστηκε με ἑξαιρετικὰ προνόμια θεμελιωμένα καὶ κατοχυρω-

μένα με ἀπανωτὰ Πατριαρχικά καὶ Συνοδικὰ Σιγγίλια. τῶν Πατριαρχῶν Ἱερεμία τοῦ Α' (1533), Ἰωάσαφ Β' (1561), Μητροφάνη Γ' (1568), Παρθενίου Δ' (1667), Ἱερεμία Γ' (1733), καὶ Σεραφεῖμ Β' τοῦ Δελβινιώτη ἀχρονολόγητον. Ἀπὸ τὰ σίγουρα ὅμως τεκμήρια πού ἔχουμε ὑπ' ὄψει μας, γίνεται φανερόν ὅτι ἐκδόθηκε ἀνάμεσα στὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 21 Ἰουλίου 1757, πού ἔγινε πατριάρχης ὁ Σεραφεῖμ ὁ Β' καὶ 25 Ἰουνίου 1758, πού δὲν ὑπάρχει πλέον Ἐπίσκοπος Βοθρουτοῦ καὶ Γλυκέως ὁ Παρθένιος γιὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐξεδόθη. Εἶναι ὁ Παῖσιος Δήμαρος ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ Ἐξαρχία μας κατὰ τὴν μακροαῖωνα σταδιοδρομία καὶ ὑπόστασίν της εἶχε πολλὰς περιπέτειες. Δὲν τὴν καταλάβαινες διόλου τότε ἔπεφτε καὶ τότε ἐσηκωνόνταν. Ἐστηρίζονταν ὅμως πάντοτε στὴν ἀπεριόριστη ἀφοσίωση καὶ εὐλάβεια τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ της, ὁ ὁποῖος καὶ σήμερα ἀκόμη τὴν ἔχει μέσα στὴν καρδιά του καὶ ἐπέβαλε τὸν τίτλο της στὴ σημερινή Μητροπόλιν Παραμυθίας σὰν εὐλαβικὸ ἐνθύμιο.

Δικαιοδοσία τῆς Ἐξαρχίας

Ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἐξαρχίας ἀπλώνονταν στὰ παρακάτω χωριά: Γερομέρι, Φοινίκι, Φανερωμένη, Σίδερη, Ξεχώρατα, Κοκκινολιθάρι, Κεραμίτσα, Ἀράχωβα, Λίμποβο, Πλαίσιον, Σαγιάδα καὶ Σκουπίτσα. Καὶ τώρα στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Ἐξαρχίας προστετέθη καὶ ἡ νεαρή χριστιανικὴ Κοινότης τῶν Φιλαιτῶν (1876 - 1895). Στὸ Συγγίλιο τοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ τοῦ Β' (1757;) ἀναφέρεται ὅτι στὴν Ἐξαρχία μας ὑπάγονταν καὶ τὰ χωριά Κώτσικα καὶ Βουσέλλα, τὰ ὁποῖα ἀργότερα ἐξισλαμίστηκαν, ὡς καὶ τὸ ἐξηκωμένον σήμερα Τοιμπλοχώρι.

Ἐπίσκοποι

Σεραφεῖμ Ἀχρονολόγητος. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναφέρεται σ' ἓνα Συγγίλιο τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία πιθανῶς τοῦ Α' ἀπὸ τὴ Σιάτιστα ὡς: «Ἐπίσκοπος Ἱερομερίου», ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπέθανε τὸ 1545, συμπεραίνομεν ὅτι οὗτος ἔζησε καὶ ἔδρασε πρὶν ἀπὸ τὰ χρονιά αὐτῆς. Πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ ὁ πρῶτος Ἐπίσκο-

πος Ἱερομερίου. Ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἐπισκόπου τούτου διατηρεῖται σὲ καλὴ κατάστασι στὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς.

Χρῦσανθος (1620 - 1645). Ἡ Ἀρχιερωσύνη τοῦ ἐπισκόπου τούτου ἦταν ἐξαιρετικὰ εὐδόκιμη καὶ γι' αὐτὸ βάστηξε 25 χρόνια.

Παρθένιος (1665 - 1685). Εἶναι καὶ οὗτος ζωγραφισμένος στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Μοναστηριοῦ.

Παρθένιος (1757 - 1758). Ἐπίσκοπος Βοθρουτοῦ καὶ Γλυκέως.

Παῖσιος Δήμαρος Γιαννιώτης (1758 - 1761). Ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ στίς 25 Ἰουνίου 1758 (Κοῖτα: Μονογρ. Περὶ τῆς ἐν Ἡπείρῳ Κώμης Τσαμαντᾶ Νικ. Νίτσου σελ. 70). Ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ἀνασυγκρότησε τὸ Μοναστήρι, τὸ ὁποῖον εὐρῆκεν ἔρημο ἀπὸ ἑναν φοβερὸ χάλασμό πού πέρασε.

Βενέδικτος Ἀρχιερεὺς (1765 - 1776). Ἀναφέρεται σὲ μιὰ δικαστικὴ ἀπόφασι τοῦ Ἱεροδικείου Μαζαρακίου με χρονολογίαν Ἐγείρας 1202.

Σαμουήλ Ἐπίσκοπος Γερομερίου (1800 - 1803). Στίς ἡμέρας τοῦ ἐπισκόπου τούτου ἡ Ἐπισκοπὴ τῆς Γερομερίου ἐνώθηκε τὸ β' με τὴν τῆς Παραμυθίας τοιαύτην (Ἰούνιος 1803—Αὐγουστος 1809) καὶ γι' αὐτὸ παραιτήθηκε θεληματικά.

Χρῦσανθος (1803 - 1805). Οὗτος κατέγονταν ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ἦταν ἀνεψιὸς τοῦ Ἀνθύμου.

Προκόπιος ὁ Βυζάντιος. Ἀναφέρεται τὴν 22αν Μαΐου τοῦ 1808 καὶ πιθανολογεῖται ὅτι διαδέχθηκε τὸν Χρῦσανθον.

Ἀγαθάγγελος ὁ Βυζάντιος (1821). Οὗτος ἀπὸ ἀπλοῦς ἱερομόναχος χειροτονήθηκεν Ἐπίσκοπος Γερομερίου κατὰ μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1821 εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε'. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ ἔρῃ τὴν ἔδρα του. Τὸν ἐκρέμασε στὰ Γιάννενα, καθὼς διάβαινε, ὁ Ἰσμαὴλ Πασιόμπης σὰν ἀπόστολο τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας νὰ ξεσηκώσῃ τὴν Τσαμουριά σὲ ἐπανάστασι. Πιθανὸν ὁ Ἀγαθάγγελος εἰς ἔπεσε θῦμα συκοφαντιῶν, ἀλλὰ πιθανώτερον ὅμως ὅτι ὁ Ἰσμαὴλ Πασιόμπης

θά εἶχεν ἐπίσημες πληροφορίες ἀπὸ τὴν Πόλιν γὰ νὰ προβῇ σὲ ἓνα τέτοιο σοβαρὸ δῶμα. Τοῦτο ἀκόμη δὲν ἐξακριβώθηκε. Διονύσιος (Μάιος 1863 - 1866). Ἐπίσκοπος Παραμυθίας καταγόμενος ἀπὸ τὸν Τσεσμέ (Κρήνην) τῆς Σμύρνης.

Ἐπιφανεῖς Ἡγούμενοι καὶ Ἐξαρχοί.

Ὅσιος Νεῖλος (1310 - 1340). Βυζαντινὸς Πρίγκηπας καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. «Ἐκάρη» μοναχὸς ὕστερα ἀπὸ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους Φράγκους (1204 - 1261) στὸ μοναστήρι τῶν Ἀκοιμητῶν καὶ ὕστερα ἀφοῦ ἐπέρασε ἀπ' ὅλα τὰ θρησκευτικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς του: Κων/λιν, Ἱεροσόλυμα, Ὅρος Σινᾶ, Ἰορδάνην, Καρμήλιον Ὅρος, Σόδομα, Σεχώρ, Πελοπόννησον, Κέρκυραν, Ἱερχώ, Κάννινα, ὅπου ὠργάνωσε ἓνα μικρὸ ἀσκηταριό, καταστάλαξε στὸ Γερομέρι πού, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, ἦταν τότε ἓνα μεγάλο θρησκευτικὸ Κέντρο, καὶ ὠργάνωσε πρῶτα τὸ Ἀσκηταριὸ καὶ ὕστερα τὸ Μοναστήρι, πού βρισκονταν ἀκόμη σὲ ἐμβρυώδη κατάστασι. Ἀφῆκε διαδόχον τὸν τὸν Ἱερομόναχον Ἡσαΐαν καὶ ἀνεχώρησε γὰ τὸ Ἅγιον Ὅρος ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 160 χρονῶν. Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴ μνήμη του στίς 12 Νοεμβρίου μαζῇ μὲ τὴ μνήμη τοῦ Ἁγίου Νεΐλου τοῦ Σιναΐτη. (Κοῖτα: ἔφημ. «Πύρρον» Ἀθηνῶν ἀριθ. φύλλ. 303 καὶ 306 τοῦ 1909—Κωδ. Θ' 424—Ἐκκλ. Ἀλήθειαν Τομ. ΚΖ' σελ. 233).

Ἡσαΐας Ἱερομόναχος (1340 - 1370). Διαλεχτὸς συνασκητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Ὁσίου Νεΐλου ὁ ὁποῖος τὸν ὥρισεν μὲ τὴ διαθήκη του.

Γρηγόριος Ἱερομόναχος (1500 - 1533). Ἰδρυτὴς ἡ ἀνακαινιστὴς τῆς Μονῆς Θεολόγου (1525). Ἀπιβίωσεν τῷ 1538 στὴ Μονὴ Σταυρονικήτα τοῦ Ἁγίου Ὁρους τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀγοράσει γὰ 4.000 ἄσπρα καὶ ἦταν ἰδιοκτησία του.

Κοσμᾶς Ἱερομόναχος ἀπὸ τὸ χωρίον Γολᾶ. Οὗτος διετέλεσεν Ἐξαρχος σὲ δυὸ περιόδους τὸ 1839 - 1854 καὶ τὸ β' τὸ 1856 - 1866. Στίς ἡμέρας του ἰδρύθηκε τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ Σχολεῖο στὸ Φιλιάτι σ' ἓνα

διαμέρισμα τοῦ βακούφικου χανιοῦ ὅπου ἐλειτούργησε μέχρι καὶ τὸ 1924. Στὸ σχολεῖο αὐτὸ ἐφοιτοῦσαν καὶ τὰ Τουρκόπαιδα καὶ ἐμάθαιναν Ἑλληνικά, ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ ἦταν ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα τοῦ τόπου.

Ἀρχιμανδρίτης Παρθένιος, ἀπὸ τὸ χωρίον Σταυροσιὰ τοῦ Πωγωνίου (1866 - 1892). Μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβλητικὴ φυσιογνωμία. Ἡ μακρὰ ποιμαντορία του στὴν Ἐξαρχίαν μας ἀφῆκεν ἐποχὴν. Ἔργον του εἶναι ἡ ἀναγνώρισις χριστιανικῆς Κοινότητος στὸ Φιλιάτι, μὲ πενιχρὸ ἀριθμητικὰ χριστιανικὸ πληθυσμὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς «φ ε ρ μ α τ ᾱ ρ ε ς» τότε βλάχους καὶ ὀλίγους ντόπιους γύφτους καθὼς καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τῆς ὁπως τὸ βεβαιώνει καὶ ἡ ἐπιγραφὴ του. Ἀπέθανεν τὸ 1892 καὶ ἐθάφτηκε στὸ Μοναστήρι. (βλ. «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν» ἔτος ΚΖ' τευχ. 15, σελ. 233).

Μοναστηριακὴ Σχολὴ Γερομερίου.

Ἐδῶ στὸ Μοναστήρι τοῦ Γερομεριοῦ ἐλειτούργησεν, αἰῶνες ὀλάκαιρους, καὶ ἡ ξαίκουσμένη Μοναστηριακὴ Σχολή, οἱ φωτοβόλες ἀχτίδες τῆς ὁποίας ἀπλώνονταν σὲ ὅλην πέρα, πέρα τὴν Ἠπειρόν. Εἶναι ἡ μοναδικὴ Σχολὴ πού τὴν ἐτραγοδῆσε ἡ λαϊκὴ μούσα, μὲ τὸ παρακάτω τραγοῦδι τῆς:

— Ἐγὼμαι, τοῦ παπᾶ παιδί, καὶ τοῦ δεσπότη
[ἀγγόνι.
πού μάθαινα σουμαριασμό, γράψιμο καὶ ψαλ-
[τήρι.
— Πέντε δασκάλους πέρασα καὶ δώδεκα παπάδες,
τὸ Γούμενο τοῦ Γερομεριοῦ, δὲν μπορ' νὰ
[τὸν περάσω.
— Ἐρεῖ χαρτιά ἀλογάριαγα, χαρτιά τελειωμένα
ἔρεῖ καὶ τὸ δεκάβιβλο, στὰ χέρια του τὸ
[παίξει.

Τὸ ἴδιο, τὸ 1911, ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Παραμυθίας Νεόφυτος, ἵδρυσε στὸ Μοναστήρι αὐτὸ Ἱερατικὴ Σχολὴ πού ἐλειτούργησε μόνον ἓνα χρόνον μὲ 15 ὑποτρόφους μαθητὰς καὶ μὲ Σχολάρχην τὸν μακαρίτην Ἀρχιμανδρίτη Φιλόθεον Γεωργιάδη ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν (1913) ἐσταμάτησε τὴν λειτουργίαν τῆς, διότι ἐπέρασεν οἱ λόγοι τῆς ἰδρύσεώς τῆς, καὶ συνεπῶς ἔληξεν ὁ προορισμὸς τῆς.

Ἀσκηταριῶ

Βορεινὰ καὶ στὸ ἀντικρυνὸ μέρος τοῦ Μοναστηριοῦ στὴ σπηλιὰ ἐνοῦ πελωρίου καὶ ἀπρόσιτου βράχου εἶναι τὸ Ἀσκηταριῶ. Ἐδῶ ἐπὶ αἰῶνες δλάκαιρους ἀσκήτεψε πλῆθος ἀνώνυμο ἀσκητῶν καὶ ἀναχωρητῶν ἀπὸ τὴν ζωὴν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἡπείρου μᾶς ὀνοματίζει, ὥστερα ἀπὸ τὸν Ὅσιον Νεῖλον, καὶ τὸν Ὅσιον Νήφωνα ἀπὸ τὸ Λοῖκοβο τῆς Χειμάρρας, πού ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ τὴ μνήμη του στίς 14 Ἰουνίου.

Καὶ οἱ δύο τους, εἶναι ἄξιοι γιὰ εὐλαβῆ μνημόσυνα, γιὰτὶ παράλληλα μὲ τὴν αὐστηρὴ ἀσκητικὴ ζωὴ τους, ἀνέπτυξαν καὶ σημαντικὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ τους κοινωνικὴ δράση.

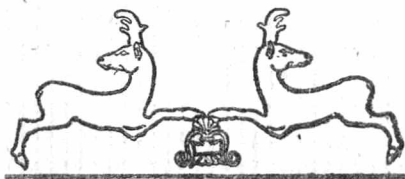
Μοναδικὸ λείψανο τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀντρου σώζεται σήμερα ἓνα μικρὸ παρακλῆσι χτισμένο μέσα στὸ βράχο.

Ἐθνικός Συναγερμός

Ἄρα δὲν εἶναι τυχαῖο, ἀλλὰ σκόπιμο καὶ προγραμματισμένο, τὸ γεγονὸς πού τὸν ἱερὸ τοῦτο χώρο μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ χριστιανικοὺς βωμοὺς τὸν ἔναν ἀπάνω στὸν ἄλλον—πού διαιωνίζουν ἀκόμη τὴν αἵγλη τους— μὲ τὰ βουβὰ καὶ ἔρημα πλέον ἀσκηταριά, πού ποιὸς ξέρει πόσες χορεῖες ἀσκητῶν πέρασαν ἀπ' αὐτὰ—αἰῶνες δλάκαιρους—καὶ τὸ θαυματουργὸ Μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Νεῖλου, διάλεξε ὁ Ἅγιο-Κοσμᾶς νὰ κάμῃ τὸν μεγαλύτερο Ἐθνικὸ Συναγερμὸ του κάτω ἀπὸ τὴν ἱερὴ σκέπη τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας. Ἐντεκα χιλιάδες μαζώθηκαν στίς 16 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1777 καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν στὸ Γερομέρι. (Κοίτα : Ν. Νίτσου Μονογραφίαν περὶ

τῆς ἐν Ἡπείρῳ Κώμης Τσαμαντᾶ κλπ. σελ. 30) Τὸ προκλητικὸ καὶ παράτολμο αὐτὸ γεγονὸς κατετρόμαξε δικαιολογημένα τοὺς Φιλικιώτες Ἀγάδες καὶ βιαστικά - βιαστικά ἔστειλαν τὸν Κάσο Ντούτση μὲ πολλοὺς ὀπλοφόρους νὰ ἰδῇ ἐπὶ τέλους τί γίνεται καὶ νὰ πάρῃ ἀνάλογα μέτρα κατὰ τὴν κρίση του. Ἐμφανίστηκε λοιπὸν ὁ Ντούτσης στὸ Γερομέρι, ἀπειλητικὸς καὶ μὲ ἄγριες διαθέσεις. Ὁ Ἅγιο-Κοσμᾶς ὅμως δὲν ἔχασε διόλου τὴν ψυχραιμία του. Ἀντιμετώπισε τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασι θαρρετὰ καὶ μὲ ὅλη του τὴ σοβαρότητα. Κι' ἐκεῖ πού κουβέντιαζαν ξαφνικά—σὰ νὰ ξύπνησε ἀπὸ κανένα συγκλονιστικὸ ὄνειρο—ἐκοψε τὴν κουβέντα του στὴ μέση καὶ τοῦ εἶπε ἀποφασιστικά : « . . . Ἀγᾶ μου, αὐτὴ τὴ στιγμή πού κουβεντιάσαμε μαζή, ἡ κυρά σου γεννᾷει ἀγόρι . . . Νὰ σοῦ ζήσῃ !!! » Ἐ! Τότε μ' αὐτὸ τὸν ἐκλόνισε κυριολεκτικά ! Τοῦ ἔδωκε τὴ χαριστικὴ βολὴ καὶ τὸν ἄφηκε ξερὸ στὸν τόπο . . . Καὶ ὅταν ἐγύρισε στὸ σπῆτι του καὶ ἐβεβαιώθηκε ὅτι ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Ἅγιος ἦταν ὅλα ἀληθινὰ, ἔγινεν ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Φιλικιώτες Ἀγάδες πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι ὁπαδοί του, καὶ ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, ὅσες φορὲς ἔρχονταν ὁ Ἅγιος στὸ Φιλιάτι, ἔκαναν ὀλονύχτιες ἀγρυπνίες, γιὰ νὰ τὸν κατερέσουν καὶ νὰ πάρουν τὴν εὐκὴ του—κατὰ πού μᾶς πληροφοροῦν, ὁ πρῶτος βιογράφος του Ζαφείρης Χριστοδουλίδης ἀπὸ τὸ Γρομμμένο, πού ἦτανε σύγχρονός του καὶ τὰ ἀκουσε μὲ τὰ αὐτιά του καὶ τὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια του. Αὐτὴ, ἡ πολυτίμη εὐνοια καὶ μεγάλῃ ἀφψίωσι τῶν Ἀγάδων στὸν Ἅγιο, τὸν ἐβοηθοῦσε πολὺ στὸ ἔργο του.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΜΠΑΡΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΙΝΑ

Ο ΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ

Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Φοβεραὶ ἡμέραι ἢ μᾶλλον νύξ ζοφερά ἐπηκολούθησε τὴν πτώσιν τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων. Ὁ ζυγὸς ὑπὸ τὸν ὁποῖον περιέπεσαν οἱ Ἕλληνες ἦτο ἀφόρητος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς δυστυχεστέρους χρόνους, οὐδέποτε οὗτοι ἀπέβαλαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Στήριγμα καὶ καταφυγὴ τοῦ σκλαβωμένου Γένους ὑπῆρξεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, κηρύττουσα πάντοτε τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐνισχύουσα τὴν καρτερίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον διαφυλάττουσα. Καὶ ὅταν λέγομεν πίστιν τὴν ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὴν διπλὴν ἔννοιαν, πίστιν θρησκευτικὴν, ἀλλὰ καὶ πίστιν ἐθνικὴν. Τοῦτο δὲν εἶναι τι νέον εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς αἰῶνας, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς προῖστορικοὺς ἀκόμη, ἡ Πίστις ὑπὸ τὴν διπλὴν ταύτην ἔννοιαν ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκκινουῦσα ἀπὸ τὸ ἄμεσον περιβάλλον τῆς οἰκογενείας, ἀπὸ τὴν Ἑστίαν, τὴν κοιτίδα ταύτην τῆς Θρησκείας μὲ τοὺς ἐφεστίους Θεοὺς καὶ τῆς Πατρίδος μὲ τοὺς τάφους τῶν προγόνων. Οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ ἀρραγὲς τρίγωνον ἀπὸ τὰς ὑψηλότερας τῶν ἔννοιῶν, τῆς Θρησκείας δηλαδὴ, τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Οἰκογενείας, ἔννοιῶν δὲ οὐχὶ ἀφηρημένων, διότι οὐδεμία ἄλλη ἔννοια ἢ τοῦ ἡγεμονικοῦ εἶναι τὸν ὅσον συγκεκριμένη, τὸσον πραγματικὴ, ὅσον ἢ ἔννοια τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδος καὶ τῆς οἰκογενείας. Ἡ ἀνθρωπίνη αὐτὴ Ἀγία Τριάς εἶναι ὅπως καὶ ἡ Θεία Ἀγία Τριάς, ὁμοούσιος, ἀδιαίρετος καὶ ἀχώριστος. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ οὔτε νὰ νοηθῇ αὐτὸ ὑπαρκτὸς ἢ χωριστὴ, οὔτε θρησκεία

ἀνευ πατρίδος, οὔτε πατρὶς ἀνευ θρησκείας, ἀλλ' οὔτε θρησκεία καὶ πατρὶς ἀνευ οἰκογενείας. Τὰ ὅρια τῶν δύο τελευταίων, τῆς πατρίδος δηλαδὴ καὶ τῆς οἰκογενείας, εἶναι τὸσον ἀδιαχώριστα καὶ δυσδιάκριτα, ὥστε νὰ συνταυτίζονται αἱ δύο ἔννοιαι καὶ εἰς τὴν μίαν νὰ ἐνυπάρχῃ ἡ ἄλλη.

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἔχει συλληφθῇ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἡ Ἰδέα τῆς πατρίδος, τῆς θρησκείας καὶ τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Ὁμηρος, μὲ τὰ δύο ἀριστουργήματά του, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, μᾶς παρουσιάζει παραστατικώτατα τὴν Ἰδέαν αὐτήν. Ἡ προσβολὴ κατὰ τῆς τιμῆς μιᾶς ἑλληνικῆς οἰκογενείας θεωρεῖται θίγουσα τὴν τιμὴν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν μίαν ὑπερπόντιον ἐκστρατείαν ὅπως τιμωρήσουν τὴν πράξιν καὶ ἐπὶ δολόκληρον δεκαετίαν διεξάγουν ἓνα σκληρὸν ἀγῶνα. Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑθνικὴ Πίστις. Παλαίει ἐπὶ μίαν ἀκόμη δεκαετίαν μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ὁ πολυμήχανος Ὀδυσσεύς, μηδὲν ἄλλο ποθῶν παρὰ νὰ ἴδῃ, ἔστω καὶ ἀπὸ μακρὰν, καπνὸν ἀπὸ τὴν Ἰθάκην ἀναθρώσκοντα. Τὰ φίλτρα τῆς Κίρκης, τὰ θέληγτρα τῆς Καλυψοῦς καὶ ἡ μουσικὴ τῶν Σεϊρήνων, ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις, ἡ ἀγρία θάλασσα καὶ ἡ ἔλλειψις παντὸς μέσου συγκοινωνίας, μόνον ἀποτελεσματίζουν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ «νόστου», τὸν κάνουν δηλαδὴ νὰ νοσταλγῇ περισσότερον τὸν πατέρα του, τὴν σύζυγόν του, τὸν υἱόν του, τὴν πατρίδα. Δὲν τὸν ἐγκαταλείπει ἡ ἐλπίς, δὲν τὸν ἀποθαρρύνουν αἱ δυσκολίαι καὶ μὲ δὴγὸν τὸν φέρον ὑλάει

“Αγγελον, την Θεάν Ἀθηνᾶν, τὰς ὑπερ-
νικᾷ καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἰδιαιτέραν
του Πατρίδα, εἰς τὴν Ἑστίαν, ἀφοῦ εἶχεν
ἐκπληρώσει τὸ πρὸς τὴν μεγάλην Πατρίδα
χρέος του. Τιμωρεῖ με τὴν βοήθειαν τῆς
Θεᾶς καὶ τοῦ υἱοῦ του τοὺς θρασεῖς μνη-
στηρας, τοὺς ἀσεβήσαντας πρὸς τὴν οἰκο-
γένειάν του καὶ οὕτω ἐπέρχεται πλήρης
δικαίωσης τῶν ἀγώνων του διὰ τὴν
Πατρίδα, τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Οἰκο-
γένειαν.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Μηδι-
κοὶ λεγόμενοι πόλεμοι ἔδωσαν εὐκαιρίαν
νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἀνυπερέβλητος ἀγάπη τῆς
Ἑλληνικῆς φυλῆς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν,
ἡ ὁποία ὡσάντως δὲν εἶναι ἀφηρημένη τις
ἐννοια, διότι ἀναφέρεται αὕτη καὶ ἐξασφα-
λίζει τὰς τόσον συγκεκριμένas ἐννοίας τῆς
Θρησκείας, τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Οἰκογε-
νείας. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος χάσῃ τὴν ἐλευ-
θερίαν, χάνει αὐτομάτως τὸν ἀνθρωπισμὸν
του καὶ ἀποβαίνει τετράποδον. Ἡ ἐλευ-
θερία εἶναι τὸ πρῶτον δῶρον τοῦ Θεοῦ
πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ στέρησις ταύτης
μεταβάλλει τὸν ἄνθρωπον εἰς κτῆνος.

Ἐχασεν ὁ Ἕλλην τὴν Ἑλευθερίαν
ὑποκύψας εἰς τὴν ὕλικήν βίαν τοῦ κατα-
κτητοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸν ἀνθρωπισμὸν
του, δὲν ἔχασε τὴν ψυχὴν του, διότι ἐκρά-
τησε τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποκαταστάσεως, διε-
τήρησε τὴν πίστιν πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς
Θρησκείας, τῆς Πατρίδος, τῆς Οἰκογε-
νείας. Εἰς τὴν περίστασιν ὅμως αὕτην
περιορίζει τὰς τρεῖς ἐννοίας εἰς δύο συν-
ταυτίζων τὴν ἐννοίαν τῆς Πατρίδος καὶ
τῆς Οἰκογενείας καὶ ἀγωνίζεται «γὰρ τοῦ
Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἁγία, γὰρ τῆς
πατρίδος τὴν ἐλευθερίαν». Τὰ ἄτομα,
αἱ οἰκογένειαι, δὲν εἶναι πλέον τίποτε ἄλλο
παρὰ στρατιῶται τῆς Πίστεως καὶ τῆς
Πατρίδος.

Ὁ ἀτίθασσος τύπος παίρει τὸν δρό-
μον πρὸς τὸ βουνὸ καὶ ἐκεῖ εἰς ἀπρόσιτα
καὶ δύσβατα μέρη στήνει τὸ «λημέρι» του.
Προτιμᾷ τὸν πλήρη στερεήσεων βίον,
παραμένει καθ’ ὅλην του τὴν ζωὴν ἄστε-
γος, εὐρίσκων τὴν μετὰ τῶν θηρίων συμ-
βίωσιν ἡμερωτέραν ἀπὸ τὴν μετὰ τοῦ
κατακτητοῦ. Δὲν περιορίζεται ὅμως εἰς
ἀπλῶς μονήρη βίον μακρὰν παντὸς ἀνθρω-

πίνου ὄντος. Παραμονεύει τὰς κινήσεις
τοῦ ἐχθροῦ τῆς «Πίστεως» καὶ τὸν κυπᾷ
μὲ πρῶτην εὐκαιρίαν ἵνα τὸν τιμωρήσῃ διὰ
τὴν σκληρὰν του συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς
ὁμοφύλους του. Πληθαίνουν σὺν τῷ χρόνῳ
τὰ παλληκάρια αὐτά, ποὺ ὁ κατακτητὴς τὰ
χαρακτηρίζει ὡς «Κλέφτες». Τὴν ὀνομα-
σίαν αὐτὴν τὴν υἱοθετοῦν καὶ οἱ σκλάβοι
διὰ νὰ ἀμβλύνουν τὴν εἰς βάρος των ἐκδί-
κησιν τοῦ τυράννου. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρέ-
πον φθάνει στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ τύραν-
νος αἰσθανόμενος τὴν ἄδυναμίαν του νὰ
καταστείλῃ καὶ καταβάλῃ τοὺς «Κλέφτες»
αὐτοὺς, συνθηκολογεῖ μαζὺ των καὶ τοὺς
ἀναθέτει τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑπαίθρου καὶ
τῶν διαβάσεων εἰς τὰ διάφορα στενά.
Οὕτως ἐδημιουργήθησαν τὰ ἁμαρτωλίκια
καὶ ὁ τέως αὐθέντης ἀπέκτησεν αὐθέντην.

Ὁ ὑπομονητικὸς τύπος παρέμεινεν εἰς
τὴν Ἑστίαν ἐργαζόμενος τὴν πτωχὴν γῆν
ἢ μετερχόμενος τὸν μικρόμπορον ἢ φορῶν
τὸ ράσον, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπροστάτευσεν
μέχρις ἐνὸς σημείου ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ
κατακτητοῦ.

Ὁ ἐπιχειρηματικὸς τύπος διὰ νὰ ἀπο-
φύγῃ τὴν σκληρὰν δουλείαν ἐξενητεύετο.
Ἐκεῖ εἰς τὰ Ξένα, παρ’ ὅλην τὴν σκληρὰν
ἐργασίαν καὶ τὰς στερεήσεις τῆς ξενητείας
ἦτο ἀπείρως καλύτερος, διότι εἶχε τὴν ἐλευ-
θερίαν. Ἐκεῖ εἰς τὴν ξενητείαν εὐρίσκό-
μενος εἶχε τὴν σ-ἐψιν του πάντα εἰς τὴν
σκληρωμένην Πατρίδα καὶ ἔθετεν ὡς σκο-
πὸν τῆς ζωῆς του τὴν ἀπελευθερώσιν της.
Ὑποχρεωμένος νὰ ἐκμανθάνῃ τὴν γλῶσ-
σαν τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν ἔζη, νὰ βελ-
τιώνῃ τὰς γραμματικὰς του γνώσεις, ὅχι
μόνον διὰ νὰ συναγωνίζεταί τοὺς ἄλλους
ἐπαγγελματίας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ὑπερέχη
αὐτῶν, ἀντελαμβάνετο πλέον καλύτερον τὴν
ἀξίαν τῆς παιδείας καὶ εὐθὺς ἀπὸ τὰς
πρώτας του οἰκονομίας, ἀπὸ τὰ πρῶτα
του κέρδη, διέθετε ἡγεμονικὰ ποσὰ διὰ τὴν
πληρωμὴν διδασκάλων εἰς τὴν Πατρίδα,
διὰ τὴν δημιουργίαν σχολείων καὶ σχολῶν,
διὰ τὴν ἀγορὰν βιβλίων, δι’ ὑποτροφίας
ἀπόρων ἐπιμελῶν μαθητῶν. Ἀπὸ ἐνστί-
σکتου καὶ λόγῳ τῆς εὐρύσεως τῶν γνώ-
σεών του καὶ τῆς πείρας ἐκ τῶν δυσκολιών
τὰς ὁποίας συνήντα, ἐσχημάτιζε τὴν πεποί-
θησιν ὅτι ὅπως τὰ ἄτομα μόνον διὰ τῆς

προσωπικῆς των ἐργασίας καὶ τῆς ἀτομικῆς των πνευματικῆς ἀναπτύξεως προσδεύουν, οὕτω καὶ ἡ Πατρίς του μόνον διὰ τῶν ἰδίων της δυνάμεων θὰ ἡδύνατο ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγόν. Διὰ τῶν ἰδίων της δυνάμεων ; Ἀλλὰ ποίων δυνάμεων ; Ἀπλούστατα διὰ τῆς ἐξυψώσεως τοῦ φρονήματος. Πῶς ὅμως τὸ ποθοῦμενον τοῦτο θὰ ἐπενυγχάνετο ; Μόνον διὰ τῆς παιδείας. Ἐπὶ τοῦ πεδίου λοιπὸν τούτου ἔχουν τὸ προβάδισμα οἱ Ἰωαννῖται ξενητεμένοι καὶ εἰς τὰ διὰ τῶν δωρεῶν των δημιουργηθέντα καὶ ἐπὶ αἰῶνας λειτουργήσαντα σχολικὰ ἰδρύματα ὀφείλεται ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἔθνους.

Πρὶν ἢ φθάσῃ ἐν τούτοις ἡ φυλὴ εἰς τὸ εὐχάριστον αὐτὸ σημεῖον, διετηρήθη ἄσβεστον τὸ φῶς, εἴτε ὑπὸ τύπον κανδήλας, εἴτε ὑπὸ τύπον σπινθήρος, διὰ τῆς διδασκαλίας, ὅτε μὲν πενιχρᾶς, ὅτε δὲ πλουσίας, ὑπὸ τοῦ Κλήρου, ἀπὸ τοῦ Πατριαρχου μέχρι τοῦ πτωχοῦ καλογήρου. Οἱ νάρθηκες τῶν Ἐκκλησιῶν, τὰ Μοναστήρια, τὰ ἐξωκκλήσια, ἦσαν τὰ σημερινὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπὸ γραμματικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ τὰ Πανεπιστήμια καὶ αἱ ἀνώταται σχολαὶ ἀπὸ ἀπόψεως διατηρήσεως καὶ ἐξυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος. Ὁ κατακτητὴς διησθάνετο τοῦτο καὶ εἰς κάθε κίνησιν τῶν σκλάβων πρὸς ἀποτινάξιν τοῦ ζυγοῦ τὰ πρῶτα θύματά του ἦσαν οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ Ἱερεῖς καὶ γενικῶς ὁ Κλήρος. Ἐπάλαυε λοιπὸν ὁ Σταυρὸς κατὰ τῆς Ἡμισελήνου. Τὸ ράσον κατὰ τοῦ σαρικίου. Εἰς κάθε ἐκδήλωσιν ἀποτινάξεως τοῦ ζυγοῦ, ὁ Κλήρος εἶχε τὸ προβάδισμα εἰς τὰς θυσίας, διότι συνήθως οὗτος ὑπέκινει κάθε ἐπανάστασιν, οὗτος ἔκαμνε τὴν ἀρχὴν καὶ καθωδήγει ταύτην. Τοὺς φλογερωτέρους πατριώτας ἐκάλυπτε συνήθως τὸ ράσον. Πολλὰκις ὁ ἐνθουσιασμός των καὶ ἡ αἰσιοδοξία των ἔφθανε μέχρι παραλογισμοῦ, ὥς συνέβη μὲ τὸν Ἐπίσκοπον Τρίκκης Διονύσιον, ὅστις ἀπολέσας ἀπαξ τὴν θέσιν του ὡς Ἐπισκόπου Τρίκκης, διὰ τὰς ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ ἐνεργείας του, ὅχι μόνον δὲν ἀπεθαρρύνθη, ἀλλὰ τοῦναντίον κατόπιν πολλῶν ταλαιπωριῶν καὶ κινδύνων ἐπέπεσε μετ' ὀπίλων συντρόφων κατὰ τῶν Ἰωαν-

νίων κατὰ τὸ 1611 μὲ ἀποτέλεσμα νὰ εὕρῃ, κατόπιν στιγμιαίας ἐπιτυχίας, οἰκτρότατον θάνατον, ἐκδραεῖς ζῶν ὑπὸ τῶν συλλαβόντων αὐτὸν Τούρκων, κατόπιν προδοσίας τῶν Ἑβραίων.

Ἦτο φυσικὸν οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνες δουλωθέντες ὑπὸ ἀλλοθρήσκων νὰ ἀναμεινωσι καὶ ἐλπίζωσι βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ὁμοθρήσκους Χριστιανούς τῆς Δύσεως, πρὸς τοῦτο δὲ κατέβαλον ἐνεργείας καὶ οἱ λόγιοι Ἕλληνες οἱ καταφυγόντες ἐκεῖ ὡς πρόσφυγες καὶ ἀνάψαντες τὸ φῶς τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ ἐν τῇ Δύσει ἰσχυροὶ ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Παπισμοῦ, πολλάκις διὰ τῶν προτροπῶν των ἐξήγειραν τοὺς ἀτυχεῖς σκλάβους, διὰ νὰ τοὺς ἐγκαταλείψωσιν ὅμως πρὶν ἢ ἀκόμη τοὺς βοηθήσωσι. Εἶναι φανερόν ὅτι οἱ Ἕλληνες βασιζόμενοι εἰς τὴν τοιαύτην ἔξωθεν βοήθειαν καὶ μὴ λαμβάνοντες αὐτήν, ἀπέμεινον ἔπειτα ἀπὸ κάθε ἐξέγερσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἐπηκολούθουν καταστροφαὶ καὶ συμφοραὶ ἀφάνταστοι.

Ἀφοῦ τέλος ἔχασαν κάθε ἔλπιδα βοηθείας ἐκ τῆς Δύσεως, ἐστράφησαν πρὸς τὴν ὁμόδοξον Ρωσσίαν, ἣ ὁποία ἀνεφάνη εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν ὁρίζοντα καὶ ἡλπίζον παρ' αὐτῆς τὴν ἀπελευθέρωσιν, τοσούτω καθόσον αὐτὴ διέκειτο συνήθως ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀσχέτως ἂν πρὸς τοῦτο τὴν ὥθουν πολιτικοὶ λόγοι, ἐκδιώξεως δηλαδὴ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ διαδοχῆς αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἰδίας. Τοιαύτη εὐκαιρία παρουσιάσθη καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατὰ τὸ ὁποῖον, ἐπὶ τῆς μεγαλεπήβολου Αἰκατερίνης Β', ἐγένετο ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος (1768 - 1774). Εἰς τὸν φοβερόν καὶ μακρὸν τοῦτον πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἔσχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἔλαβον μέρος καὶ λαῖκοι καὶ κληρικοί. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων προπαρασκευάσθη πολλαχοῦ ὑπὸ τῆς Ρωσσίας διὰ μυστικῶν πρακτόρων ἀνὰ τὴν δούλην Ἑλλάδα καὶ κυρίως διὰ τοῦ Γεωργίου Παπάζωλη ἐκ τῆς Σιατίτσας τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων. Ὁ Παπάζωλης ἐγνωρίσθη ἐν Ρωσσίᾳ μετὰ τοῦ Γρηγορίου Ὁρλώφ, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποῖου ἐξεδή-

λωνε τὰ φιλοπάτριδα αἰσθήματα καὶ ἀπεδείκνυε τὸ δυνατόν καὶ χρήσιμον τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Γεώργιος Παπαζώλης μετέβη τὸ πρῶτον εἰς Μάνην καὶ κατόπιν κρυφίως εἰς Καλάμας, ἔνθα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Παναγιώτη Μπενάκη συνεκεντρώθησαν πολλοὶ καὶ ὑπέγραψαν συνθήκην διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχοντο τὴν ἐπανάστασιν ἑκατὸν χιλιάδων Ἑλλήνων, ἔαν ἐχορηγοῦντο εἰς αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα ὅπλα καὶ ἐνεφανίζοντο εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ρωσικὰ πλοῖα. Οἱ ὑπογράψαντες ἦσαν οἱ Μητροπολῖται Κορίνθου, Παλαιῶν Πατρῶν, Λακεδαιμονίας, ὁ πρῶν Πατρῶν καὶ εἰτα πρόεδρος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων Δανιήλ, ὁ πρεσβύτερος Παναγιώτης, Μέγας Οἰκονόμος τῶν Καλαβρύτων καὶ ἄλλοι προύχοντες.

Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν ἦτο τότε ὁ Παρθένιος, γεννηθεὶς καὶ ἀνεπτυχθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις. Ἡ Μοῖρα ἠθέλησε νὰ τάξῃ τὸ τέκνον τοῦτο τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸ νὰ εὐλογήσῃ τὸν πρῶτον σοβαρὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, ὃχι ὅμως καὶ νὰ τὸν ἴδῃ εὐδοούμενον. Ἡ τιμὴ καὶ εὐτυχία τῆς ἐπιτυχίας ἐπερυλάσσετο ὑπὸ τῆς αὐτῆς Μοίρας εἰς τὸν εἰς τὸν Γερμανὸν Δ', γεννηθέντα ἐν Δημητσάνῃ τὴν 28ην Μαρτίου 1771, ἐν ἔτος δηλαδὴ ἀφ' ἧς ὁ Παρθένιος ὕψωσε τὴν σημαίαν ἐν Αἰγίῳ καὶ ἠὺλόγησεν αὐτήν.

Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ὁ Παρθένιος ἐχειροτονήθη κληρικός, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι λίαν ἐνωρὶς προήχθη εἰς τὴν ἐπιζήλον Μητρόπολιν Παλαιῶν Πατρῶν. Εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος, ἐγένετο περιώνυμος διὰ τε τὴν πλουσίαν αὐτοῦ μάθησιν καὶ τὴν σοφίαν. Ἀναφέρεται ὅτι ἦτο ὀργίλος καὶ ἐπετίθετο σφοδρῶς κατὰ τῆς φλυαρίας τῶν γυναικῶν ἐν τοῖς ναοῖς, μετεχειρίσθη δὲ κάποτε καὶ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Νικολάου κατὰ τὴν συνοικίαν Βλατερὸ διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν σιγὴν εἰς τὰς γυναῖκας. Ἀνώνυμος χρονόγραφος γράφει περὶ αὐτοῦ « . . . ὁ σοφολογιώτατος καὶ θεοπρόβλητος Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν ὅστις, ὥς ἄλλος Ἀπόστολος Ἀνδρέας, τῆς Ἀχαΐας διοικεὶ καὶ προνοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ

καὶ τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Κυρίου ἐν δαιότητι καὶ δικαιοσύνῃ». Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον Παλαιῶν Πατρῶν τῷ 1750 διατηρήσας αὐτὸν μέχρι τοῦ 1756 τὸ πρῶτον καὶ ἐκ δευτέρου 1759—1770. Ὁ σύγχρονός του Κύριλλος Λαυρεντίος ἀναφέρει τὰ κατωτέρω εἰς τὴν Ἑρμηνείαν του τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου, κεφ. 2859: «Καὶ πρὸ ἡμῶν καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ ὑετὸς ἐν ἀνομβρίᾳ μεγίστῃ ἐγένετο» τοῦτου γὰρ αὐτόπτης ἐγενόμην ἐν ταῖς Παλαιαῖς Πάτραις, αἱ καὶ πατρὸς μου εἰσι τῶν Μωαμεθανῶν πρῶτον, εἰτα τῶν Ἰουδαίων δεηθέντων καὶ μὴ εἰσακουσθέντων, ὁ σεβοσμιώτατος καὶ σοφώτατος ἐξ Ἰωαννίνων Παρθένιος καὶ Μητροπολίτης ἐξεληθὼν σὺν τοῖς πιστοῖς ἔξωθεν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ δι' ἐκκλησίας προσηύξατο καὶ ὁ οὐρανός, ὃ τοῦ θαύματος, ὑετὸν ἔδωκε».

Ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου τούτου Παλαιῶν Πατρῶν Παρθενίου Α' (ὁ ἀείμνηστος Ν. Θωμόπουλος εἰς τὴν Ἱστορίαν του τῆς Πόλεως Πατρῶν τὸν ἀναφέρει Παρθένιον Β') ἀνηγέρθη τὸ 1766 εἰς Αἰγίον ἡ ἐκκλησία Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ὅπως ἐδείκνυνεν ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας θύρας ἐπιγραφὴ, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσεν ὁ Ε. Τρεζέλιος καὶ ἐδημοσίευσεν ἡ *Excerpt Scient de Moree*, Τόμος 11 σελὶς 33 διὰ κεφαλαίων: «Ἀρχιερατεῖς/ύοντος τοῦ Πανιερωτάτου καὶ λο(γι)ω(τ)άτου Παρ/θενίου (λα)οῦ Πα(τ)ρῶν ἀνηγέρθι ὁ πάνσεπτος οὗτος/ καὶ θεῖον ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου (τῆς κοιμήσεως/ ἐκ (βάθ)ρων διὰ συνδρο(μῆς) καὶ δαπάνης τῶν τιμιωτάτων ἀρχῶν Κ(ε)νοριτῶν κ(αι) καὶ λοιπῶν χρ(ισ)τ(ι)αν(ι)κῆς πολιτείας ταύτης/ ἐν (ἐ)τη(α) 4) ζς' Μαρτίου α'».

Ἐπὶ Παρθενίου ὁ Οἰκονομικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σαμουὴλ ὁ Χατζερῆς τὸν Δεκέμβριον 1767 ἐκήρυξε σταυροπηγιακὸν τὸν ναὸν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου εἰς Πάτρας προσκεκληρωμένον εἰς τὴν ἐν Πάτραις Ἑλλην. Σχολὴν τὴν συσταθεῖσαν ὑπὸ τῶν εὐπαιδεύτων ἀδελφῶν Κυρίλλου μοναχοῦ, Ἰωακείμ καὶ Κοσμᾶ.

Κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1770 μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλώφ κατέπλευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅπως ἐπαναστατήσῃ τοὺς κατοίκους.

Καυρία
3

Πρώτος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπαναστάσεως ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος εἰς Αἴγιον, συναθροίσας δὲ ἐκεῖ τοὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας «κθ' Μαρτίου τῇ ἀρίᾳ καὶ μεγάλῃ δευτέρᾳ», ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Καλαβρύτων. Τὴν 23 Ἀπριλίου κατέπλευσε εἰς Κορώνην καὶ ἄλλῃ ναυτικῇ μοίρᾳ τῶν Ρώσων ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Ὁρλώφ διὰ νὰ ἀποπλεύσῃ ὁμῶς μετ' ὀλίγον ἐγκαταλείψασα τοὺς Πελοποννησίους εἰς τὴν τύχην των. Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἐκυρπολήθη καὶ οἱ κάτοικοί της κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν ἐκ Ναυπάκτου εἰσβαλόντων 15.000 Ἀλβανῶν, οἱ ὅποιοι ἐσύλησαν καὶ ἐκυρπόλησαν καὶ τὸν περικαλλὴ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὴν Μονὴν Ὁμπλοῦ καὶ τὴν τοῦ Γηροκομείου. Οἱ συνολικῶς ἐπελθόντες εἰς τὴν Πελοπόννησον Ἀλβανοὶ ἀνῆλθον εἰς 60000 καὶ παρέμειναν ἐπὶ ἑννέα ἔτη λεηλατοῦντες τὴν χώραν, βασανίζοντες καὶ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους. Τουρκικὸς στρατὸς κατέστρεψε τελικῶς αὐτούς.

Ὁ Παρθένιος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὁρλώφ κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον ὅπου παρέμεινεν ὁλόκληρον τὸ 1771 καὶ ἀργότερον εἰς Πετροῦπολιν ὅπου ἔτυχε παρὰ τῆς Αἰκατερίνης Β' πολλῶν τιμῶν καὶ δωρεᾶς μεγάλου κτήματος παρὰ τὸ Ταγανρόκ. Νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο ἀδύνατον διότι ὅπως καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, οἱ ὅποιοι εἶχον μετᾴσχει τῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἐπικηρυχθῇ ἡ κεφαλὴ του ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Εἰς Πετροῦπολιν ὁ Παρθένιος συνέθεσε μαζὺ μὲ ἄλλα «ἐπίγραμμα ἡρωελεγείον τῷ ὑψηλοτάτῳ Ποτμεκίαν τῷ πάνν» καὶ προσφώνημα εἰς τὴν Αἰκατερίνην Β', ἐκδοθέντα μετὰ ρωσικῆς μεταφράσεως τοῦ Σιτζγκαβέξ εἰς τὸν Ζ' τόμον τῆς Ρωσικῆς Βιβλιοθήκης.

Εἰς τὴν ἐντὸς τῆς Μόσχας μονὴν Δόσκη καὶ εἰς τὸν περιβολὸν της κεῖται ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τοῦ Δὸν (Νεοσκάγια). Ἐκεῖ ἔχουν ταφῇ οἱ μεγάλοι Ἑλληνας ἐυεργέται Ζωσιμάδαι, Χατζηκώσταί, Ριζαί, κλπ. Πρὸ τοίχου δὲ ὑπάρχουν δύο ἀργυραὶ πλάκες, ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης, εἰς τὴν μίαν γράφεται : «Ἐνθάδε κεῖται τὸ σῶμα τοῦ μακαρίου τῇ λήξει Ἀνθίμου μητροπολίτου Ἐρσεκίου ἐκ πόλεως Καλα-

βρύτων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, ὅστις ἐχειροτονήθη τὸ 1767 ἐν Κων/πόλει, ἀρχιερατεύσας ἔτη 19 ἐτελεύτησεν τὸν βίον του ἐν ἔτει 1787, Σεπτεμβρίου 30. ἐν Μόσχᾳ, ζήσας ἔτη 65». Εἰς τὴν ἄλλην πλάκα γράφεται : «Ἐνταῦθα κεῖται τὸ σῶμα τοῦ μακαρίτου Παλαιᾶς Πάτρας Παρθενίου, ἐκ πόλεως Ἰωαννίνων τῆς Ἡπείρου, ὃς ἐχειροτονήθη κατὰ τὸ 1850 ἐν Κων/πόλει καὶ ἀρχιερατεύσας ἐν αὐτῇ τῇ ἐπαρχίᾳ ἔτη 36, τὸν βίον ἐξεμέτρησεν ἔτει 1786 τῇ 16 Αὐγούστου μηνὸς ζήσας ἔτη 66». Τὰ εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἀναφερόμενα 36 ἔτη ἀρχιερατείας τοῦ Παρθενίου λογίζονται ἀπὸ τῆς χειροτονίας μέχρι τοῦ θανάτου του, διότι οὗτος δις διατελέσας μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν διήνησεν εἰς Πάτρας 16 μόνον ἔτη.

Διὰ τὴν ἡγετικὴν συμμετοχὴν τοῦ αἰεμνήστου τούτου Ἱεράρχου εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων ὑποκινηθεῖσαν ἐπανάστασιν κατὰ τὸ 1770, ἀποτυχοῦσαν δὲ μὲ τόσον σκληρὰς συνεπειὰς διὰ τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἡδύνατο τις νὰ τῷ ἐπιρρίψῃ εὐθύνας, χαρᾷ κτηρίζων αὐτὸν ἐπιπόλαιον καὶ ἄπειρον ἢ τὸ ὀλιγώτερον ὑπεραισιόδοξον καὶ φαντασιόπληκτον. Τὰ μετὰ 50 ὁμῶς ἔτη ἐπακολουθήσαντα γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἡ ὁποία δύναται τις νὰ εἴπῃ εἶναι μία ἀντιγραφὴ τῆς τοῦ 1770, ὑποκινηθεῖσα καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἱεράρχου Παλαιῶν Πατρῶν, εἰς τὰ αὐτὰ μέρη, Πάτρας - Αἴγιον - Καλάβρυτα - Καλάμας, τῇ συμμετοχῇ καὶ πάλιν τῶν προκρίτων, μὲ τὰ βλέμματα καὶ πάλιν πρὸς τὴν Ρωσσίαν ἐστραμμένα, μᾶς δίδουν ἀνάγλυφον τὴν πνευματικὴν εἰκόνα τοῦ Παρθενίου. Πολὺ ὀρθῶς οὗτος εἶχε προῖδει ὅτι εἰς τὴν Πελοπόννησον θὰ ἐκρίνετο ὁ ἀγὼν καί, ἔαν καὶ οἱ ἄλλοι παράγοντες ἤρχοντο εὐνοϊκοί, ἀσφαλῶς θὰ κατεῖχεν οὗτος τὴν θέσιν τοῦ μετὰ 50 ἔτη διαδόχου του εἰς τὸν θρόνον τῶν Ποταίων Πατρῶν, τοῦ ὁποίου οὐδόλως ὑπελείφθη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Οἱ σύγχρονοί του καὶ οἱ μεταγενέστεροί, ὅσοι ἠσχολήθησαν περὶ τὸ πρόσωπόν του καὶ τὴν δρασίαν του, γράφουν εὐφήμως δι' αὐτὸν καὶ κατέχει ἤδη εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Πατρίδος ἐσχέουσαν θέσιν. Πρέπει νὰ μὴ λησμονώμεν τὰ περιστατικὰ τῆς τότε ἐπο-

χῆς, ἰδίᾳ τὰς ἐλπίδας τὰς ὁποίας ἐστήριζε τὸ Ἔθνος ἐπὶ τῆς βοήθειας τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας, ἀλλὰ καὶ τὴν φανεράν καὶ ἐμπράγματον αὐτῆς συμμετοχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀποτινάξεως τοῦ ζυγοῦ διὰ τῆς παρουσίας δύο ὁλοκλήρων ναυτικῶν μοιρῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν προσέφερεν ἐκθύμως καὶ ἕτερον τῆς Ἡπείρου τέκνον τὴν ὕλικήν του βοήθειαν μὲ προοπτικὴν νὰ διαθέσῃ ὁλόκληρον τὴν κολοσσιαίαν του περιουσίαν του ὑπὲρ τῆς εὐδοξείας τοῦ Ἀγῶνος, ὁ ἐν Βενετίᾳ ἐγκατεστημένος Ἡπειρώτης Πᾶνος Μαρούτσος.

Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη τοῦ 1770 ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τῆς μετὰ 50 σχεδὸν ἔτη, κατὰ τὸ 1822 ἐκτραγείσης, διὰ νὰ λάβῃ ἡ φυλὴ ἐν ἀκόμῃ μάθημα, ἔστω καὶ σκληρὸν μάθημα, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζῃ εἰς καμμίαν ἐξωτερικὴν βοήθειαν διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους παρὰ μόνον εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Ὅταν δὲ ἐπέστη ὁ ὕπο

τῆς Θεᾶς Προνοίας τεταγμένος καιρὸς νὰ σπᾶσουν ἐπὶ τέλους τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, ἡ εὐλογία τοῦ ἀγῶνος ἐδόθη ἀπὸ διαδόχον τοῦ αὐτοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθη ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Παρθένιος, τὸν ὁποῖον ὁμως οὗτος ἐτίμησε.

Ἡ Ἐκκλησία τοιοῦτους ἔχουσα ἱεράρχας, ἐκπροσωποῦντας ἐν ταῦτῳ καὶ τὴν Ἐθνικὴν Πίστιν, ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς διατηρήσεως τῆς Ἑλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνακτήσεως ταύτης, προσφέρονσα πάντοτε μετὰ προθυμίας τοὺς Λειτουργοὺς τῆς διὰ νὰ προστατεύωσι τὸ Ποίμνιον διὰ τῆς αὐτοθυσίας των, νὰ τὸ καθοδηγῶσι καὶ τὸ ἐνθαρρύνωσι κατὰ τὰς τραγικὰς καὶ μεγάλας στιγμὰς, νὰ σφραγίζωσι διὰ τῆς εὐλογίας των κάθε ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπισφραγίζωσι διὰ τοῦ αἵματός των καὶ τῆς θυσίας των πᾶσαν κίνησιν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἀποτινάξεως τοῦ ζυγοῦ.

Γ. Α. ΣΙΝΑΣ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥ

ΠΕΡΙ ΒΟΗΜΟΥΝΔΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, ἐδημοσιεύθη μεταφρασθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σούλη, φιλολόγου, ἀπόσπασμα τοῦ διτόμου ἱστορικοῦ ἔργου «Μεσσαιωνικὴ Ἱστορία», τοῦ κ. Σεβ. Ἑστοπανιάν, βυζαντινολόγου, καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βαρκελώνης, πραγματευόμενον περὶ Ἰωαννίνων.

Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ ἀββᾶς καὶ καθηγητὴς κ. Ἑστοπανιάν γράφει:

«Λανθασμένα ἔχει εἰσαχθῆ τὸ ὄνομα τῶν Ἰωαννίνων στὸ κείμενον τῆς Ἄννας τῆς Κομνηνῆς, ἀντὶ τῶν Κάνινων (τοῦ Ἀδελῶνος), ὡς σταθμὸς τῆς διάβασης τῶν Νορμανδῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν στὰ 1081. Σ' αὐτὸ τὸ σφάλμα βασίζεται ἡ εἰδηση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ Βοημοῦνδος, γιὸς τοῦ Ροβέρτου Γουσκάρδου, συνήντησε ἓνα κάστρο στὰ Ἰωάννινα, στὴν τοποθεσίαν τοῦ ὁποίου ζήτησε νὰ κτίσῃ στὰ 1081 ἓνα ψηλότερον καὶ ἰσχυρότερον...».

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων τοῦ κ. Ἑστοπανιάν, ὅς μοι ἐπιτραπῇ νὰ ἀπαντήσω, ὅτι οὗτος σφάλλεται μεγάλως, διότι, α') Ἀλλὰ τὰ παρὰ τὸν Ἀδελῶνα Κάννινα, ἅτινα κατέλαβεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποδίδασίν του ὁ Βοημοῦνδος, ὡς ἀναφέρει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, καὶ ἄλλα τὰ Ἰωάννινα τῆς Ἑλλοπίας καὶ Μολοσσίας, ἡ ὀνομασία τῶν ὁποίων ὑπῆρχε πρὸ πολλοῦ καὶ ἦσαν γνωστὰ ὡς μικρὰ πόλεις, ἐφάρσεν εἰς τὸ Χρυσόβουλλον τοῦ Αὐτοκράτορος Βασιλείου Βουλγαροκτόνου τὸ ἔτος 1020, ἀναφέρονται ὡς Ἐπισκοπὴ ὑπαγομένη ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας Ἰωάννην, ἔχουσα εἰς τὰς ἐνορίας τῆς 15 ἱερεῖς:

«... Ἀλλὰ πάσας τὰς Βουλγαρικὰς ἐπισκοπάς, ὅς ὑπὸ Πέτρου βασιλέως καὶ τοῦ Σαμουήλ (927-970), (οἱ ὅποιοι εἶχον κα-

τάλαβει τότε τὴν Ἡπειρον καταστήσαντες ταύτην βουλγαρικὴν χώραν), ἐδεσπόζοντο καὶ κατεῖχοντο καὶ παρὰ τῶν τότε ἀρχιεπισκόπων καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα κάστρα, τὰ αὐτὰ θεοπίζομεν ἔχειν καὶ διακρατεῖν τὸν νυνὶ ἀγιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον...»¹.

β') Ὁ Βοημοῦνδος καταλαβὼν τὰ Κάννινα, Ὡρικὸν κλπ. διασχίσας τὴν νότιον Ἀλβανίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον, βαδίσας πρὸς Βαγενετίαν καὶ ἔπειτα πρὸς τὰ πλησίον κείμενα Ἰωάννινα, ἅτινα κατόπιν μάχης κρατερᾶς πρὸς τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, κατέλαβε. Θρύλος τις παλαιός, τὸν ὁποῖον ἀφηγοῦντο γέροντες Γιαννινῶτες, περιγράφει, ὅτι ἡ φοβερὰ μάχη πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐγένετο εἰς τοὺς ὑπερκειμένους λόφους, ἀνωθεν τῆς δεξαμενῆς, οὔτινες ἤδη ἔχουν δενδροφυτευθῇ. Ὁ θρύλος ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦταν κατεσπαρμένα κόκκαλα καὶ ἠκούοντο τὰς νύκτας θρήνοι...². Ἀνέφερα τὰ θρυλούμενα, διὰ νὰ καταδείξω ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς εἰς τὰς παραδόσεις του, διέτηρσε τὴν ἐνθύμῳσιν τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Βοημοῦνδου.

γ') Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, βασιζομένη ἐπὶ ἀναμφισβητήτου ἀληθείας ἐκθέσεων τοῦ πατρὸς τῆς αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, ἐξιστόρησε τὴν ὅλην πορείαν τοῦ Βοημοῦνδου ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ καὶ ἀληθείᾳ, ἀναφέρονσα ὅτι, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων,

1. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά», ἔτος 1928, σελ. 4-18. Ἀθηνῶν, ἑκκλ. Ἰωαννίνων, ἐνθ' ἂν.

2. Εἰς βιβλίον διηγημάτων τοῦ ἀνεκδότου, ὃπερ κατεῖχεν ὁ ἀποθανὼν Δήμαρχος Βλαχλειᾶς, ὁ μακαρίτης λόγιος ἱατρός Γ. Τσιγαρᾶς, ἐπραγματοῦετο περὶ τοῦ ἐν λόγῳ θρύλου, εἰς συγκινητικώτατον διήγημά του.

ὁ Βοημοῦνδος ἐστρατοπέδευσε παρὰ τοὺς Ἀρπελῶνας, (εἰς τοὺς σημερινούς Ἀρπελοκήπους), κατὰ μῆκος αὐτῶν καὶ καθ' ἑλγὴν τὴν ἔκτασιν, διότι ἐκεῖ ἦτο τόπος εὐρύς καὶ κατάλληλος διὰ στρατόπεδον. Ἀς ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ὅτι καὶ ὁ Σερασκέρης Χουρσίτ πασσάς, πολιορκῶν τὸν διαδόχον Ἀλῆ πασσάν ἀργότερον 1820 - 22, εἰς τὸν ἴδιον σχεδὸν τόπον ἐστρατοπέδευσε.

Εἰς τὴν «Ἀλεξιάδα» ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι ὁ Βοημοῦνδος ἀνῶρυξε μεγίστην περιφερειακὴν τάφρον πέριξ τῆς πόλεως ... «Βοημοῦνδος δὲ (κατὰ τὸ 1081) διὰ τῆς Βαγεντίας καταλαμβάνει τὰ Ἰωάννινα καὶ τάφρον κατὰ τοὺς ἔξωθεν διακειμένους ἀμπελῶνας ποιήσας πρότερον, ἅμα δὲ καὶ τὸ ὀπλιτικὸν ἅπαν ἐν ἐπικαίροις τόποις καταθέμενος, αὐτὸς ἐκτὸς τὰς σκηνὰς ἐπήξατο»¹.

Ἡ τάφρος δὲ αὕτη ὑφίσταται μέχρι σήμερον, φέρουσα τὴν ὀνομασίαν: «Ἡ τάφρος τοῦ Βοημοῦνδου», ἢ κοινῶς, «Ἡ ντάμπια τοῦ Βενετσιάνου» καὶ ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἰωαννῖται ἐναδρυόμεθα νὰ λεγώμεθα «ἐνδοταφοῖται», ἢ νὰ μᾶς λένουν «καστρινοὺς» καὶ «ἐνδοταφοῖτας» ὡς γνησίους δηλαδὴ Ἰωαννίτας «γέννημα καὶ θρόμμα». Ὅτι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, μὴ θέλοντες ἀνάμειξιν, τῶν ἔξωθεν καταγομένων ἐπιηλύδων καὶ φερεσίκων χωρικῶν εἰς τὰ τῆς πόλεως, ἔλεγον: «Ὁξου ἀπὸ τῆ ντάμπια», ἢ «ῥξου ἀπὸ μέσα ὁ σκαντζόχοιρος» Ὁ χωρικός, ὁ ξένος ἢ οἱ ξένοι δηλαδὴ, ποὺ ἤθελαν νὰ ἀναμιχθοῦν εἰς τὰ τῶν Ἰωαννίνων πράγματα καὶ ζητήματα.

Ἡ τάφρος λοιπόν, μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποδεικνύει περιτράνως, τὴν κατασκευὴν τῆς ἀπὸ τὸν Βοημοῦνδον, ὅστις σὺν τοῖς ἄλλοις, κατὰ τὰ γραφόμενα τῆς Ἀννης Κομνηνῆς πάλιν ἢς ἕτερον σημεῖον τοῦ βιβλίου τῆς Ἀλεξιάδος, ἐπισκεύασε καὶ τὰ τεῖχη τοῦ ἐντὸς τοῦ φρουρίου Κασταλλίου.

«... Τὰ δὲ τεῖχη περιαθρόσας καὶ τὴν τοῦ Κάστρου ἀκρόπολιν ἐπισφαλῇ διαγνοὺς, οὐ μόνον αὐτὴν ἀνορθοῦν, ὡς ἐνόν, ἠπειλεγτο, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν ἐν ἄλλῳ μέρει τῶν τειχῶν, οὐ μᾶλλον, αὐτῶ συνοῖσον δέδοκτο, ἐρυμνοτάτην ἀνφοδοῦμαι ...».

1. «Ἀλεξιάς», Ἀννης Κομνηνῆς, σελ. 236, τ. Α', ἐνθ' ἀνωτ.

Διότι, ὅπως ἀναφέραμεν, ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων² προϋπήρχε, ἔστω καὶ ὡς μικρὰ τοιαύτη, ἐφόσον εἶχε τὸ ἔτος 1020 15 ἱερεῖς ἐφημερίους ποῦ ἀναφέρει τὸ χρυσόβουλον τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ 15 ἔξωτερικούς τοιούτους: «... Τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ἰωαννίνων κελεύομεν ἔχειν εἰς πᾶσαν τὴν ἐνορίαν αὐτοῦ κληρικούς ιε' (15) καὶ παροίκους (κληρικούς) ιε' (15)»³. Δὲν ἦτο λοιπὸν τελείως μικρὰ καὶ ἀσήμαντος πόλις τότε (1020) τὰ Ἰωάννινα, ἐφόσον εἶχον τριάκοντα ἱερεῖς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ Κάστρου. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δεσποτάτου (ἀπὸ τὸ 1204 καὶ ἐπέκεινα ἐξελίχθησαν τὰ Ἰωάννινα εἰς «ἄστου» περιλαμπρον καὶ μέγα, κατὰ τὰντα πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τῶν Δεσποτῶν, ἡ δὲ Ἐπισκοπὴ προήχθη εἰς Μητρόπολιν βραδύτερον κατὰ τὸ 1300 περίπου ὅπως ἀναγράφεται καὶ εἰς τὰ χρυσόβουλα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρόνικου (1319-1321).

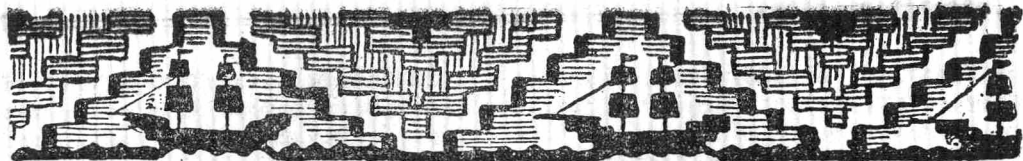
Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπολύτως δεδαιωμένον τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ἐστοπανιάν γραφέν, ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου δημιουργήμα τοῦ Δεσπότη Μιχαήλ. Ἀληθές εἶναι ὅτι ὁ δούξ Μιχαήλ, κατασκευάσας νέον φρούριον ἢ ριζικῶς ἐπισκευάσας τοῦτο, (ὅπως ἔπραξε καὶ ὁ Ἀλῆ πασσάς ἀργότερον κατὰ τὸ 1815, ἀνακαινίσας τὰ ἐρειπωθέντα παλαιὰ τεῖχη), ἐπέτρεψε καὶ εἰς τοὺς πέριξ κατοίκους καὶ ἄλλους Ἠπειρώτας καὶ βυζαντινοὺς πρόσφυγας, νὰ συνοικήσουν ἐντὸς τοῦ νέου Φρουρίου, τὸ ὅποτον, ἐχρησίμευε πράγματι «ὡς σῶτετρα κιωτὸς» κατὰ τοὺς λαοὺς ἐκείνους⁴.

Ὅλα, λοιπόν, τὰ ἀνωτέρω ἐκτιθέμενα, πιστοποιοῦν ἀδιασείστως, ὅτι οὐχὶ ἡ Ἄννα ἢ Κομνηνὴ, οὔτε οἱ μετὰ ταῦτα γράψαντες ἱστορικοὶ μᾶς ἐσφαλόν, ἐκλαδόντες τὰ Κάννινα ὡς Ἰωάννινα, ἀλλ' ἀναντιρρήτως καὶ

2. «Ἀλεξιάς», Ἀννης Κομνηνῆς, τ. Α', σελ. 236 καὶ ἐφεξῆς, ἐνθ' ἀνωτ.

3. Χρυσόβουλον αὐτοκράτορος Βασιλείου Βουλγαροκτόνου (ἔτ. 1020). «Ὁρα «Ἡπειρωτικά Χρονικά», ἔτ. 1928, σελ. 5.— «Ἐκκλησία Ἰωαννίνων» ὑπὸ Ἀθηνάγορα, σελ. 5 ἐνθ' ἀνωτ.

4. «Περὶ οἰκίσεως τόπων», Μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἰωάννου, βλέπε Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἑθν. Ἐταιρίας ὑπὸ Κεραμέως Παπαδοπούλου, φέρον χρονολ. 1217.— Ἐπίσης σχετ. εἰς «Ἡπειρωτικά Χρονικά», 1928, τ. Α'. Ἀθηνάγορα «Ἐκκλησίαι Ἰωαννίνων».

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Τὸ Μέτσοβον κινδυνεύει νὰ ἀνακαταληφθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. — Σκληραὶ μάχαι εἰς τὰ «Τρία Χάνια» καὶ εἰς τὸν «Προφήτην» Ἡλίαν τοῦ Μετσόβου.

Ἀφίξεις Γαριβαλδινῶν εἰς Μέτσοβον καὶ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν εἰς Δρίσκον.

Ὅπως ἔγραψα εἰς προηγούμενο σημείωμά μου, πού ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεύχος Φεβρουαρίου τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», τὸ Μέτσοβον ἀπληλευθερώθη ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος Μήτσας ἐν συνεργασίᾳ κοητικῶν καὶ ἡπειρωτικῶν ἀνταρτικῶν Σωμάτων τὴν 31ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912. Τὴν ἐπομένην, πρώτην Νοεμβρίου, ὁ Μήτσας ἐκοινοποίησε προκήρυξιν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Μετσόβου, οἱ ὅποιοι ὑπεδέχθησαν ταύτην μὲ ζητωκραυγὰς καὶ δάκρυα. Ὅλοι αἱ οἰκονόμειαι τοῦ Μετσόβου ἤνοιξαν τὰς θύρας τῶν καὶ ἐδέχθησαν τοὺς ἐλευθερωτὰς πρὸς φιλοξενίαν. Ἡ ἐπιτροπὴ διαχειρίσεως Ἀβερωφείου κληροδοτήματος, μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ ἀειμνήστου λατροῦ Δημητρίου Ἱατροπούλου, διέθεσε μεγάλα χρηματικά ποσὰ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος διὰ τὴν διατροφὴν τῶν προσφύγων, πού κατέφυγον τότε ἀπὸ τὰ Ζαγορο-

χώρια εἰς τὸ Μέτσοβον. Τὴν χειρονομίαν αὐτὴν τῶν Μετσοβιτῶν ἀναφέρει εἰς τὰ πρὸ πενταετίας δημοσιευθέντα ἀπομνημονεύματά του ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μπορντιώ, ὑπηρετῶν ὡς συνταγματάρχης τότε εἰς τὴν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἐντὼ Γαλλικὴν ἀποστολὴν ἐν Ἑλλάδι καὶ ὅστις ἐπεσκέφθη τὸ Μέτσοβον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του μὲ στρατιωτικὴν ἀποστολήν. Τὴν 2αν Νοεμβρίου ὁ Μήτσας ἀπέστειλε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὸ Ἀρχηγεῖον Ἡπείρου εἰς Ἀρταν τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα :

«Ἐπὶ τηλεγραφικῆς διαταγῆς σας ἀναφέρω ὅτι ἀνέφερον ἤδη τὰ τῆς διαξαχθείσης μάχης καὶ καταλήψεως Μετσόβου. Ἐνθουσιασμός καὶ ὑποδοχὴ κατοίκων ἀπερίγραπτος. Χθὲς ἐτελέσθη δοξολογία χαροστατοῦντος Ἐξάρχου. Ἐψάλη Πολυχρόνιον. Πόλις πανηγυρίζει. Δύναμις ἀποσπάσματος 340 ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται. Ἐλήφθησαν μέτρα κατάλληλα διὰ περίχωρα καὶ ἄμυναν πόλεως ἐξ ἐνδεχομένης ἐπιδρομῆς ἐκ διευθύνσεως Χρυσοβίτης—Δρίσκου, ὅπου, ὡς ἐπληροφορήθημεν, ὑπάρχει ἐχθρὸς ἀγνώστου δυνάμεως. Ζαγοροχώρια ἀπέστειλα ὀπλαρχηγὸν Παπανίκου.

Μήτσας»

Πράγματι ὁ Μήτσας ἀπέστειλεν εἰς Ζαγόριον, τὸν ὀπλαρχηγὸν Παπανίκου

ἀναντιλέκτως ἐσφαλλε τὰ μέγιστα, γράψας γεγονότα ἀναληθῆ, ὁ αἰδὸς. ἀββὰς κ. Σεβαστ. Ἑστοπανιάν, εἰς ὃν, τὸ μόνον ἐλαφρυντικὸν ἀναγνωρίζομεν, ὅτι οὐδέποτε ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἡπειρον καὶ τὰ Ἰωάννινα, δὲν ἠδύνατο, ἐκ τοῦ μακρόθεν, νὰ ἔχῃ καὶ τὴν ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐπιτοπίου μελέτης καὶ ἐξετάσεως, ἄμεσον ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας

ΣΕΒΗΤΡΙΟΣ Μ. ΖΟΥΜΠΟΣ
(πρῶην Ἐπιμειλ. τοῦ Μουσείου· Ἐνδοταφρῆτης)

κοινοποιήσας εἰς αὐτὸν τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν :

« Ἀναχωρήσατε πάραυτα πρὸς τὴν διεύθυνσιν Βουτονόσι — Χρυσοβίτσα — Γρεββενίτι — Φλαμπουράρι καὶ ἐκεῖθεν ὅπου ἡ ἀνάγκη σᾶς καλέσῃ ὅπως ὑπερασπίσητε καὶ διασώσητε τοῦ; ὁμοφύλους μας ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν συνεννοούμενοι μετὰ ὀπλαρχηγοῦ Καραγεώργου, ὅστις ἀμύνεται κατ' αὐτῶν εἰς Φλαμπουράρι. Φροντίσατε διὰ καταλλήλων καὶ ἀσφαλῶν ἀπεσταλμένων νὰ με πληροφωρῇτε συχνὰ περὶ τῶν ἐνεργειῶν σας, ὡς καὶ περὶ τῶν δυνάμεων, τῶν κινήσεων καὶ τῶν πιθανῶν προθέσεων τοῦ ἐχθροῦ ».

Τὴν 3ην Νοεμβρίου ὁ Μπεκὴρ Ἀγᾶς ἀνακατέλαβε τὰ Γρεββενά, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀπελευθερώσει ἀνταρτικὰ Σώματα καὶ ὁ Μήτσας διετάχθη νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀστυνομικὸν ὑποδιευθυντὴν Καραμπάκας τὸ ἀκόλουθον ἐπεῖγον τηλεγράφημα :

« Εἰδοποιήσατε ἀμέσως Κρῆτας ὅπως ἀναχωρήσωσι πάραυτα καὶ κατευθυνθῶσι διὰ συντομωτέρας ὁδοῦ εἰς Μηλιάν, ὅπου ἀπέσπειλα δυνάμεις ».

Αὐτὸς δὲ ὁ Μήτσας, ἀφῆσας ἐν Μετσόβῳ δύναμιν 200 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ὑπολοχαγὸν Νικ. Δεπάσταν, κατηγυθύνθη διὰ τῶν ὑπολοίπων δυνάμεων εἰς Μηλιάν. Ἐκεῖ ὅμως πληροφωρηθεὶς ἀπὸ Μετσοβίτας ἐθελοντὰς ὅτι Τουρκικὸς στρατὸς ἐξ Ἰωαννίνων βαδίζει διὰ Μπαλντούμας κατὰ τοῦ Μετσόβου ἔσπευσε τὴν 7ην Νοεμβρίου νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μέτσοβον, ἀφοῦ ἀπέστειλεν ἐκ Μηλιάς τὸ ἀκόλουθον ἐπεῖγον τηλεγράφημα πρὸς τοὺς ἐν Τούργιζ Κραγιᾷ προωθηθέντας Κρῆτας ὀπλαρχηγούς :

« Ὁ προσπαθὼν νὰ διαβῇ τὴν Γέφυραν Σπανοῦ ἐχθρὸς ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς Γρεββενὰ ἀπὸ χθὲς ἑσπέρας. Οὐδεμίαν μετὰ τοῦτο ἐνδείξεις προελάσεως του πρὸς Νότον ἐξεδηλώθη. Ἐχθρὸς δυνάμειος τάγματος προερχόμενος ἐξ Ἰωαννίνων — Δρίσκον, διέβη τὸν Μπαλντούμαν ποταμὸν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Μέτσοβον. Τὰ ἐν Κραγιᾷ ἐθελοντικὰ Σώματα Κλειδῇ, Μπαλντινίου καὶ Μα-

λανδράκη θέλουσιν ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς Μηλιάν. Διανυκτερεύοντα δὲ ἀπόψε πρὸς ἀνάπαυσιν ἐνταῦθα, θὰ ἀναχωρήσουν αὔριον 7ην πρωϊνὴν ὥραν μετὰ τῆς διμοιρίας τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Καβράκου (Χρήστου) πρὸς Μέτσοβον. Ἐὰν καθ' ὁδὸν πληροφωρηθοῦν ὅτι μάχη διεξάγεται πρὸς Δρεβεντίσταν — Βουτονόσι, δὲν θὰ εἰσέλθουν εἰς Μέτσοβον, ἀλλὰ θὰ προχωρήσωσι διὰ τοῦ ἑξωκκλησίου Προφήτης Ἡλίας καὶ Καλλιγωμένο Ἀλῶνι — ΒΔ. τοῦ Μετσόβου — εἰς Βουτονόσι — Τρία Χάνια, ἵνα ἐπιτεθῶσι πλευρικῶς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ ἀποστέλλοντες ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεώς των πρὸς ἡμᾶς ἀγγελιοφόρον, ἵνα ἀναφέρῃ τοῦτο. Τὰ σήμερον ἀφικνούμενα εἰς Μηλιάν ἐκ Καραμπάκας Σώματα Κράρη, Μπιράκη καὶ Βουλουνδάκη θὰ παραμείνουν ἐνταῦθα μέχρι νεωτέρας διαταγῆς, ἀποσπόντα τμήμα ἐκ 50 ἀνδρῶν εἰς Κραγιᾷ. Ἐντολὴ τῶν ἀνωτέρω Σωμάτων ἐστὶν ἡ ἀσφάλεια τῆς ὁδοῦ Γρεββενῶν — Μετσόβου ἀπὸ πάσης τυχόν ἀπὸ Βορρᾶ προελάσεως ἐχθροῦ ἐν τῇ μέλлонτι, καταλαμβάνοντα πρὸς τοῦτο τὴν μεταξὺ Κραγιᾶς — Μηλιάς στενωπὸν ἢ ὅπου ἄλλοῦ παραστῇ ἀνάγκη καὶ κανονίζοντα τὰς ἐνεργείας των ἀναλόγως τῶν κινήσεων καὶ προθέσεων τοῦ ἐχθροῦ. Θέλουσι διατελεῖ συνεπῶς εἰς στενὸν σύνδεσμον μεθ' ἡμῶν χρησιμοποιοῦντα πρὸς τοῦτο τοὺς πολιτοφύλακας Μηλιάς.

Μηλιά 7 - 11 - 1912

Μήτσας»

Ὁ Μήτσας, ἐπιστρέψας εἰς Μέτσοβον, εὔρε τὴν πόλιν εἰς ἀναστάτῳσιν καὶ τοὺς κατοίκους εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν, κατόπιν τῶν πληροφωριῶν ὅτι Τουρκικὸς στρατὸς ἐξ Ἰωαννίνων βαδίζει πρὸς κατάληψιν τοῦ Μετσόβου. Ὁ Μήτσας πρὸ μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως παρέμεινεν ἄνπνος καθ' ὅλην τὴν νύκτα τρέχων ἑφιππος καὶ ἐπιθεωρῶν τὰ πέριξ τοῦ Μετσόβου φνλάκια ἐνισχύων αὐτὰ καὶ μὲ ἀνδρας τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Κατέλαβε τὰς προεβάσεις ἐξ Ἰωαννίνων καὶ Ζαγορίου εἰς τὰς θέσεις Γκριζου καὶ Πολιτσᾶς. Ἐν τῇ μεταξὺ καταφθάνουν ἀγγελιοφόμοι ἀπὸ τοῦ Βουτονόσι πληροφωροῦντες ὅτι ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἔφθασεν

εἰς τὰ Τρία Χάνια μὲ ἀπόφρασι νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Μετσόβου. Ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν Ἰωαννίνων Ἑσάτ Πισσᾶς, πληροφορηθεὶς τὴν κατάληψιν τοῦ Μετσόβου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Τουρκικῆς φρουρᾶς τὸν μετὰ τοῦ Καϊμακάμη Μετσόβου διέταξε τὴν συγκρότησιν δύο στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων ὑπὸ τὸν περιβόητον Μπεκὴρ Ἀγᾶν καὶ τὴν πάσῃ θυσίᾳ ἀνακατάληψίν του. Συνεκροτήθησαν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν δύο ἀποσπάσματα ἐκ 500 ἀνδρῶν ἕκαστον μὲ ἀναλόγους ἀξιωματικούς καὶ μεταγωγικά. Τὸ πρῶτον ἀπόσπασμα, τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο ὁ ἴδιος Μπεκὴρ ἀπὸ τῆς γεφύρας Μπαλντούμα ἠκολούθησε τὸν ροῦν τοῦ Μετσοβίτικου ποταμοῦ, ὅστις ἐκεῖ χύνεται εἰς τὸν Ἀραχθόν, καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 8ης Νοεμβρίου ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν Τρία Χάνια πλησίον τοῦ χωρίου Βουτονόσι καὶ τὴν ἐπομένην 9ην Νοεμβρίου θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Μετσόβου. Τὸ δεύτερον Τουρκικὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Δρίσκον κατηνθύνθη εἰς Γρεββέντι καὶ ἐκεῖθεν ὁδεύον πρὸς Φλαμπουράρι θὰ ἔφθανεν εἰς Πολιτοῆς καὶ ἐκεῖθεν θὰ ἐνήργει τὴν ἰδίαν ἡμέραν, 9ην τοῦ μηνός, ἀπὸ βορρᾶ ἐπίθουσιν κατὰ τοῦ Μετσόβου. Ὁ Μήτσας προλαμβάνων τὴν Τουρκικὴν ἐπίθεσιν, διέταξε νὰ προχωρήσῃ μία περίπολος καὶ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ Τρία Χάνια. Παραλλήλως τηλεφωνικῶς ἐκάλεσε νὰ σπεύσουν ἐκ Τουργιάς Κρανιάς τὰ νέα κρητικὰ ἀνταρτικά Σώματα ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Κριάρην, Μπιράκην καὶ Σκουλᾶν καὶ φθάσωσι τὸ τυχύτερον εἰς Μέτσοβον. Κατὰ τὸ γεῦμα εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Μήτσας εἶχε καλέσει τοὺς ἀνωτέρω τρεῖς ὀπλαρχηγοὺς, καταφθάνει στρατιώτης ἀπὸ τὸ Βουτονόσι ἀγγέλλων ὅτι ἡ περίπολος συνεπλάκῃ μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Τρία Χάνια. Ὅλοι τότε εἰς τὰ ὅπλα. Ὁ Μήτσας διατάσσει νὰ ἐνεργηθῇ γενικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῶν εἰς τὰ Τρία Χάνια Τούρκων ὡς ἀκολούθως: Τὸ ἐθελοντικὸν Σῶμα τοῦ Κριάρη, προέδρου τῆς Κρητικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ἀπὸ 153 ἀνδρας μετὰ τοῦ 1ου Λόχου Βακαλοπούλου ἀπὸ 125 στρατιώτας, ἐκκινοῦντα ἐκ Μετσόβου τὴν 8ην ὥραν νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐκ Ν-τρεβεντίστας (Ἀνθο-

χωρίου τώρα) ἐναντίον τῶν Τούρκων κατὰ μέτωπον. Τὰ Σώματα Μπιράκη — Σκουλᾶ ἀπὸ 90 ἀνδρας καὶ Βουλουδάκη ἀπὸ 75 ἀνδρας ἐκκινοῦντα τὴν 7ην ὥραν θὰ ἐπετίθεντο διὰ Χρυσοβίτσας ἐκ τῶν πλαγιῶν καὶ ἐκ τῶν νῶτον. Ὁ 2ος λόχος Βουλουπούλου θὰ παρέμεινεν ἐπὶ τῶν ὑψομάτων τοῦ Μετσόβου ὡς ἐφεδρεία πρὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἀπὸ Πολιτιοῆς ἐπερχομένου Τουρκικοῦ Τμήματος. Τὴν πρωτὴν τῆς 9ης Νοεμβρίου ἀνεχώρησαν τὰ ὡς ἂν Τμήματα ὑπὸ τοὺς Κριάρην, Μπιράκην, Σκουλᾶν, Βουλουδάκην, Χατζηδάκην, Σφακιανᾶκην, ὅλους πολιτευομένους, ἐπιστήμονας, ἐμπόρους καὶ διακεκριμένους Κρητάς, καὶ ἔφθασαν πρὸς τὰ ἐξημερώματα πλησίον τῆς γεφύρας τοῦ χωρίου Βουτονόσι, τοῦ ὁποίου οἱ γενναῖοι κάτοικοι, ὀπλισθέντες ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ Μήτσα, ἐμάχοντο ἐναντίον τῶν ἐκεῖ εὗρισκομένων Τούρκων. Τὴν νύκτα εἶχε πέσει ἀρκετὴ χιὼν καὶ ἡ οὐρίχλη τὰς πρωινὰς ὥρας ἦτο πυκνοτάτη καὶ βροχὴ ραγδαία ἤρχισε τότε. Μία πολὺστομος κραυγὴ ἠκούσθη τότε: Ἀπάνω τους ἀδέρφια!!.. Τόσον ὁ τακτικὸς στρατός, ὅσον καὶ τὰ κρητικὰ Τμήματα ἐπετέθησαν ἀκάθεκτα κατὰ μέτωπον καὶ ἐκ τῶν πλευρῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἐνῶ οἱ γενναῖοι Βουτονοσιῶται, ἀναθαρρήσαντες ἀπὸ τὴν ἀφίξιν τῶσων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐμάχοντο μὲ ἀφθαστον ἥρωϊσμόν φωνάζοντες «Ζήτω ἡ Ἑλλάς»!

ᾠρμησαν οἱ Κρητικοί, ὁ ἕνας ἀνδρείότερος τοῦ ἄλλου, οἱ Μετσοβίται ἐθελονταὶ καὶ ἡ ποταμὶὰ ἐπληρώθη ἀπὸ μίαν ἀγρίαν καὶ παράχορδον μουσικὴν, ποὺ ἀποτελοῦσαν αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις τοῦ μάλινχερ καὶ τοῦ βροντώδους γκραῖ, αἱ φωναὶ τῶν Ἑλλήνων «ἀπάνω στὰ σκυλιά» καὶ οἱ ἀλλαγαμοὶ «γιάλα γιάλα...» τῶν Ἀρβανιτᾶδων, οἱ ὁποῖοι διὰ πρώτην φορὰν ἀντίκρυζον ἀνδρας μὲ ὑπέρθρον πατριωτικὴν καὶ πολεμικὴν μανίαν!! Ἡ μάχη ἐξηκολούθει ἐπὶ ὥρας ἀγρία καὶ σκληρά. Οἱ Τούρκοι κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν νὰ διασπᾶσιν τὸν σιδηροῦν κλοιὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ προχωρήσουν, ἐθερίζοντο ὅμως ἀπὸ τὰ πυκνὰ καὶ συνεχῆ πυρὰ, μὲ τὰ ὁποῖα τοὺς ἀντέκρουον οἱ Κρητῆς, οἱ Βουτονοσιῶται, οἱ Μετσοβίται καὶ ὁ τακτικὸς στρατός ἀπὸ ἄλλας τὰς κατευθύνσεις. Ἐξαφνα

ἤκούσθη μία φωνή : "Ερχεται ὁ Παπα-
 βασιλῆς !! Πράγματι ἐθεάθη ἐρχόμενος
 ἀπὸ τὸ Προσγόλι (Περισιτέρι) ἐπὶ κεφαλῆς
 50 ἀνδρῶν ὀπλισμένων ὁ ἥρωας Παπαβα-
 σίλης, κρατῶν βραχύκανον μάλινχερ καὶ
 σπεύδων εἰς βοήθειαν τῶν ἀγωνιζομένων
 εἰς τὰ Τρία Χάνια Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν
 Τούρκων.

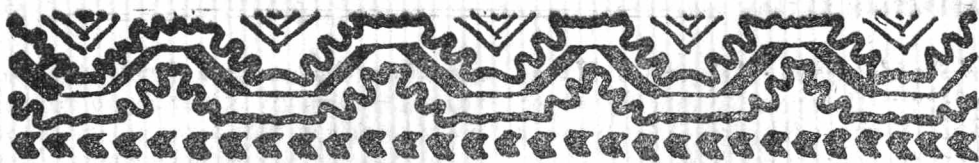
Ὁ νέος αὐτὸς Ἡπειρώτης Παπαφλέσ-
 σας ἐμπλέκεται ἀμέσως εἰς τὴν μάχην,
 ἀφοῦ κατέλαβε μὲ τοὺς ἀνδρας του ἐπὶ και-
 ρον θέσιν πίσω ἀπὸ τεραστίες πέτρες, ποὺ
 εὐρίσκονται εἰς τὸ μέρος αὐτό. Εἰς μίαν
 στιγμὴν ἐνήργησε μὲ τὰ παλληκάρια του
 ἐπιθεσιν κατὰ τοῦ πλευροῦ τῶν Τούρκων
 καὶ ἡ πολεμικὴ μαγία τῶν ὀλίγων αὐτῶν
 πατριωτῶν ὑπῆρξεν ἀνωτέρα πάσης περι-
 γραφῆς. Κυπαῖτε τὰ παληόσκυλλα βρὲ
 παιδιὰ ἐφώναζε κάθε τόσο, διὰ νὰ ἐνθα-
 ρύνῃ τοὺς ἀνδρας του, βαράτε τοὺς παλιο-
 αρβανίτες. . . Οἱ Τούρκοι ποὺ ὑπελόγιζον
 νὰ καταλάβουν τὸ Μέτσοβον καὶ νὰ ἐπανα-
 λάβουν ἐκεῖ τὰς λεηλασίας καὶ τὰς ἀγριότη-
 τας, ποὺ οἱ πρόγονοί των διέπραξαν κατὰ τὴν
 ἀτυχῇ ἐπανάστασιν τοῦ 1854, ὁπότε 400
 οἰκίαι ἐπυρπολήθησαν εἰς τὸ Μέτσοβον καὶ
 πολλοὶ ἀνδρες ἐσφάγησαν, κατατροπωθέν-
 τες ἐτράπησαν εἰς αἰτακτον φυγὴν πρὸς τὴν
 Μπαλτοῦμαν, ἐγκαταλείψαντες ἐπὶ τοῦ πε-
 δίου τῆς μάχης ὅπλα, νεκροὺς, τραυματίας
 καὶ ὅλα τὰ φορτωμένα ὑποζύγια, ποὺ εἶ-
 χαν μαζύ των. Ἡ μάχη ἐκείνη τῆς 9ης Νοεμ-
 βρίου τοῦ 1912 ἐκρίθη μὲ θρίαμβον τῶν
 Ἑλληνικῶν ὀπλων.

Ὁ πολὺς Μπεκὴρ Ἀγᾶς καὶ ὁ Χουσνὴ
 Ἐφέντης —διατελέσας δημόσιος εἰσπρά-
 κτωρ ἐν Μετσόβῳ ἐπὶ εἰκοσαετίαν— καὶ οἱ
 ὁπαδοὶ των συνετρίβησαν καὶ ἔφευγον πρὸς
 τὰ Ἰωάννινα, ὁπόθεν ἐξεκίνησαν τὴν προ-
 τεραῖαν μὲ τόσα ὄνειρα. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ
 Ἑλληνικοῦ ἀπρασπάσματος ἀνῆλθον εἰς
 τρεῖς νεκροὺς καὶ δέκα τραυματίας. Μεταξὺ
 τῶν νεκρῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ Μετσο-
 βίτης ἐθελοντὴς Γούσιος Τέσσας, προστά-
 τής πολυμελοῦς οἰκογενείας. Τῶν Τούρκων
 αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν σημαντικώταται :
 Ἐκατὸν εἴκοσι ὀκτὼ (128) νεκροὶ ἐμετρή-
 θησαν εἰς τὸ πεδίων τῆς μάχης καὶ πέντε
 Τούρκοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ἐπὶ

πλέον ἐγκατέλειψαν ἅπαν τὸ πολεμικὸν ὕλι-
 κὸν καὶ τὰ μεταγωγικά των, ἑκατὸ περίπου
 μουλάρια, εἰς τὸ πεδίων τῆς μάχης, διὰ νὰ
 περιέλθουν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν. Τοὺς
 ἀτάκτως ὑποχωροῦντας Τούρκους κατεδίω-
 ξαν μέχρι τινὸς στρατιωτικὰ τινὰ τμήματα,
 ἰδίᾳ δὲ ἡ διμοιρία τοῦ ἐκ Τρικάλων ἀνθυ-
 πασιστοῦ Χρήστου Καβράκου. Ὁ ἐν λόγῳ
 γενναῖος ἀξιωματικὸς δράσας εἰς ὅλους τοὺς
 ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους καὶ φθάσας εἰς
 τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου, ἐπέτρωτο
 νὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ τὸ Κομμουνιστικὸν κί-
 νημα ὑπὸ τῶν ἑλυσιτῶν κατὰ τρόπον ἀφαν-
 τίστως ἀγριον. Μετὰ τὴν ὥραϊαν αὐτὴν νί-
 κην τὰ ἀνταρτικὰ τμήματα καὶ οἱ δύο λόχοι
 πεζικοῦ ἐπανῆλθον εἰς Μέτσοβον, ἀφοῦ ἐγ-
 κατέστησαν προφυλακὰς εἰς τὸ Βουτονόσι
 καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς θέσιν Γκρίζου —ἐξωκ-
 κλήσι « Ἅγιος Ἀθανάσιος » ἐπὶ τῆς ὁδοῦ
 Μετσόβου-Ἰωαννίνων. Ὁ Μήτσας ἔσπευσεν
 τὴν ἐπομένην 10ην Νοεμβρίου νὰ ἀναφῇ
 τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης εἰς τὰ Τρία χά-
 νια μὲ τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα πρὸς
 τὸ Ἀρχηγεῖον Ἡπείρου, εἰς Ἀρταν :

« Χθὲς περὶ ὥραν 11ην πρωῒ συνε-
 πλάκημεν μετὰ ἐχθροῦ δυνάμεως 500
 περίπου ἀνδρῶν μεταξὺ Βουτονόσι—
 Χρυσοβίτσης, δίωρον ἀπέχον Μετσόβου.
 Μετὰ ὀκτάωρον λυσώδη μάχην ἐχθρὸς
 κατετροπώθη ἐγκαταλείψας ἐπὶ τοῦ
 πεδίου τῆς μάχης πλέον τῶν 100 φονευ-
 μένων καὶ ἅπαν τὸ ὕλικόν τραπεῖς εἰς
 φυγὴν πρὸς Ἰωάννινα, ὁπόθεν κατὰ
 πληροφορίας προήρχετο. Ἡμέτεροι
 φονευμένοι τρεῖς, πληγωμένοι περὶ τοὺς
 δέκα. Διείταξα Σώματα Κρητῶν καταλά-
 βωσι καὶ κατέχωσι χωρὶα Βουτονόσι,
 Χρυσοβίτσα, Γρεβενίτι καθ' ὅσον πλη-
 ροφορίαι βεβαιοῦν ἐχθρὸν ἐμφανισθέντα
 Φλαμπουράρι—Δόλιαν, προτιθέμενον
 ἐπιτεθῆ κατὰ Μετσόβον. Ἐτερον Σῶμα
 ὑπὸ Σγουρόν — Λαγουδάκην κατέχει
 Μηλιάν, προστατεύον στενωπὸν Μηλιάς
 —Κρανιάς, ἐχθροῦ ἀναφανέντος Κηπου-
 ριό. Ἐλαβον μέρος μετὰ στρατοῦ χθε-
 σινῇ μάχην Σώματα Κρητῶν Κριάρη,
 Μπολάνη, Σκουλά.

[Συνεχίζεται]

ΚΩΣΤΑ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΣΥΒΟΤΑ, ΑΧΕΡΟΥΣΙΑ ΛΙΜΝΗ, ΓΛΥΚΥΣ ΚΟΛΠΟΣ

(ΙΣΤΟΡΙΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)*

IV. ΠΑΝΔΟΣΙΑ, ΒΑΤΙΑ, ΕΛΑΤΡΙΑ, ΒΟΥΧΕΤΙΟΝ, ΕΛΑΙΑ

Πανδοσία. Ἡ τοποθέτησις τῆς Πανδοσίας, εἶναι δύσκολη. Ὁ Leak (Travels in Northern Greece T. II σελ. 55-56) τοποθετεῖ τὴν Πανδοσίαν στὸ ὑψωμα τοῦ χ. Καστρὶ ὅπου σώζονται θαυμάσια κυκλώπεια τεῖχη, στηριζόμενος στὸ ἐξῆς χωρίον τοῦ Σουΐδα.

«Αἰακίδῃ προφύλαξο μολεῖν Ἀχερούσιον ὕδωρ Πανδοσίην θ' ἔθι τοι θάνατος πεπρωμένη ἐστί.» Σύμφωνα μὲ τὸ ἀνωτέρω ἡ γειτ-Ἀχερουσίας καὶ Πανδοσίας εἶναι ἀναγκαῖα.

Θεωρεῖ δὲ χαρακτηριστικὴν τὴν συνύπαρξιν καὶ τὴν Ἰταλίαν τῶν τοπωνυμικῶν Ἀχέρων, Ἀχερουσία, Πανδοσία, τὰ ὅποια θὰ μετέφεραν ἐκεῖ Θεσπρωτοὶ ἄποικοι.

Ἡ πλουσία πεδιάδα ποῦ ἐδημιούργησαν οἱ προσχώσεις τοῦ Ἀχέροντος πρὸς Β. τοῦ ὑψώματος τῆς Πανδοσίας (Καστρὶ) μέχρι τὸ σημερινὸν χωρίον Γλυκὺ καὶ πρὸ ψηλά, ὅπου τοποθετοῦνται καὶ τὰ Ἠλύσια πεδία, δικαιολογεῖ καὶ τὸ ὄνομά τῆς.

Στὸ ἴδιο μέρος τὴν τοποθετεῖ καὶ ὁ Εὐαγγελίδης (Δημ. Εὐαγγελίδης. «Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου» Ἀθῆναι 1947.

Βατία. Ὁ διάδρομος ποῦ σχηματίζουν καὶ σχηματίζουν καὶ σήμερον τὰ ὑψώματα ἀπὸ χ. Κορωνόπουλον μέχρι Καστρίου, ἀπὸ τὰ ὅποια «ἐβαίνουν» οἱ κάτοικοι πρὸς τὴν πόλιν τοῦ ὑψώματος τοῦ Καστρίου, μὰς γενναίᾳ τὴν σκέψιν πῶς ἴσως ἡ Βατία νὰ ἦταν στὸ ὑψωμα αὐτὸ καὶ ἡ Πανδοσία σὲ ἄλλα ἐρείπια βορειότερα. Πάντως ἡ τοποθέ-
ηαίς τῆς εἶναι δυσκολωτάτη.

Ἐλάτρια (ἢ Ἐλάτρεια). Τὴν πόλιν αὐτὴ ὁ Φίλιππσον τὴν τοποθετεῖ στὴν Ρονιάσσα. Τοῦτο δὲν εἶναι σωστό, γιατί ἡ Ἐλάτρεια ἦταν πόλις Θεσπρωτικὴ καὶ ὄχι τῆς Κασσωπαίας.

Βουχέτιον. Ὁ ἴδιος τὸ τοποθετεῖ στὴν Καστροσυκιά. Πιθανὴ ἔμως εἶναι καὶ ἡ θέσις στὸ ὑψωμα Βαλανιδορράχου, τὸ ὅποιον εἶναι περισσότερον «ἐγγυς» (κατὰ τὸν Στράβωνα) τῆς Κιχύρου.

Ἐλαία. Ὁ Treidler καὶ ὁ Εὐαγγελίδης τὴν τοποθετοῦν στὴν Κερέντσα (Κλαρέντσα ὅπως τὴν ἀναφέρει ὁ πρῶτος) δηλ. στὸ ὑψωμα τῆς Ἀγ. Ἐλένης. Ἡ πόλις αὐτὴ πρέπει νὰ τοποθετηθῇ στὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἠλαιάτιδος τῆς ὁποίας ἔδωσε καὶ τὸ ὄνομα.

Ἡ περιοχὴ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἰδίως τὸ Ν. αὐτῆς τμήμα εἶναι κατάσπαρτο ἀπὸ τὰ ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων. Προξενεῖ κατάπληξιν ἡ γειτνίασις καὶ συνύπαρξις τῶσων μεγάλων πόλεων σὲ μίᾳ τόσο μικρῇ περιοχῇ.

V. Ο ΓΛΥΚΥΣ ΚΟΛΠΟΣ ΩΣ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟΝ

Ἡ περιοχὴ τοῦ Γλυκέως κόλπου ἀναφέρεται τρεῖς φορὲς στὴν ἱστορίαν ὡς καταφύγιον πολυαριθμοῦ στόλου.

Τὴν πρώτην ἡχοσημοποίησιν τοῦ τὴν ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης (Θουκ. Ἱστορία βιβλ. I. § 46) στὰ γεγονότα μετὰ τὴν Κορινθίων καὶ Κερκυραίων πρὶν ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν τῶν Συδῶτων. Οἱ Κορίνθιοι ἀφ' οὗ στρατοπέδευσαν ἐκεῖ, ξεκίνησαν γὰρ νὰ συαντήσουν τοὺς Κερκυραίους. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἔμως τῶν Συδῶτων 28 Κερκυραϊκὰ πλοῖα ἐξέφυγαν καὶ ἤρθαν 1 τὸ Χεῖμέριον καὶ ἐληλάτησαν τὸ ἔρημον στρατόπεδον τῶν Κορινθίων.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον τεῦχος καὶ τέλος

Ἡ δευτέρα περίπτωση χρησιμοποίησέως του, ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Πλούταρχον στὰ γεγονότα μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος Ὁκταβίου. Ὁ δεύτερος μὲ 258 πλοῖα, 180.000 στρατὸ καὶ 12.000 ἵππεις, ἦρθε καὶ ἐστρατοπέδευσε, κατὰ τὸν Πλούταρχον, εἰς χωρίον τῆς Ἡπείρου ὀνομαζόμενον Τορύννη (Ξυλοκουτάλα κατὰ τὸν μεταφρ. Ραγκαβῆ).

Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ θέσις τῆς Τορύνης σήμερον. Ἄν λάβωμε ὑπ' ὄψιν πῶς ἀπὸ τοῦ Ἀκτίου μέχρι τῶν Συδότην δὲν ὑπάρχει ἄλλος κατάλληλος λιμὴν πλησίον γὰρ νὰ ἀγκυροβολήσουν 250 μεγάλα πλοῖα, καὶ τόπος νὰ στρατοπεδεύσῃ τόσος στρατὸς καὶ ἱππικόν, πλὴν τῆς περιοχῆς τοῦ Γλυκέως, τότε πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε πῶς ἐκεῖ κατέφυγεν ὁ Καῖσαρ.

Ἐπειτα ἡ πληροφορία τοῦ Πλουτάρχου ὅτι ὁ Ἀντώνιος τοῦ ἔκοψε τὸ νερὸ καὶ ἀνάγκασε τὸν Καίσαρα νὰ ὑδρευεῖται ἀπὸ τὸ κοινὸ νερὸ τῆς περιοχῆς (ἔλος ;), μᾶς γεννάει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε ποταμὸς. Καὶ στὴν περιοχὴ αὐτὴ πού ὀρίσαμε ἄλλος ποταμὸς δὲν ὑπάρχει πλὴν τῶν γνωστῶν Ἀχέροντα καὶ Κωκυτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὀνομασία τους Ξυλοκουτάλα ταιριάζει μὲ τὴν μορφή τῆς ἄκρας τοῦ Χειμερίου (Ἀγ. Ἰωάννην).

Ἀλλὰ καὶ ἀκόμα, θὰ τολμοῦσα νὰ ἀναφέρω, καὶ τὸ τοπωνύμιον Κορώνη, πού ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ 1612 σὲ ἐκεῖ «μέρος» (Ἠπ. Χρον. σελ. 37) ὅπου σήμερα τὸ χ. Κορώνη, γὰρ νὰ συγκρίνουν οἱ εἰδικοί μὲ τὸ τοπωνύμιον Τορύννη (ἢ Τορώνη).

Γιὰ τρίτη φορὰ χρησιμοποιήθηκε ὁ Γλυκὺς Κόλπος ἀπὸ τὸν Ροβέρτον τὸν πατέρα τοῦ γνωστοῦ μας Βαημούνδου (11 αἰών) τοῦ ὁποῦ ὁμως κόλλησε ὁ στόλος ἐκεῖ γιατί τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ πού εἶχε πλημμυρίσει κάθησαν καὶ τὰ πλοῖα ἔμειναν στὴν ξηρά. Ὁ ποταμὸς Ἀχέρων μὲ τίς προσχώσεις του εἶχε ἀχρηστεύσει ἕνα θαυμάσιον καταφύγιον στόλων. Ὁ Γλυκὺς κόλπος ἀπὸ τὸν 11 αἰῶνα εἶχε παύσει ὄχι μόνον νὰ εἶναι καταφύγιον, ἀλλὰ καὶ ἄρχισε νὰ ἐξαφανίζεται, καὶ ἡ γεωφυσικὴ μορφή τοῦ τοπίου νὰ ἀλλάξῃ.

Ἐκεῖ πού ὑπῆρχε κάποτε μιὰ λίμνη καὶ ἕνας κόλπος, σήμερα ξαπλώνεται ἡ κοιλάδα τοῦ Φαναρίου. Τὰ τρία ἔλη πού ἀπόμειναν ὡς τελευταῖα ἀπομεινάρια τους, ὁ Ἀχέρων καὶ ὁ Κωκυτὸς θὰ τὰ γεμίσουν μὲ τίς προσχώσεις τους, πού διοχετεύουν τὰ ἔργα πού γίνονται ἐκεῖ. Καὶ ἔτσι ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγες δεκάδες χρόνια ἐκεῖ πού ὑπῆρχε ἡ ἐστία τῆς ἐλονοσίας, θὰ ἀπλώσουν πάλι τὴν πρασινάδα τους τὰ Ἠλύσια πεδία.

Σύοτα. Συμπληρωματικά, τοῦ Α' μέρους τῆς μελέτης παραθέτω καὶ τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα τοῦ Προκοπίου (Γοτθικὸς πόλεμος II, 629) ἀπὸ τὸν ὁποῖον φαίνεται ὅτι τὰ Σύδοτα καὶ πλούσια ἦσαν καὶ ἀρκετὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ πόλεις ὑπῆρχαν σ' αὐτά.

«Ἐπειδὴ εἰς τὴν Κέρκυραν οὗτος, ὁ Γότθων στόλος ἀφίκετο, αὐτὴν τε ἦγον καὶ ἔφερον ἐξ ἐπιδρομῆς, καὶ ὅσα ἄλλαι αὐτῇ νῆσοι ἐπικινεῖται, αἱ Συδόται καλοῦνται· διαβάαντες δὲ καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον . . . ».

Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, Ὑφηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΑΝΘΡΑΚΙΤΗΣ*

(ΒΙΟΣ-ΔΡΑΣΙΣ-ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ)

Συμπέρασμα τῶν διδασκάλων ἐκ τῆς μελέτης τῶν τετραδίων εἶναι ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης «τὰ τοῦ Μολίνου δυσσεβῆ συγγράμματα εὐρύν, ὥς ἔοικε λατινιστὶ γεγραμμένα, μεταφράσας τε καὶ τετράδιά τινα συγκροτήσας» ἐδίδασκεν ἐξ αὐτῶν τοὺς μαθητάς του. Ἡ αἵρεσις τοῦ Μολίνου, πρὸ ὀλίγων δεκαετηριδίων ἐκραγεῖσα, θεωρεῖται «ἄθεος καὶ δυσσεβεστάτη», «ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ τὰς πάποτε μνημονευομένας τῶν αἵρέσεων ἀσυγκρίτως νικῶσα τῇ ἀσεβείᾳ». Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Μολίνου ὁ Ἀνθρακίτης «μίξας φιλοσοφίαν θεολογίαν» «ἀναιρεῖν πειρᾶται τὸ πλῆθος τῶν ὄντων καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα καὶ οὕτε σώματα οὕτε ποιότητας οὕτε δυνάμεις, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως αἰσθήσεις εἶναι ἄξιοι», ὁμοίως δὲ δὲν ἀφίνει ἔδαφος διὰ τὸ κῦρος τῶν ἱερῶν μυστηρίων τῆς ἐκκλησίας, τῶν κανόνων καὶ τῆς παραδόσεως καὶ καταφέρεται ἐπομένως καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τέλος καὶ «τῆς τοῦ Ἐπικούρου αἵρέσεως δῆλός ἐστιν ἀντεχόμενος ἀπὸ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ τρόπου, ὥς ἔγνωμεν, ἡδονῇ τὸ ἀγαθὸν τιθέμενος».

Εἰς μάτην θὰ ἀναζητήσῃ τις τὴν ὑπαρξίν τοιούτων διδασκαλιῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μολίνου, τῶν ὁποίων σπουδαιότερον εἶναι ὁ *Dux spiritualis* (Πνευματικὸς ὁδηγός). Ὁ Michael de Molinos, γεννηθεὶς ἐν Ἀραγωνίᾳ τῆς Ἰσπανίας τὸ 1640 καὶ τυχὼν μεγάλης μορφώσεως, ἐγένετο κληρικὸς καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἀπέκτησε πολλοὺς θαυμαστάς μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνοντο καὶ πολλοὶ ἱεράρχαι. Κατ' ὀλίγον ἀνέπτυξε μυστικιστικὸν σύστημα κληθὲν *Quietismus* (ἡσυχασμός), τοῦ ὁποίου θεμελιώδης διδασκαλία εἶναι ἡ ἔνωσις μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς καθημερινῆς μεταλήψεως, τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸν πνευματικόν, τῆς συνεχοῦς προσευχῆς μὲ ἐσωτερικὴν συγκέντρωσιν καὶ σιγῇ. Διόγω τῆς μεγάλης διαδόσεως τῶν διδασκαλιῶν του προεκλήθη ἀντίδρασις τῶν Ἰησουϊτῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐνήργησαν τῇ διαταγῇ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' τῆς Γαλλίας διὰ τὴν σύλληψιν καὶ καταδίκην του, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐθαυμάζετο ὑπὸ πολλῶν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του⁹⁵.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν διὰ ποῖον σκοπὸν θὰ εἰσῆγεν εἰς τὸ Φροντιστήριον τῆς Καστορίας ὁ Ἀνθρακίτης τὰ συγγράμματα τοῦ Μολίνου καὶ οὕτε ἔχομεν πληροφορίας ἐκ τῶν ἐγγύς πρὸς τὰ πράγματα συγγραφέων περὶ μεταφράσεως ὑπ' αὐτοῦ ἔργων τοῦ Μολίνου. Ἄλλωστε, ὥς ἐλέχθη, οὕτε περιέχονται εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μολίνου θεωρεῖται ὥς αἱ καταδικασθεῖσαι, ὅπως δὲν περιέ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους

χονται εἰς τὰ σωζόμενα ἔργα τοῦ Ἀνθρακίτου γνῶμαι ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ Μολίνου. Ἡ αἵρεσις τοῦ Μολίνου χαρακτηρίζεται μὲ τόσων ζοφερὰ χρώματα, διότι οἱ συντάξαντες τὴν ἀπόφασιν διδάσκαλοι δὲν εἶχον οὐδεμίαν γνῶσιν αὐτῆς, ἄλλως θὰ ἐδυσκολεύοντο πολὺ νὰ κατακρίνουν οὕτω μίαν διδασκαλίαν καταπληκτικῶς ὁμοιάζουσαν μὲ τὸν Ἑσυχασμὸν τῆς Ἀνατολῆς, ὃ ὁποῖος ἐδικαιώθη ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλ' ἂν τὰ τετράδια τοῦ Ἀνθρακίτου δὲν περιεῖχον μεταφράσεις ἔργων τοῦ Μολίνου, τί περιεῖχον; Ἐκ τῆς ἀποφάσεως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ ἐπ' αὐτοῦ, στηριζόμενοι κυρίως ἐπὶ τῶν φράσεων «μίξας φιλοσοφίαν θεολογίαν» καὶ «συνέχεες καὶ συνέφθειρε πάντα . . . ὅλην δ' ἐκ τῆς ἀταξίας καὶ τοῦ κυκεῶνος τῶν γεγραμμένων αὐτῷ, οὔτε διαθέσθαι εἰδῶς οὔτε κρίσιν ἡντιναοῦν τῶν λεγομένων ποιούμενος». Ἀποδεικνύεται ἐκ τούτων ὅτι τὰ τετράδια περιεῖχον φιλοσοφικὸν καὶ θεολογικὸν σύστημα συντεταγμένον ἐπὶ νέων βάσεων καὶ διὰ τοῦτο ἀκατονόητον εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σχετικῶν μαρτυριῶν, τὰ συγγράμματα τοῦ Καρτεσίου καὶ ἰδίως τοῦ Μαλεβραγχίου ἀπετέλεσαν τὴν κυρίαν βάσιν διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ συστήματος τοῦ Ἀνθρακίτου. Αἱ πληροφορίες περὶ μεταφράσεως ἔργων τῶν συγγραφέων τούτων καὶ περὶ καταγγελίας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον δι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐνέργειαν εἶναι ἰσχυραί, ἐνῷ οὐδεμία παλαιὰ πληροφορία περὶ μεταφράσεως ἔργων τοῦ Μολίνου ὑπάρχει.

Ὁ Malebranche, ὃ ὁποῖος ἦτο, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ Ἀνθρακίτης, Θεολόγος, φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς, ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν ὁποίαν ἀπεδέχοντο τότε ὅλοι οἱ καθολικοὶ φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι, ἀνέπτυξε ἴδιον φιλοσοφικοθεολογικὸν σύστημα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Καρτεσίου. Δεχόμενος τὰς ἰδέας ὑπὸ τὴν πλατωνικὴν ἔννοιαν, ἐθεώρει τὰ ἀντικείμενα τοῦ κόσμου ὡς μὴ πραγματικά, ἀλλ' ὡς ἀπλᾶς ἐκφράσεις τῆς πραγματικότητος τῶν ἰδεῶν, καὶ τὰς αἰσθήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουν εἰς τὰ ἀντικείμενα ἰδιότητας αἰσθητὰς μὴ ὑφισταμένας εἰμὴ μόνον εἰς τὴν ψυχὴν, ὡς ἀπατώσας τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο ἐκήρυττε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἐν τῷ Θεῷ θεᾶς τῶν ὄντων⁸⁶. Ἀπήχησιν τῶν δοξασιῶν τούτων εὐρίσκομεν εἰς τὴν φράσιν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως «ἀναιρεῖν πειρᾶται τὸ πλῆθος τῶν ὄντων καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ φαινόμενα καὶ οὔτε σώματα οὔτε ποιότητος οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' οὐδὲ ὅλως αἰσθήσεις εἶναι ἀξιοῖ», ὡς καὶ εἰς χωρία ἐξ ἔργων τοῦ Ἀνθρακίτου παρατεθέντα ἀνωτέρω.

Τὰ περὶ Ἐπικουρείου ἠθικῆς βεβαίως εἶναι ἀπίθανα, ἰδίως συγκρινόμενα πρὸς τὰς ἠθικὰς γνώμας τὰς ὁποίας ὁ Ἀνθρακίτης ἐκφράζει εἰς τὰ σωζόμενα ἔργα του. Ἄλλ' ἂν εἰς τὸ φιλοσοφικόν του ἔργον περιεῖχεν ὁλόκληρα ἀποσπάσματα ἐκ συγγραμμάτων τοῦ Μαλεβραγχίου, πρᾶγμα πιθανόν, ἡδύνατο νὰ παρεξηγηθῶν ὠρισμέναι ἐκφράσεις λαμβανόμεναι ἐκτὸς τῆς συνεχείας τῆς διαπραγματεύσεως, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ κατωτέρω τοῦ *Traité de Morale* «οἱ Γερμανοὶ θεωροῦν ὡς ἀρετὴν νὰ γνωρίζουν πῶς νὰ πίνουν . . . Ὁ οἶνος καὶ ὄχι ἡ λογικὴ συγκρατεῖ τὰς συναναστροφάς, τερματίζει τὰς συνεννοήσεις, πραγματοποιεῖ τὰς

συμφωνίας», ἐκτὸς ἐὰν πάλιν παρεξηγήθη ἢ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Λογικῆς (παρ. 6 καὶ 10) μνεῖα τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἐπικούρου.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Malebranche εἶχεν ἐξ ἀρχῆς τερασίαν διάδοσιν παρὰ τὴν καταδίκην ἔργων του ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ θιγόμενα θεολογικὰ καὶ μεταφυσικὰ θέματα εἶχον καταστῆ ζήτημα τῆς ἡμέρας⁸⁷, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἀνθρακίτης διέτριβεν ἐν Ἰταλίᾳ. Ὡς φιλόσοφος καὶ θεολόγος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐνδιαφερθῇ διὰ φιλοσοφικὸν καὶ θεολογικὸν σύστημα τοῦ προσφάτως τότε ἐμφανισθέντος φιλοσόφου.

Συνεπῶς ἡ γνώμη ὅτι ὁ Ἀθρακίτης ἠκολούθει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μολίνου, τὴν ὁποίαν ἀπεδέχθησαν ὅλοι οἱ ἐκτενέστερον περὶ αὐτὸν ἀσχοληθέντες ἦτοι ὁ Ἀραβαντινός, ὁ Χαμουδόπουλος, ὁ Γεδεὼν καὶ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἐστηρίχθη ἐπὶ παρεξηγήσεως. Ὁ Ἱερόθεος καὶ οἱ συνεργάται του κατήγγειλαν τὸ 1720 τὸν Ἀνθρακίτην ὡς ὁπαδὸν τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Μαλεβραγγίου, ἐνῷ οἱ διδάσκαλοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ 1723, μὴ γνωρίζοντες τὴν διδασκαλίαν οὔτε τοῦ Μαλεβραγγίου οὔτε τοῦ Μολίνου, ἐκ συγχύσεως ἐξέλαβον τὴν καταγγελίαν ὡς ἀναφερομένην εἰς τὸ σύστημα τοῦ Μολίνου λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν δύο ὀνομάτων, καθ' ὅσον ἄλλωστε ἐπὶ τῶν τετραδίων, περιεχόντων σύστημα αὐτοῦ τοῦ Ἀθρακίτου, δὲν ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα οἰουδήποτε ξένου συγγραφέως⁸⁸. Οἱ δὲ συνελθόντες ἱεράρχαι, στηριχθέντες εἰς τὴν γνώμην τῶν διδασκάλων καὶ θεωρήσαντες τὴν ἄρνησιν τοῦ Ἀθρακίτου νὰ προσέλθῃ πρὸς ἀπολογίαὺς ὡς σημαίνουσαν ἀναγνώρισιν τῆς ἐνοχῆς του καταδίκας αὐτὸν τόσον αὐστηρῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ

Ο ἈΝΘΡΑΚΙΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΔΙΚΗΝ καὶ τὸν διασυρμὸν ἐτήρησε στάσιν μεγαλόψυχον ἔναντι τῶν κατηγορῶν του. Πρὸς ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν διδάσκαλον τοῦ Φροντιστηρίου Τρίκκης Ἀναστάσιον, γράφει· «καὶ πρότερον ὡσαύτως δι' ἰδιοχείρου μου ᾗσπασθην ἡδέως καὶ ἐκ καρδίας σὲ ἠυχήθην καὶ συγχώρησιν ὀλοτελῇ σοι δέδωκα ζητήσαντι καὶ εἶθε προσδέξαιτο ὁ Κύριος». Μάλιστα ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν του. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον αὐτὸν καλῶς δὲν ἀπεδόθη μεγάλη σημασία εἰς τὴν καταδίκην, διότι ἐθεωρήθη ὅτι ἦτο ἀποτέλεσμα σκευωριῶν καὶ φθόνου καὶ ἡδίκησε ἄνθρωπον ἐξόχου ἠθους, εὐσεβείας καὶ μορφώσεως. Οὕτω, ἐνῷ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1723 ἀνεγνώσθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σιατίστης ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις⁸⁹, μετ' ὀλίγους μῆνας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1724 μαθητῆς του ἀντέγραψε τὸν λόγον του εἰς τὸν προφήτην Ἠλίαν. Ὅπως δὲ ἐλέχθη ἤδη, ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Γκιουμείου Σχολῆς διετήρησεν αὐτὸν ὡς σχολάρχην ἐπὶ μίαν τριετίαν μέχρι τοῦ 1725.

Πιθανῶς ὅμως ἐγένοντο νέαι παραστάσεις ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Σχολῆς ἢ ὁποία μετὰ τὴν ἀνακίνησιν τοῦ ζητήματος δὲν ἐπαναδιώρισε τὸν Ἀνθρακίτην, ἀλλ' ἔδωσε τὴν θέσιν τοῦ σχολάρχου εἰς τὸν Μπαλάνον Βασιλόπουλον. Μόνον τότε ὁ Ἀνθρακίτης ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του καὶ μετέβη εἰς τὴν Καστορίαν, ὅπου ὑπέβαλεν ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ διὰ ζωσῆς ἀπήγγειλεν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ Ἰωάσαφ, ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου. Κατὰ τὸν Ζαβίραν⁹⁰ ἡ ὁμολογία ἤρχιζε διὰ τῶν λέξεων «πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν ἄναρχον, αἰδιον, αἰώνιον, παντέλειον». Ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀ' Ἰουστινιανῆς Ἀχρίδος Ἰωάσαφ ἐπεβεβαίωσεν ὅτι εἶναι ἰδιόχειρος ἡ ὁμολογία, ὑπέγραψαν δὲ ἐπίσης οἱ ἐπίσκοποι Καστορίας Χρῦσανθος, Πελαγονίας Ἰωσήφ, Βιδενῶν Μητροφάνης, Βελεγράδων Νικηφόρος καὶ Βεριουπόλεως Καλλίνικος.

Ὁ Καισάριος Δαπόντες⁹¹ ἀναφέρει ὡς ἔτος ἀποκαταστάσεως τὸ 1728 ἐπὶ Πατριάρχου Ἱερεμίου Γ', ἀλλ' ὁ δις Πατριαρχεύσας Ἱερεμίας (1716 - 1726 καὶ 1732 - 1733), δὲν ἦτο τὸ ἔτος αὐτὸ πατριάρχης καὶ συνεπῶς ἡ πληροφορία του εἶναι ἐσφαλμένη, ὥς παρατηρεῖ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος δεχόμενος κατ' εἰκασίαν τὸ ἔτος 1726. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀνάγκη ὑποθέσεων ἐπὶ τοῦ ζητήματος, διότι ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καστορίας (σελ. 128) σώζεται ἀντίγραφον τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος ἐπὶ Ἱερεμίου Γ' (ἐν ἔτει 1725 μηνὸς Ἰουλίου ἰνδικτικῶνος γ'), διὰ τοῦ ὁποίου ἐδόθη εἰς τὸν Μεθόδιον συγχώρησις καὶ ἀποκατάστασις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντολὴ νὰ διδάσκη εἰς τὸ μέλλον τὴν «περιπατητικὴν φιλοσοφίαν συνωδὰ τῷ συστήματι τοῦ Κορυδαλέως». Τὸ γράμμα ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ καὶ πρώην Ἀχριδῶν Ζωσιμᾶν καὶ τοὺς λοιποὺς Μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, συνυπογράφεται δὲ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω δύο ἀρχιεπισκόπων, τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Σιλβέστρου καὶ ἐτέρων δέκα ἱεραρχῶν⁹².

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασίν του ὁ Ἀνθρακίτης ἀνέλαβε κατὰ τὴν πιθανὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κ. Μέρτζιου τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς μέχρι τοῦ 1736. Πιθανῶς τότε ἢ ὀλίγον βραδύτερον, πάντως δὲ πρὸ τοῦ 1749, ὅτε ἐξεδόθη ἡ Ὀδὸς Μαθηματικῆ ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου, ἀπέθανεν.

Ὁ ἐκ Κρήτης Ἰγνάτιος Μεταξόπουλος ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τὸ κάτωθι ἐπίγραμμα⁹³.

*Ὡς ἐθέλοντα δύνειν ἀπὸ ἐσπερίης εἰς ἑῶαν ;
Καλὰ μαθήματ' ἄγεις, ὡς παλινουνεχέως.*

*Ὡν τε ὁδηγὸς εἴης νύεσσι σοφῶν γενετείρων,
τοῖσιν ἔση θ' ἐξῆς, ὡς τε δίδωαι Θεός.*

*Τῷ θνητὸς περ ἑῶν, ὡς τετρακτὺς Μεθόδιε !
εὖρες ἀθανασίην λείμμασι τῆς σοφίης.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΛΙΓΑ ΕΚ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ τοῦ Ἀνθρακίου ἐξεδόθησαν διὰ τοῦ τύπου ὅταν διέμεινεν εἰς Βενετίαν. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων τούτων φέρει τὸν τίτλον *Θεωρίαι χριστιανικαὶ καὶ ψυχοφελεῖς νουθεσίαι* ἐκάστω νῶ, τυπωθεῖσαι διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάναις τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερεῦσι κυρίου Νικολάου τοῦ Σινωπίτου. Δίδεται χάριν τὸ παρὸν τοῖς εὐσεβέσι χριστιανοῖς εἰς ψυχικὴν τους ὠφέλειαν». Ἐνετίησιν 1699, παρὰ Νικολάφ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐπανεξεδόθη τρίς μετὰ μικρῶν παραλλαγῶν εἰς τὸν τίτλον ἐν Βενετίᾳ 1780, ἐν Βιέννῃ 1831 καὶ ἐν Ἀθήναις 1837. Ἐν αὐτῷ ἀναπτύσσει ὁ Ἀνθρακίτης εἰς 37 σύντομα κεφάλαια τὰ σπουδαιότερα θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ προβλήματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὡς τὰ περὶ πίστεως, δημιουργίας, ἐνανθρωπήσεως, προσευχῆς, θανάτου, παραδείσου κλπ. Συνετέθη ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν ξένων συγγραμμάτων, ὅπως δηλώνει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν πρόλογον, ἀλλ' ἄνευ ἐξαρτήσεως στενῆς, καὶ ἔχει μορφήν ἐκλαϊκευτικὴν, χωρὶς νὰ στερεῖται ἐπιστημονικῆς καὶ θεολογικῆς ἀκριβείας. Ὁ ἴδιος καλεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου τοῦ «ἀπλοῦς στοχασμούς, θεωρίαις σύντομας καὶ εὐκόλαις, ὅπου καταλαμβάνονται ἀπὸ καθένα» καὶ προτρέπει τὴν καθ' ἡμέραν ἀνάγνωσιν ἐνὸς κεφαλαίου.

Ἡ «ἐπίσκεψις πνευματικὴ ἦτοι μὲ ποῖον τρόπον χρεωστεῖ ὁ πνευματικὸς νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ ἐξετάζῃ τὴν συνείδησιν αὐτῶν καὶ νὰ διορθῶν τὰς ψυχὰς τῶν ἐξομολογουμένων» ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τὸ 1707 καὶ ἔπανεξεδόθη αὐτόθι τὸ 1780. Ὅπως καὶ ὁ τίτλος δεικνύει, ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς ὑπὸ τῶν ἱερέων προσεγγίσεως τῶν ἀσθενῶν καὶ ἰδίως τῶν μελλοθανάτων, δίδει ὅμως μὲ καταπλήσσουν ψυχολογικὴν δύναμιν καὶ γενικῶς ἰσχυροῦσας συμβουλὰς διὰ τὸν τρόπον τῆς διενεργείας τῆς ἐξομολογήσεως καὶ προσθέτει ὠρισμένας εὐχάς.

Τὸ 1708 ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ «ὁ Βοσκὸς λογικῶν προβάτων» ἦτοι περὶ τοῦ κατήκοντος τοῦ ποιμένος καὶ πῶς δεῖ ποιμενεῖν τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ λογικὸν ποῖμνιον»⁹⁴. Ἐν αὐτῷ τονίζεται ἡ σημασία τοῦ ἱερατικοῦ ἔργου καὶ ἀναπτύσσονται τὰ τῆς ὁρθῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ.

Τὰ καθαρῶς ἐπιστημονικὰ ἔργα τοῦ Ἀνθρακίου δὲν ἐξεδόθησαν δι' ἑλλειψιν τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀδυναμίαν αὐτοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἐκδότας τῆς Βενετίας λόγῳ περιπετειῶν τοῦ βίου του. Μόνον ἡ «Ὁδὸς Μαθηματικὴ» του, δηλαδή τὸ μαθηματικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον συνέταξεν ἐπὶ τῇ βάσει ξένων συγγραμμάτων καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τὸ 1749 ἐν Βενετίᾳ μὲ προσθήκας καὶ μεταβολὰς εἰς τὴν γλῶσσαν.

Ὁ Ζαβίρας ἀναφέρει πλὴν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως καὶ τὴν *Εἰσαγωγὴν τῆς Λογικῆς*, σωζομένην παρ' αὐτῷ⁹⁵. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 226 κώδικι τῆς Μονῆς Παντελεήμονος τοῦ Ἀγίου Ὁρους σώζεται *Λογικὴ Ἑλάσσων Μεθοδίου*, ἀνήκουσα ἀναμφιβόλως εἰς τὸν Ἀνθρακίτην. Ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἐκδιδόμενον

ἐνταῦθα, δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ζαβίρα ἀναφερομένον, διότι ἐκεῖνο ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων· «τὸ μέσον δι' οὗ ἕκαστος ἀπάσῃ ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ διαλέγεσθαι δύναται ἐστὶν ὁ συλλογισμός». Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ *Εἰσαγωγή τῆς Λογικῆς* ἀπετέλει ἀπόσπασμα γενικωτέρου ἔργου καὶ ὅτι ἡ ἐνταῦθα ἐκδιδομένη *Λογικὴ* εἶναι ἀνεπτυγμένον διδακτικὸν ἐγχειρίδιον. Ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς φαίνεται ὅτι ὁ Ἀνθρακίτης ἐδίδασκε πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ ἄλλους κλάδους τῆς φιλοσοφίας ἥτοι ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, εἰσαγωγὴν τῆς φιλοσοφίας, μεταφυσικὴν καὶ ἠθικὴν. Σύνοψιν τῶν δύο πρώτων κλάδων εὐρίσκομεν εἰς τὰς παραγράφους 1-12. Ἐπειδὴ ὁ Ὑψηλάντης ὁμιλεῖ περὶ καύσεως τῆς Λογικῆς τοῦ Ἀνθρακίτου, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ παρὸν ἔργον συνετάχθη μετὰ τὴν καταδίκην, διὰ τοῦτο δὲ χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν ἀρχαῖζουσαν. Εἶναι συντεταγμένον μεθοδικώτατα, καὶ ἀκολουθεῖ τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν Πορφύριον καὶ τὸν Καρτέσιον. Ἡ σύνοψις πιθανῶς ἐγένετο ὑπὸ μαθητοῦ τοῦ Ἀνθρακίτου.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 791 κώδικι τῆς Μονῆς Παντελεήμονος τοῦ Ἀγίου Ὅρους σώζεται ἀπόσπασμα (κεφ. ε' καὶ στ') ἐκ τοῦ κατ' ἀθῶαν ἔργου τοῦ Ἀνθρακίτου, ἐκδιδόμενον ἐνταῦθα· φρονῶ ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς ἐκ τοῦ περιεχομένου συνήγαγε περὶ τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου καὶ ὅτι πιθανώτατα τοῦτο εἶναι τμήμα τῆς *Μεταφυσικῆς* τοῦ Ἀνθρακίτου, γραφείσης μετὰ τὴν καταδίκην εἰς ἀρχαῖζουσαν.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 κώδικι τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, προερχομένῳ πιθανῶς ἐκ Σιατίστης καὶ ἀνήκοντι εἰς τὴν οἰκογένειαν Μέγα, σώζεται ὁ *Λόγος εἰς τὸν προφήτην Ἠλίαν* τοῦ Ἀνθρακίτου ἐκδιδόμενος ἐνταῦτα. Μετὰ τῶν τριῶν τούτων ἀνεκδότων ἔργων συνεκδίδομεν καὶ τὴν γνωστὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀναστάσιον, πιθανῶς τὸν Βασιλόπουλον, ὅστις ἀρχικῶς ὑπῆρξε μαθητῆς του, ἔπειτα κατεπολέμησεν αὐτὸν καὶ βραδύτερον ἐζήτησε καὶ ἔλαβε συγγνώμην.

Ἀνμφιβόλως ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα ἀγνοούμενα ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὅπως καὶ τὰ ἀνωτέρω ἀνέκδοτα.

Ὁ Ἀνθρακίτης κατέχει σπουδαίαν θέσιν μετὰ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, διακρινόμενος διὰ συγγραφικὰς ἀρετὰς σπανίας διὰ τοὺς χρόνους του. Κατορθώνει νὰ ἐκφράσῃ τὰς σκέψεις του μὲ συντομίαν^α, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἀκριβείαν. Εἶναι σαφὴς καὶ δύναται ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς ἑγγράμματούς καὶ ἀπλοῦς.

Πρέπει πάντως νὰ διακρίνωμεν μετὰ τῶν ἐκλαϊκευτικῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἔργων. Τὰ πρώτα εἶναι συντεταγμένα εἰς γλῶσσαν δημώδη τῆς ἐποχῆς, ἀτυποποίητον ὅμως, μὲ ὕφος ξηρόν, καὶ ἐντυπωσιακόν. Αἱ φράσεις του εἶναι συχνότατα ἐπιγραμματικαὶ καὶ αἱ χρησιμοποιούμεναι εἰκόνες ἐπιτυχεῖς. Ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως πρὸς ἐκλογὴν, καταλλήλων καὶ ἀκριβῶν λέξεων εἶναι ἔμφανής. Τὰ σωζόμενα ἐπιστημονικὰ του ἔργα, ἐκδιδόμενα κατὰ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα, ἐγράφησαν πιθανώτατα μετὰ τὸ 1725 εἰς γλῶσσαν ἀρχαῖζουσαν καὶ εἰς ὕφος ξηρόν. Ἡ ἀξία των διὰ τὴν ἐποχὴν των ἦτο μεγάλη, ἀλλ' εἶναι καὶ σήμερα χρήσιμα ἰδίως διὰ τὴν φιλοσοφικὴν ὁρολογίαν.

Αἱ ἐπανελημμένα ἐκδόσεις δύο ἐκ τῶν συγγραμμάτων δεικνύουν καὶ τὴν ἀξίαν των καὶ τὸ κύρος τοῦ συγγραφέως, ἡ δὲ συμπερίληψις δύο κεφαλαίων ἐκ

τοῦ ἔργου τοῦ κατ' ἀθέων ἢ τῆς μεταφυσικῆς καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν εἰς σύλλογὴν ἀποσπασμάτων ἐκ συγγραμμάτων τοῦ Μάρκου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου, Νεΐλου, Φιλοθέου, Διαδόχου Φωτικῆς, Ἰωάννου Καρπαθίου (ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 791 κώδικι τῆς Μονῆς Παντελεήμονος) μαρτυρεῖ ὅτι ἐτιμᾶτο κατὰ τὸν 18 αἰῶνα μεγάλως ὑπὸ πάντων παρὰ τὴν καταδίκην τοῦ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

85. Βλ. J. Paquier, ἀρθρ. Michael Molinos ἐν Dictionnaire de Théologie Catholique, τόμος 10, Paris 1929, σελ. 2187-2182.

86. Βλ. συγγράμματα τοῦ Malebranche καὶ ἰδίως τὸ Recherche de la vérité. Πρβλ. Fr. Brouiller, Histoire de la Philosophie cartesienne, τόμ. 2, Paris 1868, σελ. 44 ἔξ. E. Brehier, Histoire de la Philosophie, τόμ. 2, Paris 1938, σελ. 216 ἔξ.

87. Βλ. H. Joly, Malebranche, σελ. 25. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν παλαιότερων ὁ Ἀνθρακίτης ἐγνώριζε πλὴν τῆς ἑλληνικῆς τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν. Λόγος περὶ γνώσεως τῆς γαλλικῆς δὲν γίνεται. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς εὐκολίας μὲ τὴν ὁποῖαν κατανοεῖται ἡ γαλλικὴ ὑπὸ τῶν κατεχόντων τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν τὰ ἔργα τοῦ Malebranche εἶχαν ἐνωρὶς μεταφρασθῇ.

88. Μόνον ὁ Κ. Σάθας, ἐνθ' ἄνωτ., κατανοήσας τὴν πλάνην λέγει συντόμως καὶ ἀορίστως «διαστρέφοντες τὰς ἀφηρημένας ἐννοίας τῆς ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένης φιλοσοφίας κατεδίκαζον τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα ὡς ὑποκρύπτον βῆθεν τὰς ἀρχὰς τῆς νεοφανοῦς αἰρέσεως τοῦ Μολίνου». Παρομοίαν ὑπόψιν ἐκφράζει καὶ ὁ Φ. Μιχαλόπουλος, ἔργ. μν. σελ. 41.

89. Κατὰ τὸν κώδικα τῆς Σιατίστης «αφκγ' Νοεμβρίου κα' καὶ κε' ἀνεγνώσθη ἐπ' ἐκκλησίας ἐν πολιτείᾳ ταύτῃ Σιατίστης».

90. Ἔργ. μν. σελ. 421.

91. Ἐν Κ. Σάθας, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Γ' σελ. 112.

92. Βλ. Φιλαρέτου Βασιλείου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 125 καὶ H. Gelzer, Der Patriarchat von Achrida. Geschichte der Abhandlungen der philologischenklasse der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften, Lipsiae 1902, 121 ἔξ.

93. Ἐκ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, Πανθώρα ΙΑ', σελ. 88.

94. Ἀντίτυπα τῶν μὲν τεσσάρων ἐκδόσεων τῆς Ἐπισκοπικῆς Πνευματικῆς καὶ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τῶν Χριστιανικῶν Θεωριῶν εὗρισκονται ἐν τῇ Γενναδίῳ Βιβλιοθήκῃ, τοῦ δὲ Βοσκοῦ λογικῶν προβάτων, ἐν τῇ Ἐθν. Βιβλιοθήκῃ.

95. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀ. Γψηλάντης, ἀλλ' ἐσφαλμένως λέγει ὅτι περιελαμβάνετο μεταξὺ τῶν κατακριθέντων.

[Συνεχίζεται]

~~_____~~

ΙΩΣΗΦ Μ. ΜΑΤΣΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΕΒΡΑΪΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ¹, μέχρι το 1944, ως τη χρονιά που χάθηκαν τραγικά τα έννέα δέκατα απ' τις δυο χιλιάδες ψυχές της, ήταν —οικονομικά και πνευματικά— η πιό ανθηρή απ' όλες τις εβραϊκές Κοινότητες της Ελλάδος, αν εξαιρέσουμε την πολυάνθρωπη μέχρι τότε παροικία της Θεσσαλονίκης. Οί Έβραίοι εμφανίζονται άνάμεσα στους πρώτους κατοίκους της πόλεως² και βρίσκονται σέ άκμή κατά τά τελευταία χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ο Αυτοκράτωρ Άνδρόνικος Β' ο Παλαιολόγος είχε παραχωρήσει στους Έβραίους τών Ιωαννίνων (1319) τήν προνομίαν νά κατοικοῦν στήν πόλη μέ όλες τις έλευθερίες και τά δικαιώματα τών άλλων κατοίκων³.

Στόν πρώτον αὐτόν εβραϊκό πληθυσμό προσετέθησαν αργότερα και πολλές οικογένειες Ισπανοεβραίων που έφυγαν για νά σωθοῦν από τούς θρησκευτικούς διωγμούς του Φερδινάνδου και της Ισαβέλλας (1492)⁴.

Οί Ισπανοεβραίοι, στίς πόλεις της Ελλάδας που κυρίως κατέφυγαν (Θεσσαλονίκη, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη κ. ά.) άφομοίωσαν τέλεια τούς παλιούς

1. Αριθμοῦσε παλιότερα πάνω από 3.000 ψυχές.

2. Από γέροντες της τελευταίας γενιάς είχα άκούσει τήν παράδοση πώς οί Έβραίοι ήρθαν στά Γιάννινα πριν από τήν καταστροφή του Δευτέρου Ναού (70 μ. Χ.). Τούς άρεσε έτσι νάέξηγοῦν τό γεγονός πώς πολλές λεπτομέρειες της θρησκευτικής λειτουργίας, του τυπικού (ritus) διέφεραν τόσο από τούς Σεφαραδίμ (Έβραίους της Δύσεως, κυρίως της Ισπανίας) και πολύ περισσότερο από τούς Έσkenaζίμ (έβραίους της Ανατολικής Εδρώπης). Τό περιεχόμενο της παράδοσης έλέγχεται, φυσικά, για άνακρίβεια, γιατί τήν εποχή εκείνη δέν είχαν ακόμα ιδρυθή ή πόλεις. Τήν αναφέρω για νά δείξω πώς, αὐτοί που τήν έπλασαν, πίστευαν ότι είχαν έλθει στά Γιάννινα από τά πολύ παλιά χρόνια και καυχόνταν πώς ήταν συνεχιστές της θρησκευτικής παραδόσεως της Ιερουσαλήμ. Πραγματικά, είχαν επιδοθή μέ τέτοιο ζήλο και τόση προκοπή στή μελέτη της Γραφής και στήν πιστή τήρηση τών κανόνων της λατρείας, ώστε οί ξένοι Ραβίνοι που επισκέπτονταν τά Γιάννινα, χαρακτηρίζαν τήν εβραϊκή Κοινότητα σάν «μίσθ Ιερουσαλήμ».

3. Π6. Σ π ῶ ρ ο υ Δ ά μ π ρ ο υ : Σελίδες εκ της Ιστορίας τών Ιωαννίνων (Νέος Έλληνομνήμων, τ. ΚΑ', σελ. 337). Τήν υπαρέξη Έβραίων στά Γιάννινα μαρτυροῦν τά δυό Χρυσόβουλα του Άνδρόνικου. Τό πρώτο Χρυσόβουλο δημοσιεύτηκε από τόν Άραβαντινό, τόν Μουστοξύδη και από τούς Miclosich - Müller. Τό δεύτερο από τόν κ. Κ. Μέρτζιο ('Ηπειρωτική Έστία', τεῦχος 20, έτος 1952).

4. Π6. Ν (κ ο υ Β έ η : Übersicht über die Geschiht der Judentum von Janina (Epirus) στο περιοδικό Byzantinische Neugriechische Jahrbücher, τ. Β', 1922 και τό σύντομο άρθρο του Γιωσήφ Έλιγιέ στή Μεγάλη Έλληνική Εγκυκλοπαίδεια, στή λ. Ιωάννινα,

ἐλληνίζοντες Ἑβραίους γιατί ἦταν περισσότεροι ἀριθμητικά κι εἶχαν κι ἕναν πολιτισμὸ ἀνώτερον.¹ Στὰ Γιάννινα ὅμως ἔγινε τὸ ἀντίθετο: Οἱ παλιοὶ κάτοικοι ποὺ μιλοῦσαν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα τοῦ τόπου κι εἶχαν τὶς δικές τους παραδόσεις, τὰ ἐλληνόρουθμα ἤθη κι ἔθιμά τους, ἀπορρόφησαν τοὺς καινούργιους φυγάδες². Διατηρήθηκε ἔτσι μιὰ ἐλληνίζουσα ἐβραϊκὴ Κοινότητα ποὺ διαφύλαξε ἐπὶ αἰῶνες τὸ δικό της λαογραφικὸ χρῶμα³.

Ἡ ζωὴ τῶν Ἑβραίων στὰ Γιάννινα ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴν ἔχει ὑποστῇ—στὸ διάβα τῶν αἰῶνων—τὴν ἐπίδραση τοῦ ἐλληνικοῦ χριστιανικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἴδια πολλὲς φορὲς μεταχείριση Χριστιανῶν καὶ Ἑβραίων ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατακτητὲς τῆς πόλεως, ἡ κοινὴ τύχη στοὺς δύσκολους καιροὺς τῆς δουλείας, ἡ ἴδια, ἡ γιαννιώτικη, ἐλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ μιλοῦσαν στὸ σπίτι καὶ στὴ δουλειά, ἔφεραν σὲ συχνὴ συνάφεια τὸν ἕνα λαὸ μὲ τὸν ἄλλο. Πολλὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα δανείστηκαν οἱ γιαννιώτες Ἑβραῖοι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες. Τὰ «διαβατήρια ἔθιμα» (γέννηση, γάμος, θάνατος), τὰ ξύρκια, οἱ παροιμίες, τὰ μοιρολόγια, ὁ τρόπος ποὺ ἐκδηλώναν τὴ χαρὰ στὶς γιορτές τους, ἡ οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ συγκρότηση, ἡ κατοικία, οἱ τέχνες, εἶχαν φανερὴ τὴν ἐλληνικὴ ἐπίδραση. Τὰ λογῆς λογῆς ἔθιμα, οἱ θρησκευτικὲς καὶ λαϊκὲς παραδόσεις, ποὺ ξεχώριζαν ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἐβραϊκῶν κοινοτήτων, διατηροῦνταν ἀρκετὰ ἔντονα ὥς τις μέρες μας⁴.

Ἡ χωρὶς προηγούμενο ὅμως τραγικὴ καταστροφὴ, ποὺ οἱ ἀπαίσιοι Οὐννοὶ προέβλεψαν στ' ἀνυπεράσπιστα κι ἀθῶα θύματά τους, ἐπέφερε καὶ τὸν ἀπότομο καὶ σχεδὸν ὁλοκληρωτικὸ ἀφανισμὸ ἐνὸς ἀνεκτίμητου λαογραφικοῦ θησαυροῦ. Δὲν χάθηκαν μοναχὰ οἱ Ἀνθρῶποι, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ ζωντανὴ πηγὴ κάθε λαογραφικοῦ στοιχείου, μὰ ἐρημάχτηκαν καὶ τὰ γραπτὰ καὶ ἄλλα μνημεῖα⁵. Ἱερὸ χρέος στὴ Μνήμη

1. Joseph Nehama: Histoire des Juifs de Salonique, Θεσσαλονίκη.

2. Τὰ λίγα μὴ ἐβραϊκὰ ἐπώνυμα ποὺ σώθηκαν μέχρι σήμερα (Κοφίνο, Κάστρο, Μπατίνο, Νεγρίν κ.ἄ.) μαρτυροῦν τὴν ισπανικὴ καταγωγή.

3. Ἄλλες παρόμοιες ἐβραϊκὲς Κοινότητες στὴν Ἑλλάδα ἦταν τῆς Ἀρτας, Πρέβεζας, Κέρκυρας, Αἰθῶνας καὶ Καλκίδας. Ὁ Ἑβραῖος περιηγητὴς Βενιαμὴν ἐκ Τουδελάς στὸ ταξίδι ποὺ ἔκανε στὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία (12ος αἰώνας) γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὶς ἐβραϊκὲς Κοινότητες, πῆγε μέχρι τὴν Ἀρτα, ὅπου συνάντησε λίγους Ἑβραίους. Δὲν προχώρησε στὰ Γιάννινα, ἄγνωστο γιατί. Εἶναι πιθανόν πὼς τότε δὲν θὰ ὑπῆρχαν Ἑβραῖοι στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ μετοίκησαν ἀργότερα ἀπὸ τὴν Ἀρτα ἢ ἀπὸ ἄλλου. Αὐστυχῶς, δὲν σώθηκε καμιὰ ἐπιτύμβια πλάκα ἀπ' τὸ παλιότερο ἐβραϊκὸ νεκροταφεῖο τῶν Ἰωαννίνων (τῆς Πλατείας Εὐεργετῶν) ποὺ καταστράφηκε ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Οἱ ἐπιγραφὲς θὰ μᾶς ἦταν χρησιμότερες καὶ θὰ ἔδριχναν ἀρκετὸ φῶς στὸ ζήτημα τῆς προσλεύσεως τῶν πρώτων Ἑβραίων καὶ στὰ πρώτα χρόνια τῆς ἐγκαταστάσεώς τους στὰ Γιάννινα.

4. Ἰδὲ ὅσα ὁ ἀείμνηστος Γιωσὲφ Ἑλιγιὰ ἀναφέρει στὸ ἄρθρο «Ἡραμαν» τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαίδειας.

5. Ἀθηνεὺς πηγὴ γιὰ τὴ μελέτῃ τῆς ζωῆς τῶν γιαννιωτῶν Ἑβραίων μὰ καὶ γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου γενικότερα ἀποτελοῦσε τὸ παλιὸ χειρόγραφο τῶν Πρακτικῶν (Σέφερ Ἀσκαμὲτ), ποὺ φυλάγονταν στὸ πλουσιότατο ἀρχεῖο τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος. Στὴ μεγάλη καταστροφὴ χάθηκε κι αὐτὸ μαζί μὲ τοὺς Ἀνθρῶπους του. Τὸ ἴδιο χάθηκαν κι ὅλα τὰ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα κι οἱ βιβλιοθήκες ποὺ δὲν ἔλειπαν ἀπὸ κανένα ἐβραϊκὸ σπίτι καὶ ποὺ περιλάμβαναν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν προσευχῶν καὶ κάθε λογῆς χειρόγραφο, ληξιαρχικὲς πρᾶ-

τῶν ἑκατοντάδων προσφιλῶν νεκρῶν καὶ μαρτύρων μᾶς ἐπιβάλλει νὰ κάνουμε ὅ,τι μπορούμε γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴ Λήθη ἢ ψυχὴ καὶ ἡ δημιουργικότητα τῶν βασανισμένων προγόνων μας¹.

Τὰ τραγούδια ποὺ δημοσιεύουμε δείχνουν ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν Ἑβραίων στὰ Γιάννινα κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες. Ἡ ἰδιορρυθμία τῶν τραγουδιῶν δὲν βρίσκεται μονάχα στὴν ἐξωτερικὴ τους μορφή (γραμμένα μὲ ἑβραϊκὸ ἀλφάβητο), οὔτε στὸ περιεχόμενό τους, ποὺ πραγματεύεται θέματα θρησκευτικά, ἀλλὰ, γιὰ τὰ ἄσματα τοῦτα ἦταν πρωτότυπα δημιουργήματα ντόπιων καὶ ἀγνώστων ποιητῶν, γιὰτὶ εἶχαν γίνει κτῆμα τοῦ λαοῦ καὶ τραγουδιόνταν μὲ κατανύξη καὶ ἀνάταση ψυχῆς ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ γιὰτὶ εἶχαν τὴν ἴδια ἐστὶν ἀξία μὲ τὰ καθ'αυτὸ ἑβραϊκά. Τὰ μάξιψαν οἱ παλιοὶ ψαλτάδες καὶ τὰ καταχώρησαν σὲ χειρόγραφες συλλογὲς ἀνακατεμένα μὲ ἄλλα καθαρῶς ἑβραϊκὰ τραγούδια, πρωτότυπα καὶ αὐτά, ποὺ μονάχα ἐδῶ στὴν Ἠπειρὸ τραγουδιόνταν στὶς διαφορὲς θρησκευτικὲς γιορτὲς καὶ οἰκογενειακὲς τελετὲς. Ἐχουν ὅλα τὴ δική τους μουσικὴ ἐπιρρεασμένη φανερά ἀπὸ τοὺς ρυθμοὺς τῶν ἡπειρωτικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν².

Σὲ μιὰ τέτοια χειρόγραφη συλλογὴ ἀπὸ ἀνέκδοτα ἑβραϊκά ἄσματα ἀ ν ἔ - γ ν ω σ α καὶ τὰ δημοσιευόμενα ἑλληνικὰ τραγούδια. Τὸ χειρόγραφο ἀνήκει στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Συναγωγῆς³, ἔχει 120 σελίδες διαστάσεων 14X19 ἐκ. καὶ περιέχει 45 περίπου ἑβραϊκά ἄσματα καὶ ἀνάμεσά τους τὰ ἑλληνικά. Πολλὰ ἑβραϊκὰ τραγούδια καὶ τρία ἑλληνικά φέρουν σὲ ἀκροστιχίδα (τὸ πρῶτο γράμμα κάθε στροφῆς) τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ⁴. Ὁ συλλογέας χρησιμοποιοῦν περισσότερο τὴν καθαρὴ

ἑστὶς γάμων καὶ γεννήσεων καὶ ἄλλα γραφτὰ ντοκουμέντα. Σκορπίστηκαν ἀκόμα καὶ ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας (παλιὰ σκευὴ ἰδιόρρυθμα, ὑφαντά, τοπικὲς ἐνδυμασίαις κλπ.), χρήσιμα γιὰ τὴ λαογραφικὴ μελέτη.

1. Οἱ λόγοι ἐπιζητῶντες ἀπ' τὴν τριμερῆ καταστροφὴ εἶναι ὅλοι νέοι καὶ δὲν ἀποτελοῦν πλήρεις λαϊκὲς οἰκονομίες μὲ τίς γριές, τοὺς γερόντους καὶ τὰ κάθε ἡλικίας παιδιὰ καὶ οὔτε θυμοῦνται οὔτε τηροῦν μὲ προσοχὴ τὰ πατροπαράδοτα. Μπορεῖ νὰ γίνει μιὰ συγκέντρωση λαογραφικοῦ ὕλικου ἀνάμεσα στοὺς Γιαννιώτες Ἑβραίους ποὺ εἶχαν μεταναστεύσει πρὶν ἀπὸ 30-40 χρόνια στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴν Ἰσραήλ. Ἐκεῖ θρῖσκονται καὶ τὰ ὄργανα καὶ οἱ κατὰλληλοι ἄνθρωποι ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ ἀναλάβουν ἕνα τέτοιο ἔργο: Ἡ Κοινότητα τῶν Ἰωαννιτῶν Ἑβραίων τῆς Νέας Ὑόρκης, ἡ ἐκλεκτὴ ἐργάτρια τῶν Γραμμάτων στὴν Ἀμερικὴ Ἠπειρώτισσα Ἑβραία Κα Rae Dalven καὶ ἡ ὁργάνωσις Γιαννιωτῶν μεταναστῶν τοῦ Tel-Aviv.

2. Ἡ μουσικὴ τῶν τραγουδιῶν (τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν καθαρὰ ἑβραϊκῶν) ἀσφαλῶς θὰ χαθῇ ἂν δὲν γίνει, ὅσο εἶναι, καίρως, μιὰ σοβαρὴ ἐνέργεια γιὰ τὴν καταγραφή της. Κάνω θερμὴ ἐκκλήση στ' ἀδέρφια μου τῆς Νέας Ὑόρκης ποὺ μὲ τὴν Ἑλληνοεβραϊκὴν γιαννιώτικη Κοινότητά τους, τίς ὁργανώσεις United Janina Brotherhood καὶ Janina Sisterhood, τόσα δείγματα πατριωτισμοῦ καὶ ἀλληλεγγύης ἐπέδειξαν κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο καὶ μετέπειτα, νὰ ὁργανώσουν ἕνα συνεργεῖο φωνοληψίας, ποὺ νὰ ἡχογραφήσει τὰ Γιαννιώτικα ἑβραϊκά τραγούδια ἀκούοντάς τα ἀπ' τοὺς πρὶν ἡλικιωμένους συμπατριῶτες τους ποὺ θὰ τὰ θυμοῦνται ἀκόμα.

3. Διασώθηκε μαζί μὲ πολλὰ ἐντυπα λειτουργικά καὶ θρησκευτικὰ βιβλία διαφόρων ἐποχῶν, ὅσα κατόρθωσε ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία νὰ συμμαζέψει τὸ 1944 ἀπ' τίς Συναγωγὰς καὶ τὰ ρημαγμένα σπιτία. Εἶχαν πεταχθεῖ τότε σ' ἕνα ὑπόγειο τοῦ Μετσοῦ Οἰκοτροφείου ἀπὸ ὅπου μεταφέρθηκαν ἀργότερα στὴν ἐντὸς τοῦ Φρουρίου Συναγωγῇ.

4. Παράδειγμα, στὸ ἑβραϊκὸ ἄσμα τὸ φύλλου 80 διαβάζουμε σὲ ἀκροστιχίδα: Ani Chizhak katan, δηλ. ἐγὼ ὁ μικρὸς Ἰσάκ (ἐπείφησα).

τετραγωνική έβραϊκή γραφή και μιὰ ζωηρή μαύρη μελάνη¹. Στη σελίδα 5 μέσα σ' ένα άνθემιο διαβάζουμε τὴ χρονολογία 5613 (δηλαδή 1853). Εἶχα σχεδόν τελειώσει τὴ μελέτη όταν ἔλαβα ἕνα παρόμοιο χειρόγραφο ἀπὸ τὸν συμπολίτη ἱερουργὸ κ. Γεσουλά Ἰσχακῆ, ἐγκατεστημένον τώρα εἰς τὸ Detroit τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Εἶναι κατὰ 17 χρόνια νεώτερο ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς Ἰ. Συναγωγῆς (χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 5630). Ὁ ἀντιγραφεὺς στὸ νεώτερο χειρόγραφο δείχνει λιγότερη καλλιτεχνικὴ διάθεση στὴ γραφὴ καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα εἶναι ἀπρόσεχτος ἢ διορθώνει ἄτεχνα τὶς λέξεις πλὺ δὲν πολυκαταλαβαίνει. Ἡ παραβολὴ ὅμως τῶν δύο χειρογράφων μᾶς βοήθησε στὴν ἀνάγνωση τῶν σκοτεινῶν σημεῖων. Τὸ οὐσιαστικώτερο κέρδος εἶναι ὅτι, στὸ νεώτερο χειρόγραφο βρήκαμε τέσσερα τραγούδια ποὺ δὲν περιεῖχε ἡ παλιότερη συλλογὴ.

Τόνισα ὅτι ἀ ν έ γ ν ω σ α τὰ ἑλληνικὰ τραγούδια ἀνάμεσα στὰ ἑβραϊκὰ τῆς συλλογῆς, γιατί—τοῦτο εἶναι ἀξιοπρόσεχτο— ὅλα τὰ τραγούγια εἶναι γραμμένα μὲ τὴν ἑβραϊκὴ γραφὴ. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ χειρογράφου βλέπει στὸ κείμενο γράμματα ἑβραϊκὰ καὶ διαβάζοντάς τα συνθέτει λέξεις ἑλληνικὲς (κοίταξε τὶς φωτοτυπίες)². Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ σωστὴ ἀνάγνωση καὶ «μεταγραφὴ» μὲ ἀπασχόλησε πολὺ γιατί τὰ τραγούδια δὲν εἶναι ὅλα γραμμένα μὲ τὴν καθαρὴ καὶ γνωστὴ τετράγωνη γραφὴ. Τρία ἀπὸ τὰ πλὺ μακροσκελῆ εἶναι γραμμένα μὲ μιὰ ταχυγραφικὴ, παλιὰ κι' ἄγνωστη σὲ μᾶς τοὺς νεωτέρους γραφὴ (φωτοτυπία ἀρ. 2). Χρειάστηκε νὰ μάθω ἕνα πρὸς ἕνα τὰ γράμματα τῆς δυσανάγνωστης αὐτῆς γραφῆς καὶ ἄλλοι μὲ τὴ σύγκριση, ἄλλοι ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ μέτρο τοῦ στίχου, ἐπεχείρησα νὰ διαβάσω σωστὰ τὴν κάθε λέξη. Μὰ καὶ φθορὲς καὶ λάθη ἀντιγραφῆς εἶχαν τὰ χειρόγραφα, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀποκαταστήσω. Ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ γραφὴ λείπουν καὶ τὰ τονικὰ σημάδια. Τόνισα τὶς λέξεις ἀκολουθώντας τὸ μέτρο καὶ τὴν προφορὰ τοῦ γιαννιώτικου ἰδιώματος στὸ ὁποῖο εἶναι συνθεμένα τὰ τραγούδια. Ἐκάνα ἔτσι μιὰ παλαιογραφικὴ ἐργασία ποὺ εἶχε καὶ τούτην τὴν πρόσθετη δυσκολία: Ἡ ἑβραϊκὴ γραφὴ, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν ἔχει φωνήενια. Κάποτε ὅμως βάζουν κάτω ἀπὸ τὰ σύμφωνα ὠρισμένα φωνητικὰ σημάδια (στιγμὲς) ποὺ ὑποδηλώνουν τὰ πέντε φωνήεντα (a, e, i, o, u)³.

1. Ἡ μαύρη μελάνη λέγονταν *μορικήπι* (λ. τουρκ.). Ἰδὲς τὸ ὑπ' ἀριθ. 21 διόστιχο τοῦ τραγουδιοῦ: «Ἡ ὁμορφιά εἶν' ὄχ τὸν Θεό».

² Ὅπόχει μαῦρα τὰ μαλλιά ὡς ἂν τὸ μορικήπι.

2. Οἱ Ἑβραῖοι τῆς ΔΙΑΣΠΟΡᾶς, συνήθιζαν νὰ γράφουν μὲ τὸ ἑβραϊκὸ ἀλφάβητο τὴ γλώσσῃ ποὺ μιλοῦσαν, π.χ. οἱ τῆς Θεσσαλονίκης ἔγραφαν μὲ ἑβραϊκὴ γραφὴ τὸ ἰσπανικὸ ἰδιῶμα ποὺ μιλοῦσαν, οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, τὴν «γίντις» καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὴν «ἀραμαϊκὴν». Τεῦτα γίνονταν ὅχι ἀπὸ ἄγνοια τοῦ ἀλφαβήτου τῆς ὁμιλουμένης, ἀλλὰ γιατί θεωροῦσαν τὴ γραφὴ σὰν κάτι τὸ ἱερό, κάτι τὸ ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴν ἑβραϊκὴ παράδοση καὶ ὑπόσταση. Πολὺ περισσότερο σέβονταν γιὰ ἱερό κάθε τι τὸ γραμμένο, ποὺ προερίζονταν γιὰ χρῆση θρησκευτικῇ, ποὺ καὶ ὅταν σκίζονταν ἢ ἐπεφτε σὲ ἀχρηστία, δὲν τὸ κατέστρεφαν, ἀλλὰ τὸ φύλαγαν στὴν «Γκενιζά». Πρὸλ. τὴ σύντομη μελέτη τοῦ καθηγητοῦ μου στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ἀ ν τ. Σ ι γ ἄ λ α: Ἡ σημασία τῆς γραφῆς, Θεσσαλονίκη 1940.

3. Ἡ γραφὴ μὲ τὶς φωνητικὰς στιγμὲς προτιμᾶται στὰ κείμενα ποὺ προερίζονται γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ ὅχι πολὺ ἐγγράμματος. Ἐκεῖ ποὺ λείπουν, πρέπει ὁ ἀναγνώστης νὰ ὑποθετῇ τὰ φωνήεντα μὲ τὴ φαντασία του.

Λίγα ἑλληνικά τραγούδια τοῦ χειρογράφου ἔχουν φωνητικὲς στιγμές. Στὰ ἄλλα ὁ φθόγγος a δηλώνεται μὲ τὴν προσθήκῃ τοῦ Alef, τοῦ πρώτου γράμματος τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. Γιὰ τοὺς φθόγγους i καὶ e μπαίνει τὸ yod (τὸ δέκατο τοῦ ἀλφαβήτου)

כז

בזה שמע חלם שר

אָקשיזיה קינימוכט שטאנראנייה בתיזמני שטוט אנגיליש

פיגמני ייריס טולאיש פוס קילני ל חי רחמן מלך נאמן

קיטו דירטיטוש סולני

קישפינה ייריש טו קאזימאסו קאמיקאטו אונומאשו ליימו

ניסו טא פיריאשו קרטרין טי לפטירייאשו לחי

רחמן מלך נאמן דיקשי תאחימשמטו

תימו פופלאשיש אורניטא תאלסיס בטיפוטמיקא שינא פירפי פרי

פאנייא קימוניסו טינורפנייא ל חי רחמן מלך נאמן קיטאן

שי אפוטאורניא

אפילי קישידריאלמכני אוחטוניסו מישובייני פאנדוש פוני

גרמני אוש פישושי תלאניי ל חי רחמן מלך נאמן שטון

תיגו אישי קומבימני

דינג פוס טון פרימנין כינדר טון דיפשאזמנין קיפשומי טון פינאזמנין

לפטרייא טון שיקלכומנין ל חי רחמן מלך נאמן פישסי טון אפפאמנין

איפה יאממולויסו אומביריי נקספשישישו פוהי נפרותקניסו

קישירז פוהי לאששטיסו ל חי רחמן מלך נאמן טאשילימונקליסו

יון מנלי אימולויסו פולה תאחימאזמטשו קיפוליאין איאנדיריאורו

פוקש מטידקשישו ל חי רחמן מלך נאמן טורומקשאן פוללזמטשו

אל

Φωτ. αρ. 1.—Φωτοτυπία τῆς σελίδας 27 τοῦ χειρογράφου, ὅπου διαβάζουμε τίς 7 πρώτες στροφές τοῦ τραγουδιοῦ «Ἀξίε καὶ δυναμωμένα»

τυρίδι, ἄσχυος (= ἄξιος). Μερικὰ σύμφωνα-δὲν συμπίπτουν φωνητικὰ στὰ δύο ἀλφαβήτα. Παρατηροῦμε λ.χ. τὸ ὄργαν χ (χέρι, ψυχὴ) ν' ἀποδίδεται μὲ τὸ προτεῖ λευταῖο γράμμα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου shin ποὺ προφέρεται ὡς sh'.

1. Τὴν ἐποχὴ ποὺ γράφηκε τὸ χειρόγραφο θὰ πρόφεραν τὸ ὄργαν χ ὡς sh. Θυμίζονται τοὺς γέροντες ποὺ ἔλεγαν τὸ μαααίρ, ἢ αἰήρα.

καὶ γιὰ τοὺς φθόγγους o καὶ u (ou) τὸ ἔκτο γράμμα Vav. Ἡ δυσκολία περιορίζεται ἔτσι ἀνάμεσα i-e καὶ o-u. Ὅπου δὲν βρῆκα φωνητικὰ σημάδια, διάβασα τίς λέξεις μὲ τὴν σημειωτὴν προσφορά τῆς κοινης ὁμιλουμένης. Εἶναι φανερό πὼς ἡ ἑξένη γραφή, ποὺ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, ἀποδίνει τίς λέξεις καθαρῶς φωνητικὰ. Διαβάζουμε π.χ. τοῦ κορμνιοῦ, ποτάμνια, τὴν διμή, κάθιζμα, κόζμος, πέζμου, τάφερε, ἡ jω-ρα, βέβγια, πγι-ὸς (ποιός), μαρ-

Λέξεις και φράσεις του γιαννιώτικου ιδιώματος συναντάμε σχεδόν σε κάθε στίχο. Ἀρχαῖες τουρκικὲς λέξεις πού ἦταν σὲ χρῆση στὸ παλιὸ γιαννιώτικο ἰδίωμα βρίσκουμε ἐδῶ καὶ κεῖ. Τὸ ἴδιο καὶ λίγες ἐβραϊκὲς λέξεις πού εἶναι κύρια ὀνόματα καὶ ὄροι λατρείας¹. Στὸ παλιότερο χειρόγραφο βρίσκουμε τὸν τύπο Θεός, κι ἀπὲ, ὁχ τό, τῆς, ἐνῶ στὸ νεώτερο ἀπαντοῦν Θεός, κατόπι, ἀπ' τό, τῆς.

Ἡ ἐβραϊκὴ σύνταξη ἐπηρέασε σὲ πολλοὺς στίχους τὴν κατασκευή τῆς φράσεως. Βλέπουμε προτάσεις κατὰ παράταξη, ἐκεῖ πού χρειάζονταν μιὰ ὑποτελής², ἀλλοῦ λείπει τὸ συνδετικό³, ἢ πλεονάζει τὸ κτητικό⁴, καθὼς καὶ ἄλλες ἀσυνταξίες⁵. Τοὺς πιὸ χτυπητοὺς «ἐβραϊσμοὺς» πού δυσκολεύουν τὸν ἀναγνώστη στὴν ἄμεση κατανόηση, ἐπεξηγῶ στὶς ὑποσημειώσεις.

Οἱ στίχοι δὲν εἶναι πάντα ἄρτιοι. Παρουσιάζουν ποῦ καὶ ποῦ μετρικὲς ἀτέλειες, παρατονισμοὺς καὶ πλεονασμὸ συλλαβῶν. Ἴσως τοῦτο νὰ ὀφείλεται σὲ λάθη κι ἐπεμβάσεις τῶν ἀντιγραφῶν.

Γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε πληρέστερα τὰ δημοσιευόμενα λαϊκὰ ἑλληνικὰ τραγούδια τῶν Γιαννιωτῶν Ἑβραίων κρίνω ἀναγκαῖο νὰ κάνω τὶς παρακάτω παρατηρήσεις :

Ὅπως καὶ στὴν ἀρχὴ ἀνέφερα, οἱ Ἑβραῖοι στὰ Γιάννινα ἀποτελοῦσαν μιὰ ἑλληνίζουσα Κοινότητα μὲ ὀρισμένες λατρευτικὲς συνήθειες (minhagim) πού δὲν συναντιῶνται σὲ ἄλλες Κοινότητες (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀρτα καὶ Πρέβεζα). Στὶς θρησκευτικὲς π. χ. λειτουργίες καὶ τὶς οἰκογενειακὲς τελετὲς ἐψάλλαν πολλὰ ἄσματα πού δὲν περιλαμβάνονται στὰ κοινὰ προσευχητάρια πού προμηθεύονταν ἀπὸ τὴ Δύση (Βενετία, Λιβόρνο, Βιέννη). Τὰ ἄσματα αὐτὰ (Pioutim, Pizmonim) ἦταν συνθέσεις ντόπιων ραβίνων καὶ καταχωροῦνταν σὲ χειρόγραφα βιβλία⁶.

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ καὶ ξεχωριστὸ γνώρισμα εἶναι καὶ τοῦτο : Χρησιμοποιοῦσαν τὴν κοινῶς ὁμιλουμένη ἑλληνικὴ γλῶσσα μέσα στὴ Συναγωγή, στὸ κήρυγμα (dirouch) καὶ στὴν ἐρμηνεία ἢ στὴν κατὰ λέξη μετάφραση τῶν ἐβραϊκῶν προσευχῶν ὥστε νὰ γίνουν κατανοητὲς σὲ ὅσους πιστοὺς ἤξαιραν νὰ διαβάζουν ἀπλῶς τὰ ἐβραϊκὰ κείμενα χωρὶς ὅμως νὰ καταλαβαίνουν τί λένε. Χρησιμοποιοῦσαν ἐπὶ πλεόν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὡς «ἀδομένην». Ἀνεπέμποντο ὕμνοι καὶ προσευχὲς ἑμμετροὶ ἢ στὸν πεζὸ λόγο, ἑλληνικά, πού προέρχονταν ἀπὸ μεταφρα-

1. Οἱ τουρκικὲς λέξεις εἶναι ἐξελληνισμένες στὴν κατάληξη, ἴσως γιὰ μετρικὴ ἀνάγκη (κασαθέτι, ραέτι). Οἱ ἐβραϊκὲς γράφονται μὲ τὴν ἐβραϊκὴ ὀρθογραφία. Τὶς μετάφρασα μὲ τὴν ἐβραϊκὴ προφορὰ τους. Βρίσκουμε καὶ μερικὲς ἐβραϊκὲς λέξεις ἐξελληνισμένες : τ' Ἀδάμη, τοῦ Σαμπαθιού.

2. Καὶ νὰ τὸ ξαίρει δεύτερο, (πῶς) τὸν κόσμο αὐτὸς ὀρίζει.

3. Νὰ ξαίρει πού αὐτὸς (εἶναι) Θεός.

4. Τοῦ Ἀμάν τὰ παιδιὰ του. Ἡ στάχτη του τοῦ κριαριού.

5. Ἐθαλε ἀπάνω τὴν ἡγῆς (ἀντὶ στὴν γῆς).

Φοβάσαι τὸν Θεό (πού εἶναι) δικός μου ἀγαπημένος.

Ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Μωσιέ (πού εἶναι) προφήτης ἐσκοιμένος.

6. Ἐνα τέτοιο χειρόγραφο γραμμένο πρὶν ἀπὸ τὸ 1883 βρίσκεται στὸ Δημότικὸ Μουσεὸ τῶν Ἰωαννίνων. Δὲν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ συλλογέα ἢ γραφέα.

χων. Ἀξιοπρόσεχτο εἶναι πὼς τὸ χειρόγραφο μὲ τοὺς ἑβραϊκοὺς ὕμνους ποὺ φυλάσσεται στὸ Δημοτικὸ Μουσεῖο καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα, δὲν περιέχει κανένα ἑλληνικὸ τραγούδι. Τὰ χειρόγραφα, ποὺ βρίσκουμε τὰ ἑλληνικὰ τραγούδια, εἶναι γραμμένα στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα¹. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ δεχτοῦμε μὲ βεβαιότητα πὼς, στὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ χωρίζει τὶς δυὸ συλλογές, στὴν περίοδο ποὺ Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι ἀκόμα² ἐπλάθαν καὶ τραγουδοῦσαν τὰ γιαννιώτικα στιχοπλάκια, δημιούργησαν καὶ οἱ συντοπίτες τοὺς Ἑβραῖοι τὰ δικά τους τραγούδια³. Βρίσκουμε ἄλλωστε σ' ἓνα δίστιχο μιὰ ἀψευδῆ μαρτυρία γιὰ τὴ σύνθεσή του

Στοὺς πεντακόσιους δεκοχτὼ ὅπου ἐμεῖς μετροῦμε⁴

εἶναι ἡ χρονολογία 5518 ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ ἔτος 1758.

Τὸ περιεχόμενον τῶν τραγουδιῶν: Παρ' ὅλην τὴ φανερὴ ἐπίδραση τοῦ λεκτικοῦ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν γενικότερα καὶ τῆς μορφῆς τῶν γιαννιώτικων διστίχων εἰδικότερα, τὰ ἑβραϊκὰ τραγούδια πραγματεύονται θέματα θρησκευτικά. Εἶναι τραγούδια ἠθικὰ ἢ γνωμικὰ στὰ ὁποῖα βλέπουμε μιὰ βαθειὰ προσήλωση στὴν ὁρθόδοξη ἑβραϊκὴ πίστι, ὕμνολογία τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, ποὺ θυμίζει τοὺς Ψαλμούς, προτροπὴ γιὰ ἐγκράτεια, ταπεινοφροσύνη καὶ μετάνοια, σὰν ἀντίλαλος τῶν Προφητῶν, ἀναζήτηση τῆς θεϊκῆς δικαιοσύνης καὶ ἐνατένιση καὶ προσμονὴ τῆς μέλλουσας ζωῆς. Κάποτε ὅμως ὁ τραγουδιστὴς ἀναμεράει τὶς παρωπίδες τοῦ Μωσαϊκοῦ καὶ Ταλμουδικοῦ Νόμου γιὰ νὰ ρίξει μιὰ ματιὰ στὴ φύση (τώρα οἱ μπαξέδες ἀνθισαν) καὶ στὴ γυναίκα (ἡ ὁμορφιά εἶν' ὅχι τὸν Θεό). Στὸ τελευταῖο αὐτὸ τραγούδι ὁ ποιητὴς ξεχνιέται καὶ παρασύρεται σὲ μιὰ δεξιότεχνη περιγραφὴ τῆς γυναίκας ποὺ ποθοῦσε. Μερικὰ τραγούδια εἶναι διηγηματικά καὶ ἀναφέρονται σὲ σπουδαῖα γεγονότα τῆς Βίβλου (ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ, ἡ ἱστορία τῆς Ἑσθήρ, ὁ Βασιλεὺς Δαβὶδ, ἡ παράδοση τῶν δέκα ἐντολῶν).

Χώρισα τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς σὲ τρεῖς κατηγορίες: 1) Ὅσα χρησιμοποιοῦν τὸ στίχο καὶ τὴ ρίμα κατὰ τὸ πρότυπο τῶν ἑβραϊκῶν θρησκευτικῶν ἀσμάτων. 2) Τὰ δίστιχα καὶ 3) τὰ μειχτὰ ἑλληνοβραϊκὰ τραγούδια.

1. Τῆς ἴδιας ἐποχῆς ἦταν καὶ τὸ χειρόγραφο ποὺ χρησιμοποίησε ὁ ἀείμνηστος, Γιωσέφ Ἐλιγιά, ὅταν δημοσίευσε ἓνα ἑλληνοεβραϊκὸ τραγούδι.

2. Β. Πυρινέλλα: Οἱ ὁμολογίαι τῶν Τουρκογιαννιωτῶν, Ἑπειρ. Χρον., τ. IB' 1937, σ. 160.— Δ. Σαλαμάγκα: Μιὰ τουρκογιαννιώτικη ὁμολογία, περιοδικὸν Ἑπειρωτικὴ Ζωή, τεύχος 6ον, Ἀθήναι 1947.

3. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἐντονης θρησκευτικῆς ζωῆς ποὺ ἐπικράτοῦσε στὰ Γιάννινα ἐκεῖνα τὰ χρόνια εἶναι τὸ γεγονός πὼς οἱ «ὁμολογίαι» τῶν τουρκογιαννιωτῶν καὶ οἱ ἑλληνικοὶ ὕμνοι τῶν ἑβραίων ἔχουν θρησκευτικὸ περιεχόμενον. Εἶναι λαϊκὲς ἐκδηλώσεις τῆς θρησκευτικότητάς τους. Σημειῶνω καί ἔτι πάλιν πὼς οἱ ἑβραῖοι ἐφάλλαν τὰ τραγούδια ποὺ δημοσιεύουμε στὶς οἰκογενειακὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ στὰ ἐορταστικὰ θρησκευτικὰ δεῖπνα. Στὶς ἄλλες περιπτώσεις (γλέντι τοῦ γάμου, ἐκδρομὲς στὸ νηεὶ κλπ.) τραγουδοῦσαν τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες (πρβλ. Ν. Βέη, ἐνθ' ἀνωτέρω).

4. Εἶναι τὸ 5ο δίστιχο στὸ τραγούδι: Τώρα οἱ μπαξέδες ἀνθισαν.

Πρέπει νὰ θεωρήσουμε σὰν πὶὸ παλιὰ τὰ τραγούδια πού ἔχουν τὴν τεχνολογία τῶν λειτουργικῶν ἀσμάτων τῶν κορυφαίων Ἑβραίων ποιητῶν τῆς Ἰσπανικῆς Ἀναγεννήσεως (Γκεβριούλ, Γεουδὰ Ἀλεβῆ, Ἀμπέν Ἐζρά, 11ος—12ος αἰώνας). Μακροσκελῆ τραγούδια μὲ στροφές ἀπὸ 4, 5 καὶ 6 τροχαῖκά 8 σύλλαβα πού ἔχουν τὴν ἴδια ὁμοιοκαταληξία σ' ὅλους τοὺς στίχους κάθε στροφῆς. Εἶχε συνηθισμένο τὸ μάτι καὶ τὸ αὐτὶ ὁ πιστὸς τραγουδιστὴς στοὺς ἀριστουργηματικοὺς στίχους τῶν πὶὸ πάνω ποιητῶν, πού εἶχαν μπῆ στῆ συναγωγικὴ λειτουργία, κι ἐπλάσε παρόμοιους στίχους καὶ στῆ μητρικὴ του γλώσσα. Ἡ ἀνάγκη τῆς πολλαπλῆς οἰμας τὸν ἀναγκάζει συχνὰ νὰ καταφεύγει σὲ κοινότοπες καὶ φτωχὲς ὁμοιοκαταληξίες, χωρὶς νὰ τοῦ λείπουν κι οἱ τεχνικότερες καὶ πλούσιες.

Δεύτερα στῆ συλλογὴ καταχωρῶ τὰ τραγούδια πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ δίστιχα. Εἶναι καθαρὰ γιαννιώτικα προϊόντα. Ὁ στιχουργὸς χειρίζεται ἄριστα τὴν τεχνικὴ τοῦ γιαννιώτικου στιχοπλακιοῦ πού ἄκουε σὲ κάθε βῆμα στὸ περιβάλλον πού ζοῦσε. Πολλὰ δίστιχα μποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ συλλεγένητα μέχρι σήμερα γιαννιώτικα στιχοπλάκια.

Τελευταῖα δημοσιεύω δυὸ μεϊχτὰ ἑλληνοεβραϊκὰ τραγούδια. Εἶναι κι αὐτὰ δίστιχα, ἀλλὰ μὲ τὸν ἓνα στίχο ἑβραϊκὸ καὶ τὸν ἄλλον ἑλληνικὸ, χωρὶς νὰ καταστρέφεται μ' αὐτὸ τὸ σμίξιμο οὔτε τὸ μέτρο, οὔτε ἡ οἰμα. Ὁ στιχουργὸς χειρίζονταν βέβαια πολὺ καλὰ καὶ τίς δυὸ γλώσσες κι ἀπέδωσε τὰ νοήματά του τρέχοντας ἀπὸ τῇ μιᾷ στῆν ἄλλῃ γλώσσα καὶ κάνοντας ἓνα σύνολο ὁμοιόμορφο.

Στὸ ἐπίμετρο παραθέτω τὴ μουσικὴ τριῶν τραγουδιῶν (τοῦ 3ου, τοῦ 10ου καὶ τοῦ 15ου) πού ἔγραψε ὁ ἀρχιμουσικὸς τῆς 8ης Μεραρχίας κ. Ἀναστ. Ρεμουνδος ἀκούοντάς τα ἀπὸ τὴν Κα Ἀννα Ραφαήλ, πού εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς τὰ τραγουδήσει. Εἶναι τὰ μόνα τῆς συλλογῆς πού τραγουδιόνταν μέχρι τὰ τελευταῖα χρόνια.

Τελειώνοντας ὀφείλω νὰ ὑπενθυμίσω σ' ἐκείνους πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ ἑβραιοελληνικὰ τραγούδια, πῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ 16 ἔμμετρα τραγούδια πού βρήκαμε στοὺς δυὸ κώδικες, εἶναι γνωστὰ κι ἄλλα τραγούδια καὶ θρῆνοι, ἀπὸ μετάφραση κάποιου ραβινικοῦ ὕμνου ἢ ἑβραϊκοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Εἶναι ἀκόμα πιθανὸν καὶ σὲ ἄλλες ἑλληνοεβραϊκὲς κοινότητες τῆς Ἑλλάδας νὰ τραγουδιόνταν παρόμοια ἢ ἄλλα τραγούδια. Ἀξίζει νὰ γίνῃ μιὰ σχετικὴ ἔρευνα.

1. Πρβλ. ἓνα μεϊχτὸ ἑλληνοτουρκικὸ δίστιχο τοῦ Καστελλορίζου (Ἀχ. Διαμαντάρ, Τουρκικὴ Λαογραφία, περ. «Λαογραφία», τ. Γ' 1912, σ. 234).

Στὸ παναθύριον κάθεται

μπέν ντουθαρντάν πακκάρμ

νὰ σὲ μιλήσω ἡθελα

ἀνὰ σενίν κορκάρμ

(ἐγὼ ἀπ' τὸν τοῖχο βλέπω)

(ἀπ' τὴ μάνα σου φοβοῦμαι)

2. Ἀξία μελέτης γιὰ τὴ γλώσσα, τὴ μουσικὴ καὶ τὴν τυχόν σχέση τους μὲ ὀρισμένα δημοτικὰ τραγούδια εἶναι μερικὰ μεταφρασμένα σὲ πεζο (περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω ὅσα ξέρω ἀπὸ προσωπικὴ ἀντίληψη, ἀπὸ τίς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν μου χρόνων): Τὸ Ἀσμα Ἀσμάτων, τὰ Ἀποφθέγματα, οἱ θρῆνοι τῆς 9 τοῦ Ἀδ., καὶ τὰ γνωστὰ στοὺς ἐβραίους ὅλου τοῦ κόσμου κλιμακωτὰ τραγούδια: «Ἐνα ποιὸς ἔρει», «Ἐνα κατσίκι» (Had gadia) πού πρέπει νὰ μελετηθοῦν σὲ παραβολὴ μὲ τὰ ἑλληνικὰ κλιμακωτὰ ἄσματα.

Α'—1. ΑΞΙΕ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΩΜΕΝΕ*

(Καινούργιο τραγούδι σ' ελληνική γλώσσα)**

1. "Αξιε και δυναμωμένε,
στὰ ὀράνια καθισμένε,
στοὺς ἀγγέλους παινεμένε
Ἰδὲς τὸ λαό σου πῶς κλαῖνε,
El Hái Rahmán, méleh neeman
καὶ τὸ ντέρτι τους σοῦ λένε.
 2. Εὐπνα, ἰδὲς τὸ κάθισμά σου,
κάμε γιὰ τὸ ὄνομά σου,
λεημονήσου τὰ παιδιὰ σου,
καρτεροῦν τὴ λευτιριά σου
El Hái rahman ...
Δεῖξε τὰ θαυμάσματά σου.
 3. Θέ μου πόπλασες ὀράνια,
θάλασσες καὶ τὰ ποτάμια,
σένα πρέπει περηφάνεια.
Ληημονήσου τὴν ὀρφάνια,
Κοίταξε ἀπὸ τὰ ὀράνια.
 4. Ἡ φυλὴ ξεδιαλιγμένη
ὄχ τὸ νοῦ σου μὴ σοῦ βγαίνει.
Παντοχὴ ποῦ 'ναι γραμμένη,
ὥς τὴ σῶση θέλα γένῃ.
Στὸν Θεὸ 'ναι 'κουμπημένη,
 5. Δίνει φῶς τῶν παιδιμένων
καὶ νερὸ τῶν διψασμένων
καὶ ψωμί τῶν πεινασμένων,
λευτεριά τῶν σκλαβωμένων,
ψυχὴ τῶν ἀπεθαμένων.
 6. Εἶπα γιὰ τὰ μολογήσω,
ὀμπριγιὸ νὰ ξεψυχήσω.
Ποῦθε νὰ πρωταρχινήσω ;
ξαίρω πού θελα σαστίσω.
Μόν' τὰ χεῖλή μου νὰ κλείσω.
 7. Τ' εἶν' μεγάλη ἡ μολογία σου,
πολλὰ τὰ θαυμάσματά σου
καὶ πολλὴ εἶν' ἡ ἀντρεία σου
ποθ' 'καμες μὲ τὴ δεξιά σου.
Τρόμαξαν τὰ πλάσματά σου.
-
- * Τὸ ἔχω ἰδεῖ δημοσιευμένο στὸ περιοδικὸ Revue des Études Juives, πού ἔβγαине πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ἀτυχῶς δὲν μπόρεσα νὰ τὸ βρῶ τώρα πού ἐπεξεργάστηκα τὸ ὅλο θέμα.
- ** Εἶναι ὁ τίτλος τοῦ τραγουδιοῦ σ' ἐβραϊκὴ γλώσσα. (Κοίταξε τὴ φωτοτυπία ἀρ. 1).
- 1, 3. ἐβραϊσμός, δηλ. πού ἐπαινέισαι ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους.
 - 1, 5. Ὁ 5ος στίχος εἶναι ἐπὶ τοῦ στίχου ἐβραϊκῆ, ὁ ἴδιος σὲ ὅλες τις στροφές καὶ σημαίνει: Θεὲ ζωντανέ, ἐλεήμων. βασιλιά πιστέ.
 - 1, 6. ντέρτι, πόνο (λ. τουρκ.).
 - 2, 1. Ἰδὲς τὸ κάθισμά σου, (ἐβραϊσμός), μετάφραση κατὰ λέξη τῆς ἐβρ. φράσης Rehé Kisséha.
 - 2, 2. κάμε γιὰ τὸ ὄνομά σου, (ἐβραϊσμός), πράξε γιὰ νὰ δοξαστεῖ τὸ ὄνομά σου.
 - 3, 1. Περβλ. Ψαλμοὺς 145, 6. Τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.
 4. ξεδιαλιγμένη, ἐκλεκτή. Ὡς τὴ σῶση, στὸ τέλος Ὁχ τὸ νοῦ σου, ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Θέλα γένῃ, θὰ γίνῃ. Ἀκουμπημένη, στηριγμένη.
 - 5, 3. Περβλ. Ψ. 145, 7, διδόντα τροφὴν τοῖς πεινῶσιν.
 - 6, 2. ὀμπριγιό, πρῖν, (λ. ιδιωματικῆ).
 - 7, 1. Τ' εἶν', τί εἶναι, γιατί εἶναι.

8. Θάλασσα ἔφυγε ἀπὸ μπροστά σου,
στέγνωσε ἀπὸ τὸ βοριά σου,
νὰ περάσουν τὰ παιδιὰ σου,
νὰ παινέσουν τ' ὄνομά σου,
πού εἶδαν τὰ θαυμάσματά σου.
9. Σύγγεφο εἶχαν ὀμπροστά τους,
σύγγεφα ὀλοτρογυρά τους
καὶ φωτιά πάει ὀμπροστά τους
κι ἄγγελος ἀπὸ κοντά τους
νὰ βγῇ στὸ περιβάτημά τους.
10. Μ' ἔπλασες, κυβέρνησέ με,
ἀπὸ ντέρτια γλίτωσέ με,
μὲ δουβλέτι χόρτασέ με,
καὶ μὲ ροῦχα στόλισέ με.
Στὸ Γκάν - Ἔδεν κάθισέ με.
11. Χάρισε τὰ κρίματά μου,
γιάτρινε τὴν ἀρρωστία μου,
κάμε μου τὸ θέλημά μου,
πάστρεψέ μου τὴν καρδιά μου,
καὶ τὰ συλλογίσματά μου.
12. Ὁ Θεὸς ποὺ κάνει κρίση,
ὄντας θελα μ' ἀβοηθήσει,
ποιὸς εἶναι νὰ μ' ἀνικήσει ;
Αὐτὸς κάνει ὅ,τι θελεῖσει.
Ποιὸς εἶναι νὰ τοῦ γυρίσει ;
13. Ποὺ νὰ ἴδῃ τὰ πλάσματά σου,
ἀγρικαίει τὴν ἀντρεία σου.
Τρέμει ἡ γῆς ἀπὸ μπροστά σου.
Τὰ βουνὰ τὰ δυνατά σου
σειοῦνται ἀπὸ τὸ τήρημά σου.
14. Ἔδωσες στὸ κόσμον χάρη
τὸν ἥλιο καὶ τὸ φεγγάρι.
Ὅλα τὰ ἔπλασες ζευγάρι,
τὸ σιρκὸ θηλ'κὸ νὰ πάρη,
τσούπρα μὲ τὸ παλικάρι.
15. Χάρισέ μου τὴ ζωγή μου,
λημονήσου τὴν ψυχή μου,
παίνεσή μου καὶ τιμή μου,
θάρρος μου καὶ παντοχή μου,
ἐσὺ ξαίρεις τὴ βουλή μου.
16. Ἐνα εἶν' Θεὸς μου τ' ὄνομά σου,
κι' ὅλα εἶναι πλάσματά σου
κι οἱ ἄγγελοι κάμωμά σου
καὶ ἡμεῖς ἡ μαρτυρία σου.
Δέ 'ναι δεύτερος κάμ' σου.
17. Ποὺ σὲ κράξει μὲ καρδιά του,
ἐσὺ βρίσκεσαι σιμά του.
Κοῦς τὸ παρακαλεσμά του
ὄχ τὰ χεῖλια τὰ δικὰ του.
Γένηται τὸ θέλημά του.

8, 1. Λαίπει τὸ ἄρθρο.

9. Πρβλ. Ἑξοδος 13, 21. ὁ δὲ Θεὸς ἡγεῖτο αὐτῶν, ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, δεῖ-
ξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν, τὴν δὲ νύκτα ἐν στύλῳ πυρός.

8. Πρβλ. Ἑξοδος 14, 15, τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωυσέως.
τὸ περιβάτημα — ἡ πορεία, ὁ δρόμος (ῥ. περιβατάω).

10, 3. μὲ δουβλέτι χόρτάσέ με, μὲ δόξα χόρτασέ με, ντέρτια, πόνους.

10, 5. Γκάν - Ἔδεν, ὁ Παράδεισος (λ. ἐβραϊκή). 12, 2 ὄντας θελα μ' ἀβοη-
θήσει, ὅταν πρόκειται νὰ μὲ βοηθήσει (στὸ νεώτ. γχφ. ἄντας).

13, 1. Ποὺ νὰ ἴδῃ. ὁποιος ἴδῃ. 13, 5. ἀπὸ τὸ τήρημά σου, μὲ τὸ βλέμ-
μα σου (ῥ. τηρῶ). Ὁλόκληρη ἡ 13η στροφὴ δείχνει πῶς ὁ ἄγνωστος ποιητὴς χρη-
σιμοποιεῖ ἄνετα τὶς εἰκόνες τῶν ψαλμῶν. Πρβλ. ψαλ. 103, 32, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ
τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.

14, 4. σιρκὸ, ἀρσενικό. 14, 5. τσιούπρα, κόρη.

15, 3. παίνεσή μου, μὲ παθητικὴ σημασία, ποὺ ἐπαινεῖσαι ἀπὸ μέ.

17, 1. ποὺ σὲ κράξει, ὁποιος σὲ κράξει μὲ τὴν καρδιά του. 17, 3. Κοῦς τὸ
παρακάλεσμά του, εἰσακούεις τὴν προσευχή του,

18. Πού θελα περικαλέσει,
τὴν καρδιά του νὰ παστρέψει.
Κι' ὅ,τι θέλει ἄς γυρέψει,
ὁ Θεὸς νὰ τοῦ τὸ πέψει.
Σ' ἄνθρωπο νὰ μ' δέ θαρρέψει.
19. Βιὸ καὶ πλούτη δὲ ζηλεύω,
στὴν τιμὴ σου ἐγὼ πορεύω.
Θέ μου ξαίρεις τὶ χαλεύω
νύχτα μέρα τὸ γυρεύω.
Στ' ὄνομά σου ἐγὼ θαρρεύω.
20. Ἐφταιξα, συμπάθησέ με,
πλύνε με καὶ πάστριψέ με,
γιὰ τὸ κρίμα παίδεψέ με,
κι ὅχ τὸ λάκκο γλίτωσέ με.
Στὴ δεξιὰ σου κάθισέ με.
21. Τάχα ποῦ θελα πάνω
ὑπερα ποὺ νὰ πεθάνω,
μὲ τὰ κρίματα ποὺ κάνω ;
Καὶ στὸ νοῦ μου δὲν τὸ βάνω,
καμιά γιατρίγια δὲν κάνω.
22. Θελα κάμω γαῖρέτι
ὅσο πούχω τὸ κουβέτι
νὰ γυρίσω σιβαδέτι,
νὰ κιρδέξω τὸ τζιανέτι.
Κάμι μου μερ' αμέτι.
23. Πλανετὴς εἶν' ποὺ πλαναίει.
Αὐτὸς εἶν' ποὺ μὲ χαλνάει.
Μὲ κοιμάει, δὲ μὲ ξυπνάει
καὶ μοῦ λέει : Χάρε τὸ Μάη.
Κι ἀπὲ αὐτὸς μὲ μαρτυράει.
24. Μὲ ὥρισε καὶ μέσα κι ὅξω,
δὲν μπορῶ νὰ τὸν ἀμπώξω.
Θέ μου ἀβόγηθα νὰ τὸν διώξω,
ἀπὸ μὲ νὰ τὸν ξεκόψω
καὶ μπολάκι νὰ προκόψω.

[Συνεχίζεται]

- 18, 1-2. Π ο ὗ θ ε λ α π ε ρ ι κ α λ έ σ ε ι, ὅποιος θὰ προσευχηθῇ (πρέπει) νὰ καθαρίσει τὴν καρδιά του. τὸ ῥ. παρακαλῶ ἀπαντᾷται παντοῦ μὲ τὴν ἐννοια τοῦ προσεύχομαι. Στὸ νεώτ. γγφ. ποὺ θίλα παρακαλέσει.
- 20, 2. π ά σ τ ρ ι ψ έ μ ε, καθάρισά με, τὸ κ ρ ί μ α, ἡ ἁμαρτία.
- 22, 1. γ α ῖ ρ έ τ ι, ἐπιμέλεια, ὑπομονή (λ. τουρκ.). κ ο υ β έ τ ι, δύναμη (λ. τουρκ.). σ ι β α δ έ τ ι, ἄγνωστη λέξη τούρκικη, ἴσως φθαρμένη. τὸ τ ζ ι α ν έ τ ι, ὁ παράδεισος (λ. τουρκ.), μ ε ρ ' α μ έ τ ι, ἔλεος (λ. τουρκ.).
- 23, 1. π λ α ν ε τ ή ς, ὁ σατανάς, ὁ κακὸς δαίμων ποὺ ἀποπλανᾷ. 4, κ ι ἀ π έ, κι ὅστερα (λ. ιδιωματικὴ, γιαννιώτικη, τὴ βρίσκουμε καὶ στὸν Βηλαρᾷ).
- 24, 1. μ έ ὥ ρ ι σ ε, μὲ κατακυρίευσε (ὁ σατανάς). Πρβλ. τὴν ἔκφραση, δὲν ὀρίζομαι—δὲν εἶμαι ἐλεύθερος. 24, 2. ν ᾶ τὸ ν ᾶ μ π ῶ ξ ῶ, νὰ τὸν ἀπωθήσω.
- 24, 5, μ π ο λ ᾶ κ ι, ἴσως (λ. τουρκ.).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Ε'—α' «Ένα γοργολίδιον...»

Κάτι από τις «Κωμικές Έπιτηδευόμενες» του Μολιέρου, μᾶς θυμίζει μιὰ προσπάθεια ἐπιτηδευμένης κομψοέπειας τῶν γκαρσονιῶν μερικῶν καφενείων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, στὴ στεντόρεια ἐκφώνηση τῶν παραγγελιῶν τους.

Ὅπως ξέρουμε ἀπὸ τὴν ἱστορία, στὶς ἀρχές τοῦ ΧΥΙΙ αἰῶνα, μερικὲς Παρισινές, γιὰ νὰ ἀντιδράσουν στὴν ἀπαθλίωση τῶν ἡθῶν ποὺ ἐπακολούθησε τοὺς θρησκευτικούς πολέμους, συγκεντρώθηκαν σὲ σαλόνια, ὅπου προσπάθησαν νὰ ἐπιβάλλουν τοὺς πιὸ ἐκλεπτισμένους καὶ παλαιότερους τρόπους συμπεριφορᾶς μέσα ὅμως στὴν ὑπερβολή τους, βάλθηκαν νὰ μιλοῦν καὶ μιὰ γλῶσσα, ποὺ θέλησαν νὰ τὴν κάνουν τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν κοινὴ λαλούμενη, ποὺ ὅμως, ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ της παροδοξότητα, ἔπεσε τελικὰ στὸ γελοῖο: «Ὁ πολυθρόνα π. χ. ἔγινε γι' αὐτὲς ἄνεση τῆς συννομιλίας. Τὸ καθῆστε, ἱκανοποιῆστε τὸν πόθο τῆς καρέκλας νὰ σᾶς ἀγκαλιάσῃ. Οἱ παριεῖς ἔγιναν θρόνοι τῆς αἰδοῦς, τὰ ζάρια, κυλιόμενα μαντεῖα τοῦ πεπερωμένου, ἡ βεντάγια, ζέφυρος καὶ τὰ παρόμοια»¹

Ἔτσι καὶ μερικὰ μουστογραφῇ γκαρσονόνια (ἡ λέξη δὲ μοῦ ἀρέσει, μὰ ἔχει πιὰ καθιερωθεῖ) καφενεῖων, κάποιον διάστημα (πρῶτα χρόνια τοῦ αἰῶνα μας), ἀγνοῶ ἀπὸ ποιά αἰτία ἢ παρακίνηση, μιὰ

τράπουλα (trappola ἰταλικά σημαίνει παγίδα, δόλο, ἀπάτη) ποὺ ζητοῦσαν πελάτες γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὥρα τους παίζοντας κοντσίνα, μπάτσικα ἢ τριόμφο, τὴ φώναζαν πρὸς τὸ μπάγκο τοῦ καφενεῖου, μιὰ διασκεδάσ(η)!. Τὸ βορβορίζοντα νοργκιλιὲ ποὺ ζητοῦσε κάποιος θεριακλῆς, ἔνα γοργολίδιον!

Γιὰ ν' ἀνάβουν τότε τὰ τσιγάρα οἱ πελάτες, εἶχαν ἓνα μικρὸ τενεκεδένιο δοχεῖο μὲ στάχτη, ἀπάνω στὴν ὁποία ἀπόθεναν ἀναμμένα κάρβουνα ἀπὸ τὸν καράμπαμπᾶ. Αὐτὸ λαμπὸν τὸ σύνεργο τὸ γκαρσόνι τὸ διαλαλοῦσε στὸ διάστημα ἓναν πυροδότη!.

*

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο—ἀργότερα—τὸ λουκούμι ἔγινε τερψιλαρύγγιο², καὶ ἡ βανίλια ὑποβρύχιο. Τὸ ρακάκι, (μιὰ πενταρίτσα τὸνα!) τὸ εἶπαν ἐμπορικὸ (κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸ κανονικὸ τῆς δεκάρας) καὶ τὰ οἶνοπνευματοποιεῖα φάμπρικες.

*

Δὲ μπορεῖ ὅμως νὰ πῇ κανένας ὅτι τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τὰ γκαρσονόνια δὲν εἶχαν, ἀντίθετα πρὸς τὶς κωμικὲς ἐπιτηδευόμενες εὐτράπελη διάθεση (ἂν ἔτσι μπορούμε νὰ ἀποδώσουμε τὴν ἔννοια τοῦ ξενικοῦ χιούμορ). Καὶ νὰ σκεφτῆς ὅτι τότε, δὲν ἐπαίρναν καὶ φιλοτιμιὰ (ὅπως λέγαν τότε αὐτὸ ποὺ λέμε σήμερα ποὺ ρεμπουάρ, φιλοδώρημα).

Τὰ γκαρσονόνια τότε τὰ φώναζαν ἀπλῶς παιδιὰ.

1. Βλ. Almanach Hachette 1938, σελ. 88. Au temps des precieuses ridicules.

2. Βλ. τὶς ἀντίστοιχες γαλλικὲς φράσεις, ὅπου ἀμέσως πιὸ πάνω.

3. Τὸ λουκούμι ἀραβικά, λέγεται ραχάτ-οὐλ-ἀλκούμ, ποὺ σημαίνει ἡ τερψὴ τοῦ λάρυγγα.

κ λ α β ᾱ στὰ τοόρκικα σημαίνει τὸ ναστό, τὸ συμπιεσμένο, τὸ σφιχτό, τὸ πατικωμένο. Π λ α κ ο ὺ ς ν α σ τ ὅ ς, ἦταν κι' ἓνα γλύκισμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων.

*

Ὁ χ α λ β ᾱ ς τέλος, εἶναι ἡ ἀραβικὴ λέξη χ ε λ β ᾱ' καὶ τὸ οὐσιαστικὸν χ ε λ α β ἔ τ σημαίνει γλυκύτητα. Χαλβάδες ἔχουμε πολλαπλούς: τὸν κοινὸ καβουρδιστό, τὸ

λευκὸ σ α π ο ὺ ν - χ α λ β ᾱ ἢ σ α π ο υ ν - γ ι ἔ, τὸν τ α χ ί ν η, τὸν κ α ρ δ ἔ ν ι ο, τὸν κ α ρ (ν) δ ᾱ τ ο κ. ᾱ. Στὴν Προὔσσα δοκίμασα ἓνα εἶδος χαλβᾱ, ποῦμοιαζε σὰν ματσάκι (τσικλίδι, οὔγια) ἀπὸ μεταξωτὲς λεπτότατες κλωστὲς: ἓνα εἶδος ἄερινο. Ὁ καρδένιος (καρυδένιος), εἶναι ἓνα εἶδος μαντολάτο: ὁ καρ(ν)δάτος, εἶναι μελαχρινός.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ

(Γύλιππος)

← Διαπρεπὴς ἐταῖρος τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης δράσας ἐνεργῶς κατὰ τὴν προαπελευθερωτικὴν περίοδον 1905—1913. (Λεπτομέρειαι τῆς δράσεώς του βλέπε εἰς τὴν «Ἑπειρωτικὴν Ἑστίαν» τεύχη 9ον, 10ον, 11ον, καὶ 13ον καὶ εἰς τὸν «Ἐθνικὸν Ἀγῶνα» ἀπὸ 20.9 ἕως 6.12.1950)

ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

1. ΖΑΡΚΟΣ, ΖΟΡΚΟΣ — Α — Ο

Τὴν εἰς τὸν στ. 42 τοῦ εἰς τὸν Α' τόμον τῶν «Τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων» ὑπ'ἀρ. 65 παρατεθειμένου ἡπειρωτικοῦ τραγουδιοῦ εὐρισκομένην λέξιν ζά ρ κ α ὑπομνηματίζων ὁ φιλόπονος μελετητὴς τῆς δημῳδοῦς Μούσης κ. Ἁγίς Θέρος θεωρεῖ ἄγνωστον.

Ἡ λέξις αὕτη, ἐπίθετον οὖσα (ζά ρ κ ο ς — α — ο) χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ὑπὸ τὸν ἄλλον τύπον ζό ρ κ ο ς — α — ο δηλοῦται δὲ δι' αὐτῆς ὁ γυ μ ν ό ς, ἀλλὰ λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν διὰ πενίαν ἐλλιπῶς ἐνδεδυμένων, δι' οὓς μετὰ χαιρεκάκου σαρκασμοῦ χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ ζ α ρ κ ό κ ω λ ο ς — η — ο.

Ὑπὸ τοῦ Παν. Ἀραβαντινοῦ παρατίθενται εἰς τὸ «Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριόν» του καὶ οἱ δύο τύποι ζά ρ κ ο ς — ζό ρ κ ο ς, χωρὶς γὰ ἀναφέρεται, ποῦ τῆς Ἡπείρου ἐκείτος λέγεται.

Ἄλλ' ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ὡς ἐπωνύμου «Ζά ρ κ ο ς» ἐν Πελοποννήσῳ, ἐνθεν εἶχον συστρατιώτην τινὰ κατὰ τὴν εἰς Μ. Ἀσίαν ἐκστρατείαν οὕτως ἐπωνυμούμενον καὶ ἐνθεν καὶ γυμνασιάρχην τινὰ οὕτω πάλιν ἐπωνυμούμενον ἀκούω, μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ἐπίθετον ζά ρ κ ο ς — α — ο δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν διάλεκτον. Ἐχρησιμοποιεῖτο

καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἄλλοτε, ἂν δὲν χρησιμοποιεῖται καὶ τώρα, ὅποτε ἐπὶ τῇ τοῦλάχιστον ὡς ἐπώνυμον.

*

2. ΔΙΑΣΕΛΛΟ

Ἡ εἰς τὸ τραγοῦδι 75, 6, ἡπειρωτικὸν καὶ τοῦτο, τῆς ὡς ἄνω Συλλογῆς κειμένη λέξις δι ά σε λ λ α (σ τ ῆ σ τ ρ ά τ α θ π ο υ π ά ε ι, με σ' σ τ ά δι ά σε λ λ α) ἐσφαλμένως ἐν τῷ ἐρμηνευτικῷ ὑπομνήματι μεταφράζεται κο ρ υ φ έ ς θ ο υ ν ῶ ν.

Δι ά σε λ λ ο εἰς τὴν Ἡπειρον δὲν λέγεται ἢ κορυφή βουνοῦ. ἀλλ' ὅ, τι ἡ τοπογραφία ὡς αὐχένα καθορίζει, ἐδαφικὸν δηλαδὴ τμήμα συνεννοῦν δύο ράχεις.

Τοῦτο εἰς τὸ Μεσοβούνιον, Ἄνω Ραδένια, Μαυροβούνιον, Ἁγίον Μηνᾶν, Ἀρτσίσταν καὶ ἱσως καὶ εἰς ἄλλα χωρία τοῦ Ζαγορίου λέγεται σέ λ λ ω μ α.

Ἀμφοτέρων τούτων τῶν λέξεων, δι ά σε λ λ ο — σέ λ λ ω μ α, προφανῆς εἶναι ἢ ἔνεκα τοῦ σχήματος ἐτυμολογικὴ σχέσις πρὸς τὸ σέ λ λ α (ἦ). Ὅθεν, ἀφοῦ διατηροῦμεν τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἅς μὴ θαρυνώμεθα γὰ γράφωμεν τὸ δι ά σε λ λ ο (καὶ θεδαίως καὶ τὸ σέ λ λ ω μ α) με δύο λάμβδα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗΣ

ΦΡΟΣΩΣ Ι. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ

Ἡ Ἡπειρος πού τήν δέρνει ἡ φτώχεια μέ τὸ ὀρεινό της ἔδαφος, ἡ Ἡπειρος πού δὲν ἔχει καμμιά βιομηχανία, κανένα ἀξιόλογο ἐργοστάσιο, θὰ μπορούσε νὰ ανασάνῃ μέ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοτεχνίας της.

Καί μιὰ οἰκοτεχνία πού θὰ ἦταν σὲ θέσι νὰ τὴν ἀναπτύξῃ σὲ βαθμὸ ὠφέλιμο καί γιὰ τὸν τόπο καί γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, γιατί κυρίως ἔχει βάσις της καὶ πρώτη ὕλη τὰ ἐγγώρια μαλλιά, εἶναι τὰ μάλλινα. Μέσα δὲ στὴν ποικιλία τῶν μαλλίνων κάτι πού τῆς ἀνήκει ἀπόλυτα εἶναι τὸ σαμαροσκούτι. Εἶναι ταπεινὴ ἡ ἀρχὴ του μὰ ἡ ἐξέλιξις του ἦταν μεγάλη κάποτε καὶ μόνος του δημιουργὸς ἦταν ἡ Ἡπειρος, ἔστω καὶ ἂν πολλοὶ ἐπεχείρησαν νὰ τὸ ἀντιγράψουν.

Θὰ ἐπαναλάβω τὴν ἱστορία του ὅπως περίπου τὴν εἶχα γράψῃ τὸν Μάϊον τοῦ 1946 σ' ἓνα Ἡπειρωτικὸ περιοδικό :

«Βρισκόνταν στὴν Ἡπειρο τὸ εὐτελὲς σαμαροσκούτι πού τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ὑπόσαγμα, φθηνή, εὐκόλη καὶ πρακτικὴ, γιὰ τὸ σκοπὸ της, ὕφανση.

Κυρίως τῆς λαϊκῆς τέχνης, πρὶν ἀπὸ 15 χρόνια, σκεφθῆκαμε στὰ Γιάννινα νὰ τὸ τελειοποιήσωμε, ὥστε νὰ γίνῃ φόρεμα μέ αἰσθητικὰς ἀξιώσεις, αὐτὸ τὸ σκουτί. Ἡ ἰδέα αὐτὴ μᾶς ἔγινε ψύχωσι καὶ δουλέψαμε γι' αὐτὸ ἐντατικά. Ξενυχτήσαμε μέ τὴν ἔμμονη σκέψι πῶς νὰ συνδυάσωμε τὴν γυναικεία φιλαρέσκεια καὶ λεπτότητα μέ τὴν πρακτικότητα, πῶς νὰ δώσωμε αἰσθητικὴ ἐμφάνισι σ' αὐτὸ τὸ χοντροκομμένο ὕφασμα, μέ τὸ βασικὸ σκοπὸ νὰ ἐνθαρρύνωμε τὴ ντόπια ἐργασία καὶ νὰ ὠφεληθῇ ὁ φτωχὸς μας τόπος. Τρέξαμε μῆνες στὶς ὑφάντρες τῶν Γιαννίνων καὶ τὶς περίφημες Σαρακατσάνισσες τοῦ Ζαγορίου, μελετήσαμε μ' ἐπιμονὴ τὶς λεπτομέρειες

τῆς δουλειᾶς, ξοδέψαμε κόπους καὶ χρήματα ἀκόμα μέ τοὺς πειραματισμούς, γιὰ τὴν προσαρμογὴν του στὶς ἀπαιτήσεις τῆς μόδας καὶ τὴν καλαισθητικὴν του ὀψι.

Ἡ ἐπιτυχία ἦταν ἀνώτερη ἀπὸ τὶς προσδοκίαις μας. Δὲν ἔμεινε ἄνθρωπος στὴν Ἑλλάδα πού νὰ μὴ φορέσῃ σαμαροσκούτι. Βραβεύτηκε σ' ὅλες τὶς ἐλληνικὰς ἐκθέσεις. Καὶ κάτι παραπάνω. Τὸ γνώρισαν καὶ τὸ βράβευσαν καὶ στὸ ἐξωτερικόν.

Γιὰ μιὰ ἐποχὴ ἑκατοντάδες ἰχέρια δούλευαν χορταίνοντας ψωμί, δούλευαν ἀκατάπαυστα γιὰ νὰ ἐπαρκέσουν στὶς ἀλλεπάλληλες παραγγελίες. Ἐβγαίνουν χιλιάδες δείγματα ἀπ' αὐτὸ τὸ ὕφασμα, ἐξελεγμένο πιά σὲ βαθμὸ, πού εἰδικοί (ὅπως ἡ Δ/σις τοῦ Ταπητ. Ὁργανισμοῦ) τὸ βοήθῃαν πῶς μοιάζει περίπου μέ τὸ χειροποίητο Σκωτσέζικο Harris tweed καὶ πῶς καμμιά μηχανὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀπομιμηθῇ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ὕφασμα πού γίνεται μέ τὸ χειροποίητο νῆμα, τὸν ἀρχέγονο ἀργαλεῖο, τὶς φυσικὰς νεροτριβὰς καὶ τὰ φυτικὰ χρώματα, ὅπως τὸ κίτρινο στὴ γαλατσίδα, τὸ γαλάζιο στὸ λουλάκι, τὸ βυσινὶ στὸ κρεμῆζι, τὸ μπῆζ στὸ βαλανίδι, τὸ πράσινο στὸ γαλάζιο καὶ κίτρινο, τὸ μαῦρο στὸ σκλίθρο καὶ τὴν καραμπογιά κ. ἄ. πού μᾶς ἐκληροδότησεν ἡ Ἡπειρωτικὴ παράδοσις.

Κινητοποιήθηκαν τότε ὅλοι καὶ δὲν ἔμεινε ὀργανισμὸς—ἐργοστάσιο ἢ ἐταιρεία, πού νὰ μὴν ἐνδιαφερθῇ. Βρισκόνται ἀκόμα δεκάδες ἀπὸ γράμματα, πού προτείνουν συνεργασία, ζητώντας συγχρόνως δείγματα καὶ πληροφορίες. Κι' ἐκεῖνοι πού εἶχαν τὴν πρωτοβουλία τῆς δουλειᾶς ἔσπερναν πρόθυμα τὰ δείγματα γιατί δὲν ἀποσκοποῦσαν σὲ μονοπώλησι καὶ σὲ δόξα. Ἡ φιλοδοξία τους ἦταν νὰ «πιδάσῃ» ἢ προσπάθειαν καὶ νὰ ὠφεληθῇ ὁ τόπος.

Μὰ μόλις στερεώθηκε ἡ προσπάθεια αὐτῇ τῶν κυριῶν ἤλθε μὲ τῇ σειρά τῆς ἡ μηχανῇ νὰ τὴν μαράνη. Ἡ μόδα τοῦ σαμαροσκουτιοῦ ἐφθασε στὸ ζενιθ καὶ ἡ συνεχὴς ζήτησις ἦταν ἐλκυστική. Τὰ ἐργοστάσια λοιπὸν ἄρπαξαν τὴν δουλειὰ καὶ ἔβγαλαν μεγάλες ποσότητες ὑφάσματος πού συναγωνίζονταν τὸ γνήσιο στήν ὄψη ἔστω κι' ἂν ἡ ἀντοχὴ μαλλιών καὶ βαφῆς ἦταν κατώτερη καὶ ἡ ζεστασιὰ λιγώτερη.

Κι' ἔτσι χιλιάδες πλέον χέρια ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ πολεμοῦπαθα χωριά (Συρράκο, Βαβοῦσα, Μέτσοβο, Περιβόλι, Μετζηδιὲ κ.λ.π.) σταυρώθηκαν περιμένοντας τὸν ἀπὸ μηχανῆς Θεὸν πού θὰ τὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀνέχεια. Μὰ ποίος θάναυτος αὐτός; Ποίος θὰ ἐνδιαφεροθῇ γιὰ τὴν ἄμοιρη γωνιά μας; Γιὰ τὸν τόπο, πού ἔχει τὴν περήφανη ἀπαγοήτευση—ἄς ποῦμε τὴν δξύμωρη αὐτὴ φράσι—νὰ προσφέρῃ στήν μακραίωνη ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ "Ἐθνους θυσίες, αἶμα, ἀνώτερη διάνοησι, ψυχικὴ ἀνωτερότητα, ὅλα χωρὶς ἀντάλλαγμα ἀπὸ τὸ εὐεργετούμενο "Ἐθνος; Γιὰ τὴν "Ἡπειρο πού ἔχει τὶς πληγές τῆς ἀκόμα ἀνοιχτῆς καὶ τὶς πλάτες τῶν γυναικῶν τῆς ἀκόμα πονεμένες ἀπὸ τὸ κουβάλημα τῶν πυρσομαχικῶν στῆς βουνοκορφές;

Ἰδιαιτέρα γιὰ τὸ ζήτημά μας χρειάζεται Κρατικὴ ἀρωγή. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν μπορεῖ νὰ συναγωνισθῇ τὶς βιομηχανίες.

Χρειάζεται συστηματοποίηση τῆς οἰκοτεχνίας καὶ χρηματοδότηση ἀπὸ τὸ Κράτος γιὰ νὰ μὴ σβύσῃ αὐτὴ ἡ πολύχρονη προσπάθεια τῆς Ἡπειρώτισσας καὶ γιὰ νὰ βγῇ ὁ τόπος μας ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα».

Καὶ σὰν ν' ἀκούστηκε ἡ εὐχὴ πού διατυπώνονταν στὸ παραπάνω ἄρθρο γιὰ τὴν Κρατικὴ προστασία τῆς οἰκοτεχνίας στήν "Ἡπειρο, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1950 ὑπογράφηκε ἡ ὑπ' ἀρ. ΔΟΣ 368 σύμβασις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἡπειρωτικῆς οἰκοτεχνίας καὶ τὴν χρηματοδότηση, ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἐνέργειες καὶ μελέτες πού εἶχε κάνει ἡ USESA.

Ἡ σύμβασις αὕτη ἀπετέλεσε τὴν πρώτην ἐπίσημη Κρατικὴν ἐκδήλωσιν γιὰ τὰ προβλήματα τῆς οἰκοτεχνίας καὶ τῆς χρηματοδότη-

σῆς ἀπὸ τὸ «Σχέδιον Μάρσαλ». Συνεστήθηκε στὰς Ἀθήνας ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς Α.Δ.Ο.Σ., τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὴν διάθεσιν τῶν κεφαλαίων, σύμφωνα πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς συμβάσεως. Ἡ σύμβασις εἶχε χαρακτηριστὰ πειραματικὸν καὶ ἡ διάρκειά τῆς ὀρίστηκε γιὰ ἓνα ἐξάμηνον ἀρχικά. Ὡς κεφάλαιον ὀρίστηκε τὸ ποσὸν τῶν 400 ἑκατομμυρίων, τὰ ὁποῖα θὰ καταβάλλονταν μέσῳ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Ὁ ἐκτελεστὴς τῆς συμβάσεως, τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας, ὥρισε ἐπιτροπὴν μὲ ἔδραν τὰ Γιάννινα, ἡ ὁποία νὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς παραγωγοὺς μέσῳ ἐνὸς Διανοῦ καὶ τῶν προσώπων ἐκείνων, πού ἡ ἴδια θὰ ἔκρινε ὡς κατάλληλα γιὰ τὴν καθοδήγησιν τῶν ὑφανευμένων.

Καὶ ἀρχίζει τὸ ἔργον. Ἀγοράζονται 200 περίπου ἀργαλεῖοι, ἐγχωρίου τύπου καὶ ὑλικά διάφορα καὶ δίδονται εἰς διάφορα μακρυνὰ ὄρεϊνα χωριά, γνωστὰ γιὰ τὴν ὑφαντικὴν τοὺς παράδοσι. Κι' οἱ ὑφάντριες ἀρχίζουν νὰ παράγουν εἶδη, ἄλλοι μὲν γιὰ (λογ)σμόν τους, ἄλλοι γιὰ (λογ)μὸ τῆς Οἰκοτεχνίας, χωρὶς καθοδήγησιν.

Ἡ ἐπιθυμία των γιὰ μεγαλύτερον καὶ εὐκολώτερον κέρδος, καὶ γιὰ μεγαλύτερη ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὴν παραγωγὴ περισσοτέρων προϊόντων, ἔκαναν ὥστε νὰ προκύψῃ ἀρκετὰ ποσότης ἀπὸ κακότεχνα εἶδη, πού δύσκολα διατίθενται.

Ἀγνοήθηκαν τὰ παλιὰ ἀρμονικά καὶ θαυμασιὰ λεπτῆς τέχνης σχέδια, τὰ γλυκὰ καὶ ἀνεξίτηλα φυτικά χρώματα, πού ἀπαιτοῦν τέχνην καὶ περισσότερη ἐργασία καὶ χρησιμοποιοῦντο τὰ ζωηρὰ καὶ ἀνταισθητικὰ χρώματα τῆς ἀνιλίνης καὶ σὰν εὐκολώτερα ἀλλὰ καὶ σὰν ἀνταποκρινόμενα, κατὰ τὴν κρίσιν των, στὸ μοντέρον γούστο, βέβαια μεταφρασμένο. Αὐτὸ συνέβη ἀτυχῶς στὸ Μέτσοβο, μὲ τὴν ὥραια παλιὰ παράδοσιν, στήν Κόνιτσα κ.λ.π.

Καὶ τὸ πρόγραμμα σκοπεύεται Καλούμεθα τότε δύο Τεχνικοὶ Σύμβουλοι τῆς οἰκοτεχνίας Ἡπειροῦ

Ὁνειρευόμενον πάντα ν' ἀναπτύξω τὴν ἐργασίαν αὐτὴν στήν πολυβασανισμένην "Ἡπειρὸν μας ἐφ' ὅσον τὴν εἶχα ἀναπτύξει,

επιτυχημένα στην Ἀθήνα. Ἐγνώριζα τί ὠφέλεια θὰ προέκυπτε ἀπ' αὐτῇ, στὸν τόπο μου, πολὺ περισσότερο μάλιστα τὴν ὥρᾳ πού μᾶς εἶχε δοθῇ ἀρμονιῶς ἡ ὑπεύθυνη πληροφορία ὅτι ὄχι μόνον τὰ 400 ἑκατομμύρια τῆς προκαταβολῆς θὰ δίνονταν ἀπὸ τὸ «Σχέδιο Μαρσαλ» γιὰ τὴν Ἑπειρωτικὴ Οἰκοτεχνία, ἀλλὰ ποσὸν ἑνὸς καὶ πλέον δισεκατομμυρίου, ἂν τὸ πρόγραμμα ἐπετύγχανε :

Πόσες φορές δὲν εἶχα εὐχηθῇ κατὰ τέτοιο : Πόσες φορές, σὰν ἐπισκεπτόμουν τὴν Νέα Ἰωνία, πού κάθε βιοτέχνης ἔχει τὴν πολυκατοικία του καὶ κάθε ἐργάτης τὸ σπιτάκι του, ἀπ' τὸν ἀργαλειό, δὲν εἶχα παρακαλέσει τὸ Θεὸ νὰ μ' ἀξιώσῃ καὶ μένα νὰ ἰδῶ τὴν Ἑπειρὸ Νέα Ἰωνία . . .

Ἐτρεξα κυριολεκτικὰ στὰ Γιάννινα, ἀφῆλθον τὴν ἐργασία μου.

Μὲ πλήρη συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεών μας ἀρχίσαμε τὴν ἐργασία, μὲ πρόγραμμα ν' ἀναπτύξωμε τὴν Οἰκοτεχνία στὲς γυναῖκες τοῦ χωριοῦ. Νὰ τὲς βοηθήσωμε ὥστε, ὅταν εἶναι τραβηγμένες ἀπ' τὲς ἀγροτικὲς ἐργασίες, κατὰ τοὺς χειμῶνιaticους ἰδίως μῆνες, νὰ μποροῦν νὰ παραγοῦν μέσα στὸ σπιτί τους ὠραία καὶ χρήσιμα πράγματα, δυνάμενα ν' ἀξιοποιηθοῦν καὶ ν' αὐξήσουν τὸ οἰκογενειακὸ εἰσόδημα, ἀνεβάζοντας ἔτσι καὶ τὸ βιωτικὸ ἐπίπεδο, πού στίς ὁρεινὲς περιοχὲς εἶναι κατὰ κανόνα χαμηλὸ.

Νὰ τὲς ἐφοδιάσωμε μὲ εὐκολώτερους καὶ ἀποδοτικώτερους ἀργαλειούς καὶ μηχανήματα, ἀπ' τὰ ὁποῖα φέραμε δύο δείγματα, μὲ προοπτικὴ ν' ἀντιγραφοῦν καὶ νὰ δώσουν μὲ τὴν ἐξάπλωσίν τους ἐργασία καὶ στοὺς ξηλοσυνοικίτες βιοτέχνες τῆς Ἑπείρου.

Νὰ τὲς βοηθήσωμε μὲ ἄγρυπνη ἐπιβλεψὶ στὴν ἐκλογὴ τῶν εἰδῶν καὶ σχεδίων, βάσει τῶν λειψάνων τῆς περιφέρειας Ἑπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης, προσηρμοσμένης στὲς σημερινὲς ἀνάγκες σπητιοῦ καὶ ἀτόμων, τῆς τέχνης ἡ ὁποία ἡσκεῖτο ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια στὴν Ἑπειρὸ καὶ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπίδοσι, ὅπως στὲς Καλαρρύτες, Γιάννινα κ.λ.π.

Νὰ ἐκπαιδύσωμε τὴ χρῆσι τῶν περιφώνων φυτικῶν βαφῶν μας, πού ὅλοι οἱ πρόγονοί μας μεταχειρίζονταν.

Νὰ φροντίσωμε κυρίως στὸ νὰ κατασκευασθοῦν πράγματα ἀναλώσιμα καὶ χρήσιμα γιὰ τὸ ἐμπόριον καὶ ἄλλες ἀνάγκες ὅπως π. χ. κουβέρτες Νοσοκομείων, ὑφάσματα κ.λ.π, πού ἀρχικὰ μᾶς παρηγγέλθησαν, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ τοποθέτηση —τὸ κυριώτερον καὶ σπουδαιότερον ζήτημα, σὲ κάθε παρόμοια περίπτωσι—καὶ ἡ Ἑπείρος νὰ χρησιμεύσῃ σὰν ἀξιόμιμητο παράδειγμα σ' ὅλους, μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῆς βιοτεχνίας τῆς.

Ἀλλὰ ἐνῶ ἑκατοντάδες χωριά, στὸν δικὸ μας καὶ σ' ἄλλους Νομούς, χρειάζονται βιοτεχνικὴ ἀνάπτυξη, ἡ δράσις μας περιορίστηκε, γιὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μας σὲ 2 μόνον χωριά.

Στὸ Μέτσοβο ὅπου, ὕστερα ἀπὸ ἐπίμονη καὶ μακρόχρονη προσπάθεια, ἐπετύχαμε ἀνασύρνοντας ἀπὸ λησμονημένα σεντούκια καὶ περιμαζεύοντας ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κομμάτια ὑφαντά, παλαιὰ θαυμασίας τέχνης, πού παρ' ὅλη τὴ φθορὰ καὶ τὸν χρόνον διατηροῦσαν τ' ἀρμονικὰ τῶν χρωμάτων, ν' ἀναβιώσωμε τὴν παλιὰ παράδοσι, ἀπ' τὴν ὁποία εἶχαν ἀπομακρυνθῇ.

Ἐπετύχαμε νὰ ἐπαναφέρωμε, σὲ γενικὴ πλέον χρῆσι, τὰ ἀρμονικὰ καὶ ἀνεξίτηλα φυτικὰ χρώματα, διδάσκοντας τὴ χρῆσι, σ' ὅσους τὴν ἀγνοοῦσαν καὶ νὰ ἐξοστράκίσωμε τὲς ἀνιλίνες πού ἀπ' τὸ παραμικρὸ βρέξιμο ἀπλώναν καὶ ἐρρύναιναν τὸ ὑφαντὸ σὲ σημεῖο πού τὰ ἀποτελέσματα νάναι πλέον καταφανῇ. Μὲ τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴ πού δώσαμε ἡ παραγωγὴ τῆς τελευταίας Μετοσβίτικης ὑφαντικῆς ἔχει ἀξιοποιηθῇ ἀπ' ἀθρόες πλέον διδομένη παραγγελίες ἀπ' εὐθείας στὸ Μέτσοβο καθὼς καὶ σ' ἄλλα ἰδρύματα, πού, φιλότιμα, ἀντέγραψαν αὐτὰ τὰ σχέδια.

Ἐχομε δέ, στὴ διάθεσι οἰουδὴποτε, γράμματα Πρατηρίων Λαϊκῆς Τέχνης τῶν Ἀθηνῶν πού μᾶς ζητοῦν ἐπανειλημμένως ὑφαντὰ καὶ ἕνα, ὅπου μᾶς γράφει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς : «Τὰ δυὸ μικρὰ χαλάκια σας πού ἐκθέτομε ἀρέσουν πολὺ σὲ ὅλους καὶ μᾶς ζητοῦν συνεχῶς. Γράψτε μας ἂν μορῶτε νὰ μᾶς στέλλετε, ἄλλως νὰ τ' ἀποσύρουμε ἀπ' τὴ βιτρίνα, γιὰτὶ ὁ κόσμος βλέποντας αὐτὰ, δὲν ἀγοράζει πλέον τῆς Κοζάνης». Κι εἴμαστε σὲ θέσι νὰ ἐξομῶμε

ὅτι τὰ τῆς Κοζάνης εἶχαν μεγάλη κατα-
νάλωση.

Καὶ στὸ Βασιλικό, τὸ ὁποῖον ὠργανώ-
σαμε ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰ μὲ πλήρη ἐξο-
πλισμὸ ἀπὸ ἀργαλειοὺς νέου τύπου καὶ μη-
χανήματα καὶ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ χρησι-
μεύσῃ ὡς πρότυπο (ἂν καὶ μὲ μόνον 4 κορί-
τσια) γιὰ τὴν κατασκευὴν μαλλίνων (ὡς
κουβέρτες, ὑφάσματα κλπ.) καὶ βαμβακε-
ρῶν (ὡς συνδόνια, κουρτίνες, τραπεζο-
μάνδηλα κλπ.).

Θελήσαμε νὰ ὀργανώσωμε καὶ τὸ Σκα-
μνέλι, μὲ τὴν ἐκμάθησιν σὲ λίγο διάστημα
δέκα κοριτσιῶν, πού ἐργάζονται τώρα, τὸν
ἀργαλειὸ στὰ σπίτια τῶν. Παρὰ τὴν μα-
κρυνή του ἀπόσταση, ἂν μᾶς δίνονταν ἐλευ-
θερία νὰ τὸ παρακολουθήσωμε, θὰ εἶχε
ζηλευτὰ ἀποτελέσματα κι αὐτό.

Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ
στοὺς Προσφυγικοὺς Συν/μοὺς Νέα Και-
σάρεια καὶ Μπάφρα, ὅπου ἀσκεῖται μία
βιοτεχνία Περσικῶν χαλιῶν, μὰ μὲ πολὺ
κακοῦ γούστου σχέδια καὶ χρώματα καὶ
ὅπου δὲν προφθάσαμε νὰ βοηθήσωμε πολὺ.

Στὰ Γιάννινα, μὲ δυσκολίες, καταρτί-
σαμε ἓνα προσωρινὸ δοκιμαστήριον, στὸ
ὁποῖον ἐγίναν πειραματισμοὶ γιὰ τὴν καλύ-
τερη παραγωγὴ εἰδῶν, πού τυποποιημένα,
δόθηκαν στὰ χωριά. Ἐκεῖ πετύχαμε καὶ
τὴν τελειοποίησιν τοῦ σαμαροσκουτιοῦ, σὲ
ὥραϊο ὕφασμα, ὥστε νὰ διεκδικῇ πλέον
στὰ σίγουρα τὴ θέσιν του κοντὰ στὰ γνω-
στὰ Σκωτσέζικα ὑφάσματα Harris tweed.
Μὲ πρώτη ὕλη καὶ βάσι τὴ δικὰ μας μαλ-
λιά — γιὰ νὰ προστατευθῇ ἡ ἐγχωρία πα-
ραγωγὴ — μὲ ἀνάλογη πρόσμιξι λίγων ξέ-
νων μαλλιῶν γιὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς
σκληρότητος τῶν δικῶν μας, μὲ τὸν ἀρχέ-
γονο (σ' αὐτὰ) ἀργαλειό, τὰ φυτικά χρώ-
ματα, στὰ ὁποῖα εἰδικὰ ἔχουμε ἀπὸ χρόνια
ἀσχοληθῇ καὶ τὰς φυσικὰς νεροτριβὰς μας,
ἐπετεύχθηκε ὕφανμα, ὥστε νὰ τὸ ἐπιζητῇ
καὶ ἡ κομπὴ Ἀθηναία καὶ ὁ πιὸ καλον-
τυμένος κύριος, ἡ δὲ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν
(κι αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ ἀποδείξωμε) νὰ
προσφέρεται ν' ἀγοράσῃ σοβαρὰς ποσότη-
τες, βάσει τῶν ἀποσταλέντων δειγμάτων
μέσῳ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς στὴν
ὁποία ἐπίσης πολὺ εἶχαν ἀρᾶσει.

Ἐπανειλημμένως διαβιβάσαμε ἐκθέσεις
καὶ ὑποδείξεις στοὺς διαφόρους ἐντεταλμέ-
νους, πού ἡ ἐπιτροπὴ εἶχεν ὀρίσει γιὰ τὴν
ἀνάπτυξιν τῆς ἐργασίας, τὰ εἶδη πού ἐπρεπε
νὰ κατασκευασθοῦν καὶ πῶς νὰ διατεθοῦν
εὐκολώτερα, τὸν τρόπο ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ
παλιὸ στὸκ καὶ κάθε τεχνικὴ λεπτομέρεια,
ὥστε ν' αὐξηθοῦν τὰ κέντρα Οἰκοτεχνίας
στὴν Ἡπειρὸν.

Ἀτυχῶς ἀγνοήθηκε ἡ ἀποστολὴ μας
ὡς Τεχνικῶν Συμβούλων, ἡμεῖς δὲ ἔχοντας
πλήρη γνώσιν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ εὐθυ-
νῶν πού αὐτὴ συνεπάγεται βρεθήκαμε στὴν
ἀνάγκη νὰ παραιτηθοῦμε, ὅχι χωρὶς λύπη
βέβαια, μὰ μὲ τὴ συνείδησιν ἥσυχην ὅτι τὸ
φταίξιμόν δὲν ἦταν δικό μας.

Εὐχόμεθα ὁλόψυχα νὰ θελήσῃ κάποιος
ὀργανισμὸς ἢ τὸ ἴδιο τὸ Κράτος νὰ ἐνδια-
φερθῇ ἐνεργότερα γιὰ τὴν Οἰκοτεχνίαν μας,
ὅπως ἐνδιαφέρθηκαν ὅλα τὰ πολιτισμένα
κράτη γιὰ τὴ διατήρησιν τῆς Τέχνης τῶν
τῆς Λαϊκῆς, ἢ ὁποῖα ὅπως τὰ ἔθιμα καὶ
αἱ παραδόσεις, ὅπως ἡ Δημοτικὴ ποίησις
κλπ. δείχνει τὴ ζωὴ καὶ τὸν πολιτισμὸ
κάθε λαοῦ.

Νὰ περιμαζέψῃ τὰ ἐλάχιστα δείγματα
τῆς Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης, πού πηγά-
ζει ἀπ' τὸ Βυζαντινὸ πολιτισμὸ, προσαρ-
μόζοντάς τα στὰς σημερινὰς οἰκιακὰς καὶ
κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις.

Νὰ ἐνδιαφερθῇ ἀκόμα ὥστε καὶ αἱ διά-
φορες Σχολαὶ μὴ χρησιμοποιοῦν ὡς βασικὸ
γνώμονα, τὰ Γαλλικὰ σχέδια τοῦ Δ.Μ.Σ. ἢ
τὰ τουρκικὰ λευκώματα, παρὰ νὰ παίρ-
νουν σχέδια ἀπὸ συλλογὰς Ἑλληνικῶν βι-
βλίων, ὅπως εἶναι τὸ τῆς Κας Ἀγγελικῆς
Χατζημυχάλῃ καὶ νὰ κρατοῦν τὸ Ἑλληνικὸ
στύλ, ὅπως ἀξιεπαινα τὸ κρατοῦν τὰ ἰδρύ-
ματα τῆς πόλεώς μας τὸ Ἐθνικὸ μας Ὁρ-
φανοτροφεῖο Θηλέων κ.ἄ.

Νὰ κἀνῃ μιὰ σταυροφορία, ἂν εἶναι
δυνατὸν ἀπὸ ἀρμοδίους, ὥστε νὰ πεισθοῦν
αἱ γυναῖκες ὅλων τῶν χωριῶν ὅτι ὁ ἀργα-
λειὸς χαρίζει τὴν ἱκανοποίησιν στὴ γυναῖκα
ὄχι μόνον γιὰ τὴ βοήθῃ τὸ σπῖτι, τὸν ἄνδρα
καὶ τὰ παιδιὰ τῆς στὸ ντύσιμο, ἀλλὰ γιὰ τὴ
τὴν ἐξευγενίζει μὲ τὴ δημιουργίαν καλλιτε-
χνημάτων, πού τὴν ἀνεβάζουν καὶ στὰ ἴδια
τῆς τὰ μάτια.

Νὰ φροντίση ν' αξιοποιήση ἓνα μεγάλο κεφάλαιο, εἰσάγοντας καὶ διδάσκοντας τὰ νεώτερα συστήματα ἀργαλειῶν, στὲς χιλιάδες τῶν γυναικῶν τῶν χωριῶν καὶ τῶν Σαρακατσαναίων, ποὺ δὲν τοὺς ἐπαρκεῖ ὅλης τῶν τῆς ζωῆς—ἀπ' τὰ 8 χρόνια ὡς τὰ γεράματα—ἐντατική ἐργασία, γιὰ νὰ ντυθοῦν, παλεύοντας μὲ τὰ χωρὶς ἀπόδοση μέσα καὶ στήνοντας τὸν ἀργαλειὸ στὸ χῶμα, στὴ «γούρνα».

Νὰ κάνη ἓνα φυτώριο ἀνάλογο μὲ ὅτι ἔκανε ὁ νῦν Μακαριώτατος γιὰ τὴν ἀσημουργία, ὅταν ἱδρυσε κατὰ τὸ 1930 τμῆμα

ἀσημουργίας στὸ Ὁρφανοτροφεῖο Γεωργίου Σταύρου, ὅπου ἐκπαιδευθήκανε ἄριστοι σημερινοὶ τεχνῖτες, γιὰ ν' ἀνοιχθοῦν καὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ὑφαντά, στὸ ἴδιο ὕψος μὲ τὰ ἀσημικά, τὰ ὁποῖα ἐπεκράτησαν πλέον τόσο σ' ὅλο τὸν κόσμον, ὥστε ὁ τίτλος «Γιαννιώτικα» νὰ δίδεται σὲ ὅλες τὲς ἀπομιμήσεις.

Ἡ πεποίθησι γιὰ τὴν ἐπικράτησι τῶν Ἑπειρωτικῶν ὑφαντῶν, σὲ μᾶς εἶναι ἀκλόνητη. Πίστις καὶ ἐνέργεια χρειάζεται ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους.

ΦΡΟΣΩ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Ι Σ

ΤΟΥ Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Η

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Ε Ι

ΤΟΝ Α' ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΤΗΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΝ

μὲ α' ἐπαιθλον 1.000.000 δραχ. καὶ β' 500.000

Ὅροι τῆς συμμετοχῆς εἶναι οἱ ἐξῆς :

α) Κάθε λαογραφικὴ συλλογὴ πρέπει νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἑπειρον νὰ ἔχη δὲ ἔκτασιν πέντε τοὐλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων (80 σελ.)

β) Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτοι.

γ) Αἱ ἀποστέλλόμεναι συλλογαὶ θὰ φέρουν ὡς ἐπικεφαλίδα ἓνα ρητὸν ἢ παροιμίαν καὶ εἰς κλειστὸν φάκελλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶναι τὸ ἴδιον ρητὸν, θὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ συλλέκτου.

δ) Ἔργασαι θὰ γίνουν δεκταὶ μέχρι 30 Ἰουνίου 1953.

ε) Ἡ βράβευσις τῶν συλλογῶν θὰ γίνη εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐν τῷ τελευταίῳ δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου 1953.

MIX. KOKKOPΘY (Νοσταλγοῦ)

ΤΟ ΑΜΙΛΙΚΟΝ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ

Καὶ τώρα ἀκόμη ἐπείτα ἀπὸ τόσες λεηλασίες καὶ καταστροφές, ἐμπρησμοὺς καὶ ἐγκατάλειψιν, στὴν ἄκρῃ συνήθως κάθε χωριοῦ τοῦ Ζαγοριοῦ, βλέπει κανένας ὥραϊα πέτρινα σπίτια καλοχτισμένα, περιποιημένα ἄλλοτε στοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἐπιπλωμένα πού ὁ προσωρισμός τους ἦταν νὰ διαμένουν ἐκεῖ οἱ ξένοι, ὅσους τότε ὁδοιποροῦντας στοὺς κακοτράχαλους δρόμους τύχαινε νὰ τοὺς πάρῃ ἡ νύχτα. Τὰ καλοχτισμένα αὐτὰ σπίτια ἦταν γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα Ἄμιλικά. Γιὰ τοὺς νεωτέρους βέβαια ἡ λέξις εἶναι ἄγνωστος, διότι τώρα στὰ χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ δὲν ἐρειπώθηκαν μόνον τὰ Ἄμιλικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀρχοντόσπιτα ἀκόμη. Τὸ Ἄμιλικὸν λοιπὸν ἦταν στὰ χρόνια ἐκεῖνα ὁ ξενὼν τοῦ χωριοῦ.

Σὲ κάθε χωριὸ διωρίζετο ἀπὸ τὴν Δημογεροντίαν καὶ ὁ Μουχτάρ -Ἐβέλ ἡ Ἄμιλης, ὅστις εἶχε καθῆκον ἐκ τοῦ συμβολαίου νὰ φροντίξῃ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων ὅποι-οιδήποτε κι' ἂν ἦσαν αὐτοί. Εἴτε κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι εἴτε στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα (κουσιάδες) εἴτε ἀπλῶς διερχόμενοι τοῦ χωριοῦ ἀγωγιάτες κλπ. Ὁ Ἄμιλης εἶχε καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κτιρίου φροντίζων διὰ τὴν καλὴν συντηρήσιν του, ὑπεύθυνος ὢν πάν-τοτε ἀπάναντι τῆς Κοινότητος. Ἐτοί ἐκεῖνα τὰ χρόνια τῆς δουλείας, νοικοκυρατοὶ Ζαγο-ρίσιοι ἀπὸ τοὺς καλοὺς ἐκείνους καὶ δικαίους ἀνθρώπους πού ἀποτελοῦσαν τὴ Δημογε-ροντίαν καὶ τώρα πέρασαν καὶ χάθηκαν ὀρι-στικά, εἶχαν κατορθώσει, χωρὶς ἐπιβλέψεις Νομαρχιῶν, χωρὶς πολυτελὴ Γραφεῖα τεχνι-κῶν ὑπηρεσιῶν μὲ ποικιλίαν ὑπαλλήλων ἀμ-φοτέρων τῶν φύλων, χωρὶς ὑποσχέσεις καὶ ἐγκαίνια καὶ πομπώδεις λόγους καὶ σχέδια, νὰ ἔχουν καὶ νὰ διατηροῦν αἱ ἀνθοῦσαι καὶ αὐθιμεροῦσαι τότε Κοινότητες τοῦ Ζαγοριοῦ θαυμάσια κτίρια πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων,

Τὰ Ἄμιλικὰ ἐκτίζοντο συνήθως στὴν ἄκρῃ τοῦ χωριοῦ μὲ ὥραϊα παραθυρόφυλλα, μὲ τζάνια, εἰς δὲ τὰ ὑπόγειά των ὑπῆρχε εὐ-ρύχωρος σταῦλος διὰ τὴν διαμονὴν τῶν ζώων τῶν ξένων. Ἴνα δὲ μὴ ἐνοχλῆται καμ-μία οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τὰς ἐπισκέ-ψεις αὐτὰς, οὐδὲ νὰ αἰσθάνεται κἂν τὴν ἐπί-σκεψίν των, διὰ τοῦτο ὁ Μουχτάρ -Ἐβέλ ἦτο ἐπιφορτισμένος μὲ τὰ καθήκοντα τῆς ὑποδο-χῆς καὶ τῆς φιλοξενίας ἦτοι τὰ τῆς διατρο-φῆς καὶ διαμονῆς τῶν ξένων. Τὸ Ἄμιλικὸν ἦταν ἀρκετὰ εὐρύχωρον κτίριον. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ καλύβης τινος μεταφέρω ἐδῶ ἀποσπάσματα συμβολαίου διο-ρισμοῦ Ἄμιλη, συνταχθέντος πρὸ πεντηκον-ταετίας καὶ πλέον τοῦ χωριοῦ Κουκούλι τοῦ Ζαγοριοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν τί ἀναγράφεται στὸ συμβόλαιον :

«Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν θέλουσι διέλθει τοῦ χωριοῦ μας τεσσαράκοντα καὶ πλέον στρατιῶται ὀφείλει (ὁ Ἄμιλης) νὰ δέχεται αὐτοὺς καὶ παραχωρῇ ὡς οἴκημα τὸ Ἄμι-λικόν». Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι εἰς τὸ Ἄμιλικὸν ἠμποροῦσαν νὰ διαμείνουν ἀνέτως περὶ τὰ 40 ἄτομα. Καὶ περαιτέρω :

«Ἄν τοῦτο (τὸ Ἄμιλικόν) δὲν ἐξαρκεῖ, νὰ ἀνοίγῃ (ὁ Ἄμιλης) ἐρήμους οἰκίας ὁμοῦ μὲ τοὺς Δημογεροντας, νὰ παραχωρῇ αὐτοῖς πετρέλαιον καὶ δέκα ὀκάδες ἄρτου ἐξ ἰδίων του, ἂν δὲ χρειασθῇ περισσότερος ἄρτος καὶ ξύλα, θὰ συνάξῃ ταῦτα ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ θὰ ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν παρὰ τοῦ Ἀξιω-ματικοῦ». Αὐτὰ βέβαια ἂν τὰ φιλοξενούμενα ἄτομα ὑπερέβαινον τὰ 40. Ἀπὸ τότε ὅμως εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐγκατάλειψις οἰκιῶν ἐν Ζα-γορίῳ ἀπὸ τοὺς νοικοκυράτους των, γιατί εἶ-χεν ἐνσκόψει ἡ ἱππάρτος ληστεία τὴν ὁποίαν αἱ Τουρκικαὶ τότε ἀρχαὶ μάλλον ὑπέθαλπον. Ὡς τελευταίαν διάταξιν τὸ συμβόλαιον αὐτὸ τοῦ διορισμοῦ ἔχει τὴν κάτωθι :

«Ἐν γένει παραδέχεται (ὁ διορισθεὶς) τοὺς ἐν τῇ κανονισμῷ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 28 Μαρτίου 1898 ἀναφερομένους καὶ ἀφορῶντας τὸν Ἀμιλὴν δρους». Δὲν κατορθώσαμεν ἀτυχῶς νὰ ἀνεύρωμεν τὸν κανονισμὸν αὐτὸν συνταχθέντα ἀπὸ τοὺς δημογέροντας ἐκείνους ποὺ διοικοῦσαν τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγορίου. Ἀνεύρομεν ὅμως τὸ συμβόλαιον τῆς ἐκ θεμελίων κτίσεως τοῦ Ἀμιλικοῦ τοῦ χωρίου Κουκουλι βάσει τοῦ ὁποῦ ἐπὶ παλαιοῦ Ἀμιλικοῦ ἐκτίσθη νέον πλέον ἀνετον. Δύο κτίσται ἐκ τοῦ χωρίου Μολίστης—Κονίτσης ἀνέλαβαν νὰ κτίσουν τὸ κτίριον ἀντὶ τριάκοντα (ἀρ. 30) χρυσῶν Ὀθωμανικῶν λιρῶν! Ἡ ἐργασία τῆς οἰκοδομῆς ἤρχισε τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1898 καὶ ἐπερατώθη τὸ Φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἐπρόκειτο δὲ περὶ κτιρίου μήκους 9,5 μ. καὶ πλάτους 8, ὕψους δὲ περὶ τὰ 10μ. πρὸς τὴν πρόσσπον καὶ 3 πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν λόγῳ τοῦ ἐπικλινούσ τοῦ ἐδάφους. Ἄς διανοηθῇ σήμερα ὁποιαδήποτε Κοινότης νὰ ζητήσῃ τὴν ἰδρυσιν τοιοῦτου κτιρίου. Τὸ τί θὰ ἐπακολουθήσῃ εἶναι πασίγνωστον. Καὶ δικαίως ἡμπορεῖ κανεὶς ἀδιστάκτως νὰ συμπεράνῃ. Διότι χάθηκαν οἱ νοικοκυραῖοι, οἱ τίμιοι ἄνδρες ἐκεῖνοι ποὺ ἐλάμπρυναν ἄλλοτε διὰ τῆς δράσεώς των τὸ Ζαγόρι.

Πρὸ ἐνὸς περίπου ἔτους ἐπεσκέφθηκα τὸ κτίριον αὐτό. Θλιβερά ἐγκατάλειψις. Οὐτε πόρτες οὔτε παραθυρόφυλλα. Μετεβλήθη ὡς μοῦ εἶπαν εἰς ἀχυρῶν. Φωλεαὶ νυχτερίδων στὰ ὠμόρφα δωμάτια μὲ τὰ τζάκια. Ἀλλὰ καθὼς τριγύριζα τοὺς πλακόστρωτους δρόμους τοῦ χωριοῦ ἀντίκρυσσα τὰ ἐρείπια τῶν μεγάρων ἐκείνων τῶν ἀδελφῶν Μάνθου καὶ Χριστοδοῦλου Οἰκονόμων καὶ μὲ παρηγόρησεν ἡ σκέψις ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Ἀμιλικοῦ εἶναι ἀστείотης μπροστὰ στὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀρχοντοσπιτιῶν ἐκείνων ποὺ τῶρα καὶ οἱ νυχτερίδες τὰ ἀφῆκαν. Καὶ καθὼς χρῦσωναν οἱ τελευταῖες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ἐκείνο τὸ δειλινὸν τὰ μισογκρεμισμένα ἐκεῖνα μέγαλα, μιὰ κουκουδῆγια ψηλὰ στὴν καπνο-

δόχο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου θρηνῶδους τὸν πολιτισμὸν ποὺ χάθηκε τὸσον πρόωρα ἀπὸ τὸ Ζαγόρι καὶ μάλιστα στοὺς μεταπελευθερωτικούς χρόνους. Πῶς καὶ διατί χάθηκε ὁ πολιτισμὸς αὐτός, γιατί συνεχῶς ἐρημοῦνται τὰ χωριὰ παρ' ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ γίνονται ἢ ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἄλλη ἱστορία ποὺ ὁ καθένας τὴν ἀντικρύζει μὲ τὸν δικό του τρόπο. Δὲν θὰ ἐμποροῦσαν τάχα νὰ διατηρηθοῦν καὶ νὰ εὐπρεπισθοῦν τὰ Ἀμιλικά μὲ λίγα ἐξοδα γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ τῶρα ὡς ξεωνῶνες δι' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ Ζαγόρι καὶ διστάζουν ἐλλείψει στέγης; Μὲ ποιὸν ἄλλον τρόπο ἡμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ κάποια τουριστικὴ κίνησις στὰ ὠρεῖα χωριὰ τοῦ Ζαγορίου; Δὲν εἶναι δύσκολον φαντάζομαι ἢ κάθε Κοινότης νὰ διοργανώσῃ καὶ διατηρήσῃ ἕνα ὁποιοιδήποτε ξεῶνα γιὰ τοὺς θερινοὺς μήνας. Τὰ οἰκονομικά μέσα ὑπάρχουν σὲ ἀρκετὲς Κοινότητες.

MIX. KOKKOPOΣ

Σημ. «H. F.» — Τὸ ἐξατομικευμένο αὐτὸ — ἂν ἐνδεχομένως νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν σὲ μιὰ μονάχα στενὴ περιοχὴ ἐντοπιζομένη ἐργασία—λαογραφικὸ σχέδιον, θάπρεπε πιστεῦσμε, τῶρα νὰ διαπλατυνθῇ σὲ μελέτες γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτό, σὲ εὐρύτερες τοπικὰς περιφέρειας, καὶ νὰ γενικοποιηθῇ σὲ ἐργασία, ἐπάνω πιά στὸ «θεσμὸ» —γιατί τέτοιος φαίνεται καθαρὰ νὰ εἶνε— τοῦ Ἀμιλικοῦ, στὴν Ἠπειρο, Βόρεια καὶ Νότια. Θάπρεπε δηλαδὴ νὰ ἐρευνηθοῦν, οἱ ἱστορικοὶ, κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ γεννησιουργοὶ τοῦ παράγοντος ἢ ἐτυμολογία του καὶ ἡ αἰτιολογία τῆς, ὁ ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς του οργανισμὸς, ἡ ἐξέλιξίς του καὶ γενικά, τὰ ἱστορικά καὶ οἱ περιπέτειές του κατὰ τὴν διαδρομὴ τῶν καιρῶν τῆς σκλαβιάς; ἢ τυχὸν ἐπιβίωσός του καὶ ἡ σημερινὴ του μορφή, καθὼς καὶ κάθε τί ποῦ ἀποτελεῖ τὰ λεπτομερεῖά του στοιχεῖα, καὶ τὰ περιβάλλοντά του. Τὸ θέμα αὐτό, εἶναι νομίζουμε ἕνα ἀπὸ τὰ θεμελιωδέστερα τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας καὶ ἐλπίζουμε ὅτι πολλοὺς θὰ ἐνθουσιάσῃ ἡ ἰδέα τῆς διερευνήσεώς του. Περιμένουμε λοιπόν, τὸν, ἡμᾶλλον τοὺς κατὰ τόπους ἐρευνητάς του, ἔστω καὶ γιὰ μόνον τὴν περισυλλογὴ τοῦ ὀνικού.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΑΡΙΣΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ

ΑΙ ΚΑΤΟΛΙΣΘΗΣΕΙΣ ΕΔΑΦΩΝ ΕΙΣ ΗΠΕΙΡΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞ ΑΥΤΩΝ ΠΡΟΚΥΠΤΟΝΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ἐπὶ τῶν Δυτικῶν ὑπωρεῶν τοῦ ὅρους Ὀλύτσια (Τήμαρος), εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δωδώνης καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 περίπου χιλιομέτρων Νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, εἶναι ἐγκατεστημένα ἀπὸ ἑκατονταστηρίδων τὰ χωρία Ἀγία Ἀναστασία (τέως Πλέσια), Μπαουσιοί, Ἀσπροχώρι (τέως Γρασανά), Τσερίτσανα, Αἶπα, Τόσκεισι, Γεωργάνος κλπ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦσαν καταφύγια πατριωτῶν καὶ μαζὶ με τοὺς Σουλιώτας ἐπολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς «Ἀρβανιτάδες» τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

Τὸ 1912 οἱ κάτοικοι τῶν ἄνω χωρίων ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐξόντωσαν πολλὰ Τουρκικὰ ἀποσπάσματα χωροφυλακῆς καὶ μαζὶ με τοὺς Ἕλληνας ἀντάρτας περιώρισαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ ὄχυρά τοῦ Ἀγίου Νικολάου, πολλαπλῶς δὲ ἐβοήθησαν τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα, ἅτινα διήλθον ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω χωρία καὶ κατῴρθωσαν νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, με ἀποτέλεσμα τὴν προέλασιν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐχθρικῆς κατοχῆς οἱ βάρβαροι καὶ ἐγκληματῆαι Γερμανοί, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἠθέλαν νὰ στερήσουν τὰς Ἑθνικὰς Ὀμάδας Ἑλλήνων Ἀνταρτῶν τοῦ ΕΔΕΣ «τροφῆς καὶ στέγης» ἐπυρπόλησαν ὁλοσχερῶς τὰ περισσότερα τῶν ἀνωτέρω χωρίων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι περιήλθον εἰς δεινὴν ἀθλιότητα.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν, ἡ ὑπηρεσία προσωρινῆς Στεγάσεως ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς ὑλικά τινὰ καὶ οὕτως ἐκτίσθησαν μερικὰ σπήτια. Ἐν συνεχείᾳ ἐνέσκιψεν εἰς τὰ χωρία αὐτὰ ὁ συμμοριτισμὸς καὶ οἱ χωρικοὶ ἐγκατέλειψαν τὰ σπήτια τῶν καὶ ἐγκατεστάθησαν ὑπὸ τὰς ἀθλιεστέρas τῶν συνθηκῶν εἰς παράγκας καὶ εἰς σκηνάς, πλησίον τῶν Ἰωαννίνων. Ὑστερα ἀπὸ νέας ζημίας εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν καὶ εἰς τὰ σπήτια τῶν ἐγύρισαν καὶ πάλιν εἰς τὰ χωρία τῶν, ἀλλ' εὗρέθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ διατελοῦν ὑπὸ νέας τραγικῆς πράγματι συνθήκας.

Τὰ ἀνωτέρω χωρία εἶναι ἐγκατεστημένα, ὅπως εἴπομεν, εἰς ὄρεινὰ καὶ ἄγονα ἐδάφη με ἀσημάντους βοσκοτόπους καὶ πολὺ ὀλίγας καλλιεργησίμους γαίας. Τὸ δὲ χεῖριστον ἀπὸ ὅλα εἶναι, ὅτι τὸ ἔδαφος ὑφίσταται κατολίσθησιν, ἡ προελαύνουσα δὲ αὕτη κατολίσθησις ἦτις μέχρι τοῦδε ἔχει καταστρέψει πολλοὺς συνοικισμοὺς τῶν ἄνω χωρίων, ἀπειλεῖ νὰ παρασύρῃ καὶ τὰς ὑπολοίπους κατοικίας τῶν. Παρὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν γεωλόγων, ὅτι τὸ ἔδαφος διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους δὲν εἶναι κατάλληλον δι' ἀνοικοδομήσεις τῶν κατοίκων εἰς τὰ ἀνωτέρω χωρία, ἡ ὑπηρεσία Στεγάσεως ἐπέτρεψε τὴν ἀνοικοδόμησιν.

Πρὸ ὀλίγων μηνῶν, συνεπεῖα καταρρακτωδῶν βροχῶν ἡ προελαύνουσα κατολίσθησις τοῦ ἐδάφους παρέσυρε καὶ κατέστρεψε πολλὰ σπήτια καὶ οἱ χωρικοὶ ἔντρομοι κατέφυγον πρὸς τὰς ἀρμοδίας Κρατι-

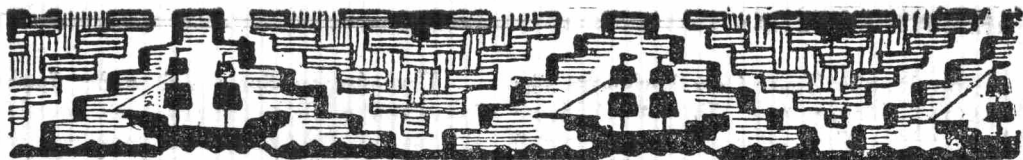
κὰς ἀρχὰς τῶν Ἰωαννίνων ζητοῦντες τὴν ἄμεσον βοήθειάν των. Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἰνστιτούτον Γεωλογίας καὶ Ἑρευνῶν τοῦ ὑπεδάφους, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Νομάρχου Ἰωαννίνων, ἀπέστειλε δύο γεωλόγους, οἵτινες ἐπισκεφθέντες καὶ ἐξετάσαντες τὸ κατολισθαίνον ἔδαφος τῶν ἀνωτέρω χωρίων, συνέταξαν καὶ ὑπέβαλον εἰς τὴν Διεύθυνσιν Ἀνοικοδομήσεως λεπτομερεστάτην ἐκθέσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἀποφαίνονται, ὅτι ἡ διὰ τεχνικῶν ἔργων ἀποτροπὴ τῆς κατολισθήσεως τοῦ ἔδαφους δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ ἀποτελεῖ «ἄσκοπον δαπάνην». Ἡ μόνη ἐναπομένουσα λύσις, κατὰ τοὺς γεωλόγους, εἶναι ἡ μετὰθεσις τῶν ἀνωτέρω χωρίων εἰς νέας ἀσφαλεῖς θέσεις. Δεδομένου ὅτι οἱ γεωλόγοι δὲν ἀνεῦρον θέσεις ἐντὸς τῶν κοινοτικῶν χώρων τῶν ἀνωτέρω κοινοτήτων πρὸς ἐγκατάστασιν συνιστώσι, ὅπως ἐξευρεθῶσι «νέαι ἀσφαλεῖς θέσεις» πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν χωρικῶν ἀλλαχοῦ καὶ ἐκτὸς τῶν κοινοτικῶν τῶν χώρων. Ἡ Διεύθυνσις τῆς Ἀνοικοδομήσεως διεβίβασε τὰς ἐκθέσεις τῶν γεωλόγων εἰς τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας, ὡς ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐξέυρεσιν τῶν καταλλήλων χώρων πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν πληγέντων χωρικῶν. Πῶς θὰ μπορέσωμεν νὰ πραγματοποιήσωμε κατὰ τὸν οικονομικώτερον καὶ τὸν καλύτερον δυνατόν τρόπον τὴν ἀποκατάστασιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν πληγνύτων χωρίων εἰς νέας ἀσφαλεῖς θέσεις :

Δύο εἶναι τὰ βασικὰ προβλήματα : α) Ἡ ἐξέυρεσις τῆς καταλλήλου τοποθεσίας, β) Ἡ διάθεσις ἐκ τῆς Κρατικῆς Προνοίας τῶν ἀπαραίτητων κονδυλίων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν κατοίκων εἰς τὰς «νέας ἀσφαλεῖς θέσεις».

Βορείως τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χιλιόμετρων ἀπηλλοτριώθησαν 1200 στρέμματα τῆς Μονῆς Ἀσπραγγέλων. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν δύναται ν' ἀποκατασταθοῦν ἁμέσως, 40 τοῦλάχιστον οἰκογένειαι ἐκ τῶν πληγέντων χωρίων, αἵτινες λόγῳ τῶν κατολισθήσεων εἶναι σήμερον σχεδὸν ἄστεγοι. Αἱ τοπικαὶ Ἀρχαὶ τῶν Ἰωαννίνων προβάλλουν τὰς ἀντιρρήσεις τῆς ἐκκλήσεως καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἐπειγούσης ἀποκαταστάσεως παραμένει ἐπικινδύνως ἐκκρεμές.

Γενικώτερον ὅμως καὶ πρὸς ἄμεσον λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν νέων ἀσφαλῶν θέσεων διὰ τοὺς πληγέντας χωρικοὺς ἐπιβάλλεται ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν εἰς τὰ παρὰ τῶν Τσάμηδων τῆς Θεσπρωτίας ἐγκαταλειφθέντα ἔδαφη. Τὰ κτήματα τῶν ἐγκληματιῶν πολέμου Ἀλβανοτσάμηδων, ἀνήκουν ὡς λεία πολέμου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον, ὅπερ δύναται νομίμως νὰ χρησιμοποίησιν ταῦτα διὰ τὴν ἀποκατάστασιν πολεμοπαθῶν καὶ πληγέντων ἐξ οἰασθῆποτε αἰτίας χωρικῶν, ὡς ἐν προκειμένῳ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν πλέον τῶν 300 οἰκογενειῶν τῶν ἐκ τῶν κατολισθήσεων πληγέντων χωρίων μας. Τὸ Μαργαρίτι, ἡ Μαζαρακιά, Γαρδίκι καὶ ἄλλα ἐγκαταλειφθέντα χωρία καὶ κομποπόλεις εἶναι αἱ ἀσφαλέστεραι θέσεις διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπόν. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ καλυτέρα, διότι τὰ μέρη αὐτὰ ἔχουν καλὴν συγκοινωνίαν, εἶναι πολὺ εὐφορα, ἔχουν θαυμασίους βοσκοτόπους διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ὑπάρχουν δὲ καὶ ἀρκεταὶ οἰκίαι, αἵτινες μέ μικρὰς δαπάνας γίνονται κατοικίσιοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δημιουργεῖται μία νέα κομποπολις ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τῶν οἰκογενειῶν τῶν πληγέντων χωρίων εἰς ἓνα μέρος ὅπου οἱ κάτοικοι θὰ ἔχουν τὰ στοιχειώδη μέσα πολιτισμοῦ καὶ θ' ἀποβοῦν χρήσιμοι καὶ εἰς τὸ σύνολον, ἀπὸ κοινωνικῆς, οικονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀόψεως. Ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια τῶν ἀνωτέρω ἔδαφῶν, θ' αὐξήσῃ τὴν παραγωγὴν μας καὶ θὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τοὺς πληγέντας χωρικοὺς μας, ἡτις εἶναι πηγὴ χαρᾶς καὶ εὐτυχίας.

Δὲν ἐπιτρέπεται σήμερον ὁπότε γίνεται τοιαύτη προσπάθεια οικονομικῆς ἀνορθώσεως, νὰ διατηρῶμεν χωρία ἐπὶ κατολισθαίνοντος ἔδαφους, εἰς ἄγονα μέρη, ὅπου οἱ κάτοικοι ἀγωνίζονται διὰ τὴν στοιχειώδη συντήρησιν μιᾶς πανάθλιας πρωτόγονης ζωῆς. Ὁ κοινωνικὸς, ὁ οικονομικὸς καὶ ὁ πολιτιστικὸς σκοπὸς ἐνὸς Κράτους τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου ἐπιβάλλει νὰ ληφθοῦν σύντομα μέτρα διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πληγέντων χωρικῶν καὶ τὴν ἐν γένει βελτίωσιν τῆς θέσεώς των. Ἡ ἀξιοποίησις τῶν ὑφισταμένων εἰς τὴν Πατρίδα μας εὐπόρων ἔδαφῶν καὶ ἡ αὐξήσις τῆς παρα-

ΣΤΡΑΤΗ Ν. ΑΘΑΝΑΣΑΚΟΥ

Η ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Τὰ πολεμικά γεγονότα τῆς δεκαετίας, τὰ ὅποια συντέλεσαν νὰ ἐξαρθρῶνῃ τόσο πολὺ κάθε ὁργάνωση τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς στὴν Πατρίδα μας, εἰς τὴν ὑπαίθρο δώσανε τὴ χαριστική βολὴ στὸ ἀνίσχυρα καὶ ἀτελέστατα ὑφιστάμενο προπολεμικὰ καθεστῶς τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως καὶ προνοίας γιὰ τὸν πολίτη. Εἰς τὴν ἡπειρωτικὴ ὑπαίθρο ἰδιαιτέρως, ὅπου τὰ πολεμικὰ γεγονότα, τόσης δόξης δημιουργο-

γῶγης θὰ ἐπιτευχθῇ ὅταν οἱ εἰς ὁρεῖνὰ καὶ ἄγωνα ἐδάφη ἐγκατεστημένοι χωρικοὶ μετακινήθουν καὶ ἀποτελέσουν νέας Κοινοτήτας.

Ἐκεῖ θὰ παρασχεθῶν τὰ νέα μέσα τοῦ πολιτισμοῦ. Συγκοινωνία, ἡλεκτροφωτισμός, ἀσφάλεια, ἰατρικὴ περίθαλψις καὶ σύνταξις εἰς τοὺς ἡλικιωμένους. Εἶναι πλέον καιρὸς νὰ στρέψωμε τὴν προσοχήν μας καὶ πρὸς πρὸς τὴν θέσιν τῶν χωρικῶν μας, νὰ καταστήσωμε σ' αὐτοὺς εὐχάριστον τὸν τόπον τους γιὰ νὰ μὴ ἀναγκάζονται νὰ συρρέουν εἰς τὰς πόλεις ἀσχολούμενοι μὲ παρισιτικὰ ἐπιγγέλματα, ἐπαυξάνοντες τὴν στρατιάν τῶν ἐξαθλιωμένων ἀνέργων. Οἱ χωρικοὶ τῶν πληγέντων ὥς ἄνω χωρίων μας, πρέπει νὰ τύχουν ἀμέσου προστασίας καὶ ἐγκαταστάσεως πρὸ τοῦ χειμῶνος. Τὰ σπίτια των, ὅσα ἀπέμειναν, κινδυνεύουν νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸ κατολισθαίνον ἔδαφος μὲ τὰς πρώτας ραγδαίας βροχάς. Ἡ Κρατικὴ μέριμνα πρέπει νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ θέματος προτοῦ θρηνησόμεν θύματα.

ΑΡΙΣΤ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

γοί, εἶχαν μεγάλη καὶ συνεχῆ διάρκεια καὶ ξέσπασαν μὲ τὴ γνωστὴ καταστρεπτικὴ μανία τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἔθνους, δημιουργήσανε μεταπολεμικὰ ἓνα τεράστιο καὶ δξύτατο πρόβλημα κοινωνικόν, τὸ ὁποῖο ἀσκεῖ μεγίστη ἐπίδραση στὶς συνθῆκες διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ γιὰτὶ ἀφορᾷ τὸ πολυτιμώτερο ἀνθρώπινο ἀγαθόν, τὴν ὑγεία καὶ τὴ ζωὴ τοῦ αὐτόμου.

Καὶ ἐνῶ στοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς ζωῆς καταβλήθηκαν, μελετῶνται καὶ καταβάλλονται προσπάθειες, πὺν ἀντικειμενικὰ πρέπει νὰ θεωροῦνται ἀξιόλογες, εἰς τὸν τομέα τῆς ἱατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως οὐδεμία, ἢ σχεδὸν οὐδεμία, προσπάθεια ἐκδηλώθηκε, ἢ δὲ μόνη ἐκδήλωσις πὺν σημειώθηκε, ἢ λειτουργία τῶν λεγομένων «κινήτων ἱατρείων» διαφόρων ὁργανώσεων, μόνον ὡς ἐλεημοσύνη δύνανται νὰ θεωρηθῇ, τουλάχιστον τέτοια, ὅταν ὑπῆρχαν, τὴ θεωροῦσε ὁ πληθυσμός, ἀλλὰ μὲ ἐλεημοσύνη δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ ἔργο ἀνάλογο μὲ τὶς ἀνάγκες πὺν πρόκειται νὰ καλυφθοῦν.

Φαίνεται πὺς τὸν τελευταῖο καιρὸ μελετᾶται τὸ σπουδαῖο αὐτὸ κοινωνικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὶς ὑπεύθυνες ἀρμοδίους ὑπηρεσίες, καθὼς καὶ ἀπὸ τὶς ὁργανώσεις τῶν ἐδικῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν γιατρῶν, τῆς Πρωτεύουσας, ἀλποια δὲ σχέδια εἶναι ἐτοιμα ἢ ἐτοιμάζονται γιὰ ἐφαρμογή. Τὸ αὐτῶν καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι εἶναι γιὰ τοὺς πληθυσμοὺς τῆς ὑπαίθρου, πὺς οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ πρόβλημα καὶ τὴ λύση τῶν ἔχουν ὡς βάση τῶν σχεδίων τους τῆς συνθῆκες καὶ τὴν κατάστασι πὺν ἐπι-

κρατοῦν στίς πόλεις καὶ ἀγνοοῦν τὴν ὑπαιθρο, ἀκόμη δὲ ἐπηρεάζονται σοβαρὰ ἀπὸ τὶς ἰδίας τῶν μελῶν τους ἐπαγγελματικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐπιδιώξεις σὲ βαθμὸ πού δημιουργοῦνται ἀνυπερέβλητες δυσχέρειες γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἐφαρμογὴ οἰουδῆποτε σχεδίου προγράμματος παροχῆς ἱατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως στοὺς πληθυσμούς τῆς ὑπαιθρου.

Τὸ πρόβλημα ὅμως δὲν εἶναι χωρὶς σημασία γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ ἀντίθετα σοβαρώτατο καὶ ἀσχετὸς μὲν ἐστὶν ἐπίδραση, ἡθικὴ καὶ οἰκονομικὴ στὴ ζωὴ του, τὴν ὁποία καθιστᾷ πράγματι μαρτυρικὴ. Ὅσοι ζοῦνε στίς πόλεις, εἴτε φτωχοὶ εἴτε εὐποροὶ, εἴτε ἄλλοι πολῖτες ἐργάτες, ἐπαγγελματίες, μισθωτοί, εἴτε ἐπίσημοι πού ἀσχοῦνε λειτουργήματα δημόσια ἢ κοινωνικά, δὲν μποροῦν νὰ νοιώσουν τὸ δρᾶμα τοῦ κατοικοῦ τοῦ χωριοῦ πού βλέπει τὸν προσφύγῃ του νὰ δέρονται ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες, ἀκόμη δὲ νὰ πεθαίνῃ πολλές φορές, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ τοῦ προσφέρῃ τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴ βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης, πού μποροῦν νὰ τὸν ἀνακουφίσουν καὶ νὰ τὸν σώσουν. Ὁ κάτοικος τῆς πόλης, ὅσο καὶ νὰ εἶναι φτωχὸς κἄπου θὰ βρῇ ἕνα ἱατρεῖο, ἢ ἕνα νοσοκομεῖο, ἢ ἕνα ἀνθρωπιστὴν γιαντῶ, ἢ ἕνα φιλάνθρωπον ὀργάνωση, γιὰ νὰ προσφύγῃ ὅταν θάξῃ ἀνάγκη, ἀλλὰ ὁ χωρικός, πού βεβαίως ὄρε, πέντε καὶ δέκα, χωρὶς συγκοινωνία, μακριὰ ἀπὸ τὸ γιαντῶ πῶς καὶ σὲ ποιὸν νὰ προσφύγῃ, πού γιὰ νὰ βρῇ τὰ μέσα πρέπει νὰ πουλήσῃ τὸ ζῶο του ἢ τὸ χωράφι του; Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι πλέον ἀνεξήγητο τὸ φαινόμενον πού παρατηρεῖται συνήθως νὰ πηγαίνουν τὸν ἄρρωστο στὸ γιαντῶ ἢ νὰ φωνάζουν τὸ γιαντῶ ὅταν φωνάζουν καὶ τὸν παπᾶ.

Χωρὶς καμμιά δόση ὑπερβολῆς αὕτη εἶναι σήμερα ἡ κατάστασις στὸ μέγιστο μέρος τῆς ὑπαιθρου τὴν ὁποία, γιὰ τὴν περιοχὴ τοῦλάχιστον τοῦ νομοῦ Θεσπρωτίας, εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσω ἀπὸ τὴν ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἀσκηση ἑνὸς συναφοῦς κοινωνικοῦ λειτουργήματος, τοῦ Προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου Φιλιππῶν, λόγω τῆς ὁποίας ἐρχόμουν καθημερινὰ σὲ ἐπαφὴ

μὲ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ οἰκείους των ἀπὸ τὰ χωριά.

Κυρία αἰτία τῆς ἀξιοθρήνητης αὐτῆς καταστάσεως εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τέλεια ἔλλειψη γιαντρῶν στὰ χωριά, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἔλλειψη κάθε κρατικοῦ μέτρου στὸν τομέα αὐτόν. Καίτοι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑπάρχουν ἐπίσημα καὶ ἀκριβῆ στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀναλογία ὑπάρξεως γιαντρῶν στὰ χωριά ἐν σχέσει μὲ τὴν προπολεμικὴ ἐποχὴ, διότι καμμιά δημοσίαν ὑπηρεσίαν δὲν ἔχει σήμερα τέτοια, ἐν τούτοις ἀπὸ ἐρευνα πού γίνηκε διαπιστώθηκε πῶς αὐξήθηκαν ἀριθμητικῶς καὶ στίς Ἡπειρωτικὰς πόλεις οἱ γιαντροὶ κατὰ ἕνα ποσοστὸ 30 — 40% καὶ μειώθηκαν ἀντιθέτως οἱ τῶν χωριῶν κατὰ 50 — 70%. Σὲ μερικὰς περιοχὰς, ὅπως αἱ τῶν ἐπαρχιῶν Φιλιππῶν—Παραμυθιάς καὶ Ἡγουμενίτσας, ἔξω ἀπὸ τὰ ἡμιαστικὰ κέντρα τῶν πρωτευουσῶν των δὲν ὑπάρχει κανένας γιαντῶς, ἐν ᾧ προπολεμικὰ ἦσαν ἐγκατεστημένοι ὑπὲρ τοὺς δέκα. Τὸ γεγονός δὲ φέρεται εἰς τὸ ὅτι ὁ γιαντῶς, σὰν μορφωμένο στοιχεῖο, καταξιώθηκε σκληρὰ ἀπὸ τὸ κομμουνιστοσύμμορτον, καὶ ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴν πόλιν, στὸ ὅτι ἔχασε ὅ,τι εἶχε δημιουργήσει καὶ στὴν οἰκονομικὴ ἀδυναμία τῶν χωριῶν νὰ παράσχουν κἄποια λογικὴ ὑλικὴ ἀμοιβὴ στὸ γιαντῶ. Τὸ Κράτος δὲν ἔλαβε κανένα μέτρο γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν ὑπαιθρο οἰασθῆποτε μορφῆς σχετικῆς ὑπηρεσίας, οὔτε ἐφρόντισε νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ ὑλικά καὶ ἡθικά τὴν ἐγκατάστασις γιαντρῶν στὴν ὑπαιθρο, ἢ ὁποία ἔτσι στρεφεται σήμερα καὶ θὰ στρεφεται παντοτενὰ τοῦ τόσον ἀναγκαίου αὐτοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ, ἐν ᾧ εἶναι γνωστὸ πῶς στίς πόλεις, ἰδιαίτερα δὲ στὴν πρωτεύουσα, ὑπάρχει πολὺ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τοῦ ἀναγκαίου.

Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος, πού εἶναι τόσον ἐπιτακτικὴ καὶ ἐπείγουσα, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ κανένα ἄλλο τρόπο παρὰ μὲ τὴν κρατικὴν μέριμναν, ἢ ὁποία πρέπει, ὀργανωτικὰ, νὰ ἀκολουθῇ τὸ ἐξῆς ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο :

1. ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΙΑΤΡΕΙΑ

Νά οργανωθούν κατά ομάδες χωριών, πέντε έως δέκα, ανάλογα με τον πληθυσμό, τις συγκοινωνίες και τις άλλες τοπικές συνθήκες, Κοινοτικά Ιατρεία με γιατρό, μαία, νοσοκόμο και φαρμακείο, τα οποία αποτελούν το πρωταρχικό κύτταρο κάθε υγειονομικής οργανώσεως. Χωρίς αυτά που αποτελούν τη βάση, η δημιουργία άλλων δευτεροβάθμιων οργανισμών ισοδυναμεί με το χτίσιμο οικόδομης χωρίς θεμέλια. 'Η αποστολή τους να εκπληρώνεται όχι μόνον στατικά αλλά και με κίνηση προς όλα τα χωριά καθ' όρισμένα χρονικά διαστήματα και εκτάκτως ανάλογα με τις προκύπτουσες ανάγκες. Τα οικονομικά μέσα για την αντιμετώπιση των δαπανών λειτουργίας των πρέπει να καταβληθούν από την υποχρεωτική ασφάλιση των αγροτικών πληθυσμών, που πρέπει να επεκταθεί και σ' αυτούς, και από κρατική και κοινοτική επιχορήγηση.

2. ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

Είς επαρχιακά κέντρα, ανάλογα με τη γεωγραφική διαμόρφωση κάθε περιφέρειας, να ιδρυθούν υγειονομικοί σταθμοί νοούμενοι ως απλά νοσηλευτήρια και ως σταθμοί διακομιδής, εις τους οποίους πρέπει ν' αντιπροσωπεύονται οι βασικές τουλάχιστον ειδικότητες της Ιατρικής ήτοι παθολογία, χειρουργική, μαιευτική και οδοντιατρική.

Αυτοί, όπως και τα κοινοτικά Ιατρεία, να εγκατασταθούν σε ανάλογα οικόματα νεοανεγειρόμενα ή με κατάλληλη διαρύθμιση υπαρχόντων τοιούτων δημοτικών ή άλλων κοινωφελών οργανισμών, και να εξοπλισθούν με τα στοιχειώδη όργανα και άλλα υλικά μέσα που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση της αποστολής τους. 'Η δαπάνη συντηρήσεως και λειτουργίας αυτών πρέπει να αναληφθῇ από τον οργανισμό της κοινωνικής ασφαλίσεως και το κράτος με τη συμμετοχή διαφόρων κοινωνικών οργανισμών, όπως είναι το ΠΙΚΠΑ, δ Ε.Ε.Σ. και λοιποί, οι οποίοι σήμερα δρουν ανεξάρτητα ο ένας του άλλου με αποτέλεσμα να είναι διογκωμένη η δαπάνη λειτουργίας σε σχέση παρεχομένης υπηρε-

σίας. Οι υγειονομικοί αυτοί σταθμοί απαραίτητα να διαθέτουν δίκλινο ασθενοφόρο αυτοκίνητο για τη διακομιδή των αρρώστων από τα κοινοτικά Ιατρεία προς αυτούς και από αυτούς προς τα Νοσοκομεία.

3. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ

Τέτοια γενικά νοσηλευτικά ιδρύματα μόνον στις πρωτεύουσες των Νομών ή άλλων καταλλήλων αστικών κέντρων, να ιδρυθούν, ένα κατά Νομόν και ανάλογα με τον πληθυσμό. 'Η Ίδρυσις Νοσοκομείων γενικών σε μικρότερα κέντρα και σε μεγάλο αριθμό, όπως επιχειρήται στην 'Ηπειρο, Δελβινάκι - Κόνιτσα - Μέτσοβο, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία γιατί λείπουν οι απαραίτητες προϋποθέσεις, οικονομικές και δυνατότητες υπάρξεως επιστημονικού προσωπικού, για την επάνδρωσή τους, θα μεταβληθούν δε σε «Νοσοκομεία - παγίδες» στα οποία θα εισέρχεται ο άρρωστος με την εντύπωση πως θα θεραπευθῇ χωρίς στην πράξη να μπορῇ να επιτευχθῇ αυτό, διότι δὲν θα υπάρχουν τα απαραίτητα μέσα επιστημονικοῦ και τεχνικοῦ εξοπλισμοῦ.

Στὴν ἐφαρμογὴ παρομοίου προγράμματος ἡ μεγαλύτερη δυσκολία θὰ συναντηθῇ περισσότερο στὴν ἔλλειψη γιατρῶν, παρὰ στὰ οἰκονομικὰ μέσα. Οἱ σημερινοὶ γιατροί, ἰδίως οἱ νέοι, ὅπως μὲ βεβαιώνει μακρὰ πείρα, εἴτε διότι οἱ σπουδὲς τῶν ἀπαιτοῦν χρόνον πολὺν καὶ δαπάνας μεγάλας καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐπιδιώκουν τρόπον γιὰ νὰ ξεύρουν μεγάλες ἀμοιβές, εἴτε διότι ἐπιδιώκουν τὴ μεγάλῃ ζῳῇ στὶς πόλεις, καὶ τὰ δύο ἀληθεύουν, εἶναι ἀπρόθυμοι νὰ ἀσκήσουν τὸ λειτουργημά τους στὴν Ἐπαρχία, πολὺ δὲ περισσότερο στὸ χωριὸ καὶ ἂν εξασφαλίσουν σχετικὴ καὶ ἱκανοποιητικὴ ἀμοιβή. Ἀναγκαστικὰ τὸ Κράτος πρέπει νὰ πάρῃ διάφορα ἀνάλογα μέτρα γιὰ τοὺς γιατροὺς, κυρίως δὲ α) Νὰ καθιερώσῃ τὴν ὑποχρεωτικὴν ὑπηρεσίαν σὲ οἰκισμοὺς κάτω τῶν (3.000) κατοίκων γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα δύο ἕως τριῶν ἐτῶν. 'Η ἀντίρρηση πὼς ἓνας νέος γιατρός δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρῃ ἀξιόλογες ὑπηρεσίες στὸν ἄρρωστο, γιὰ τὸ θὰ τοῦ λείπῃ ἡ πείρα, δὲν εὐσταθεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι οἱ νέοι

γιατροί αποκτούν πείρα στὰ Νοσοκομεία ὡς σπουδαστὲς καὶ εἶναι, προτιμώτερον νὰ προσφέρωνται στὸν ἄρρωστο ὑπηρεσίαι ἀπὸ ἐπιστήμονα γιατρὸ παρὰ νὰ στερεῖται παντελῶς τοιούτων, ὅπως συμβαίνει σήμερα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι μὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ διακομιδὴ τῶν σοβαρωτέρων περιστατικῶν ἀπὸ τὰ κοινοτικὰ ἱατρεῖα εἰς τοὺς ὑγειονομικοὺς σταθμούς, νοσημένους ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω καὶ ὡς νοσηλευτήρια καὶ σταθμοὶ διακομιδῆς, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὰ Νοσοκομεία.

β') Νὰ καθιερώσῃ γιὰ τοὺς γιατροὺς τῶν ὁργανισμῶν πού θὰ λειτουργοῦν στὸ χωριὸ καὶ στὰ μικρὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα εἰδικὲς ὑλικὲς ἀμοιβὲς μεγαλύτερες ἀπὸ ἐκεῖνες τῶν κέντρων. Νὰ ἐπιτρέψῃ στοὺς γιατροὺς αὐτοὺς τὴ πολυθεσίαν καὶ νὰ τὴν ἀπαγορεύσῃ στοὺς γιατροὺς τῶν κέντρων. Νὰ καθιερώσῃ τὸ θεσμὸ τοῦ γενικοῦ γιατροῦ μὲ ἀνάλογη προπαίδευση στὴν παθολογία, στὴ χειρουργικὴ καὶ στὴν μαιευτικὴ, ὥστε νὰ μπορῇ ἓνας γιατρός, γενικός, νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀνάγκη μὲ ἀμοιβὴ φυσικὰ ὀλιγώτερη ἀπὸ ὅση τρεῖς γιατροί, ἀλλὰ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅση ἓνας.

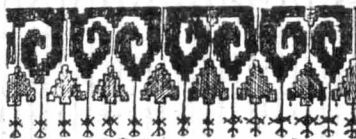
γ') Νὰ ἐνοποιήσῃ ὅλες τὶς ὑπηρεσίαις τῆς ὑπαίθρου οἱ ὁποῖες ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἱαφόρους ὁργανισμούς, ΠΙΚΠΑ, ΕΕΣ, ΤΑΕ καὶ λοιποὺς, καὶ νὰ ληφθῇ ὡς βάση γιὰ τὴν ὁργάνωσιν αὐτῶν ἡ γεωγραφικὴ περιφέρεια εἰς τὴν ὁποία, ὅσοι κατοικοῦν θὰ ἀπολαύουν τῆς ἱατροφαρμακευτικῆς πε-

ριθάλψεως καὶ ὄχι οἱ κατηγορίαι τῶν ἡσφαλισμένων, ὅπως συμβαίνει σήμερα, πού εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ὁ γιατρός τοῦ Ταμείου ἀσφαλίσσεως ἀρτεργατῶν παρέχει τὶς ὑπηρεσίαις τοῦ μόνο στοὺς ἡσφαλισμένους τοῦ Ταμείου.

δ') Νὰ καθιερώσῃ τὸ προσωπικὸ δελτίο ἀπορίας, παρόμοιο μὲ τὸ δελτίο ταυτότητος, ὥστε ὁ ἄπορος ἄρρωστος νὰ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ σὲ κάθε περίπτωσιν ἀνάγκης χωρὶς νὰ ταλαιπωρῆται, ὅπως σήμερα, μὲ τὶς βεβαιώσεις μὲ τὶς ὁποῖες πρέπει κάθε τόσο καὶ γιὰ κάθε σκοπὸ νὰ ἐφοδιάζεται καὶ

ε') Τέλος νὰ κυριαρχήσῃ γιὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἱατρικοῦ λειτουργήματος ἡ κοινωνικότης του καὶ νὰ ὑπαχθῇ σὲ κανόνες κοινωνικῆς ἀποστολῆς, ὅπως γίνηκε σὲ μεγάλες δημοκρατικὲς χώρες μὲ πολὺ ἀνεπτυγμένον πολιτισμό, οἱ ὁποῖοι σκοποὶ θὰ ἔχουν τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ὑγείας τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἐπιτακτικὰ ἀπαιτεῖ προστασίαν ἀπὸ τοὺς κινδύνους πού τόσο, ἀτυχῶς, ἔχουν πολλαπλασιασθῇ τὰ μεταπολεμικὰ χρόνια, ὥστε νὰ μὴ μένῃ στὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ἡ ἀντίληψη, ἐδραιουμένη μὲ τὸν καιρὸ σὲ πεποίθησιν, πῶς στὸ κεφαλαιῶδες αὐτὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς του ἔχει ἐγκατελειφθῇ ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τὶς διανοοῦμενες τάξεις του, γιὰ αὐτὴ ἡ ἀντίληψη, δὲν ἐξυπηρετεῖ καθόλου τὸ κοινωνικὸ καὶ ἐθνικὸ σύνολο, ἀντίθετα μάλιστα τὸ ὑπονομεύει καὶ τὸ καθιστᾷ τρωτὸ σὲ κάθε προσβολῇ.

ΣΤΡΑΤΗΣ Ν. ΑΘΑΝΑΣΑΚΟΣ

ΠΑΝΟΥ Γ. ΦΑΝΤΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ - ΠΕΛΛΕΡΕΝ *

(Ο ΠΟΙΗΤΗΣ, Ο ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ, Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ)

Είκοσι τρία δάκαира χρόνια πέρασαν, από τις 24 Φεβρουαρίου του 1930, από τη μέρα που ο Ήπειρώτης δημοσιογράφος, ποιητής, θεατρικός συγγραφέας και πεζογράφος Γεώργιος Χατζής - Πελλερέν, σε ηλικία 48 χρονών, πέθαινε σε μια κλινική της Αθήνας, αφήνοντας πίσω του μισοτελειωμένο, αλλά κι όρφανό κι απροστάτευτο ένα πολύμορφο κι αξιόλογο πνευματικό έργο. Αντίξοες περιστάσεις και κακοτυχίες της ζωής δεν επέτρεψαν ίσαμε σήμερα το έργο αυτό να μαζευτεί, να κοιταχτεί, να μελετηθεί, να αξιολογηθεί. Ήρθε, όμως, φαίνεται το πλήρωμα του χρόνου. Η «Ήπειρωτική Έστία» από καιρό μελετάει τον τρόπο, με τον οποίο θα μπορέσει να δώσει συγκεντρωμένη μια επιλογή από το έργο του Πελλερέν, περασμένη από το κόσκινο της κριτικής. Μια τέτοια, όμως, εργασία συνοδεύεται από πολλές δυσκολίες. Κι η μεγαλύτερη δυσκολία βρίσκεται στο ότι μεγάλο μέρος από το έργο αυτό είναι σκορπισμένο, όχι μόνον ανέκδοτο αλλά κι αδημοσίευτο. Ός ότου δέ γίνει η συγκέντρωση αυτή, που απαιτεί κόπο και φροντίδα, κι ως ότου συντελεσθεί η κριτική τοποθέτηση, που εκτός από τον κόπο και τη φροντίδα, θέλει αγάπη συνταιριασμένη μέναν επίμονο έλεγχο, χρέος μνήμης ίερης θεωρήσαμε να δώσουμε σε άδρες γραμμές ένα χαρακτηρισμό του έργου του Ήπειρωτή λογοτέχνη. Η όμιλία μας δέν έχει την αξίωση να θεωρηθεί παρά σάν ένα απλό σκίτσο, πού, καθώς καλά ο καθένας καταλαβαίνει, πολύ απέχει από το να είναι ολοκληρωμένο πορτραίτο. Θα είναι δέ μεγάλη η ικανοποίηση εκσίνου, που έχει την τιμή να σās μιλάει και που δέν είναι παρά ένας απλός διλετάντης των Γραμμάτων, αν η όμιλία μου αυτή σταθεί το σχέδιο, πάνω στο όποιο, για να δημιουργήσει την κριτική σύνθεσή του, θα στηριχθεί αργότερα ο άξιος κι ειδικευμένος μελετητής.

Προτού, όμως, αρχίσουμε το σκιτσάρισμα, ανάγκη να δώσουμε ώρισμένα βιογραφικά στοιχεία του Πελλερέν, που θα μās χρησιμεύσουν για να εκτιμήσουμε το χαρακτήρα του και, κοντά σαυτό, θα φωτίσουν, σε ώρισμένα σημεία, την πνευματική προσφορά του.

* Διάλεξη, που δόθηκε την 1η Φεβρουαρίου 1953 στο Στρατιωτικό Θέατρο των Γιαννίνων, στη σειρά που οργάνωσε η «Ήπειρωτική Έστία». Με κάποιες διορθώσεις και συμπληρώσεις, καθώς άκριβας δημοσιεύεται, επαναλήφθηκε στην αίθουσα του Μουσικοφολογικού Συλλόγου «Ο Σκουφάς» στην Άρτα, στις 3 Μαΐου.

Ὁ Γεώργιος Χατζῆς, πρωτότοκος γιὸς τοῦ Δημητρίου Χατζῆ—ἐκδότῃ τῆς ἐφημερίδος «Τὰ Ἰωάννινα»—γεννήθηκε τὸ 1881 στὰ Γιάννινα. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του, τὶς ἔκανε στὴ Ζωσιμαία Σχολή. Τρεῖς ἦταν οἱ ἐπιστῆμες, τὴν ἐποχὴ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ—ΠΕΛΛΑΓΕΡΝ

ἐκείνη, πὺν διάλεγαν γιὰ σπουδὴ οἱ νέοι, ὅταν τέλειωναν τὸ Γυμνάσιο: Φιλολογία, Ἰατρικὴ καὶ Νομικὴ. Κι ὁ Γεώργιος Χατζῆς τελειώνοντας τὸ Γυμνάσιο τράβηξε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ σπουδάσει Γραμμὰτα καὶ Νομικὴ. Τώρα, γιὰτὶ διάλεξε τὴν ἐπιστήμη αὐτὴν καὶ ὄχι τὴ Φιλολογία, στὴν ὁποία ἀπὸ μικρὸς ἔδειχνε ἐξαιρετικὴ κλίση, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσει. Πολλοί, πὺν σπούδασαν γιὰτὸν καὶ νομικοί, ἔγιναν σπουδαῖοι λογοτέχνες καὶ τίμησαν τόσο πολὺ τὰ Γράμματα ὥς ἐρασιτέχνες ὅσοι δὲν τίμησαν τὴν ἐπιστήμη τους καὶ ὅσο, ἀκόμα, δὲν τὴν τίμησαν ἐκεῖνοι, πὺν εἰδικὰ ἀσχολήθηκαν, οἱ φιλόλογοι. Ἐχει, βλέπετε, καὶ τὸ Πνεῦμα τὶς παραξενιές του. Ὅπως δὴποτε, γιὰ τὸ Χατζῆ

δὲν μποροῦμε νὰ ξέρομε, ἂν θὰ τιμοῦσε τὴν Ἰατρικὴν, ὅπως τίμησε τὰ Γράμματα, γιὰτὶ δὲν τελείωσε τὶς σπουδές του. Τὸ οἰκονομικὸν—αὐτὴ ἡ πνευματικὴ σκοτώστρα τῶν προικισμένων μὲ ἱκανότητες φτωχόπαιδων—τὸν ἀνάγκασε ὕστερα ἀπὸ τρεῖς χρόνια νὰφήσει στὴ μέση τὶς σπουδές του καὶ νὰ γυρίσει στὴν Πατρίδα του, πρᾶγμα πὺν ὄχι λίγο στοίχισε στὸ λογοτεχνικὸ του στάδιο, γιὰτὶ, σίγουρα, ἄλλη—πὺν πλούσια καὶ πὺν μεστή—θὰ ἦταν ἡ ἐξέλιξίς του, ἂν ζοῦσε στὴν Ἀθήνα. (Ἐκεῖ—τὰ λίγα αὐτὰ χρόνια—εἶχε ἀρχίσει νὰ ξεφαντώνει δημοσιεύοντας στὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς τὰ πρῶτα νεανικὰ στιχορρηγήματα μὲ τὸ ψευδώνυμον Πέλλαγερν, πὺν δὲν εἶναι παρὰ ἡ πιστὴ στὰ γαλλικὰ ἀπόδοση

τοῦ ἐπωνύμου Χατζῆς, πού σημαίνει, καθὼς ξέρουμε, προσκυνητής). Ἔτσι, τὸ 1906 τὸν βρίσκουμε διωρισμένο δάσκαλο στὴ Βούρμπιανη. Δὲν ξέρουμε—καὶ πολὺ ἀμφιβάλλουμε—ἂν τὸ δασκαλίκι ἄρμوزه στὴ φύση του. Τὸ βέβαιο ὥστόσο εἶναι, ὅτι στὸ διάστημα, πού ἔκανε τὸ δάσκαλο, ἔβγαλε τὴν πρώτη ἀξιοπρόσεκτη ποιητικὴ συλλογὴ «Τὰ Δαχτυλίδια», πού τυπώθηκε σὲ βιβλίο στὰ Γιάννινα τὸ 1908, καθὼς καὶ τὸ ἐπικολυρικὸ τραγοῦδι «Ντελῆ Ὁρμάν» τυπωμένο κι' αὐτὸ στὴν ἴδια πόλη καὶ τὴν ἴδια χρονιά, ἔγραψε δὲ καὶ τὸ πρῶτο θεατρικὸ ἔργο, τὸ «Κατηραμένον Περιδέραιον». Κοντὰ σ' αὐτά, στὴ Βούρμπιανη ὁ Πελλερὲν πρόσεξε τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὸ λαογραφικὸ θησαυρὸ τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ. Ὁρισμένες ἡθοιογραφίες, πού εἶδαν τότε καὶ κατοπινὰ τὸ φῶς σὲ διάφορα ἡμερολόγια, ἐκεῖ χρωστοῦν τὴ γέννησίν τους, καθὼς καὶ πολλὲς ἀπὸ τὶς σπαρταριστὲς ἱστορίες, πού χρησιμοποίησε ἀργότερα γιὰ κλείσιμο τῶν περιφημῶν χρονογραφημάτων του, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐκεῖ τὶς ἄκουσε καὶ τὶς μάζεψε. Εὐνοϊκό, λοιπόν, στάθηκε γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ του ἀνάπτυξη τὸ δασκαλίκι, ἀλλὰ ὄχι καὶ παραταμένο. Τὸ 1908, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος, ἰδρύθηκε στὰ Γιάννινα ὁ «Πολιτικὸς σύλλογος» καὶ σ' ἓνα χρόνο μέσα—τὸ 1909—βγήκε τὸ δημοσιογραφικὸ του ὄργανο, ἡ «Ἑπειρος». Ὁ Χατζῆς, παρατώντας τὸ δασκαλίκι, γίνεται γραμματέας τοῦ πολιτικοῦ συλλόγου καὶ μόλις βγαίνει ἡ «Ἑπειρος»—πού ἡ ἱδρυση σ' αὐτοῦ τὴν ἐμπνευση ὀφειλόταν—ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνσίν της. Ἐπαυσε πιά νὰ εἶναι ὁ Πελλερὲν καὶ ξαναπῆρε τὸ πραγματικὸ ὄνομά του. Ἡ πέννα, πού τὴ θέλει «πλάστρα, ἐξωτική, ξελογιάστρα», δὲν τραγουδάει «τοὺς ἔρωτες κατὰ κρυφὰ πῶχουν τοῦ νοῦ τὰ βάθει». Γίνεται σκληρὴ καὶ ἀνελέτη. Μπαίνει στὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδας. Ὁ Χατζῆς ἀγωνίζεται τὸ δίκαιο μὰ καὶ σκληρὸ ἀγῶνα τῆς ἀπολύτρωσης ἀπὸ τὸν ξενικὸ ζυγὸ. Μὲ τὸ κριτικὸ μάτι τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου καταλαβαίνει, ὅτι ἐπιστήμη, τέχνη, φιλοσοφία δὲν ἔχουν κανένα νόημα καὶ στεροῦνται ἀπὸ κάθε ἀξία, ὅταν ὁ ἐπιστήμονας, ὁ καλλιτέχνης, ὁ φιλόσοφος ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σκλάβοι καὶ δέχονται ἥρεμα τὴ σκλαβιά τους. Γιὰ νὰ πάρουν νόημα οἱ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις, γιὰ νὰ γίνουν προβλήματα ζωντανὰ καὶ μ' ἐνδιαφέρον, χρειάζεται, καθὼς λέει ὁ Φῶτος Πολίτης κριτικάροντας τὸ ἔργο τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη, νὰ λυθεῖ τὸ ἀρχικὸ πρόβλημα, τὸ πρῶτο πρόβλημα, τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας. Καὶ στὴ λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ὁ Χατζῆς δίνεται μὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ μυαλοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του. Ἀτρόμητος καὶ ἀπτόητος μαστιγώνει τὸ ἀνελεύθερο καὶ βάρβαρο καθεστῶς καὶ σὰ βούκεντρο χτυπάει γιὰ ξεσηκωμὸ καὶ ἀνάστασι τὶς ψυχὰς τῶν ὑπόδουλων ραγιαδῶν. Πύρινη ρομφαία ἡ ἀρθρογραφία του ταράζει τὸ δυνάστη, πού διατάσσει τὴ σύλληψίν του, τὴν εἰσαγωγή του σὲ δίκην καὶ τὴν καταδίκην του στὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Ρίχνεται τότε στὰ μπουντρούμια τοῦ Κάτρου, ὅπου, καρτερικὰ, μὲ τὴν ἡρωϊκὴ πίστη τοῦ μάρτυρα περιμένει μῆνες ὁλόκληρους τὴν ἐκτέλεσίν του. Θὰ ἐκτελῶνταν δὲ ἂν δὲν ἐμπαινε ὁ ἀπελευθερωτικὸς Στρατὸς τῆς Ἑλλάδας στὰ Γιάννινα καὶ ἂν, κοντὰ σ' αὐτὸ δὲ βρισκόταν ἓνας πασάς, ὁ Ἑσσάι, πού ἡ πόλη μας ὀφείλει τὸ σωσμὸ της ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ πολλοὶ πατριῶτες, καταδικασμένοι σὲ θάνατο, χρωστοῦν τὴ ζωὴ τους.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας τοῦ Ὁ Χατζῆς δὲν καταθέτει τὰ ὄπλα. Μόλο ποὺ ἡ ὑγεία τοῦ εἶχε κλονισθεῖ ἐπικίνδυνα ἀπὸ τύφο, ποὺ εἶχε πάθει στὶς φυλακὲς τοῦ Κάστρου, ἐξακολουθεῖ πὺδ πολὺ ἀτσαλωμένος τὸν πόλεμο. Ἡ σκλαβωμένη Βόρειος Ἡπειρος τὸν οἰστρηλατεῖ. Τότε ξαναθυμᾶται γιὰ μιὰ στιγμή τὸν Πελλερὲν καὶ μὲ μιὰ ἐλεγειακὴ ὥδῃ — τὸ μοιρολόδι τοῦ Δρίνου — χαιρετᾷ τὴ δίδυμη ἀδελφὴ τῆς Πατρίδας τοῦ. Μεταφέρει, συνέχεια, ὁλόκληρο τὸ τυπογραφεῖο στὸ Ἀργυρόκαστρο, ὅπου βγάζει τὴν «Ἡπειρος», ἐνῶ σύγχρονα γίνεται ἰδιαίτερος γραμματέας τοῦ προέδρου τῆς τότε ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς Χρηστάκη Ζωγράφου. Καρπὸς τῆς δράσεως τοῦ αὐτοῦ εἶναι «Τὸ ἀρχεῖο τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος», ποὺ παραμένει ἀνέκδοτο κι εὐχῆς ἔργο θὰ ἦταν νὰ ἐκδοθεῖ, γιὰ εἶναι πολύτιμο ἀπόκτημα ὅχι μόνο γιὰ τὶς πολλὰς ἄγνωστες λεπτομέρειες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ ἐξαίρονται οἱ σεπτὲς μορφὲς τῶν Μεγάλων Πατριωτῶν, ἀλλὰ καὶ σηματοδοτοῦνται οἱ κακὲς πράξεις τῶν ἐθνοκαπηλῶν, τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ὁσίων, ποὺ ἀπὸ καμμιὰ μεγάλη ἱστορικὴ Στιγμὴ οὔτε ἔλειψαν, οὔτε ποτὲ θὰ λείψουν.

Μὲ τὸ τέλος τῆς αὐτονομίας ὁ Χατζῆς ξαναγυρίζει στὰ Γιάννινα, ὅπου γίνεται ἐπαγγελματίας δημοσιογράφος. Ἡ σκληρὴ ἀνάγκη τῆς ζωῆς — στὸ ἀναμεταξὺ εἶχε παντρευθεῖ κι ἀποκτήσει οἰκογένεια — τὸν ἔκανε νὰ ριχθεῖ σκυλίσια στὸ ἐπάγγελμα. Ἀλλὰ καὶ ὡς δημοσιογράφος ὁ Χατζῆς δὲν ἔχασε τὴν ἀρχή, ποὺ ἐφάρμοσε ὡς Πελλερὲν. Δὲν ἔχασε τὸ στίχο, ποὺ ἔβαλε σὰ μότο στὸ ἐξώφυλλο τῆς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ «Τὰ Ἠφαίστεια»: «Ὅ,τι δὲν εἶναι ὤμορφο, ὦ μὴ μοῦ τὸ θυμίζεις!» Μὲ μιὰ μόνο διαφορὰ. Ὡς δημοσιογράφος θυμόταν, ἀλλὰ καὶ θυμίζει καθημερινὰ τὸ ἄσχημο, τὸ κακὸ, τὸ μοχθηρὸ, ἀπὸ λαχτάρα γιὰ τὸ καλὸ. Τὸ ἄρθρο, τὸ ἐπικαιρὸ, τὸ σχόλιο, τὸ χρονογράφημα — ποὺ γιὰ δεκαεπτὰ χρόνια περνοῦσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ — εἶναι ἀμείλικτο κατηγορῶ κατὰ τῆς ψευτιᾶς, ὅπου κι ἂν τὴν ἔβλεπε, κατὰ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς διαφθορᾶς, ὅπου κι ἂν τὴ συναντοῦσε, κατὰ τῆς ἀχαλίνωτης τάσης γιὰ ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ποὺ τὴ θεωροῦσε σὰν τὸ μεγαλύτερο σαράκι τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς μεταπελευθερωτικῆς Ἡπείρου. Βέβαια, ἡ πολιτικὴ γραμμὴ ποὺ χάραξε ὡς δημοσιογράφος, δὲν ἦταν ἀνεδαφικὴ. Γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὶς ἀρχές, ποὺ φανατικὰ πίστευε, ἀκολούθησε τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δυὸ θανάσιμα ἀλληλομισούμενους κι ἀντιμαχόμενους τότε κόσμους: Τὸν κόσμον τὸν ἀντιβενιζελικό.

Δὲ σκοπεύουμε τὴ στιγμή αὕτῃ νὰ κρίνουμε τοὺς πολιτικούς τοῦ προσανατολισμοῦ. Ὁ ἀληθινὸς ἄνδρας, σ' ὁποιοδήποτε στρατόπεδο κι ἂν ἀνήκει, θὰ κρατήσῃ ἀμίαντη τὴν ἀρετὴ τοῦ. Οἱ γύρω λεπροὶ δὲ μποροῦν νὰ λωβιάσουν τὸν ἀπεφθό χρυσὸ τῆς ψυχῆς τοῦ. Καὶ τέτοιος στάθηκε ὁ Χατζῆς. Μὲ πίστη κι ἀφοσίωση, μὲ φανατισμὸ κι αὐταπαρνήση, ὑποστήριξε τὶς ἀρχές, ποὺ πίστευε ὅτι τὶς ἐνσαρκώνει ὁ πολιτικὸς κόσμος, ποὺ ἀκολούθησε, χωρὶς νὰ καμφθεῖ καὶ νὰ λυγίσει. Κι ἡ πίστη τοῦ αὐτοῦ τοῦ στοίχισε κατατρεγμούς ὅχι λίγους καὶ θυσίες ὅχι μικρές. Τὸ 1917 ἐξορίζεται στὴ Λευκάδα. Τὸ 1922, ὕστερ' ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή, παύεται γιὰ πολὺν καιρὸ ἡ «Ἡπειρος» κι ἀργότερα, ὡς ὅτου ἀνδρωθεῖ, γι' ἀρκετὸ διάστημα χωλαίνει ἡ ἐκδόσή της. Κι ὅταν, τὸ 1926, ὑποστηρίζει τὴ

Δικτατορία Παγκάλου, δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ἕναν κοινό, συνειθισμένο στὰ δημοσιογραφικὰ χρονικά τῆς Ἑλλάδας, τυχοδιωκτισμό. Τὴ μετὰστασή του αὐτὴ τὴν κάνει ἀπὸ συνέπεια στὴν πίστη του. Γιατὶ καὶ τότε τὸν Πάγκαλο διακονώντας πίστεψε —ἀδιάφορο ἂν οἰκτρὰ πλανήθηκε— πὼς ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ ὁλοκληρωτικὸ καθαρισμό. πὺν διψοῦσε ἡ ποιητικὴ ψυχὴ του.

Κανένας, ὅμως, δὲν περνάει «ἀτιμωρητὶ» τοὺς κατατρογμούς καὶ τὶς θυσίες. Ἡ σκληρὴ ἀγωνιστικὴ ζωὴ, πὺν πέρασε, ὑπόσκαψε τὴν ὑγεία του ἔτσι πὺν νὰ πεθάνει πάνω στὴν ὠριμότητά του. Μ' ὅλο αὐτὸ καὶ μ' ὅλες τὶς ἀναποδιές τῆς ζωῆς τὸ ἔργο, πὺν ἄφησε, οὔτε μικρό, οὔτε εὐκαταφρόνητο εἶναι.

Καιρὸς δὲ πιά νὰ μποῦμε στὴν ἐπισκόπησή του.

Ὁ Πελλερὲν εἶναι πρὶν ἂπ' ὅλα ποιητῆς. Ποιητῆς ἀκόμα καὶ στὰ θεατρικὰ του ἔργα καὶ στὰ πεζογραφήματά του. Γιατὶ καὶ αὐτὰ ἡ ἀδιόρατη πνοὴ τῆς Ποίησης τὰ διαπερνάει. Λέμε ποιητῆς, χωρὶς νὰ βάζουμε κανένα προσδιορισμό. Γιατί, μετὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐξαφάνιση τοῦ ἔπους καὶ τῇ μεταπήδηση τοῦ δράματος στὸν πεζὸ λόγο, ἡ λυρικὴ ποίηση, καθὼς σωστὰ εἰπώθηκε, ἀπόμεινε τὸ μόνο σχεδὸν καλλιεργούμενο εἶδος τοῦ ἔμμετρου λόγου. Λυρικός εἶναι καὶ ὁ φιλόσοφος ποιητῆς, καθὼς ὁ Παλαμᾶς, πὺν μετουσιώνει καὶ ἀναβαπτίζει τὶς σκέψεις του μέσα στοὺς κραδασμούς τῶν συναισθημάτων του. Λυρικός εἶναι καὶ ἐκεῖνος πὺν στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητά δίνει παλμὸ καὶ ζωὴ, καθὼς ὁ Κάλβος. Λυρικός—καί, βέβαια, χωρὶς καμμιά ἐναντιολογία—εἶναι καὶ ὁ τραγουδιστῆς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου, πὺν τὰ τραγούδια του δὲν τὰ διακρίνει καὶ ἔχνος νοησιαρχιακοῦ στοιχείου. Στὴ χορεία αὐτὴ ἀνήκει ὁ Πελλερὲν. Οὔτε γιὰ τὴν πρωτοτυπία πολυσκοτίζεται, οὔτε ἡ σοφία καὶ ἡ γνώση τὸν τραβᾶνε.

“Ο, τι ξέρω ἐγὼ —ἴσως τὸ ξέρουν ὅλοι...

Μὰ ὅ, τι νοιώθει ἡ καρδιά μου

αὐτὸ ὅμως εἶναι μονάχα δικό μου...

Λέει προλογικὰ σῆνα τραγούδι του. Ἡ κρύα σκέψη ὄχι μόνο δὲν τὸν συγκινεῖ, ἀλλὰ τοῦ φαίνεται σὰ νεκροκρέββατο, φκιαγμένο ἀπὸ τὰ συντρίμια τῶν λίκνων, πὺν μέσα τους κτείνεται νεκρὸ τὸ κάθε τί, μὲ τὸ ὁποῖο γλυκὰ καὶ ἀγαπητὰ νανουρίσθηκαν ἀνθρώποι καὶ οἱ Αἰῶνες. Ἀντίμαχος τοῦ «Ὁρθολογισμοῦ» ὁ Πελλερὲν, πὺν σκότωσε τὸ «Αἰσθημα» βρίσκει τὴν τεκμηρίωση τῆς Πίστης του αὐτῆς στὸ Φάουστ.

Στοχάσματα, εἰκονίσματα καὶ σχήματα τοῦ Νοῦ μου,
καὶ ὅσες εἰκόνες ἐπλασα καὶ ἀνθρώπους καὶ ὅσα πλήθια
στοχάσθηκα ἱστορήματα, τραγούδια, παραμύθια
—γλυκοσκοπὸ καὶ σταλαγμὸ τοῦ κάθε ρεμβασμοῦ μου—

ἦταν ὁ πόθος μάταιος, πὺν μὲσχιζε τὰ στήθια:

«σχῆμα νὰ δώσω στὴ φωνὴ κάθε βαθειοῦ καὶ μου μου!..»

“Αχ! τώρα πόσο ἀπλὴ ἡ ζωὴ φαντάζει μου καὶ ἡ Ἀλήθεια
καὶ τοῦ φευγάτου κάθε μιὰ στιγμὴ κλαίω τοῦ καιροῦ μου!

Τώρα ἡ καρδιά μου πόθησε νὰ τραγουδήσει κάτω,
κάτω ἀπλὸ κι ἀνθρώπινο κι ἐγκάρδια τρυφερό...
Τῆς κρύας σκέψης ταύστηρόν βαρέθηκα παλάτι

στην καμαροῦλα σου, Ἀγνή, θέλω νὰ κατεβῶ...
Νὰ νοιώσω πλάϊ σου, ὦ γλυκειέ, κρῖνε νηὲ τ' Ἀπρίλη,
σὰν κῆμα, Φῶς, Ζωή, Δροσιὰ σιᾶνθι —τὸ νηὸ σου ἀχείλι!

Τὰ πολὺ ἀπλὰ καὶ κοινὰ πράγματα, τὰ οἰκεῖα, τὰ συνειθισμένα, καθὼς
λέει σῆνα ὁμώνυμο τραγοῦδι, τραγουδάει.

Συνειθισμένο καὶ πολὺ παλὸν καὶ νᾶγαπήσεις,
συνειθισμένον νὰ χαρεῖς, συνειθισμένο νὰ πονέσεις,
καινούργιο τίποτες νὰ βρεῖς ποτὲς δὲ θὰ μπορέσεις
ποὺ κι ἄλλος νὰ μὴ γνώρισε, προτοῦ σὺ τὸ γνωρίσεις.

Παλὸν, παμπάλαιο κάθε τις... Κι ὅπου κι ἂν θὰ γυρίσεις
καὶ φτερουγίσεις, Στοχασμέ, κι ὅπου κι ἂν πᾶς καὶ πέσεις
ὅποια καινούργια φορεσιὰ ἢ λέξη τοῦ φορέσεις,
παλὸν, παμπόλαιο κάθε τις στὴ Γῆς θὲ νᾶντικρύσεις...».

Μὰ τὰ κοινὰ πράγματα εἶναι κτῆμα τοῦ καθενός, ἀφ' οὗ ἔμφυτος εἶναι
ὁ λυρισμός, δηλαδὴ τὰ συναισθήματα τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης, τῆς ἀγάπης. Τότε,
λοιπόν, «τί τὸ καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον;» Ἡ λύση πολὺ ἀπλῇ. Δὲν ὑπάρχει μυστήριον
γιὰ νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μύστη κι ἐξηγητή. Τὸ ὅλο μυστικὸ βρίσκεται στοὺς δυὸ
τελευταίους στίχους τῆς τρίτης στροφῆς τοῦ ἴδιου σονέτου. Πῶς κάθε φορὰ, ποὺ
ἡ καρδιά ξυπνάει τοὺς καὶμούς μας, θαρροῦμε, πὼς μὴ καινούργια Ἄνοιξη
ἀναστήθηκε; Ἰδού:

—Ἀχ! σ' ὅλα γύρω τὰ παλὰ νὰ «ξεῖς» μονάχα φτάνει
καὶ νέο φῶς φτάν' ἡ καρδιά σὺλα ὅπου ζῆς νὰ βάνει...

Τὸ νὰ ζῆς, ὅμως τὰ παλὰ εἶναι ἴδιο τοῦ βαθειὰ αἰσθαντικοῦ ἀνθρώπου,
ὅπως γιὰ νὰ βάζεις νέο φῶς σαῦτὰ ποὺ ζῆς, εἶναι προνόμιον μονάχα τοῦ Καλλι-
τέχνη, ἐκείνου, ποὺ ἔχει ἀνωθεν τὸ δῶρο γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὰ ζωγραφίσει. Καὶ
ἰδού ὁ τιτάνιος ἀγώνας, ποὺ ὁ ἀμύητος δὲν τὸν καταλαβαίνει. Ὁ ξένος πρὸς τὰ
μυστικὰ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσει πόσο θέλει ὁ καὶ-
μὸς νὰ ὠριμάσει, γιὰ νὰ λαξευτεῖ, σὰ σὲ μάρμαρο, ἀνάγλυφος ὁ στίχος. Χρειάζε-
ται νὰ σκύψει ὁ Ποιητὴς στὴ σκέψη του, σὰν ὁ χρυσικός, ποὺ στὴ φωτιὰ ὀλη-
μαρὶς σκυμένος, πλάθει στολίδια καίγοντας τὰ χέρια του στὴ φωτιὰ. Καὶ μόνο
ὅταν τὸ δαχτυλίδι βγῇ καλοδουλεμένο, ὁ χρυσικός ἡσυχάζει. Γιατὶ τότες αἰσθά-
νεται ἱκανοποίησις μέσα του. Ἄλλ' αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὸ χρυσικόν, στὸν ποιητὴ
συχνὰ δὲ συμβαίνει. Ὅσο βαθύτερη εἶναι ἡ αἰσθαντικότητα τοῦ Ποιητῆ, τόσο
καὶ πρὸ ὀδυνηρὸς εἶναι ὁ ἀγώνας γιὰ νὰ ποτύπῳθῃ σὲ λέξεις ἕνα αἰσθαντικὸ ὄνει-
ροπόλημα. Ὁ Ποιητὴς φοβάται μήπως μὲ τίς λέξεις χαθεῖ τὸ μύρο τοῦ αἰσθήμα-

τος. Ὁ Πελλερὲν στὸ πρῶτο ποίημα, ποὺ συμβολικὰ προτάσσει στὰ «Ἑφάστεια», ἐκφράζει τὸ ὀδυνηρὸ αὐτὸ συναίσθημα. Πρέπει νὰ τὸ ἀκούσετε, γιατί ἀποτελεῖ τὴ λυδία λίθο, γιὰ νὰ ἐκτιμηθεῖ κι ἡ ἀπέραντη αἰσθαντικότητα, ἀλλὰ κι ἡ πολὺ λεπτὴ αἰσθητικὴ ἀντίληψη, ποὺ εἶχε ὁ Ποιητὴς γιὰ τὴν Ποίηση καὶ τὴν Τέχνη.

Τὸ τραγούδι ποὺ σοῦ γράφω, δὲν ἐτέλειωσεν ἀκόμα...

Κι ὅμως τώρα εἶν' ἐξαίσιο, παρὰ σὰν θὰ τὸ τελειώσω.

*Τόσο μιὰ κρυφὴ ἁρμονία τρυφερῆς μπαλάντας τόσο,
τόσο μέλι καὶ φαρμάκι καὶ στὸ νοῦ μου καὶ στὸ στόμα,*

(ἄνθι νοιώθω τὴν ψυχὴ σου, ἄνθι καὶ τὰ βρό σου σῶμα!)

ὦ! πῶς μέσ' σῆνα τραγούδι νὰ μπορέσω νὰ σκλαβώσω;

*Στὴ φτερούγα ποιοῦ ἐξαίσιου στίχου ὠραίου νὰ σοῦ δώσω
τὸν περιπαθο τὸν ἥχο καὶ τ'ἀνέκφραστο τὸ χρώμα,*

ποὺ γλυκὰ ὁ Νοῦς μου νοιώθει κι ἡ ψυχὴ μου καὶ τὸ Σῶμα;

Τρυφερὴ ἁρμονία θεία, ἓνα ἄβρό, ἀπαλὸ σὰν χνοῦδι,

ἄνθι, ἀνάνοιχτο, παρθένο εἶναι τ'ἄγραφο τραγούδι...

Ἄσε με κρυφὰ ν'ἀκούω τὸ ρυθμὸ του ἔτσι ἀκόμα!

καὶ τ'ἀσύλληπτό του μῦθο, μὴ μὲ παρεκάλιο τόσο

σῆνα ἐφ'ἡμέρῳ τραγούδι μὴν ζητᾷς νὰ σοῦ σκλαβώσω...

Τραγουδιστής, λοιπόν, τοῦ πόνου καὶ τῆς χαρᾶς ὁ Πελλερὲν, καθὼς ὁ ἴδιος, ἀπευθυνόμενος στὸν ἀναγνώστη, λέει:

Εἰπέτε, ὅταν ζωντανή, στοὺς στίχους μου θὰ βρῆτε

τὴ φλογισμένη τούτ' ἐδῶ καρδιά, ποὺ τ'ἄχει γράψει:

— Ἀλήθεια πόσο χάρηκε, μὰ πόσο κι ἔχει κλάψει!

Καὶ πιδὸ πολὺ τοῦ πόνου. Πανάει, κλαίει, ὅταν οἱ πρῶτες φθινοπωρινὲς ψυχρὲς τοῦ φέρνουν στὸ νοῦ τὴν ἀνοιξὴ καὶ τὸ καλοκαίρι κι ἡ σκέψη του νοσταλγικὴ πετάει στὸ Μάη, ποὺ πέρασε, ἐνῶ ταυτόχρονα σκέπτεται τὴ βαρυχειμωνιά, ποὺ θὰ πλακώσῃ στὴν καρδιά.

Θέλω νὰ κλάψω δὲν μπορῶ!.. Τὸ δάκρυο δὲ βγαίνει

κι ὅλ' ἡ καρδιά μου σφίγγεται σὰν πάγος, σὰν πικρὴ.

Κι' ὅταν, ἄργα, μονότονα, θλιμμένα ἀρχίζει νὰ βρέχει, εἶναι τόση ἡ πίκρα ποὺ τὸν κατέχει, ὥστε ἀναρωτιέται, ἂν εἶναι αὐτὸς ποὺ στέλνει τὴ θλίψη στὰ γύρω ἢ τὰ γύρω εἶναι τόσο θλιβερά, ὥστε θλιπτὰ νὰ παραπονιέται. Ἀλλὰ κλαίει, πονάει κι ἓνας βόγγος βγαίνει ἀπὸ τὴν ψυχὴ του, κι ὅταν ἔρχεται ἡ ἀνοιξὴ, κι ὅταν ἔρχεται τὸ καλοκαίρι, κι ὅταν ἔρχονται οἱ ὁμορφες νύχτες, οἱ νύχτες οἱ γεμάτες χάρη. Τὶ κι ἂν τὸ φεγγάρι λούζει πόντους, στεριές, βοωνοκορφὲς καὶ πλάγια κι ἡ Γῆς ντύνονται μᾶσημικὰ καὶ μάγια: Γήτεμα καὶ πλάνημα εἶναι ἀλήθεια ἡ τόση ὁμορφιά, π' ἄλλοίμενο δὲ θὰ κρατήσῃ. Θάρθει ἡ μέρα, τὸ γαλινὸ τῆς Νύχτας

πνεῦμα θὰ φύγει καὶ τὸνεῖρο θὰ σκορπίσει. Τὶ κι ἂν ἡ νύχτα εἶναι ὁμορφη καὶ τᾶστρα φαντάζουν σὰν σταλιὲς γλυκεῖες μαργαριτάρι, ἀπ' οὗ ὁ πόνος ὁ κρυφὸς ξυπνάει στὴν τόση ὁμορφιά καὶ γίνεται πὶο βαθύς, πὶο μεγάλος. . . Καὶ δὲν ταιριάζει πὶο πολὺ στὸν ἀνθρώπο, ποὺ πονάει, ἡ νύχτα νὰ εἶναι μαῦρο σύννεφο καὶ μολυβδοσκεπασμένη, μιὰ ποὺ τόση ὁμορφιά, ἀντὶ νὰ γλυκάνει τὸν πόνο, διπλὰ θὰ τὸν κερνάει ;

Πόνο λοιπόν, καὶ κλάμμα φέρουν στὴ ψυχὴ τοῦ Ποιητῆ οἱ ὥρες τοῦ ἔτους καὶ δημιουργοῦν ἓνα μελαγχολικὸ τοπίο. Ἡ χαρὰ τοῦ εἶναι σὰν ξένη. Στιγμιαία καὶ φευγαλέα. Ποτὲ μόνιμη καὶ διαρκής. Πολὺ σπάνια στέκεται ἱκανὴ νὰ χύσει στὴν καρδιά του βάλσαμο παρηγορίας καὶ ν' ἀπλώσει τὴ γαλήνη. Δὲν εἶναι συχνὲς οἱ στιγμὲς ποὺ οἱ σκέψεις του καὶ τὰ πάθη του βρίσκουν μπροστὰ στὸ γλυκὸ φῶς τοῦ ἔαρινου δειλινοῦ ἀναπαμὸ κι ἡσυχάζουν «σὰν παιδάκια γαλήνια κοιμισμένα». Τὸ λυτρωμὸ καὶ τὴ γαλήνη δὲν τὸν βρίσκει οὔτε στὴ γυναῖκα. Κι ἂς εἶναι αὐτὸς ἓνας φλογερὸς ἡδονιστής, ποὺ—καθὼς ἄθελά του ψυχογραφεῖται στὸ πρόσωπο τοῦ ἥρωα ἑνὸς διηγήματός του «ὁ Πειρασμὸς»—τὸ πλησί-ασμα, τὸ πέρασμα τῆς γυναίκας, ἡ παρουσία τῆς τὰ χάδια τῆς, ἡ ἀγάπη τῆς, τὸ κοίταγμά τῆς, ἡ πνοή τῆς ἦταν γιὰ τὴν ψυχὴ του καὶ τὴ διάθεσή του ὅ,τι γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἶναι ὁ ζωογόνος ἀγέρας, τὸ φῶς τοῦ ἡλιοῦ ἢ τὸ δροσερὸ πέρασμα μιανῆς πνοῆς ἀγερικοῦ ἀπὸ ἓνα εὐωδιασμένο κῆπο ἓνα βράδυ καλοκαιριοῦ, ὅταν ὁ ἄνεμος σαλεύει τᾶνθισμένα λουλούδια καὶ περνώντας σου φέρνει μιὰν εὐωδιά καὶ μιὰν ἀνακούφιση. Σκλάβος τῆς ἡδονῆς, ὥστόσο μισεῖ τίς ὥραιες ἀμαρτίες καὶ τὰ τρυφερὰ κρίματα. Οὔτε τᾶσπρα χέρια τᾶμαρτωλά, οὔτε τῶν λάγνων ματιῶν ἡ γλύκα, οὔτε τὰ σφιχταγκαλιάσματα τὰ γεμάτα φλόγα στῆς ἀτρεμῆς καὶ βαθειᾶς νύχτας τῇ σιωπῇ δὲ στάθηκαν ἱκανὰ νὰ σβύσουν τὸ μῖσος, ποὺ νοιώθει ἐνάντιά τους, καὶ νὰ ξεαλείψουν τὸν πόνο, ποὺ νοιώθει στὴν ἀβρὴ ψυχὴ, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἡδονή, ποὺ δοκιμάζει στ' ὥραῖο Σῶμα. Ἡ Εὐα, ὅταν τὰ μάτια του ἀμαρτωλὰ κοιτάζει, τοῦ τάζει τὴ γλυκεῖα παράδεισο. Μὰ σύγχρονα νοιώθει ἓνα φίδι νὰ τσιμπάει τὴν καρδιά του. . . Προσοδοκία εὐφροσύνης ὑπέρτατης νοιώθει κι ἡ καρδιά του χαίρεται σὰν ἡ καρδιά μικροῦ παιδιοῦ στὴν ἐνατένιση τῆς γυναίκας σὰν ἐρωμένης μαζὶ καὶ φίλης. Τῆς γυναίκας ὄχι Εὐας. Τῆς γυναίκας, ποὺ τὴ μελαγχολὴ ὥρα τοῦ δειλινοῦ ἔχει στὰ μαλλιά τῆς ἓνα στεφάνι ἀπὸ τὸ στερνὸ φῶς τοῦ ἡλιοῦ, τῆς γυναίκας, ποὺ ἡ ὁμορφιά τῆς καθὼς τραγουδάει ὁ Ποιητῆς Πετρούρχης τὴ Λάσουρά του, γαληνεύει τὸ μέτωπό τῆς κι εἶναι σὰν τοῦρανοῦ ἢ θεῖα, ἡ αἰθέρια ἄχνη, ποὺ ἡ λαλιά τῆς εἶναι φωνὴ οὐράνια—σταλμένη ἀπὸ στόμα ἀγγέλου—καὶ τὰ μάτια τῆς ἔχουν τοῦ ἡλιοῦ τὸ θεῖο φῶς. Ἀλλὰ κι ἐδὼ περαστικὴ καὶ φευγαλέα ἡ Εὐφροσύνη. Μόλις ἀπλώνει τὸ χέρι—κινημένο ἀπὸ τὸ ἀκατανίκητο ἔνστικτο—γιὰ ν' ἀγγίξει τὸ ὥραῖο στολίδι, ὅλη ἡ ὁμορφιά σκορπίζεται. Κι ἀπὸ τὸ βαθὺ κι ὥραῖο αἶσθημα δὲ μένει παρὰ τὸ Κρίμα κι ἡ Ἀμαρτία, ποὺ τὸν γεμίζει μὲ πόνο.

*Μὰ μιὰ στιγμὴ ἑνὸς φιλοῦ, ἅμα τὸν Πόθο λυώσει
στὸ ἡδονικὸ λησμόνημα, ποὺ λυοῦνται ὅλα τὰ μάγια
ξεγύμνωτο, ξεματάτωτο τὸ Κρίμα θὰ ὑψώσει
τὴν Ἀσχημιά στὴν ὁμορφη ψυχὴ μας —τώρα— κι ἄγια.*

Όσο, όμως, κι αν η ήρεμη λύπη του φθινόπωρου τον γεμίζει με άλγος, όσο κι αν η όμορφη νύχτα του καλοκαιριού και το θερινό απόβραδο δε μπορούν να του ανακουφίσουν τον πόνο κι όσο κι αν η γλυκειά άμαρτία του τοιμπάει την ψυχή σά φίδι, όσοσο κανένας δε μπορεί να πει, ότι ο Πελλερέν είναι πεσσιμιστής κι ορέγεται το θάνατο σά λυτρωτή. Τα πεθαμένα πράγματα δέν τον θέλγουν, με μοναδική ύσως εξαίρεση ένα τραγούδι από την ανέκδοτη συλλογή «Κύνεια», όπου ίκετεύει το γαληνό της Νύχτας πνεύμα να τον νανουρίσει, να τον κοιμίσει, κι αν αυτό δέν είναι μπορετό, τότε να τον θανατώσει. Πουθενά άλλου το θάνατο δέν προσμένει σά λυτρωτή. Άλλ' ούτε χάνει την αυτεπίγνωση τοίς μόιρας του. Ξέρει, πώς δέν είναι παρὰ ένα αδύναμο, χλωμό φύλλο, ένας κούφιος, άχνος ήσκιος. Ξέρει, ακόμα, πώς προορισμός του είναι να ζει σ'έναν κόσμο γεμάτο καταθλιπτικές εικόνες ματαιότητας κι άπελπισίας. Ξέρει, πώς όσο «κι αν άγγίζουν τ'άστρα τὰ μαλλιά του, τὰ πόδια του πατούν στη γή», όπου είναι καθηλωμένος για να γεύεται την πικρή γεύση της πραγματικότητας. Ξέρει όλα αυτά. Μά δε διαμαρτύρεται, δέν άγανακτεί, δέν επαναστατεί. Κρατάει πάντα το μέτρο και την αξιοπρέπεια. Ό πανικός ποτέ δέν τον κυριεύει. Μόνο, δειλά και συνεσταλμένα και σέ πολύ άραιά διαστήματα, βγάξει ένα ήσυχο κι άπαλό παράπονο και λέει : —«Καλὲ Θεέ! Γιατί νάν' έτσι ή ζωή;...». Μά ποτέ δέν αφήνεται να τον φάει το σαράκι της άπελπισίας. Στους πόνους του, στίς θλίψεις του, στὰ πάθη του έχει δυό ίσχυρά αντίδοτα: Τή Μνήμη και την Έλπίδα. Όσες εύγενικές στιγμές έζησε, όσες —έστω και πολύ λίγες— χαρὲς αίσθάνθηκε κι όση —έστω περαστική και φευγαλέα— εύφροσύνη δοκίμασε, όλες αυτές σάν πολύτιμο θησαυρό τις έκλεισε στο μονάκριβο σεντούκι της Μνήμης, απ' όπου κάθε φορά άνάγκης και δοκιμασίας έπικαλεῖται την έπικουρία τους.

*Καλότυχος όποιος μπορεί να θυμηθεῖ!.. Βυθίσου
στης Κασταλίας τὸ νερό, στης μνήμης σου τὰ βάθη,
και κάθε τί, πὸν εύγενικό ποτέ στο νοῦ σου ἐστάθη,
ἀγάπησέ το! κι ἄλλη μιὰ φορά πάλι θυμήσου!..*

Και, κοντά στη Μνήμη, δευτέρα βακτηρία είναι ή Έλπίδα. Γιατί οί ώραιές στιγμές πὸν έναποθήκευσε στὰ βάθη της μνήμης του, είναι ελάχιστες, ένα πολλοστημόριο τοῦ όλου. Κι ο πόθος για την ολοκλήρωση της υπέρτατης χαρὲς δέν έχει άλλου στήριγμα παρὰ στην έλπίδα, πὸν σά μεταξένια κλωστή τὸν κρατάει δεμένο ἀπὸ τὴ ζωή. Και είναι ή Έλπίδα ἀπέραντη κι ἀπέθαντη.

«Κι ἄς μὴν ἐλθῇς ποτέ· μὰ νὰ σέ καρτερῶ»

Έπιφωνεῖ με την ἀπόλυτη βεβαιότητα, ότι κάθε προσμονή είναι μάταιη. Ξέρει, πὸς ποτέ στην ὥρα του δέν ἔρχεται κι ο γλυκασμός. Όμως προσδοκᾷ κι ἐλπίζει. Και προσπαθεῖ απ' αὐτή, όταν όλα βαρεια και σκυθρωπά στὰ μάτια του φαίνονται κι ένα κακό φαντάζει σ' όλα τ' αγαπημένα, προσπαθεῖ απ' αὐτή, καθὼς χαρακτηριστικά λέει στὸν πρόλογο τῶν «Ήφαιστειῶν» ο Κ. Καζαντζής, νάντλήσει την πλάνα παρηγορία, τὸ θεόδοτο νηπενθὲς της ένσυνείδητης αὐταπάτης.

Αυτό, σὲ πολὺ γενικὲς γραμμές, εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς ποίησης τοῦ Πελλερὲν. Μιάς ποίησης, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδιὰ καὶ πάει κατ' εὐθείαν στὴν καρδιά. Μιάς ποίησης πολὺ ἀνθρώπινης, ποὺ πάντα θὰ βρῖσκει ἀνταπόκριση. Γιατὶ στὸν αἰσθανόμενον ἄνθρωπο θὰ ξυπνάει ἡ ἀνάγνωσή τους κάτι βαθὺ καὶ αἰσθαντικὰ ὥραϊο, γιατί πάντα θὰ θίγει μιὰ εὐαίσθητη μυστικὴ χορδὴ μέσα του καὶ θὰ τὸν γεμίζει μὲ παντοτεινὴ χαρὰ, τὴ χαρὰ, ποὺ χαρίζει ἕνα ὥραϊο ἀντικείμενο. Καὶ εἶναι, πραγματικά, κομψὰ τὰ τραγούδια τοῦ Πελλερὲν. Μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἁρμονία καὶ τὴν τεχνικὴ τελειότητα, ποὺ πρέπει νὰ ἔχει τὸ σονέττο, καθὼς τὰ ὑποδειγματικὰ σονέττα τοῦ Μαβίλη καὶ τοῦ Γρυπάρη (σονέττα δὲν εἶναι κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὰ ποιήματα τοῦ Πελλερὲν). Μπορεῖ ἕνας πολὺ λεπτολόγος μελετητὴς νὰ παρατηρήσει χασμωδίες, κολόβωμα λέξεων καὶ δρασκελισμα στὸ νόημα στίχων, ἀκόμα καὶ στροφῶν. Μ' αὐτὲς οἱ ἀτέλειες, ἂν ἀποτελοῦν ψεγάδια, ἰσοφαρίζουν μὲ ἄλλα στολίδια. Τὰ τραγούδια τοῦ Πελλερὲν—κι ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας τὰ «Ἡφαίστεια», καὶ ὠρισμένα ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ, τὰ «Κύνκεια», γιατί τὰ τραγούδια αὐτὰ ἔχουν τελείωμα μορφῆς, στίχο ποὺ πετάει καὶ δὲ βαρυνεταί, οὔτε τρικλίζει—τὰ τραγούδια, λοιπόν, αὐτὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ὥραιες εἰκόνας, κάπου - κάπου ἐρωτήσεις, ποὺ ὑποβάλλουν, ἀποσιωπήσεις, ποὺ σὲ γεμίζουν, ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι, μὲ περιπάθεια, ἄλγος, ἢ ἀγωνία, μεταφορὲς παραστατικές, περιφράσεις, ποὺ δίνουν ζωντάνια στὴν ἔννοια, χωρὶς νὰ καταντοῦν πολυλογία. Κοντὰ σ' αὐτὰ τὸ λεκτικὸ πλούσιο, χωρὶς νὰ εἶναι ἐξεζητημένο. Παρμένο πάντα ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. παλλόμενο ἀπὸ αἶσθημα ζωῆς, χωρὶς τὴν κακορίζικη εὐρετηριακὴ λεξιμανία καὶ χωρὶς τὴν κακότεχνη συμβίωση δημοτικῆς καὶ καθαρεύουσας, πού, ἂν γιὰ τοὺς μεγάλους ἀποτελεῖ προνόμιο θαυματοποιίας, στοὺς μικροὺς καταντᾷ γελοιοποίησι. Καὶ τὰ μέτρα του ποικίλα, ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχικὴ διάθεσι, ποὺ ἀποτυπώνεται στὸ στίχο. Καὶ οἱ ρίμες πλούσιες, χωρὶς νὰ προκαλοῦν τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἐλάττωμα : τὴ μονοτονία, καθὼς καὶ ἡ παρήχησι, ἐκεῖ ποὺ δικαιολογεῖται, βροντερῇ ἢ γλυκεῖα καὶ ἀπαλή, χωρὶς νὰ γίνεται ποτὲ κακοφωνία, ἀποτελεῖ στολίδι, σωστὴ διαμαντόπετρα σὲ δαχτυλίδι.

Τελειώνοντας τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Πελλερὲν θὰ ἦταν ἀσυγχώρητη παραλείψη, ἂν δὲ μνημονεύσαμε πρῶτα τοὺς «Θρήνους», —μιὰ σειρά ἀπὸ ἀνέκδοτα τραγούδια— μοιρολόγια γραμμένα γιὰ τὸ θάνατον τῆς μονάρχουης Λιάνας του, ποὺ πέθανε τὸ 1925. Εἶναι τόσο βαθὺ τὸ αἶσθημα, ποὺ τὰ διαπνέει, καὶ ἔχουν τόσο περίπαθη ἔκφρασι ὥστε, χωρὶς νὰ θεωρηθῇ ὑπερβολή, μερικὰ, ἰδίως σὲ τόνον αἰσθήματος, φθάνουν στὸ ὕψος τοῦ Τάφου τοῦ Παλαμᾶ. Γιὰ δεῖγμα ἀναφέρουμε τὸ παρακάτω :

Σὲ ποιά μακάρων βρῖσκεσαι οὐράνια κατοικίαν ;
 φτερὰ ἀγγέλων φόρεσες καὶ Χερουβείμ λαμπράδα ;
 Ἐγινες φῶς στὸν Οὐρανόν, τοῦ φεγγαριοῦ ἡ γλυκάδα,
 ἡ γῆρο ἀνθοῦ καὶ μουσικῆς μὲν ἄλλη ἁρμονία ;

Τοῦ Ἑλλιοῦ ἡ ἀχτίνα ποὺ γελᾷ σ' Ἀπριλινῇ πρωΐα,

τὸ φῶς ποῦχαν τὰ μάτια σου μὴν εἶναι κι ἡ ὠμορφάδα ;
κι ἀντὶς νὰ κλαίω πὼς σῆχασα στοῦ τάφου τὴν κρυάδα,
στ' Ἀπείρου ἐσὺ τὴν ὠμορφιὰ παίζεις τὴ μακαρία ;

Ἄχ! Θλίψη !.. Ὁ Τάφος σου σὲ κλεῖ !.. δὲν βλέπω παρὰ τάφο ...
καὶ μάταια ὁ Νοῦς μου πολεμᾷ νὰ βρῇ παρηγορία ...

—Μιὰ τοῦ Θανάτου εἶν' ἡ μορφή: Τοῦ Τάφου ἡ πλάκα ἡ κρύα ...

Κι ὅ,τι ἂν ποῦν τὰ χεῖλη μου, ὅ,τι κι ἂν λέω κι ἂν γράφω,
μόνο ὁ Τάφος κι ἓνα ἄχνό μένει ἀπὸ σὲ καθράκι

—Κι ἐδῶ, στὸ Νοῦ μου, ὁ πόνος σου νὰ τρώει με— σαράκι !..

Καὶ δεύτερα, ὠρισμένες μεταφράσεις ξένων ποιητῶν, ὅπως τοῦ Πετρούρχη, τοῦ Sully Prudhomme καὶ τοῦ Ἰταλοῦ τραγουδιστῆ Στεκκέτι. Τοῦ τελευταίου μετάφρασε στὴ γλῶσσα μας ἀρκετὰ τραγούδια ἀπὸ τὰ Posthuma (Μεταθανάτια). Ὡς μᾶς συγχωρήσει, ὅμως, ἡ ψυχὴ του, ἂν ποῦμε, πὼς ἡ μουσικὴ τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ δὲν εἶναι ξανατονισμένη —καθὼς ἀρμόζει σὲ μετάφραση— ἀλλὰ γιὰ πρώτη φορὰ τονιζόμενη. Τόσο λίγο μοιάζει ἡ μετάφραση μὲ τὸ πρωτότυπο, ὥστε μὲ τὸ πρῶτο κοίταγμα καταλαβαίνει, ὅτι ὁ Στεκκέτι ἔχασε τὴν ποιητικὴν του ἰθαγένεια ὁλότελα πελλερενοποιηθεῖς, χωρὶς μαυτὸ καὶ νὰ ζημιωθεῖ ἀφ' οὗ στὰ χέρια τοῦ μεταφραστῆ του δὲν ἔγινε χειρότερος ...

Μιὰ ἄλλη μορφή τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Πελλερέν εἶναι τὸ θεατρικὸ του ἔργο. Τέσσερα εἶναι τὰ ὁλοκληρωμένα θεατρικὰ ἔργα τοῦ Πελλερέν. Τὸ «Κατηραμένον Περιδέραιον», ποὺ παινέθηκε στὸ θεατρικὸ διαγωνισμὸ τοῦ 1908 καὶ μὲ εἰσηγητὴ τὸ Νικόλαο Πολίτη, κρίθηκε ὅτι ἔχει «πολλὴν τέχνην καὶ μεγαλειότητα». Ἡ «Κίρκη» ποὺ διδάχθηκε ἀπὸ σκηνὴ τὸ 1924 στὰ Γιάννινα ἀπὸ καλλιτεχνικὸ ἀθηναϊκὸ θίασο καὶ παραμένει ἀνέκδοτη. Ἡ «Λιάνα Ἀρσᾶ» ποὺ παίχθηκε δυὸ φορές στὰ Γιάννινα καθὼς καὶ στὴν Πάτρα—τὴ μιὰ, μάλιστα, φορὰ στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸ θίασο τοῦ ζεύγους Ροζάν—κι ἐκδόθηκε σὲ βιβλίον. Καὶ ἡ «Ὑπερτάτη Θυσία», ποὺ παραστάθηκε κι αὐτὴ δυὸ φορές, ἐπίσης στὰ Γιάννινα, δημοσιεύθηκε δὲ στὸ περιοδικὸ «Ἑλλοπία».

Καὶ στὸ θέατρο, καθὼς καὶ στὶς ἄλλες λογοτεχνικὲς του ἐκδηλώσεις, ὁ Πελλερέν, δὲν κυνηγᾷ τὴν πρωτοτυπία. Καμμιά μομφή, κανένας ψόγος, καμμιά ἐπὶκριση γι αὐτό. Ἡ πρωτοτυπία δὲν εἶναι πάντα κριτήριον τῆς ἀξίας ἐνὸς συγγραφέα. Καὶ τὸ κοινὸ θέμα εἶναι τὸ ἴδιον ἀξιόλογο. Ἀρκεῖ ὁ τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας νὰ εἶναι τέτοιος, ὥστε ν' ἀνταποκρίνεται στὶς σύγχρονες τάσεις. Γιὰ τὴν τέχνην, ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει, εἶναι τὸ ὑποκείμενον τοῦ καλλιτέχνη, ὁ τρόπος ποὺ δέχεται τὶς ἐντυπώσεις, ὁ βαθμὸς τῆς πυράκτωσός του ἀπὸ τὴ συγκίνηση τὴν καλλιτεχνικήν, καθὼς λένε, καὶ ἡ μορφή, στὴν ὁποία θάποτυπώσει τὴν καλλιτεχνικὴν του συγκίνηση. Τὸ εἶ θὰ συγκινήσει τὸν καλλιτέχνην, αὐτὸς μονάχα τὸ ξέρε. Ἀλλὰ, βέβαια, καμμιά ἀξία δὲν ἔχει ἡ καλλιτεχνικὴ του συγκίνηση, ἂν δὲν ἀνταποκρίνεται

σέναν κύκλο από τούς συγχρόνους. Γιατί μόνο εκείνο τὸ ἔργο ζῇ σὲ ὅλους τούς καιροὺς τῆς Παιδείας, πὺν ἀντιφεγγίζει τὴν ἐποχὴ του, πού, ὅταν πρωτογεννήθηκε, ἦταν ζωντανό. Κι εἶναι ζωντανό ἓνα ἔργο, ὅταν ὁ συγγραφέας μέπιτυχία ἀπέδωκε τὴν εἰλικρινῇ συγκίνηση, πὺν δοκίμασε ἀπὸ τὸ θέμα, πὺν δόνησε τὴν ψυχὴ του, ὅμοια μὲ τὴ δόνηση, πὺν προκάλεσε στὶς ψυχὲς ἄλλων συγχρόνων του. Ἀλλοίμονο, ὅμως, ἂν ὁ Καλλιτέχνης βάλει στὸ ἔργο του προγραμματισμένη θέση, ἐπειδὴ αὐτὸ ἐπιβάλλει ἡ πολιτικὴ σκοπιμότητα. Τότε τὸ καλλιτεχνικὸ ἔργο ἀντὶ νὰ σκορπάει χαρὰ γύρω του, προκαλεῖ τὸν οἴκτο, τὴ δυσφορίαν, τὴν ἀγανάκτηση. Κι ὁ καλλιτέχνης ἀπὸ αὐτοκινούμενο ὄν, πὺν πρέπει νὰ εἶναι, γίνεται —ἀλλοίμονο!— ἐτεροκίνητο, μαριονέττα στὰ χέρια τοῦ ἐφήμερου δημηγέρτη.

Ἡ κρίση, λοιπόν, γιὰ τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Πελλερὲν δὲν πρέπει νὰ ἔξαρτηθεῖ ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι ἢ ὄχι πρωτότυπο. Μόνο ὁ τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας τῶν θεμάτων, πὺν διάλεξε, καθὼς καὶ τὸ ἂν αὐτὰ ἀνταποκρίνονται στὶς τάσεις τῶν συγχρόνων του, πρέπει νὰ σταθοῦν ὁδηγοὶ στὴν ἐπιδοκιμαστικὴ ἢ ἀποδοκιμαστικὴ κρίση, πὺν θὰ ἐκφέρουμε. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐκφέρουμε τὴν κρίση μας, ἀνάγκη νὰ ἴδοῦμε ποῖα ἦταν τὰ θέματα, πὺν ἀποτελέσαν τὸ ὕλικὸ τῶν θεατρικῶν του ἔργων. Ἀνάγκη, μᾶλλον λόγια, νὰ τὰ ἐπισκοπήσουμε.

Παραλείπουμε τὸ «Κατηραμένον Περιδέραιον» γιατί, μὲ ὅλες τὶς προσπάθειες, δὲν κατορθώσαμε ἴσαμε σήμερα νὰ τὸ ἀνακαλύψουμε. Καὶ τὴν «Ὑπερτάτη Θυσία» γιατί εἶναι ἓνας ὠραῖος, βέβαια, σκηνικὸς διάλογος, ἀλλὰ τὸ θέμα, πὺν πραγματεύεται ὁ συγγραφέας (κατανομή τῶν εὐθυνῶν ἀνάμεσα ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς σχετικὰ μὲ τὴν ἐρωτικὴ ἁμαρτία) δὲν ἐνδιαφέρει τὸ σημεῖο, πὺν θέλουμε νὰ τονίσουμε. Θάσχολληθοῦμε, λοιπόν, μὲ τὴν «Κίρκη» καὶ τὴ «Λιάνα Ἀρσᾶ».

Ἡ ὑπόθεση τῆς «Κίρκης» εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἐπεισόδιον, πὺν διηγεῖται ὁ Ὅμηρος στὴ Ραψωδία Κ τῆς Ὀδύσσειας. Στὸ ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Πελλερὲν ἡ Κίρκη εἶναι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ αἰσθησιακοῦ ὀργασμοῦ. Προορισμός της ἀπὸ τὴ Μοῖρα εἶναι νὰ τιμωρεῖ τὸν κάθε ἄνδρα, πὺν τὴν προσεγγίζει, ἐκδηλώνοντας ἔτσι τὴ μανίαν της κατὰ τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου καὶ ἐκδικούμενη, γιατί βρέθηκαν ἄνδρες, πὺν ὀνειρεύθηκαν θεές. Ἐξωτική, ἄγρια σέκφραση, σαρκοπαθὴς καὶ τρομερή, μὲ κυμάτισμα σώματος τίγρεως, κραταίει στὰ χέρια της τὸ μαγικὸ ραβδί, μὲ τὸ ὁποῖο μεταβάλλει τὸν ἄνδρα σὲ χοῖρο, ἀφοῦ πρῶτα γίνεῖ ἔρμαιο τῶν χρυσοπέδιλων τῶν ποδιῶν της. Ἀπειρία ἀνδρῶν, πὺν μεταβάλλονται σὲ ἀγέλη χοίρων. Ἡ ἀγκαλιά της εἶναι σὰν ἡ Αἴτνα καὶ ὅταν ἡ πνοή της περιβάλλει τὸν ἄνδρα, πὺν θέλησε νὰ τὴ σιμώσει στὸ κρεββάτι της, μοιάζει μὲ τὶς καυτερὲς λαῦρες, πὺν περιζώνουν τὸν τραλλό, ὅταν περπαταίει καὶ ἀνεβαίνει τὸ φλεγόμενο βουνό. Ἀλλὰ δὲν ἀποκτηνώνονται ὅλοι. Γίνονται κτήνη ἐκεῖνοι, πὺν δὲν ἔχουν τὴ θέληση καὶ τὴ δύναμη νάντισταθοῦν. Ἐνας ἀπὸ τούς συντρόφους δὲ θέλησε ὁλοκληρωτικὰ νὰ παραδοθεῖ, ἀλλ' ἀποτόλμησε νὰ διηγεῖται μπροστὰ της γιὰ τὴ γυναῖκα του, γιὰ τὰ παιδιὰ του, γιὰ τούς φίλους του, γιὰ τὴν πατρίδα του, χωρὶς νὰ στοχάζεται, ὅτι αὐτὰ λέγοντας ἔβριζε τὴν ἴδια τὴ Θεά. Αὐτὸς στενάζει, κλεισμένος στάντρα καὶ φωνάζοντας ἀπέλυτα: «Λύτρωσέ με Θεά! Ἐλεος Θεά!». Εἶναι δυστυχισμένος αὐτὸς γιατί κραταίει τὴ συγγείδησή του.

ΧΡΥΣΙΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Τ Ο Κ Α Ρ Α Β Ι

Δὲ θυμῶμαι ποῦ σ' ἄφησε ἡ καρδιά
τότε πὸν γλυκανθίζαν τὰ κλαδιά
γιὰ νᾶρθω καθὼς λὲς νὰ σ' ἀπαντήσω.
Μὲ κείνη τῆς χαρᾶς τῆ φορεσιᾶ
τυλίχτηκες σ' ὄνειροφαντασιᾶ
καὶ τώρα δὲ μπορῶ νὰ σὲ γνωρίσω.

Τότε φτερούγιζαν οἱ πόθοι μας ἀητοί.
Ἀπάνω ἀπ' τὴ ζωὴ, κορφή, κορφή
μὲ τὰ φτερὰ τοῦ ὄνειρου τὰ μεγάλα.
Εἴχαμε στὴ χιμαῖρα πλανηθεῖ,
εἴχαμε ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον ἀπαντηθεῖ
καὶ κάναμε χαρούμενα σινιάλα.

Πῶς νᾶβρω τώρα αὐτὴ τὴ μαγικὴ
τὴν Ἀπολλώνια χώρα, ἔξωτική,
ποιὸς νὰ μὲ φέρει τώρα πόθος μου, ὡς τοῦ
γλυκύτατου καῦμοῦ τὴν ὁμορφιά
ὅπου βλασταίνει ἐκείνη ἡ φοινικιά
στὸν Ἰσημερινὸ τρελλοῦ σου νόστου.

Μὲ περιμένεις μ' ἄνθη στὴν ποδιά.
Μὰ τώρα δὲν ἀνθίζουν τὰ κλαδιά
κ' οἱ πεθυμίες σοφὰ παραμερίζουν
μ' ὅση λαχτάρα ἂν ἔμεινε κρυφή.
Τί τραγικὴ μιὰ τέτοια ἐπιστροφή
νὰ σὲ κυττοῦν καὶ νὰ μὴ σὲ γνωρίζουν.

... Ὡς προχωρεῖ περήφανα ἡ ζωὴ
κι' ὅπως ἡ σκέψη ἀπλώνει, τὴ θολὴ
ὄνειρικὴ παραμερίζει αὐλαία
κι' ἤρεμο στοῦ πελάγου τὸν ἄφροδ
πέρα ἀπὸ τ' ἀκρωτήρι τὸ στεγνὸ
νὰ κάμψη τὸ Καράβι τὸν Μαλέα.

† ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΦΥΛΛΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ (ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ)¹

Στὸν ἀγαπητό μου φίλο καὶ συμμαθητή
—κ. Σωκράτη Σολομωνίδη—

Τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου εἴταν—
γιατὶ δὲν εἶναι πλεῖα—τὸ παρ᾽εξνότερο
σχολεῖο τοῦ κόσμου ὅλου.

Δὲν εἶχε οὔτε θύρα, οὔτε παράθυρα,
οὔτε στέγη, οὔτε τοίχους, οὔτε τίποτε!
Οὔτε βρίσκονταν σὲ ὀρισμένο μέρος. Εἴ-
ταν μόνον ἰδέα σχολεῖοῦ καὶ τίποτε ἄλλο!
Πότε ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, εἴταν ἕνα
ζεστό δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ μου—πὺλ τότε
δὲν εἶχε ρημάξει ἀκόμα—πότε ὁ νάρθηκας
τῆς ἐκκλησιᾶς, πότε κανένα προσηλιακὸ
γύρα στὸ χωριὸ καὶ πότε—τὸν πλειότε-

1. Ἕνας φιλόμαθος Οὐγγρος ὁ κ. Μαυρίκιος
Ντερτσάνης ἀπὸ κείνους πὺλ καταγίνονται μὲ
τὴ φιλολογία τῆς Ἀνατολῆς καὶ γνωρίζων τὰς
ἀνατολικὰς γλώσσας, μοῦ ἔγραψε τελευταῖα—δὲν
εἶναι δέκα μέρες—νὰ τοῦ στείλω τὴν . . . αὐτο-
βιογραφία μου! Φαίνεται, ὅτι στὰ μέρη ἐκεῖνα
κάθε ἄνθρωπος ὅπως δὴποτε τῆς προκοπῆς ἔχει
ἐτοιμὴ καὶ τὴν αὐτοβιογραφία του γιὰ καθε-
ναν πὺλ δὲ τοῦ ζητήσει. Θέλοντας καὶ μὴ γιὰ
νὰ εὐχαριστήσω ἕναν τέτοιον εὐγενῆ ξένον,
ἀντὶ νὰ τοῦ στείλω ἀμέσως τὴν αὐτοβιογραφία
μου ἄρχισα νὰ τὴν γράφω. Μ' αὐτὴ τὴν ἐργασία
θὰ διευκολύνω τοὺς βιογράφους μου μετὰ τὸν
θάνατόν μου, ἂν ὑποθετῇ ὅτι ὁ βίος μου θάχει
κάποιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πατρίδα μου καὶ γιὰ
τὴν νεοελληνικὴ φιλολογία καὶ τὴ νεοελληνικὴ
γλῶσσα.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ νεοελληνικὴ παιδεία μου
ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου
τελείωσε χάρις στὸν θεῖο μου στὴν Εὐαγγελικὴ
Σχολὴ τῆς Σμύρνης, ἐθεώρησα δίκιο ν' ἀφιε-
ρώσω τὸ παρὸν ἀπόσπασμα τῶν «φυλλῶν
τῆς ζωῆς μου» στὸ φίλο μου καὶ συμμαθητὴ μου
κ. Σωκράτη Σολομωνίδη, στέλλοντάς του γιὰ
τὸ Πρωτοχρονιάτικο πανηγυρικὸ τεῦχος τῆς
μητέρας ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου τῆς
«Ἀμάλθειας».

ρον καιρὸ—ἀπὸ τὸ μέγα Πάσχα ὡς στὸν
Σεπτέμβριο—τ' Ἀγνάντια διακοπὲς
δὲν εἶχε τὸ σχολεῖο μας.

Τί εἶναι τ' Ἀγνάντια; Ἐδῶ σὰς θέλω,
ἑσᾶς πὺλ μαθαίνετε τὰ γράμματα σὲ μαρ-
μαρόχτιστα σχολεῖα, νὰ καταλάβετε τί πρᾶ-
γμα εἶναι τ' Ἀγνάντια.

Τ' Ἀγνάντια εἶναι τ' ὠραιότερο, τὸ
μαγευτικότερο μέρος τῆς πατρίδος μου.
Βρίσκεται στὴν περιοχὴ ἐκεῖνη τοῦ ὀρί-
ζοντα πὺλ ὕμνησε ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς
τῆς Ἀγγλίας ὁ Βύρωνας¹, πὺλ ὅταν ἀνα-
θυμοῦμαι τὸ χωριὸ μου μὲ τὰ δέκα σπιτά-
κια του, μὲ τὸν ὀρίζοντα ἐκείνον τῶν βου-
νῶν γύρα—γύρα πὺλ μοῦ φαίνονταν στὴν
παιδική μου ἡλικία, ὅτι ἀποτελοῦσε τὸ
ὅλον τοῦ Κόσμου, τὴν ἀκρὴ τῆς Γῆς, τὴν
ἐπαφὴ τῆς Γῆς καὶ τ' Οὐρανοῦ, μὲ τὸ
ἔρημο σπᾶτι μου, μὲ τὰ παιδικὰ μου χαρὰς
καὶ λύπες μου, μὲ τὰ γλυκύτατά μου παι-
δικά μου ὄνειρα . . . εἶναι ἀδύνατο ὁ νοῦς
μου νὰ μὴ βγῇ καὶ νὰ μὴ θρονιαστῇ
στ' Ἀγνάντια.

Ἀγνάντια λοιπὸν εἶναι μία προεξοχὴ
τοῦ μικροῦ βουνοῦ, ὅπου βρίσκεται τὸ χω-
ριὸ μου, εἶναι εἰδος ἀκρωτήριου ψηλοῦ
στρογγυλοῦ, ὁμορφοκαμωμένου, θαμνό-
φυτου ἀπὸ κάτω ἀπάνω, ὡς εἶναι ἕνα γι-
γάντιο ἀμφιθέατρο, πὺλ μπορεῖ νὰ ἰδῇ
κανεῖς, σὰν ἀπὸ σκοπιά, ψηλὰ βουνά, πυ-
κνὰ λόγγα, μεγάλα δάση, ῥάχεις, λειβάδια,

1. Ὁ Βύρωνας ἐπεσκέφθηκε τὸ μοναστήρι
τοῦ Προφήτη Ἠλία τῆς Ζίτσας μιά ἡμισὺ ὥρα
ἀπὸ τ' Ἀγνάντια.

χωριά, μοναστήρια, κοπάδια, αγέλες, κάμπους, χωράφια, ζευγάρια με τους ζευγίτες τους, ποτάμια να κατεβαίνουν από τες κλεισοῦρες, σὰ φεΐδια πελώρια, δρόμους με διαβάτες, άλλους πεζούς κι' άλλους καβάλλα, μιά φύση απαράμιλλη, με όλες τες ποικιλίες, με όλες τες τες φωτοσκιάσεις, με όλα της τ' άνθια και τὰ λουλούδια και τὴ μεγαλοπρέπεια, κι' ἔναν κόσμο γεμάτων ζωῇ και κίνηση.

Τὸ ραχοκέφαλο τῶν Ἀγναντιῶν εἶναι ἓνα πανέμορφο ὄροπέδιο, μιά ἀπέραντη στρόγγυλη πλατεῖα, γεμάτη αἰωνόβια δέντρα, πού τὰ κλωνάρια τους σμίγουν πέρα πέρα και κάνουν ἓνα παχὺν και συγκρατούμενον ἴσκιον.

Στὴ μέση αὐτοῦ τοῦ ραχοκέφαλου εἶναι χτισμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μου—ὁ Προφήτης Ἡλίας—ταπεινὴ ἐκκλησοῦλα χτισμένη ἀπὸ τὸν πάπο μου, κι' ὁλόγυρά της τὸ νεκροταφεῖο—τὰ μνήματα—περιτοιχισμένα με ψηλὸν τοῖχο, κι' ἔξω ἀπὸ τὸν τοῖχο, ἀριστερὰ τῆς ἐξόδουρας κρέμεται ἀπὸ ἓνα δέντρο τὸ σήμαντρο, πού καμμιὰ φορὰ με τοὺς δυνατοὺς ἀνέμους χτυποῦν με δύναμη ἀπάνω στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου τὰ δυὸ του τᾶκρα και λαλαεῖ σὰ νὰ τὸ χτυπᾷ ἄνθρωπος, και ξυπνάει τὸ χωριὸ τ' ἄκριτα μεσάνυχτα, νομίζοντας ὅτι κάποιος περαστικὸς παπᾶς—γιατὶ τὸ χωριὸ δὲν ἔχει ἐγκάτοικον παπᾶ—τὸ προσκαλεῖ στὴν λειτουργία και τρέχει ἄδικα νὰ λειτουργηθῇ ὅπως τῷχει πάθει πολλὰς φορές.

Αὐτὰ εἶναι τ' Ἀγνάντια και λέγονται Ἀγνάντια γιατί ἀπ' ἐκεῖ ἀγναντεύει κανεὶς, δηλαδὴ μπορεῖ νὰ βλέπῃ πολὺν τόπο και μάλιστα ὅσους ἔρχονται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά μας τὰ Γιάννινα, ἡ παγαίνουν πρὸς ἐκεῖ.

*

Θὰ εἶταν τέλη Ἀπριλιοῦ ἢ ἀρχὲς Μαιοῦ.

Ὁ δάσκαλος μου, ὁ παπᾶ Ἀνδριᾶς,—Θεὸς σχωρέστον—ἀπὸ τὸ νάρθηκα ὅπου εἶχαμε τὴ γενικὴ συνάθροιση κάθε μέρα, μᾶς πῆγε στὴν ἄκρη τοῦ ραχοκέφαλου, πού εἶναι τὰ καθ' αὐτὸ Ἀγνάντια, ἀπ' ὅπου ἔλαβε τὴν ὀνομασία ὅλη ἡ ράχη κι' ἐκεῖ μᾶς ἐκάθισε στὴν γραμμὴ σταυροπόδι γιὰ ν' ἀρχίσουμε τὴ μελέτη.

Εἴμαστε ὅλοι - ὅλοι πέντε μαθητοῦρια κι' ὁ δάσκαλος, ὁ παπ' Ἀνδριᾶς. Αὐτὸς καθοῦνταν λίγο ξεμακρὰ ἀπὸ τὴ γραμμὴ μας με μιά ἐλιόβεργα στὸ χέρι, πού θαυματουργοῦσε πολὺ συχνὰ στὲς πλάτες μας, ὕστερα ἔρχομουν στὴ γραμμὴ πρῶτος ἐγώ, δεύτερος ὁ Ἀναστάσης, ἀπὸ ξένο χωριό, τρίτος ὁ Γιάννης, ὁ γείτονας μου, τέταρτος ὁ Γιώργος, τὸ παιδὶ τοῦ δασκάλου—κι' αὐτὸς ξενοχωρίτης—κι' ὕστερος ὁ Μῆτρος, ὁ λεγόμενος Μᾶης γιὰ περιγέλιο. Δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πέντε μαθητοῦρια, πού εἶχε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου τὰ δυὸ εἶταν ξενοχωρίτικα.

Αὐτὸ τὸ σχολεῖο, πού εἶταν τὸ πρῶτο και τελευταῖο σχολεῖο τοῦ χωριοῦ μου τὸ εἶχε συστήσει ἡ μάνα μου—ὁ πατέρας μου ἔλειπε στὴν ξενιτειὰ τότε—μόνο και μόνο γιὰ νὰ μάθω ἐγὼ γράμματα, κ' ἔπαυε νὰ ὑπάρχῃ ὅταν ἐγὼ ἔμαθα τὰ γράμματα, δηλαδὴ ὅταν ἔβγαλα τὸ ψαλτήρι. Εἶχε ἔρθει τότε ὁ πατέρας μας.

«Ντέτεστε!»

Φώναξε ὁ δάσκαλος ὁ παπ' Ἀνδριᾶς ὅταν καλοκαθίσαμε και μεῖς ἀρχίσουμε νὰ διαβάζουμε μεγαλόφωνα ἄλλος πινακίδια σὰν τὸν Γιώργο και τὸν Μῆτρο, τὸν Μᾶη, ἄλλος ὁκτωῆχι, σὰν τὸν Ἀναστάση και τὸν Γιάννη, τὸν γείτονα μου, κι' ἄλλος, ἓνας και μόνος ἐγὼ ὁ πρωτόσχολος, ψαλτήρι!

Ἡ πρώτη ὁρμὴ αὐτοῦ τοῦ πικροῦ κι' ἄχαρου και παρακελευστικοῦ «Ντέτεστε!» πού δὲν μπορεῖ νὰ μεταφραστῇ σὲ μιά λέξη μοναχὴ σὲ καμμιὰ ἄλλη γλῶσσα τοῦ κόσμου, ἀρχισε νὰ πέφτῃ λίγο λίγο και πέφτοντας πέφτοντας σωπάσαμε ὅλως διόλου. Δάσκαλο και μαθητοῦρια, μᾶς εἶχε πιάσει μιά βουβαμάρα, μιά ἐκσταση, ἓνα... δὲν ἔξρω πῶς νὰ τὸ εἰπῶ... μπροστὰ στὰ κάλλη και τὲς χάρες τῆς ὥραιας ἀνοιχῆς και στὸ θέαμα πού ἐτυλίγονταν κάτω και πέρα ἀπὸ τ' Ἀγνάντια, και στὴ μοσχοβολιὰ τῶν ἀνθιῶν και τῶν λουλουδιῶν και στὰ κελαηδήματα τῶν λογῆς λογιῶν πουλιῶν, πού μούλωναν μέσα στὰ κλαδιὰ τῶν δέντρων ἡ φουρτουλεύσαν γύρα μας.

Τὰ κοσσύφια, οἱ σκῖνοι, οἱ γαλιάνδρες, οἱ κορυδαλλοὶ και πρὸ πάντων τ' ἀθάνατα τ' ἀηδόνια εἶχαν στήσῃ ἄρρητη συναυλία,

καὶ μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἀρρυθμοῦρρυθμη μουσικὴ ποῦχεν ὡς κορῶνα τ' ἀηδονολαλήματα, ξεχώριζε τ' ἀνθρώπινο λάλημα τοῦ κούκου «κούκου! κούκου! κούκου!» Οἱ ἄστοι ξεπετοῦσαν ἀπὸ τὰ κράκουρα τῶν μακρυνῶν βουνῶν ἐπλεαν ἀργὰ ἀργὰ τὸ πέλαγο τὸ οὐράνιο, σὰν καράβια μακρόφραντα καὶ κάποτε ἀπολοῦσαν καμμιὰ στριγγιὰ σουριγματιὰ, σὰν νᾶθελαν νὰ σαλαγίσουν ἀπ' ἐκεῖ ψηλά... "Αχ! πῶς ζήλευε ἡ καρδιά μου τοὺς ἀετοὺς μὲ τ' οὐράνιο ἀρμένισμά τους, καὶ πῶς καλοτύχιζα τὰ πουλλιὰ, καὶ πλειότερο τ' ἀηδόνια καὶ τὸν κούκκο, ποὺ δὲν εἶταν ὑποχρεωμένα νάχουν δάσκαλο καὶ μάλιστα μὲ βέργα ἐλήσια στὸ χέρι καὶ νὰ φωνάζη ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ «Ντέτεστε!»

Κάτω στὴ ρίζα τοῦ λόφου τῶν Ἀγναντιῶν σμίγονταν τρία ποτάμια μὲ τὸ μεγάλο ποτάμι τῆς πατρίδας μου τὸν Καλαμά¹ καὶ βοῦνίζαν βοῦνίζαν μ' ἓνα βουητὸ μυστηριώδικο, σὰν ἀγκομάχημα κανενὸς ἄγνωστου θεοῦ. Οἱ κάμποι καὶ τὰ λειβάδια εἶταν ντυμένα χίλια μύρια χρώματα, τὰ δάση καὶ τὰ λόγγα μαυρολογοῦσαν, τὰ ζευγάρια μόχταγαν μέσα στὲς ἀνοιγμένες σοποριὲς τῶν χωραφιῶν, μὲ τοὺς ζευγίτες ἀπὸ πίσω τους, τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα, ἐκεῖνα μέσα στὰ λαγκάδια καὶ στὰ γκρέμνια, καὶ τοῦτα ἀπάνω στὲς κοντοραχοῦλες ἢ στὲς πλαγιὲς τῶν λειβαδιῶν, βοσκοῦσαν χαρούμενα, τρέχοντας ἀπάνω - κάτω ἢ πέρα - δῶθε, σὰν νάνοιωθαν κι' αὐτὰ—κι' ἔνοιωθαν βέβαια πολὺ καλὰ—τὲς χάρες τῆς λουλουδοφορτωμένης Ἀνοιξης, τὰ κυπροκούδουνά τους ἀχολογοῦσαν ὠμορφα - ὠμορφα καὶ γλυκά, γλυκὰ καὶ χαρούμενα - χαρούμενα, τὰ σκυλιὰ κάπου κάπου γαύγιζαν, εἴτε μαλώνοντας συνεμεταξύ τους, εἴτε ἐνοχλῶντας τοὺς διαβάτες, ποὺ πηγαινιναν πέρα δῶθε κι' οἱ πιστικοί, ἄλλοι σαλαγοῦσαν, ἄλλοι σούριζαν, ἄλλοι προνοῦσαν τὰ ζωντανὰ ἀπὸ τὲς ζημιές, ἄλλοι τὰ συμμαζεύαν γιὰ τοὺς ἀρμεγῶνες κι' ἄλλοι λαλοῦσαν τῇ φλογέρα. Πέρα λαμπο-

κομποῦσαν τὰ κορφοβούνα σὰ διαμαντένια στεφάνια, σὰν χρουσταλλένιες ζῶνες κι' ἀνοιγαν τὸ στόμα τους οἱ κλεισοῦρες σὰ νὰ ζητοῦσαν νὰ χάσουν κανένα θεριό.

*

Δάσκαλος καὶ μαθητοῦρια ἐπλάμα σ' αὐτὸ τὸ ἔξοχο θέαμα, ἐκολυμβοῦσαμε σ' αὐτὴν τὴν ὄνειροφάνταχτη φωτοπλημμύρα, τὴν ἀχανὴ λουλουδοπλημονή, τὴ μεθυστικὴ μοσχοβολιὰ τῶν ἀνθιῶν καὶ τῶν λουλουδιῶν, τὴ μυστηριώδικη βουὴ τῶν ποταμιῶν, τῶν πουλιῶν, τῶν ἀγγελῶν, τῶν κοπαδιῶν, τῶν σκυλιῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὁ δάσκαλος ὅλο εἶχε καὶ τὸ νοῦ του στὴ μελέτη καὶ κάποτε φώναζε: «Ντέτεστε!» ἀλλὰ δὲν τοῦ τὸ ἄκουε κανεὶς κι' ἴσως εὐχαριστιόνταν κι' αὐτὸς ποὺ δὲν τὸν ζαλίζαμε μὲ τὲς φωνές μας γιὰ νὰ ἐντροφᾶ ἄνετώτερα σ' ἐκεῖνο τὸ πανόραμα, τὸ πανάκουσμα, τὸ πανόσμημα, τὸ παναίσθημα.

Δὲν γνωρίζω τί ἔνοιωθαν μέσα τους ὁ δάσκαλος παπ' Ἀντριᾶς καὶ τ' ἄλλα τὰ μαθητοῦρια, ἀλλ' ἐγὼ αἰσθάνομαι ἓνα γαργάλισμα μέσα στὴν καρδιά μου, μέσα στὴν ψυχὴ μου, ἤθελα νὰ φτιάσω ἓνα τραγούδι, ἓνα τραγούδι δικό μου, καὶ νὰ τὸ τονίσω σὲ μιὰ μουσικὴ δική μου, ἤθελα νὰ ζωγραφίσω μιὰ εἰκόνα μὲ ὅλα, ὅσα ἔβλεπα ἀπὸ τ' Ἀγναντῖα μου, ἀλλὰ σὰν τὸ ἄπλερο πουλὶ ποὺ θέλει νὰ πετάξῃ καὶ δὲν μπορεῖ, δὲν εἶμουν ἄξιος οὔτε τὸ τραγούδι νὰ φτιάσω οὔτε τὴ μουσικὴ νὰ τονίσω, οὔτε τὴν εἰκόνα νὰ ζωγραφίσω καὶ τὰ φύλαγα μέσα μου σὲ μιὰ πρωτόγονη κατάσταση. Αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ αἶσθημα, αὐτὸς ὁ ψυχικὸς ὀργασμὸς εἶναι ὁ πρῶτος χαρismaticός τὸ πρῶτο φίλημα τῆς Μούσας μου!

Πλησίασε μεσημέρι, ἦρθε τὸ μεσημέρι καὶ πέρασε καὶ μεῖς, καρφωμένοι ἀκόμα στ' Ἀγναντῖα!... ὅταν μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω—ἡ φωνὴ τῆς μάννας μου—μᾶς ξάφνισε, μᾶς γύρισε ἀπὸ ταξίδι ποὺ κάναμε μὲ τὴ φαντασία μας, μᾶς ἔφερε στὸν ἑαυτὸ μας, τὸν δάσκαλο μας στὸ γνωστὸ «Ντέτεστε!» καὶ μᾶς στὰ πινακίδια μας, στὸ

1. Ὁ ἀρχαῖος Θάμισ

ὀκτωῆχι μας καὶ στὸ ψαλτῆρι μας.

—Σὲ καλὸ σ', παπᾶ μ'! Τὶ ἔγινες σήμερα; Μ' ἄφκες τὸ παιδὶ νὰ ξαντερωθῇ ἀπ' τὴν πεῖνα!

—Αἴστε!

Φώναξε προσταχτικὰ ὁ διδάσκαλος, ὁ Παπ' Ἀντριᾶς μὲ μιὰ χειρονομία ἐκφραστική, ὅτι μᾶς ἀπολοῦσε, κι' ἐμεῖς στῆ

στιγμὴ γενήκαμε καπνὸς μπροστά του;

Ἀθήνα, 26 Νοεμβρίου 1906

Χ. ΚΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

(Δημοσιεύθηκε στὴν «Ἀμάλθεια» φύλλον τῆς Α' τοῦ ἔτους Σάββατον 30 Δεκεμβρίου 1906. Τὸ φύλλο αὐτὸ δὲ βρίσκεται σὲ καμμιά βιβλιοθήκη δημοσία. Ἐνα μόνον ἀντίτυπο κατέχει ὁ κ. Χρῆστος Σωκρ. Σολομωνίδης).

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Η ΡΟΪΔΟΥΛΑ

Φίλοι μ' καλῶς ὄρισαν

Ροϊδούλα, Ροϊδούλα

Νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε

Μαῖδς μὲ τὸ λουλούδια

Γιὰ φάτε πιῆτε βρὲ παιδιὰ

Ροϊδούλα, Ροϊδούλα

Χαρῆτε νὰ χαροῦμε,

Μαῖδς μὲ τὰ λουλούδια

Δὲν ἤρθαμαν γιὰ φαῖ γιὰ πιεῖ

Ροϊδούλα, Ροϊδούλα

κι' οὔτε κρασί νὰ πιοῦμε

Μαῖδς μὲ τὰ λουλούδια

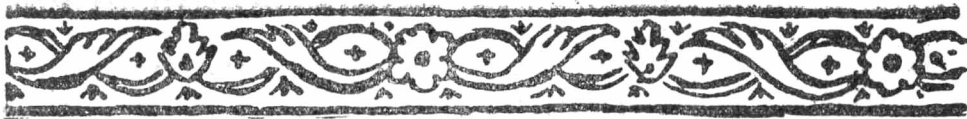
Μᾶς εἶπαν πούεισαι ὄμορφη

Ροϊδούλα, Ροϊδούλα

Κ' ἤρθάμαν νὰ σὲ ἰδοῦμε

Μαῖδς μὲ τὰ λουλούδια

[Συλλογὴ Β. Σ κ α φ ι θ ᾱ]

CARL SANDBURG

Ο ΑΝΤΡΑΣ ΜΕ ΤΑ ΣΠΑΣΜΕΝΑ ΔΑΧΤΥΛΑ

Ο ΚΑΡΛ ΣΑΝΤΜΠΕΡΓΚ, αμερικανός ποιητής, γεννήθηκε στο Ίλλινόις το 1878. Δεκατριών χρονών βγήκε από το δημοτικό σχολείο και άρχισε τη ζωή του, που είχε γιομάτη περιπέτειες. Δούλεψε σε λογις, λογις δουλειές από μικρό παιδί· παιδί σε κουρείο, εργάτης στις σιδηροδρομικές γραμμές στο Φάρ Γουέστ, λαντζέρης σε έστιατόρια, εργάτης στα χωράφια του Κάνσας, στρατιώτης στο Πόρτο Ρίκο στον Ίσπανικό πόλεμο, οργανωτής σοσιαλιστικών ομάδων, ανταποκριτής στη Στοκχόλμη. Σάν τους παληούς τροβαδούρους, γύριζε στις πόλεις της Αμερικής και τραγουδούσε με τη βαθειά φωνή του λαϊκά τραγούδια της χώρας του, για τα παιδιά και τους μεγάλους, συνοδεύοντας ό ίδιος με την κιθάρα του. Σάν ποιητής καθιερώθηκε το 1914, όταν έβγαλε το περίφημο «Σικάγο» του. Ο Σάντεμπεργκ, όπως ό μεγάλος

Γουόλφ Γουίτμαν, χρησιμοποιεί τη γλώσσα του απλού λαού. Το έργο του φλέγεται από ζήλο για τη δημοκρατία και τις φιλελεύθερες παραδόσεις του Αμερικανικού λαού. Ο ίδιος είναι άνθρωπος γιομάτος ένθουςιασμό. Οι αμερικανοί νοιάθουν τον Σάντεμπεργκ σαν ένα κομμάτι των λιβαδιών τους, της βιομηχανίας, των πόλεων, των χωριών τους. Μερικά από τα γνωστά του βιβλία είναι : «Θύελλα πάνω στη χώρα» που αναφέρεται στον εμφύλιο πόλεμο. Η μνημειώδης βιογραφία του Άβραμ Λίνκολν σε έξι τόμους. Η νεώτερη συλλογή του «Ο Δαός, ναι» στην οποία έφτασε σε τεχνική τελειότητα ανώτερη από κάθε προηγούμενη. Έγραψε επίσης και βιβλία για παιδιά. Τώρα μένει σ' ένα αγρόκτημα στη Β. Καρολίνα, όπου ασχολείται με την ποίηση και συγγραφές.

I. E. A.

«Ο Άντρας με τα Σπασμένα Δάχτυλα ρίχνει τον ήσκιο του.

Κάτω από τα έλάτια και τα βουνήσια πεύκα

της Νορβηγίας,

περνώντας την Εύρώπη και τη Μεσόγειο, ως τις θάσεις με τις

χουρμαδιές στη Λιβύη —

των χαμένων δαχτύλων του τη λαλιά ζει και με νοήματα κρένει.

Άπο ένα παιδί της Νορβηγίας, που απ' τα δίχτυα ξεγλύστρησε της Γκεστάπο,

τις Ναζιστικές σκοπιές

ό μόλογος ξεχύνεται όπως τώρα τον ανιστορούν συναμεταξύ τους στη Νορβηγία.

Βαμους στις καρδιές τους έστησαν για τουτόν τον ανώνυμον άντρα,

που να θυμηθεί αρνήθηκε ονόματα, ονόματα κι ονόματα, που ή Γκεστάπο ζήτηγε.

•Πές μας τα ονόματα ! Ποιοί ήταν ; Μίλα ! Θέλουμε τα ονόματα !»

Κι ό άντρας τους τήραε, τους κοίταγε στα μάτια κι οι ώρες

διάβαιναν,

κι ονόματα δέν ξεστομίστηκαν' ώρες κι ώρες κι ονόματα πουθενά για τη Γκεστάπο !

Του είπαν πως θα τον τσακίσουν, όπως κι άλλους απ' αυτόν πριν είχαν συντρίψει.

Σουριχτός ὁ λαστιχένιος βούρδουλας στὸ πρόσωπο πέφτει, στὸ λαιμό.
Τὸ ρόπαλο ἀφήνει πόνο δίχως σημάδια νὰ μολογοῦν,
ἢ τὸ ἐχτελεστικό ἀπόσπασμα κι ὁ θάνατος σὲ λιγώτερο ἀπὸ
ἓνα δευτερόλεπτο.

«Ὅλα τοῦτα τ' ἀναλογίστηκ' ἡ Γκεστάπο, μὰ γιὰ τοῦτον ἀποφάσισε
κάτι ἄλλο τώρα.

«Πές μας τὰ ὀνόματα! Ποιοί εἶνε; Μίλα! Ὅνόματα, ἢ
ἄλλιῶς!»

Κι ὀνόματα δὲν ξεστομίστηκαν — πάλι καὶ ματαπάλι κι ὀνόματα πουθενά!

«Ἐτσι ἔσπασαν τὸ μικρὸ του δάχτυλο ἀπ' τὸ ξερβί του χέρι.

Τρεῖς δάχτυλ' ἀκολούθησαν κατόπι καὶ τὸ μεγάλο λύγισαν καὶ τσάκισαν.

Ὅνόματα τίποτα καὶ πέρασε μιὰ νύχτα καὶ μιὰ μέρα γιὰ σκέψη
καὶ ξεκούραση.

Ὅστερα ξανὰ οἱ ἐρώτησις γιὰ ὀνόματα καὶ τοὺς ἀπάντησε
μν τὴν ἴδια σιωπή.

Καὶ τὸ μικρὸ τὸ δάχτυλο στὸ χέρι τὸ δεξι ἔνιωσε στραμπούληγμα,
πίσω τὸ στραμπούληξαν, ἀκόμα κατὰ πίσω καὶ πιά κρεμάστηκε
ἀπὸ πέτσες ματωμένες.

Τ' ἄλλα τρεῖς δάχτυλα τσακίστηκαν κατόπι κι ἓνα πρὸς ἓνα
χωριστήκαν.

Κι ὁ δεξιὸς ἀντίχειρας πίσω στραμπούληχτηκε στὸ κόκκαλο τὸ κατατσακισμένο.
Τάχα τὰ βιολιά ν' ἀναλογίστηκε καὶ τ' ἀκορντεόν, πού δὲ θὰ μπορούσε
πιά ν' ἀγγίξει;

Τῶν παιδιῶν του, ἢ τῆς γυναίκας του τὰ μαλλιά σκέφτηκε ποῦ δὲ θὰ μπορούσε
νὰ χαϊδέψει;

Ἡ τὰ σφυριὰ καὶ τὰ μολύβια, πού ἄχρηστα θὰ ἦταν πιά γι' αὐτόν;

Ἡ τὰ γάντια μὲ δάχτυλα, ἢ χωρὶς, πού πάντα ἀταίριαστα θὰ τοῦ ἦταν;
Μπορεῖ νὰ πικρογέλασε κάποια στιγμή γιὰ τὸ τέλειο ἔργο
τῆς Γκεστάπο!

Ἐτσι τώρα ποτὲ πιά δὲ θὰ τοῦ ἦταν βολετὸ πηροῦνι ἢ σουγιά νὰ πιάσει,
μήτε νὰ βαστήξει γιὰ νὰ πιεῖ φλυτζάνι ἀπ' τὸ χερούλι,

οὔτε τ' ὄνομά του νὰ υπογράψει πέννα πιάνοντας μ' ἀντίχειρα καὶ τὰ δάχτυλά του.

Κι ὅλα ταῦτα ἦταν τὰ μισὰ — γραφτό του ἦταν κι ἄλλα νὰ πάθει ἀκόμα.

Σκοπὸ εἶχε ἓναν τῆς Γκεστάπο ἢ πονηριὰ κι ἡ ἐξυπνάδα.

Νὰ μαθευτεῖ ἤθελαν στὴ Νορβηγία, πὼς ἡ Γκεστάπο μπορεῖ νὰνε
τρομερή,

πλατὺ ψιθύρισμα ἤθελαν φόβου

γὰ τὸ πῶς οἱ Ναζῆδες κατανοοῦν ὅσους δὲ μιλοῦν κι' ὀνόματα δὲ λένε.

«Σᾶς δίνουμε μιὰ εὐκαιρία ἀκόμα γιὰ συνεργασία».

Κι' ἀκόμ' αὐτοὺς ὀνόματα δὲν τοὺς ἀνάφερνε.

Ἡ γλώσσα του ἦ δεμένη, ἡ Νορβηγικὴ του θέληση, ἐνάντια ἀντιστέκονταν
στὴ βία τῆ Ναζιστικῆς,

ἡ περηφάνεια του κι' ἡ πίστη σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος,

ὁ θάνατος καλοδεχούμενος παρὰ τὸ χατήρι τοὺς νὰ κάνει—

ἐνάντιά του ἔφεραν τὴν πράξη τὴν τελευταία τῆς λύσσας

τὸ μπράτσο του τ' ἀριστερὸ σπάζοντας στὸν ἀγκῶνα,

στὸν ὄμο ξανασυντρίβοντάς το,

κι' ὅταν γιὰ ἓνα λεπτὸ μισάνοιξε τὰ μάτια,

τὸ δεξιὸ του μπράτσο σύντριψαν στὸν ἀγκῶνα πρῶτα

κι' ὕστερα στὸν ὄμο!

Τώρα πιά ἀπ' ὀνόματα κάθε ἀνάμνησ' εἶχε χάσει

καὶ τοῦ δικοῦ του ἀκόμα.

*

Καὶ τώρα εἶν' αὐτοί, σὰν ἐσένα, σὰν ἐμένα κι' ἄλλους πολλούς,

ποὺ τὸν Ἄντρα μὲ τὰ Σπασμένα Δάχτυλα νὰ λησμονήσουν δὲ μποροῦν.

Ἡ θέλησή του, ἡ περηφάνειά του σὰν ἀνθρώπου ἐλεύθερου μπροστὰ τραβοῦν,

ὁ ἥσκιος του κινιέται καὶ τ' ἀγιασμένα δάχτυλά του μιλάνε.

Στοὺς ἀνθρώπους λέει, θάνατοι χιλιάδες ὑπάρχουν ἀπὸ στραμπουληγματα

καὶ συντριμμούς,

ποὺ κάλλιο εἶνε νὰ τοὺς δεχτεῖς ἕναν πρὸς ἕνα, παρὰ «ναὶ» νὰ λές, «ναὶ», «ναὶ»

«ὄχι» σὰν εἶν' ἡ ἀπάντηση «ὄχι» «ὄχι»· κι' ὁ θάνατος καλῶς νὰ ρθεῖ

κι' ὁ θάνατος ἔρχεται γοργά.

Κι' ὁ θάνατος, ἀπλὸ εἶν' ἕνα βῆμα στὰ γλυκά, φεγγερὰ μεσάνυχτα!

[Μετάφραση ἀπὸ τ' Ἀγγλικά I. E. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

~~_____~~

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

5. ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

ΠΟΙΟΣ ΜΠΟΡΕΙ, έπειτ' από τόσα χρόνια να ξαναζήσει νοερά τη γλύκα του παιγνιδιού των παιδιατικών χρόνων; Δένει πιά το κορμί, αλλάζει το μυαλό και κανένας δε θυμάται πώς ήταν άλλοτε ο έαυτός του, εκείνο το τρυφερούδι που λέγονταν παιδί. Έχουν κατακάψει άλλα στρώματα άπάνω στην ψυχή μας και δεν υπάρχει τρόπος να ξεσκαλίσεις την τρυφερή φύτρα, την πρώτη σου αρχή.

Τό σκολιό με τὰ μαθήματά του θά μᾶς φαινόταν ανυπόφορα, κόλαση ζωντανή, ἄν ἔλειπαν τὰ παιγνίδια. Αὐτὰ μᾶς ἀνακούφιζαν, μᾶς χαροποιούσαν πρὶν μποῦμε στὴν τάξη κι ὕστερα στὰ διαλείμματα. Ἦταν παιδιὰ πού πῆγαιναν στὸ σκολιό μονάχα γιὰ νὰ παίξουν.

Αὐτὰ φώναζαν δυνατὰ κι ἔτρεχαν ξιπόλυτα καὶ κυνηγοῦσαν τόνα τ' ἄλλο καὶ κοκίνιζαν καὶ ξεφουσοῦσαν καὶ πιάνονταν μέση με μέση καὶ κυλιούνταν τσαραμάλα καταγῆς, προσπαθώντας νὰ μὴ «φάει χῶμα» ἡ πλάτη τους καὶ βγοῦν ἔτσι νικημένοι, ἐνῶ ἡμεῖς οἱ μικρότεροι ἀλαλάζαμε ἀπὸ γύρω καὶ χοροπηδούσαμε γιὰ ὅλα αὐτὰ.

— Αἰστε νὰ παίξουμε τὸ σ' κοπάκι! πρότεινε ἕνας ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς, ὁ Νάκο Κωσταντάκης ἡ κανένας ἄλλος ἀπ' τοὺς πρόθυμους γιὰ τέτια.

Χωρίζονταν σὲ δυὸ παρτίδες κι ἔβγαине ἕνας μπροστὰ ἀπὸ δῶ, ἄλλος τὸν κυνηγοῦσε ἀπὸ κεῖ καὶ γίνονταν πόλεμος σωστός, κοίταζαν ποιὸς νὰ πρωτοπιάσει «σκαῖβο» ἀπ' τοὺς ἀντίθετους ἡ «νὰ πάρει τὸ σημάδι», νὰ κυριέψει τὴν ἔδρα τοῦ ἐχθροῦ.

Μ' αὐτὰ καὶ μ' αὐτὰ ἐξασκούνταν στὸ τρέξιμο, ξεγλυστροῦσαν ἀπ' τὸ πιάσιμο γίνονταν πιτήδιοι, κατέβαζαν ἰδέες. Σπουδαῖο ρόλο ἔπαιζαν στὰ τέτια παιγνίδια κι οἱ φωνές, τὰ χονγιάτᾳ, οἱ πολεμικὲς λαχές, πού εἶχαν σκοπὸ νὰ φοβίζουν, τὸν ἀνταπάλω, νὰ συγκεντρώνουν τίς δυνάμεις:

— Ποῦ εἶστε, μωρέ; Ἀπὸ δῶ λάτε! Μᾶς ἔφαγαν ...

Πηδοῦσαν ἀπάνω στὶς κοφτερίδες, τοὺς ἔρπαιναν ἀγκάθια στὰ πόδια, μάτωναν καὶ ξιφλουδίζονταν οἱ ἀστράγαλοι, τοὺς σκίζονταν κάποτε τὰ νύχια. Μὰ οἱ παῖχτες, ξιναμμένοι ἀπ' τὸ παιγνίδι, παλεύοντας γιὰ τὴ νίκη, δὲν ἔδιναν σημασία σ' αὐτὰ οὔτε κι ἐνιωθάν πόνο. Μονάχα στὸ τέλος μποροῦσαν νὰ ἑύσουν τὸ λουρί τους με τὸ σουγιά καὶ νὰ βάλουν λίγο χνούδι ἀπάνω στὴν πληγὴ γιὰ νὰ πῆξει, νὰ σταματήσῃ τὸ αἷμα.

Ἄλλοτε ἔπαιζαν τὴ «γ' ρούνα» ἡ τὴ «γαϊδούρα». Στὴν πρώτη, βαστοῦσαν ἀπὸ ἓνα ραβδί γερὸ καὶ φυλάγοντας ὁ καθένας τὴν τρύπα του χτυποῦσαν παράλληλα ἓνα κομμάτι ξύλο, κουλορῖζι, πού πετιόταν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, ἐνῶ ὁ «γ' ρουναῖρος» εἶχε τὸ νοῦ του νὰ πιάσει στὸ μεταξὺ κανένα ἔξνο «βῶλο» κι ἔτσι ν' ἀπαλλαγῇ ἀπ' τὸ ὀκληρὸ ἀξίωμά του. Στὴ «γαϊδούρα» πάλι κυνηγιούνταν ἀλύπητα με τὸ λουρί. Ἐκεῖ πούφευγες, σούρχονταν ἀποπίσω καμιά δυνατὴ με τὴ ζάβα, νὰ κρατᾷ ὅλημερίς τὸ πονεμένο μέρος.

Ἄλλο συνηθισμένο παιγνίδι ἦταν τὰ «σκαμνάκια». Ἐσκυβαν με τὴ σειρά ὁ καθένας καὶ πεδιόνταν ἀναμεταξύ τους, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ χαμηλότερη — σὲ σχῆμα ὀ-

θῆς γωνίας—στάση, γιὰ νὰ καταλήξουν στὴν πιδὺ δύσκολη, ποὺ ἦταν νὰ στέκει σχεδὸν ὁλόρθος μὲ σκυμμένο μονάχα τὸ κεφάλι καὶ λίγο τὴν κορφή τοῦ κορμιοῦ. Ἐκεῖ θὰ φαίνονταν ποῖος ἦταν ἀξίος νὰ πηδήσει.

Ἐφτυναν λοιπὸν στὴν ἀπαλάμη τους (γιὰ γούρι; ἀπὸ συνήθεια;) κι ἔπαιρναν φόρα:

— Πρῶτος ἥλιος!

— Τρίτος κι ἀγγιχτός!

Ὅσοι ἔχαναν στὸ τέλος, ἔπαιρναν τοὺς ἄλλους καβάλλα, καθέννας τὸ «σύντροφό του», δηλαδή τὸν ἀντικρινὸ ἀντίπαλο, καὶ τοὺς ἔφερναν γύρα στὸ σκολιὸ ἀπὸ μιὰ ἢ δυὸ φορές, ἀνάλογα μὲ τὴ συμφωνία. Ἐκεῖ, ἂν σοῦ τύχαινε κανένας βαρὺς, μπορούσε νὰ σὲ μεσοκόψει. Μὰ δὲ θάχε ἀλλιῶς ἀξία ἢ νίκη οὔτε περιεχόμενο ἢ ἀποτυχία. Ὅσοι δὲν ἐνιῶθαν τὸν ἑαυτὸ τους δυνατό, κάθονταν στὴν ἄκρη καὶ κοίταζαν. Ἡ, γιὰ νὰ βρίσκονται κι οἱ ἴδιοι σὲ δουλιὰ, ἔπαιζαν ἐλαφρότερα παιγνίδια, ὅπως τὶς «τσιοῦκες», δηλαδή τὶς ἀμάδες. Ἔστηναν τρεῖς πέτρες ὀρθὲς σὲ μιὰ ὀρισμένη ἀπόσταση καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὶς γκρεμίσουν σημαδεύοντάς τες μὲ μικρότερα λιθάρια. Ὅποιος πετύχαινε, εἶχε δικαίωμα νὰ ξαναρίξει, τὸ λεγόμενο «φῶλι». Κι αὐτὸ ἦταν ἐξάσκηση σκοποβολῆς, πολὺ χρήσιμη γιὰ τὰ τσοπανοῦδια, ποὺ πετροβολοῦσαν κάθε τόσο τὰ ζωντανά, δικὰ τους ἢ ξένα, γιὰ νὰ ξέρουν ποὺ θὰ πέσει τὸ λιθάρι.

Ἄλλο ἡσυχὸ παιγνίδι ἦταν ὁ «φίκος». Τὸ ἔπαθλο σ' αὐτὸ ἦταν «ζῶα», δηλαδή σελίδες μὲ εἰκόνες ποὺ τὶς ἐξέσκιζαν ἀπ' τὰ βιβλία τοῦ σκολιοῦ. Τὶς ἔβαναν ἀπάνω σὲ μιὰ μυτερὴ πέτρα πατικωμένες κι ὕστερα ἔριχναν μὲ τὶς πλάκες, ποῖος θὰ «στρώσει» καλύτερα τὴ δική του. καὶ ποῖα ζωγραφιὰ θὰ τοῦ πέσει πιὸ κοντά, νὰ τὴν πάρει. Ἐκεῖνος ποὺ κέρδιζε «ζῶα», δηλαδή ἕναν Ἀχιλλέα ἢ Κολοκοτρώνη ἢ ἄλλους ἥρωες τῆς Ἱστορίας, εἶχε μεγάλη χαρὰ γιὰ τὸ τυχερό του ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν πολυβρίσκονταν καὶ θεωροῦνταν κάτι ἀκριβό. Κανένας ὅμως δὲν πρόσεχε πῶς μὲ τὸ ρίξε καὶ βάραι ὅλη τὴν ὥρα οἱ κακότυχες ἐκεῖνες εἰκόνες σκίζονταν, χαλοῦσαν, μέναν μισές, ἔτσι

ποὺ ἡ ἀξία τους καταντοῦσε στὸ τέλος κυριολεκτικὰ εἰκονική.

Παίζανε ἀκόμα τὴν τυφλοπανίτσα, ποὺ μὲ τὰ μάτια δεμένα ἔψαχνες ὁλόγυρά σου σὰ στραβός, ἀπλώνοντας νὰ πιάσεις κανέναν, ἐνῶ ἐκεῖνοι ὅλο ξεφεύγαν.

Ἄλλο παιγνίδι ποὺ ἤθελε σβελτάδα ἦταε ἡ «φτερωτή», ὅπου περπατοῦσε κανεὶς μὲ τὰ χέρια, ἐλαλλάζοντάς τα δίχως ἀργητα καὶ μετακινώντας ἀνάλαφρα τὸ κορμί, ἔτσι ποὺ νὰ ζαλίζεται ὁ ἄλλος ἀπ' τὴ γληγοράδα. Πολλοὶ ἦταν κι αὐτοὶ ποὺ τὰ κατάφερναν νὰ ἰσορροποῦν μὲ τὸ κεφάλι καταγῆς καὶ τὰ πόδια στὸν ἄερα. Τὸ κορκοκέφαλο ἀκουμποῦσε στὸ χῶμα, ἀπ' ὅπου δὲ λείπαν συχνὰ καὶ πετραδάκια. Στὴ στάση αὐτὴ μερικοὶ ἔπαιζαν κιόλας τὰ πόδια κι ἄλλοι τὰ βαστοῦσαν ἀκίνητα, ἐνωμένα.

Εἴχαμε ἐπιπλέον τὶς τριότες καὶ τὶς ἐννιάρες μὲ τὰ χαλίκια καὶ τὰ δίπορτα. Μὰ αὐτὰ ἀπαιτοῦσαν ἀντίληψη, θέλαν μυαλὸ καὶ μόνο λεπτολόγοι, οἱ τετραπέρατοι μπορούσαν νὰ τὰ παίξουν. Γιὰ μᾶς αὐτὰ ἦταν τότε σὰν εἶδος σκάκι καὶ ἀργήσαμε νὰ τὰ μάθουμε, πολὺ ὕστερα, στὸ σχολαρχεῖο, καθὼς καὶ τὰ «μηδενία» κι ἄλλα πιδὺ σοβαρά.

Γιὰ τὴν ὥρα προτιμοῦσαμε τὰ χωριάτικα δικὰ μας. Ὅταν τελειώναμε τὸ μάθημα, ὥσπου νὰ φθάσουμε στὸ σπίτι μας ἔπρεπε νὰ περάσουμε ἀπ' τὶς Βρύσες, ἀπὸ τὸ λαγκάδι κι ἀπὸ κάμποσα αὐλάκια μὲ νερό. Κοιτάζαμε λοιπὸν ποῖα συντροφιά νὰ πρωτοπεράσει, γιὰ νὰ καρτερέσει ἀντίκρου τοὺς ἄλλους μὲ τὰ «στούμπια» στὸ χέρι.

— Πλιάτς, πλιάτς! ἔπεφταν οἱ πέτρες μὲς στὶς βίρες, στὶς λακούβες καὶ ξεπετάγαν νερά, ἔκαναν μουσκίδι ὅποιον θὰ κίνας νὰ περάσει μὴ μπορώντας νὰ περιμένει περισσότερο.

Μὰ αὐτὴ ἡ παιδιάτικη ψυχρολουσία ἦταν τὸ λιγώτερο ποὺ φοβόμασταν ἀπ' τὸ λαγκάδι τοῦ χωριοῦ μας. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς τρομάζε ἦταν οἱ κατεβασιές του τὸ χειμῶνα, τότε ποὺ φουσκῶνε καὶ στοίχιωνε καὶ ξεχειλοῦσε, θολοκόκκινο, ἀκράτητο, μὲ ἄγρια βουή, καβαλικεύοντας τὶς μεγάλες πέτρες, κυλώντας λιθάρια καὶ ξύλα, ἔτσι ποὺ ἐμεῖς δὲν κοιτάγαμε νὰ πατήσουμε μέσα, μὴ μᾶς συνεπάρει τὸ ρέμα κατὰ τὸ ποτάμι, ποὺ μούγκριζε κι ἐκεῖνο σὰ στοιχό,

“Ας γυρίσουμε όμως ξανά στα παιγνίδια μας. Αυτά γίνονταν γύρω απ’ τὸ σχολιό, ἀνάμεσα σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους πού ἀρπάζονταν κάποτε στὰ χέρια, ἔδιναν ξυλιῆς ὁ ἓνας τοῦ ἄλλουνοῦ, μὰ δίχως νὰ προχωροῦν σὲ χειρότερα. Ὁ δάσκαλος δὲν ἀνακατεύονταν στὰ ἰδιαίτερά μας, προτιμώντας νὰ πίνει κανένα ρακὶ στὰ μαγαζιά μὲ τοὺς χωροφυλάκους. Μονάχα μιὰ φορὰ ἔγινε ἐπέμβαση ἀπὸ τρανύτερον καὶ νὰ πῶς.

Κάποιο παιδί τὸ χτύπησαν γερά, τοῦ ᾄνοιξαν» τὸ κεφάλι. Τότε αὐτὸ πῆγε μὲ τὰ αἵματα στὸ μαγαζὶ καὶ κλαύτηκε στὸν πατέρα του, νεόφερτον ἀπ’ τὴν Ἀμερική, μὲ ποδήματα θυμάμαι, ὡς τὸ γόνα. Μόλις ὁ Κώτσιο Καρὰς, ἓνας ἀπ’ τοὺς λιγοστοὺς «Ἀμερικάνους» τοῦ ἀταξιδευτοῦ χωριοῦ μας, εἶδε τὸ γιό του ματωμένο στὸ μεσοχώρι, παρήγαγε τὰ χαρτιά πού ἔπαιζε, κατέβηκε τὸν Ἀνικίλα καὶ βάλθηκε νὰ κυνηγᾷ τὸν ἔνοχο. Ἔτρεχε μὲ τὶς τεράστιες θαυματικὲς μπότες του (πρωτοφανέρωτες γιὰ τὸ χωριό) δρασκελώντας σὰ γίγαντας τὶς πέτρες καὶ τὰ τσουγκάρια ἐκεῖ γύρω, ἐνῶ ὁ ἄλλος—τὸ παιδί—, ἔχοντας νὰ κάμῃ μ’ ἓναν τέτιο τρομερὸ διώχτη, πού ἴσως νὰ τοῦ ξερίζωνε τ’ αὐτιά τῇ νὰ τὸν ξεβράκωνε μπροστὰ στοὺς ἄλλους, παίρνοντας δύναμη ἀπ’ τὸ φόβο του ἔβγαλε στὰ πόδια του φτερά, πήδησε τοὺς τοίχους τῶν χωραφιῶν καὶ ἔγειρε πέρα στὸ λαγκάδι, ἔγινε καπνός.

Ἐμεῖς, τρέχοντας ἀπὸ πίσω, ἀνεβασμένοι σὲ ὑψώματα, παρακολουθοῦσαμε τὴ σκηνὴ μὲ πιασμένη τὴν ἀναπνοή, ὅλοι μὲ τὸ μέρος τοῦ μικροῦ, τοῦ ἀδύνατου, καθὼς σ’ ἐκείνη τὴ μονομαχίᾳ τοῦ Δαβὶδ μὲ τοῦ Γολιάθ.

“Ἄλλῃ μας διασκέδασι, ἀκόμα πιὸ τραχειὰ ἀπ’ τὶς προηγούμενες, ἦταν τὸ σβάρνισμα στὸ λαγκάδι.

Ἀπλώνονταν ἐκεῖ μιὰ μεγάλη πλακαριά γαλάζια «πλακανήθρα», ἀπὸ γιαλιστερὴ ἐπιφάνεια ξεπλυμένη ὀλόετρα ἀπ’ τὰ νερά πού εἶχαν τρέξει, θησαυρὸς τῆς γῆς ξεχωμένες γιὰ μᾶς, ἓνας ἀδιάκοπος πειρασμὸς ἀπάνω στὸ δρόμο μας. Διαλέγαμε λοιπὸν μικρὲς πλάκες τετράγωνες, ἴσως ἀπὸ πάνω καὶ κάτω, πού τὶς μεταχειρίζομασταν γιὰ κάθισμα, γιὰ σέλα σ’ ἐκεῖνο τὸ καλπαστικό, τὸ ἀπότοκο τρέξιμο, γλιστρίμμα ἀπάνω

στὴ μεγάλη πλακανήθρα πού θάχε ὕψος ἴσαμε τριάντα μέτρα. Σβαρνιζόμασταν σὰ δυνατοί, σὰν ἀφοβοὶ καρβάλειδες, μεθυσμένοι ἀπ’ τὸ σύρσιμο τῆς πέτρας, ἀπ’ τὸν ἱλιγγο τοῦ κατήφορου, ξεκινώντας μαζὶ δυὸ καὶ τρεῖς, μὲ τὰ φανταστικά ἄλογά μας, κι ὅποιος φτάσει στὸν πάτο. Δὲν ἔξερω πῶς, φτάναμε ὅλοι σωστοὶ καὶ δὲν ἔσπαγε κανένα κεφάλι. Καμιὰ φορὰ ὥστόσο ἔφευγε ἡ πέτρα ἀπὸ κάτω μας καὶ τότες κυλόσαμε μαλλιά κουβάρια, ἔμειν καὶ οἱ πέτρες, περνώντας ἀπὸ πάνω μας αὐτὲς χωρὶς νὰ μᾶς κάνουν ζημιὰ. Οἱ μεγάλοι, οἱ μανάδες μας ἔεραν ἐκείνον τὸ ρόβολο τὸ φοβερό, τὸ πεδίο τῆς ἱππασίας μας, γιὰ τ’ ἦταν ἀπανάστρατα καθὼς περνοῦσαν μὲ τὰ σακιά γιὰ τὸ μύλο. Μὰ δὲν ἀνησυχοῦσαν μὴν πάθουμε τίποτε, δὲν εἶχαν νοσηρὴ εὐαισθησία. Γιὰ κάτι ἄλλο τὶς ἔνιαζε. Κι ἄκουγες νὰ φωνάζουν, φορτωμένες, ἀπὸ πάνω :

—Τὶ τροχᾶτε τὰ σκουτιά σας, μαρὲ ζαλιάρικα. νὰ σᾶς πιάσει κακιά θέρμη!

Ἦταν μαθημένες αὐτὲς ἀπ’ τὰ καμώματά μας καὶ δὲν ἴδρωνε τ’ αὐτί τους ἀπὸ τέτια. Ἦξεραν πῶς ἀνεβαίνουμε στὰ ξέκλωνα τῶν καρποκλαριῶν, πῶς διαβαίνουμε ἐπίτηδες ἀπ’ τὰ πιὸ στενὰ περάσματα ἐκείνου τοῦ κακότοπου, πῶς πετροβολιόμασταν γιὰ γοῦστο ἀρχίζοντας ἀπ’ τὰ πετράδια καὶ ὅλο προσθέτοντας στὴ δόση. Καὶ νὰ σὲ πετύχει καμιὰ λιθαριά, τὸ «ζουρλό αἷμα» θὰ τρέξει—ἔτσι πίστευαν.

Μὰ ὅλο τέτια παίζατε ἐσεῖς ; Θὰ ρωτήσῃ κανένας ἀπ’ τὴν πολιτείᾳ.

Ναί, κύριέ μου, αὐτὴ εἶν’ ἡ ἀλήθεια, γιὰτὶ νὰ στὸ κρύψω ;

Ἐμεῖς δὲν ἔξεραμε οὔτε μπάλες, οὔτε χαρταίτους, οὔτε σιδερόδρομους. Αὐτὰ δὲ συνηθίζονταν ἐκεῖ, γιὰτὶ θέλουν παράδες καὶ ἔμειν δὲν εἶχαμε. Ἐνα φτηνὸ βραγκανίδι ὅλο ὅλο μᾶς ἐπαιρναν οἱ δικοὶ μας ὅταν ἤμασταν μικρά, στὴ σαρμανίτσα, νὰ μᾶς τὸ βροντᾶν ἀποπάνω καὶ νὰ μερῶνουμε, νὰ παύουμε τὸ κλάμα. Αὐτὸ τὸ μοναδικό μας παιγνίδι φυλάγονταν ὕστερα γιὰ τ’ ἄλλα παιδιὰ πού ἄρχονταν πίσω ἀπὸ μᾶς. Κι ὅταν μεγαλώνουμε λιγάκι, φκιάναμε παιγνίδια μόνον μας μὲ τὸ ὕλικο πού βρίσκονταν γύρω : τὴν πέτρα, τὸ ξύλο,

τὸ χῶμα. Χτίζαμε καλυβάκια πὺν τὰ σκεπάζαμε μὲ καλαμιές καὶ μὲ χῶμα. Κόβαμε κλωνάρια κουφοξυλιάς πὺν τοὺς ἀδειάζαμε τὴν ψίχα καὶ γίνονταν «σ' τουκανάρες» ἢ «σ' φέκες», ὅπλα βροντερά, μὲ κακαράντζες ἀντὶς γιὰ σφαίρες. Ξεφλουδίζαμε ἐπιδέξια βέργες ἀπὸ σκαμνιά ἢ συκιά, πέρα τὴν ἀνοιξη, καὶ κάναμε ντουντούκια, πὺν λαλοῦσαν μιά χαρά, ἢ μικρὲς τσαμποῦνες ἀπὸ πράσινες κολοκυθίδες. Οἱ γλιστερές, σκαμόφλουνδες πάλι ἦταν ἓνα κι ἓνα γιὰ σφεντόνες («βόγγες» τὶς λέγαμε ἀπ' τὸν ἦχο πὺν ἔκαναν στριφογυρνώντας). Ἡ παίρναμε χλωρὰ κοτσάνια καλαμποκιοῦ, πὺν τοῦ εἶχαμε ψήσει τὴ ρόκα, πὺν πρὶν καὶ σοῦ μαστορεύαμε ἄψε σβύσε ἓνα βιολί, νὰ γρατσανάει μερακλίδικα καὶ ἐσὺ νὰ τὸ συνοδεύεις μὲ τὸ τραγούδι, γέροντα; λίγο τὸ κεφάλι σὰν τὸ Γιώργο Γύφτο :

Βάρτο, Γιώργο μ' βάρτο,
τὸ ἔρημο βιολί.
νὰ σκούζει, νὰ βελάζει
σὰν τὸ μικρὸ παιδί...

Ὅταν φυλάγαμε τὰ γίδια ἔξω στὰ χωράφια ἢ στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ, τὸ ρίχναμε στὴ σκλέντζα καὶ στὴν τούρκα, παιγνίδια εὐκόλα πὺν δὲν τὰ χορταίναμε ποτέ μας καὶ πὺν ἀπαιτοῦν μονάχα δυὸ γιὰ συμπαίχτες, ἢ ζαγκανιόμασταν μὲ τὴ δραμπάλα ἢ παίζαμε τὸ «τρύπουμα» μὲς στίς δάφνες.

— Κούκου! ἀπὸ δῶ, κούκου! ἀπὸ κεῖ λαλοῦσε στ' αὐτιά ἐκεينوῦ πὺν τοῦπεφτε ὁ λαχνὸς νὰ «χαλέψει» γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἔπαιρνε εἰδοποίηση ἀπ' τὸν τελευταῖο τους, τὸν ἀόρατο ἐπιτηρητὴ του, νὰ κατεβάσει τὰ χέρια ἀπ' τὰ μάτια ἢ νὰ σηκωθεῖ ἀπάνω, καθὼς ἦταν πεσμένους, ταπίστομα γιὰ νὰ μὴ βλέπει.

Κούκου, τοῦ κελάιδαγαν φωνάρες ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές καὶ ἐκεῖνος τάχανε, δὲν ἤξερε τί νὰ πρωτοκάμει, ποιὸν νὰ πρωτογυρέψει.

Αὐτὸ τὸ παιγνίδι γινόταν καμιά φορὰ καὶ στὰ σπίτια, ὅταν ἔλειπαν οἱ ἄντρες σὲ δουλιές καὶ τὰ παιδιά ξεθάρρευαν, ὅπως τὰ ποντίκια στὴν ἀπουσία τοῦ γάτου. Θυμᾶμαι τί μοῦ σκάρωσε μιὰ φορὰ ἡ γειτόνισσά μου ἡ Βασίλω τοῦ Παταριά, πὺν εἶχε ἔρθει κι αὐτὴ καναδυὸ χρονιὲς στὸ σχολιό.

Μιά μέρα πὺν βρέθηκε στὸ κονάκι μας, μοῦ πρότεινε νὰ παίξουμε κρυφτούλι. Ἐκλεισα μὲ τὴν ἀπαλάμη, τὰ μάτια μου

καὶ περιμένα τὸ κάλεσμά της. Ὅταν ἄκουσα νὰ μὲ φωνάζει, ἄρχισα νὰ ψάχνω παντοῦ. Κοίταξα πίσω ἀπ' τὶς πόρτες, ἀνάμεσα στὶς κασέλες, μὲς στὰ ταλάρια, μὰ δὲν ἔβρισκα τίποτε. Μ' ὅλο πὺν ἡ φωνὴ ἔρχονταν ἀπὸ κάπου κοντά, ἔψαξα κι ἔξω στὸ μαντρί, στὸ γελαδοκάλυβο, ψηλά στὴ σκαμνιά, ὁλοῦθε, τοῦ κάκου.

Οἱ δικοὶ μου μὲ κοίταξαν καὶ γελοῦσαν. — Μπροστὰ σου τὴν ἔνι, μωρέ, δὲν τὴ γλέπεις! μὲ πείραζαν ὁλοένα.

Κόντευα νὰ σκάσω, γιὰτὶ δὲν εἶχα ἀφήσει τίποτε ἀκοίταχτο καὶ ὅμως ἡ Βασίλω δὲ βρῖσκονταν πουθενά. Στὸ τέλος δὲν κρατήθηκε ἄλλο, ἔβαλε ἡ ἴδια τὰ γέλια κι ἔτσι τὴν ἀνακάλυπα. Ἦταν μαζωμένη στὸ σταχτολόγο, πίσω ἀπὸ τὴ φωτιά πὺν σιγόκαιγε, κάπνιζε, καὶ τὴν εἶχε ἀπομαυρίσει, μελανηθῆ πως ἦταν, μαυραντζέλω ἀπὸ γεννησιμιοῦ της.

Ἐπειδὴ ὁ δρόμος πὺν χώριζε τὰ σπίτια μας ἀπ' τὸ σχολιό ἦταν ἀρκετὰ μακρὺς, ἐκεῖ πὺν περνοῦσε ἀνάμεσ' ἀπὸ τοῦφες καὶ ξερολίθια, κάθε τόσο ἔβγαιναν μπροστὰ μας φίδια κι ἄλλα ζούδια. Ἐννοεῖται πὺν δὲ διστάζαμε νὰ τὰ κυνηγοῦμε καὶ νὰ τοὺς ρίχνομε λιθάρια. Οὔτε οἱ ὀχιές μὲ τὰ παρδάλια τους μᾶς φόβιζαν, οὔτε οἱ ἀργοξεδιπλωτες δεντρογαλιές, παρὰ μόνο οἱ σαῖτάρες, πὺν αὐτές, λέει, ρίχνονταν σὰ σαῖτες ἀπάνω σου καὶ βάλε μὲ νοῦ τὰ παρακάτω.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐξάσκηση καὶ διασκέδαση μαζὶ διακρίνονταν προπάντων ἓνα δικό μας παιδί, μαχαλιώτικο. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἄλλα γειτονόπουλα κοντά του, ξεκίναγε μονάχος του ἀπάνω ἀπ' τὸ Κόνισμα καὶ σ' ὅλο τὸ δρόμο κοίταζε χάμου, ἔψαχνε ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, σάμπως θάβρισκε κανένα θησαυρό. Ἡ μανία του ἦταν τὰ φίδια. Ἐπρεπε νὰ σκοτώσει ἓνα ὁπωσδήποτε τὴν κάθε φορὰ. Τὸ περνοῦσε σὰ νικητὴς στὴν ἄκρη τοῦ κοντόξυλου, δώρου ὑποχρεωτικοῦ γιὰ τὴ φωτιά τοῦ δασκάλου, ἢ, ἂν τὸ κυνήγι του εἶχε πετύχει καλύτερα ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα, κρέμαγε τὰ ὑπόλοιπα, σὰν ἀφιερῶματα, στὰ δέντρα ἢ στίς πέτρες τοῦ δρόμου γιὰ νὰ σκιάζουν τὶς ἀνύποπτες γυναῖκες πὺν ἀραδίζαν ἀπὸ κεῖ. Εἶχε βαρέσει τὸ σήμαντρο τοῦ σχολιοῦ ἀπὸ ὥρα,

εἶχαμε μπεῖ κιόλα στὶς τάξεις (εἰδοποιημένοι ἀπ' τὰ παλαμάκια τοῦ δασκάλου, ἀφοῦ τοῦ ἔλειπε τὸ κουδούνι), ὅταν ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ τζάμια ἀντίκρου στὶς ρίπες, ἀνάμεσα στὶς φτέρες καὶ τὰ θάμνια, βλέπαμε κάποιον ποὺ κοντόστεκε παραμονεύοντας, ἔτοιμος νὰ χιμῆξει μὲ τὴν πέτρα ἢ τὸ ραβδί, νὰ καρακώσῃ τὸ θῦμα του, κάποτε νὰ τὸ πιάσῃ καὶ ζωντανὸ μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια του, νὰ τὸ κουτσονουριάσῃ ἢ νὰ τὸ δέσῃ ἀπ' τὸ λαιμό, γιὰ φρίκη δική μας καὶ θιάσματος.

—Εἶναι ὁ Ρέστο Κίτσιος, λέγαμε ἀπὸ μέσα μας ζηλεύοντάς τον γιὰ τὴν ἀργοπορία του, ἐπειδὴ ὥσπου νὰ ρχόνταν αὐτὸς (καὶ δὲν ἔρχονταν, ἂν δὲν εἶχε τὴν ταχτική του πιτυχιά, στὴν ἀνάγκη καὶ γκουστέρα, κίτρινη ὅμως ἀπὸ τὶς μεγάλες), ἴσαμε τότε ὁ δάσκαλος θάχε βγάλει ἄλλους στὸ μάθημα.

Αὐτὸν πιά τὸν εἶχε συνηθίσει καὶ δὲν τοῦ ἔκανε παρατηρήσεις.

Ἐξολοθρεῖν τὰ βλαβερά ἐρπετά, ἔλεγε, γιὰ ἔπαινό του ἴσως.

Ἐμεῖς οἱ μαχαλιῶτες εἶχαμε σχετικὰ κι ἓνα ἄλλο θῆσυμα στὸ γυρισμό μας. Παραστέκαμε στὸ θάψιμο τῶν σκοτωμένων φιδιών. Ὁ Ρέστος ἔκρινε πῶς, ἀφοῦ τοὺς πῆρε τὴ ζωὴ, ἔπρεπε ν' ἀναπαυτοῦν τώρα στὸν κόρφο τῆς γῆς. "Ανοίγε λοιπόν, ὁ ἴδιος ὁ φονιάς τοὺς μὲ τὰ δάχτυλά του ἢ μὲ καμιὰ πέτρα μυτερή, ἓναν μικρὸ λάκο ὅπου τὰ χωμάτιαζε κι ἀπὸ πάνω τοὺς ἔστηνε πλακοῦλες ποὺ τὶς σκέπαζε μαστορικά, σὰν εἶδος ἀπέριττο Μανσωλείου. "Ἐτσι ὅλος ὁ δρόμος σχεδόν, ἀπὸ πάνω κι ἀπὸ κάτω, εἶχε γεμίσει ἀπ' τὰ «μνήματα» τοῦ μικροῦ μαθητή, τοῦ Ρέστου Κίτσιου, ποὺ θὰ γίνονταν μαστορας κι αὐτὸς, χτίστης ὅπως ὁ πατέρας του.

Δὲν ξέρω μονάχα ἂν ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ποὺ σκοτώθηκε κι αὐτὸς ἀπ' τοὺς πρώτους στὸ μέτωπο τῆς Ἀλβανίας, βρέθηκε κανένας χριστιανὸς νὰ σκεπάσῃ τὸ σῶμα του, νὰ στολίσῃ τὸν τάφο του, ἔστω κι ἔτσι ὅπως ἔκανε ἐκεῖνος γιὰ τὰ φίδια τὰ φαρμακερά καὶ τ' ἄκακα τὰ γκουστερίδια.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Ι. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ

NANOYΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

Στοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τῆς Κυρᾶ Φροσύνης,
περὸν μακάρια οἱ ὥρες τῆς γαλήνης.

Στὴ Δίμνη, πὸν ἀνατάραξαν οἱ θρύλοι,
τῶσα μᾶς λένε οἱ βάτραχοι κι οἱ γούλοι

τραγούδι ἀμέριμνο σὰν παραμύθι,
 πὺν ξετυλίγει σιτὴν ἀνέμη ἢ λήθη.

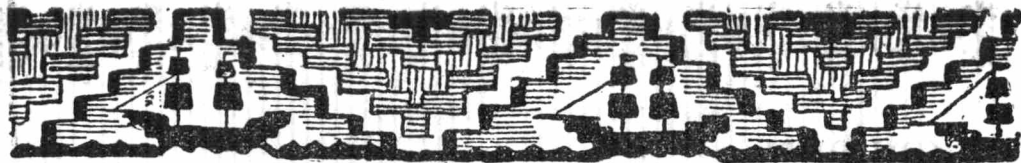
Νανούρισμα τῆς Δίμνης στὸ Μαβίλη
 πὺν τίποτε δὲν λὲν τὰ προὰ τοῦ χεῖλη.

Κι' ὅλο κυλᾶνε οἱ ὄρες τῆς γαλήνης
στὸν ὑγρὸ κόρφο τῆς Κυρᾶ Φροσύνης.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

HARMONIA

Πράσινο μαντήλι
 κόκκινη ποδιά
 μούβαλαν μαράζι,
 νιέρι στήν καρδιά.
 Λεῖμονιὰ μὲ τ' ἄνθη
 καὶ μὲ τὸν καρπό,
 στρώσέ μου στὴ ρίζα,
 ν' ἀποκοιμηθῶ,
 γιὰ νὰ πάρω λίγον
 ὕπνο τ' ὀρφανό,
 κ' ἔπειτα νὰ φάγω
 τὸν γλυκὸ καρπὸ
 νὰ γλυκαγκαλιάσω
 τ' ἄσπρο σου κορμὶ
 καὶ νὰ σὲ χορτάσω
 μὲ γλυκὸ φιλή.

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Ο ΔΗΜΟΦΩΝ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Η ΠΕΡΣΕΦΟΝΗ ήταν κόρη πανέμορφη της θεάς Δήμητρας, ή όμορφότερη από τα κορίτσια της συντροφιάς της. 'Ο σκοτεινός όμως βασιλιάς του κάτω κόσμου, ο Πλούτωνας, την αγάπησε — τέτοια είν' ή μοίρα όλων των ωραίων πλασμάτων — και θέλησε να την κάμει γυναίκα του και βασίλισσα του 'Αδη. 'Ο Δίας, ο πατέρας της (γιατί ήταν κόρη του Δία και της Δήμητρας ή Περσεφόνης) τού επέτρεψε να την απαγάγει. Και μιὰ μέρα, πού ή πεντάμορφη κόρη του Δία και της Δήμητρας μάζευε λουλούδια σ' έναν πανώριο κήπο της Σικελίας και χωρίς να καταλάβη ξεμάκρυνε κάπως από τις άλλες κοπέλλες, άνοιξε ή γή κι' από τὸ χάσμα βγήκε ξαφνικά ο Πλούτωνας, πάνω σ' ένα δόλοχρυσο άρμα, την άρπαξε και βυθίστηκε μαζί της μέσα στα σκοτεινά βάθη της γής.

Οί άλλες κοπέλλες άκουσαν τις φωνές της, μα δέν είδαν τίποτε. 'Ετσι ή Δήμητρα, πού έχασε την κόρη της και δέν ήξευρε τί έγινε, περιπλανώνταν στη γή ζητώντας γι' αυτήν πληροφορίες. Καθώς διάβαινε χώρες και χωριά, έφτασε και στην 'Ελευσίνα και κάθισε στην 'Αγέλαστη Πέτρα. 'Ετσι λέγονταν ο βράχος όπου κάθισε. 'Ηταν δίπλα σ' ένα πηγάδι, «τὸ καλλίχορον φρέαρ» όπως τὸ λεγαν. Φιλοξενήθηκε ύστερα στὸ παλάτι (της εποχής εκείνης παλάτι) του βασιλιά της 'Ελευσίνας Κελεού, χωρίς βέβαια να φανερώσει ποιά είναι, γιατί ταξίδευε άγνωρη. Και μιὰ γυναίκα, ή 'Ιάμβη, την έκαμε με τάστειά της να γελάσει για πρώτη φορά μετά τὸ χαμό της Περσεφόνης.

'Επειδὴ όμως έμειν' ευχαριστημένη από την καλή ύποδοχή των κατοίκων και ιδιαίτερα του βασιλιά Κελεού, θέλησε να κάμει άθάνατο τὸ νήπιο τέκνο του, τὸν Δημοφῶντα, πού τού είχε αναλάβει την φροντίδα σάν τροφός του. Τῷ παιρνει λοιπόν τή νύχτα κρυφά από τή βασιλική οίκογένεια, τούς δούλους και τις δούλες του παλατιού τὸ «έχριε» με άμβροσία («χρίεσκ' άμβροσίην» όπως λέει τὸ άρχαίο κείμενο του 'Ομηρικού ύμνου) και τὸ κρατοῦσε πάνω στη φωτιά, για να τὸ αλλάξει τὸ φυσικό του κι' από άνθρωπο θνητὸ να τὸν κάμει θεὸν άθάνατο. Αυτό έγινε μερικὲς βραδείες. Κάποιο βράδυ όμως ή βασίλισσα και μάνα του παιδιού Μετάνειρα είδε τή σκηνή της θεοποίησης και μὴ ξαίροντας περὶ τίνος πρόκειται, αλλά νομίζοντας, ότι κινδυνεύει τὸ παιδί της, έβαλε τις φωνές, για να σταματήσει τή θεά από τὸ όλθριο, όπως φαντάζονταν, έργο της. 'Η θεά πράγματι σταμάτησε τὸ έργο της κι' έφυγε από την 'Ελευσίνα, αφού δίδασκε τὰ 'Ελευσίνια μυστήρια κι' επέβαλε στους κατοίκους τή

λατρεία της. Κι' ὁ Δημοφῶν δὲν ἔγινε ἀθάνατος, ἀλλ' ἔμεινε ἓνα πλάσμα παράξενο, ποὺ δὲν ἀνήκει μήτε στοὺς θεοὺς μήτε καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

Αὐτὸς εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Δημοφῶντα, ποὺ συμφωνεῖ πολὺ μὲ τὴν ἀπόπειρα τῆς νεράιδας Θέτιδας, συζύγου τοῦ Πηλέα, βασιλιᾶ τῆς Φθίας, νὰ κάμῃ ἀθάνατο τὸν Ἀχιλλέα, ὅταν ἀκόμα ἦταν νήπιος, βάζοντάς τον ἐπάνω στὴ φωτιά, γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ κάθε θνητὸ στοιχεῖο, ποὺ κρατοῦσε ἀπὸ τὸν πατέρα του.

«Ἡ ἀφήγησις αὐτῇ», (δηλ. γιὰ τὸν Ἀχιλλέα), λέει ὁ P. Decharme (Μυθολογία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, μετ. Ἀ. Ἀδαμαντίου, σελ. 591) «θὰ παρελήφθῃ ἴσως ἀπὸ τὸν Ἐλευσίνιον μῦθον, διότι εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Κελεοῦ, εἰς τὸν Πέμπτον Ὀμηρικὸν ὕμνον (στιχ. 236 κἑ.). Δὲν μᾶς μεταδίδει λοιπὸν πολὺ παλαιὰς παραδόσεις».

Τί νὰ συμβολίζουν ἄρα γε τὰ μυθολογικὰ αὐτὰ ἐπεισόδια, ἢ τὸ ἓνα ντουπλαρμένο ; Τί νόημα μπορεῖ νὰ βγάλῃ κανεὶς ; Χωρὶς ὑπονοούμενα ἄς μείνωμε στὸ γεγονός. Ἡ Δήμητρα, μιὰ θεὰ, ἡ κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγὸς θεὰ, ὅπως πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι, θέλησε νὰ κάμῃ ἀθάνατο ἓνα θνητὸ ἀγόρι, τέκνο θνητῶν ἀνθρώπων. Ἀν συμβολίζῃ κάτι, πρέπει νὰ συμβολίζῃ αὐτὸ ποὺ βλέπουμε, τὴν ἐξέλιξη δηλ. καὶ τὴν ἀνύψωση. Καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο οἱ ἀρχαῖοι νὰ θεωροῦν τὴν Δήμητρα θεὰ παιδαγωγό, γιατί ἡ γεωργία προκάλεσε μιὰ τεράστια πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ προτοῦ νὰ γίνῃ γεωργός, ἦταν κυνηγὸς καὶ κτηνοτρόφος. Ἡ γεωργία τὸν ἀνάγκασε νὰ ἐγκατασταθῇ μόνιμα σὲ κάποιον μέρος, νὰ χτίσῃ κάστρα καὶ νὰ ὀργανώσῃ πολιτείες ἀναπτύσσοντας κοινωνικὴ ζωὴ καὶ πολιτισμό. Ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἡ γεωργία ἀσκεῖ μιὰ ἐπίδραση πολὺ εὐεργετικὴ στὸν ψυχικὸ κόσμον τοῦ ἀνθρώπου.

Δυὸ νεοέλληνες ποιηταὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ Δημοφῶντα, τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Μετάνειρα. Ὁ ἓνας μάλιστα συμπλέκει μαζὶ καὶ τὸ μυθολογικὸ ἐπεισόδιο τῆς Θέτιδας καὶ τοῦ Ἀχιλλέα. Εἶναι μεταξύ τους τελείως ἀνίθεται, ἀντίποδας ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τεχνικὴ μορφή τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Ὁ Καδάφης κι' ὁ Παλαμᾶς.

Τὸ ποίημα τοῦ Καδάφη φέρει τὸν τίτλον «Διακοπή», εἶναι γραμμένο πρὶν ἀπὸ τὸ 1911 καὶ διαπνέεται ἀπὸ τὴ γνωστὴ του ἀπαισιοδοξία, ποὺ διαπνέει ὅλο τὸ ἔργο του καὶ ἰδίως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Νὰ καὶ οἱ στίχοι :

*Τὸ ἔργο τῶν θεῶν διακόπτομεν ἡμεῖς
τὰ βιασικὰ κι' ἄπειρα ὄντα τῆς σιγμῆς.
Στῆς Ἐλευσίνος καὶ στῆς Φθίας τὰ παλάτια
ἡ Δήμητρα καὶ ἡ Θέτις ἀρχινοῦν ἔργα καλὰ
μὲς σὲ μεγάλες φλόγες καὶ βαθὺν καπνόν. Ἀλλὰ
πάντοτε ὁρμᾷ ἡ Μετάνειρα ἀπὸ τὰ δωμάτια
τοῦ βασιλέως, ξέπλεγη καὶ τρομαγμένη,
καὶ πάντοτε ὁ Πηλεὺς φοβᾶται κ' ἐπεμβαίνει.*

Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι εἶναι ἀποφθεγματικοί. Συνδέονται μεταξύ τους μὲ κοινὴ ρίμα κ' ἐκφράζουν ὅλο τὸ νόημα τοῦ ποιήματος. Οἱ ἄλλοι χρησιμεύουν σὰν ἀπλὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα. Εἰκόνας δὲν ὑπάρχουν. Μόνον ἐκεῖνο τὸ «ξέπλεγη καὶ τρομα-

γμένη» δίνει την εντύπωση του φόβου και του τρόμου της γυναικείας ψυχής και το «φοβάται κ' ἐπεμβαίνει» εκφράζει πιδ συγκρατημένα την εξ' ἑαυτοῦ ἀρνήτικὴ καὶ ἐπιζήμια ἀντρικὴ στάση. Ἐξ ἄλλου τὸ «διακόπτομεν» τοῦ πρώτου στίχου φαίνεται ἀντιποιητικὸ καὶ κἀνεί, διαβαζόμενο με πέντε συλλαβὲς νὰ μὴ βαδίζει κανονικὰ ὁ στίχος· ἐκτὸς ἂν διαδαστῇ με τέσσερες συλλαβὲς (δια - κό - πτο - μεν), ὁπότε δὲν συμφωνεῖ με τὴν ὀρθὴν προφορὰ τῆς λέξης. Μ' ἓνα προσεκτικώτερο κοίταγμα βλέπουμε, ὅτι ὁ δευτέρος στίχος, ποὺ μιλάει γιὰ «βιαστικὰ ὄντα», πᾶει γοργὰ, σὲ ἀντίθεση με τὸν πρῶτο, ποὺ μιλάει γιὰ διακοπή, γιὰ σταμάτημα. Μὴν εἶναι τάχα θεληματικὴ ἢ στιχουργικὴ αὐτὴ ἀδυναμία; Φαίνεται τόσο λογικὴ καὶ τόσο σύμφωνη με τὴν τέχνη τοῦ Καβάφη μιὰ τέτοια ὑπόθεση. Καὶ κεῖνο τὸ «παλάτια» δὲν συμφωνεῖ με τὸ «δωμάτια»· γιατί δὲν προφέρουμε πα - λά - τι - α, ἀλλὰ πα - λά - τια. Ἐνῶ τὰ «δωμάτια» τὰ προφέρουμε με τέσσερες συλλαβὲς. Πάντως ὁ λυρισμὸς τοῦ Καβάφη μόνο ἔπειτα ἀπὸ ἐξονυχιστικὴ ἐξέταση τῶν λεπτομερειῶν ἀρχίζει νὰ φαίνεται. Δὲν προδίδεται με τὴν πρώτη ματιά.

Τὸ συμπέρασμα ποὺ βγάζει ὁ Καβάφης εἶναι τοῦτο: Τί ὠφελεῖ ἂν ἡ Δήμητρα ἢ ἡ Θέτις, ἢ μιὰ οποιαδήποτε θεότης, προσπαθεῖ ν' ἀνυψώσῃ τὸν Δημοφῶντα ἢ τὸν Ἀχιλλέα, ἢ ὅποιον δῆποτε ἄνθρωπο, ἀφ' οὗ ἐμεῖς (π. χ. ἡ Μετάνειρα, ὁ Πηλέας κλπ.) διακόπτουμε με τὴν ἐπέμβασή μας τὸ ἔργο τῶν θεῶν;

Ὁ Πηλέας καὶ ἡ Μετάνειρα ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη. Εἶναι ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναῖκα, ποὺ ἐπεξηγοῦν τὸ πανανθρώπινο «ἡμεῖς». Ἐπεικὴς εἶναι ὁ ποιητὴς ἀπέναντί μας. Καταστρέφουμε τὸ ἔργο τῶν θεῶν, γιατί εἴμαστε ὄντα βιαστικὰ κι' ἄπειρα. Σὰν βιαστικὰ δὲν πειθαρχοῦμε στὸν ὀρθὸ λόγο καὶ σὰν ἄπειρά δὲν ξαίρουμε τί κάνουμε. Ἄν ἡ βιασύνη σημαίνῃ ἐπιπολαιότητα, ποὺ πρέπει νὰ τιμωρηθῇ, ἢ ἀπειρία πρέπει νὰ μᾶς δώσῃ ἄφεση ἁμαρτιῶν.

Ἀλλὰ τί ἀντιπροσωπεύουν οἱ θεοί; Μπορεῖ νὰ εἶναι σύμβολα τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἢ τῆς ἰδίας τῆς ἀντικειμενικῆς φύσης στὸ σύνολό της, ποὺ πᾶει νὰ μορφώσῃ καὶ τὸ ὑπέρκοχο. Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἡ θεία πρόνοια τῶν Χριστιανῶν. Πόση καλωσύνη καὶ στοργὴ δὲ δείχνει ἡ Θεία πρόνοια... Με πόση σοφὴ τέχνη δὲν ἐπεργάζεται τὴν πρόοδο, τὴν ἐξέλιξη τῶν ὁργανισμῶν ἢ φύση... Ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ ποιητῆ ἐκδηλώνεται γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Γιὰ τὴν ὑποκειμενικὴ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὅ, τι ἀφορᾷ τὴ συμβολὴ του γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ὑπερανθρώπου. Ἐνα ἄχ! πᾶει νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ χεῖλη του, μὰ δὲν τὸ λείει, ἀλλὰ καλύπτεται ἀφήνει νὰ τὸ ποῦμε ἐμεῖς καθὼς βλέπουμε με δέος «πάντοτε» τὴ Μετάνειρα «ξέπλεγη καὶ τρομαγμένη» νὰ διακόπτῃ τὸ ἔργο τῆς Δήμητρας καὶ «πάντοτε» τὸν Πηλέα «νὰ φοβάται καὶ νὰ ἐπεμβαίνει».

Ἀντίθετα ὁ Παλαμᾶς ὁ μεγαλόστομος, ὁ ἡρωϊκός, ὁ πάντα αἰσιόδοξος, ποὺ κι' ὅταν ἀκόμα μιλάει γιὰ καταστροφὲς καὶ γιὰ ἐραιπώσεις, πάντα γίνεται ψάλτης τῆς ἀνάστασης καὶ ὁδηγὸς πρὸς κάποιον μελλούμενο μεγαλεῖο, δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἰδῇ τὰ πράγματα, ὅπως τὰ εἶδε ὁ Καβάφης.

Τὸ ἀντικείμενο, τὸ ἀνθρώπινο ἢ τὸ φυσικὸ, εἶναι ὅ, τι εἶναι. Ἀλλὰ καὶ καθένας μας τὸ βλέπει σύμφωνα με τὴν ὁρασί του καὶ κυρίως με τὴν ὁραση τῆς ψυχῆς του. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ δὲν βλέπουν ὀρισμένα φυσικὰ χρώματα, καὶ ἄλλοι ποὺ δὲν

ἀντιλαμβάνονται ὠρισμένες καταστάσεις τῆς ψυχῆς. Ἀντίθετα ὑπάρχουν ἄλλοι, ποὺ βλέπουν πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα βλέπει τὸ κοινὸ μάτι. Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτα ἀντικειμενικὴ τέχνη, ὅπως κι' ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος δὲν εἶναι ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς τὸν βλέπουμε.

Ὁ Παλαμᾶς οὔτε ὁ ἴδιος λέει τὸ «ἄχ», οὔτε τὸν ἀναγνώστη του ἀφήνει νὰ τὸ εἰπῇ. Τοῦναντίον θριαμβολογεῖ. Δὲν ἔχει, λέει, σημασία τὸ ὅτι δὲν ἔγινα θεὸς (μιλάει ὁ Δημοφῶν σὲ πρῶτο πρόσωπο)· σημασία ἔχει τὸ ὅτι δὲν εἶμαι πιά ἀνθρώπος. Εἶμαι ἕνα πολὺ ἀνώτερο καὶ πολὺ ἐκλεκτότερο πλάσμα.

«Ὀμηρικὸς ὕμνος» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ διπλοῦ Παλαμικοῦ ποιήματος, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μερικώτερα ποιήματα (ποιητικὴ διλογία) τῇ «Δήμητρα» καὶ τὸν «Δημοφῶντα».

Γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὸ θυμὸ καὶ τὸν πόνο τῆς Δήμητρας χρησιμοποιεῖ τὸν ἥρωϊκὸ ἐξάμετρο. Μένει πιστὸς στὴν ἀρχαία παράδοση, προκειμένου νὰ φέρῃ ξανά στὴν ἐπιφάνεια ἕναν λησμονημένο μῦθο. Ὁ τόνος τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἥρωϊκός, ἡ μορφή τοῦ ποιήματος ἐπική, ἀφηγηματικὴ. Τὸ ἐπικὸ μεγαλεῖο διαπνέει τοὺς στίχους τοῦ «Ὀμηρικοῦ Ὑμνου», ὅπου —εἶν' ἀλήθεια— δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο μῦθο, ἀλλὰ τὸν πλουτίζει μὲ στοιχεῖα περιγραφικὰ, ἀφηγηματικὰ, χωρὶς νὰ παραλείπῃ (καὶ μάλιστα τονίζει ἐντονα) τίς φιλοσοφικὰς προεκτάσεις.

Ἡ Δήμητρα μιλῶντας σὲ πρῶτο πρόσωπο ἐξηγεῖ τὴ θεότητά της, τὴν περιπλάνησίν της, τὴ φιλοξενίαν της στὸ ἀνάκτορο τοῦ Κελεοῦ καὶ τὴν προσπάθειά της νὰ κάμῃ τὸν Δημοφῶντα ἀθάνατο:

Στὰ γόνατά μου τὸ κάθισα, στὴν ἀγκαλιά μου τὸ πῆρα,
θεοῦ κηπουρὸς ποὺ τὸ πότιζε, θεοῦ ποὺ τὸ ζοῦσε ὁροτόμος.
Ὅταν ἡ νύχτα κρυφὰ καὶ βαθειὰ μοῦ τ' ὀρμήνευε, στάλα,
στάλα, σι' ἄβρο του κορμὶ μὲ τὰ χέρια μου τὴν ἀμβροσίαν
τοῦ τὴν περιχύνει χρῖσμα, νὰ βρῇ τὴ θεράπαυσιν ἀπ' ὅσες ἀρρώστειες
θα τοῦ κινδύνειν ἡ ζωὴ, δυστυχίες, κακίες, ἀνημπορίες.
Κι' ὅταν ἡ νύχτα στερνὴ κι' ἀπ' τὰ μάτια μακριὰ τ' ἄλλου κόσμου
μὲ ξεμονάχιαζε, τ' ἀναβα τότε τὸ οὐράνιο, τὸ μέγα
στοιχειό, τὴ φλόγα, οὐρανέ! τὴ φωτιά τὴν ὑπέριπτη, ἐντὸς της
νᾶβρον μιὰ ἐντέλεια θεοῦ νὰ τὴν τρέφῃ τὴ σάρκα του πάντα
σῶμα, ψυχὴ, νοῦς του, ἐντέλειες κ' οἱ τρεῖς, μιὰ τριάδα, μιὰ Ἰδέα
καὶ τίποτ' ἄλλο, ψωμί, πεῖνα, δίψα, τροφή, τίποτ' ἄλλο,
καὶ τὴν πνοή μου, γιὰ γάλα, θεϊκὴ τοῦ φουσοῦσα στὰ χεῖλιν.

Ὑπάρχει στὸ σημεῖο αὐτὸ προσπάθεια ἐρμηγείας τοῦ μύθου. Ἡ ὑπέριπτη φωτιά (ποῖά εἶναι τάχα αὕτη; Ἡ μύηση, ἡ ἀποκάλυψη, ἡ ψυχικὴ φώτιση καὶ μαζὶ της ἡ σωματικὴ ἀγνότης;) ὑπάρχει ἡ «ἐντέλεια θεοῦ», ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιδράσῃ στὸ σῶμα, στὴν ψυχὴ καὶ στὸ νοῦ του, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν κατὰ τὸν Πλωτῖνο ἀνθρωπινὴν τριάδα (ὅπου τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ ἀποτελοῦν τὴν ψυχὴ), ὑπάρχει ἡ μυσταγωγία καὶ ἡ θεοποίησις, ποὺ γίνεται μὲ τὴν πνοή της...

Ἐπενέδθηκε κάποιον βράδυ ἡ Μετάνειρα «ὡς ἀλόγιστη πάντα γυναῖκα» καὶ ματαίωσε τὸ ὑπέροχον ἔργον της. Ὅμως δὲν ἦταν λάθος τῆς Μετάνειρας ἡ ἐπέμβασίς της. Δὲν ἦταν λάθος κανενός. Ἔτσι ἦταν νὰ γίνῃ καὶ ἔτσι ἔγινε. Τὸ χέρι τῆς Μοίρας τὴν ὥθησε νὰ βγῇ, νὰ ἰδῇ καὶ νὰ φωνάξῃ :

*Κ' ἔτσι, Μετάνειρα, μᾶνα φιλόστοργη, τῆς Ἐλευσίνας
ἄνασσα, δόξα καὶ καύχημ', ἀλόγιστη πάντα γυναῖκα,
ἤρθε μὴν ὥρα τῆς Μοίρας κακῆ καὶ χαλάστρα, καὶ ξάφνου
τὸ εἶδες τὸ νέο τὸ κορμὶ σὺν τὸ σίδερον στὴ φωτιά μέσσα
γιά τὴν αἰώνια τὴ ζήσῃ νὰ δένη, νὰ δένεται, Ὀλύμπιος,
μὲ τοῦ χειριοῦ μου τὸ θᾶμα, τῶν πάντων γιαιτρεῖα πού θεριεύει
κι' ἀντὶ νὰ μείνης μπροστά μου στὰ γόνατα δεόμενη, βγάνεις
τρόμον φωνὴ καὶ λαχτάρα κατάρρα γιὰ μένα σοῦ φεύγει
«τρέχτε, γλυτῶστε το, πάρτε το, ἡ ξένη μοῦ καίει τὸ παιδί μου !»*

Τὰ «βιαστικά κι' ἄπειρα ὄντα» ἐδῶ γίνονται «ἀλόγιστη πάντα γυναῖκα». Μὰ ἡ ἀλόγιστη πάντα γυναῖκα ἤρθε «σὲ μιὰ ὥρα τῆς Μοίρας κακῆς». Μιὰ σοφὴ ἀρμονία, γιὰ τὴν ὁποία παντοῦ μιλάει ὁ Παλαμᾶς, ἔφερε τὴ Μετάνειρα μπροστὰ στὸ μυστικὸ ἔργον τῆς Θεᾶς. Τόσο ἦταν μοιραῖο νὰ γίνῃ ὅχι περισσότερο. Τὸ μυθολογικὸ ἄλλως τε αὐτὸ ἐπεισῶδιο, εἶναι πιθανὸ ν' ἀναφέρεται στὴ βεβήλωσιν τῆς μυστικῆς γιορτῆς της. Γιὰ τὴ μοῖρα ὁ Παλαμᾶς μιλάει ἀποκαλυπτικὰ στίς «Ἀλυσίδες» καθὼς καὶ στίς «Γυναῖκες» καὶ παντοῦ. Εἶναι νόμος τοῦ Θεοῦ ; Εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος, πού θέτει ὁριὰ στὴν ἀνθρώπινον ἐξέλιξιν ; Εἶναι τὸ «μηδὲν ἄγαν» τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, πού δὲν ἐπιτρέπει ὑπερβολὰς ; «Ὅ,τι κι' ἂν εἶναι, πάντως ἔγινε ἐκεῖνον πού ἦταν νὰ γίνῃ. Μὰ αὐτὸ λίγο διαφέρει ἀπὸ τὸ θρίαμβον. Πράγματι ὁ λόγος τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος — νικῶντας τὰ στοιχεῖα τοῦ πόνου καὶ τῆς λύπης — ἐνθουσιώδης.

Ὁ Δημοφῶν δὲν θὰ γίνῃ Ἡρακλῆς, μήτε θὰ πάρῃ κατὶ ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀλλὰ θάχῃ τὴ χάριν

«βρέφος πῶς βρῆκε τὸν ὕπνον τοῦ στὸν κόρπον μου, στὰ γόνατά μου».

Κι' ἀκολουθεῖ ὁ ἐπιλόγος. Ἡ Θεὰ ἐπιβάλλει τὴ λατρεῖα της κι' εὐλογεῖ τὸ λαὸ πού τὴν φιλοξένησε, τὸν ἀγαθὸ βασιλιὰ Κελεό, τὴ γυναῖκα του καὶ τίς τέσσαρες κόρες του :

*Ἀμποτε, κόρες, μητέρα, τὴ ζωὴ σας ὅμοια σὰ νόημα
στὰ ροδοχεῖλια σας τὸ χαμογέλιο μου νὰ τὴν ποτίξῃ.*

Ἀλλ' ἂν ὁ στίχος στὸ λόγο τῆς Δήμητρας χρειάστηκε νὰ νικήσῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ πόνου, γιὰ νὰ θριαμβολογήσῃ, στὸν «Δημοφῶντα» δὲν χρειάζεται νὰ κάμῃ κανέναν ἀγῶνα.

*«... εἴμ' ἐγὼ τὸ πού ἡ Μοῖρα μὲ μοίρανε βρέφος,
τότε, σὺν τῶρά, σὺν πάντα».*

Δὲν εἶναι ἡ μοῖρα τῆς «διακοπῆς», ἀλλὰ τῆς χάρις, πού δέχτηκε ἀπὸ τὴ θεὰ Δήμητρα. Κι' ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ μοῖρα (δηλ. αὐτὴ ἡ χάρις) καὶ τώρα, ὅπως θὰ ὑπάρχῃ καὶ πάντα. Τίποτε ἄλλο πλέον δὲν αἰσθάνθηκε, μήτε πού αἰσθάνεται, μήτε πού θὰ αἰσθάνεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὄψιν τῆς Θεᾶς, κορμὶ καὶ ψυχὴ.

Ἀπὸ παιδάκι ἡ Θεὰ παραστέκει φεγγόβολη, ὑπάρχει
μπρὸς μου ψυχὴ καὶ κορμί. Τίποτ' ἄλλο δὲν ξαίρω, δὲν ἔχω,
μῆτε ποὺ σκέπτομαι, μῆτε ποὺ αἰσθάνομαι, μῆτε ποὺ ἐλπίζω.

Μιὰ ἀποκάλυψη τοῦ ἀποκάλυψε καὶ τοῦ ἔδειξε ὅ,τι ξαίρει κι' ὅτι ζῇ. Καὶ ξαίρει καὶ αἰσθάνεται τὴ ζωὴ τοῦ Θεανθρώπου. Θυμᾶται πὼς ἡ Θεὰ (Μεγαλόχαρη τὴν ὀνομάζει ὁ ποιητής, σὰ νὰ θέλῃ νὰ τῆς δώσῃ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγιότητα καὶ τὸ σέβας τῆς Παναγίας) τὸν κάθισε στὰ γόνατά τῆς καὶ τὸν φίλησε μὲ τὸ φίλημά, ποὺ μετουσιώνει τὴ ζωὴ καὶ τὴν κάνει ἀθάνατη. Καὶ μὲ τὴν πανίερη φλόγα, ποὺ τοῦ ἀφαιροῦσε τὴ θνητὴ προσωπίδα καὶ πήγαινε νὰ τὸν κάμῃ Ὀλύμπιο μαζί μὲ τοὺς Ὀλύμπιους, τοῦ ἔδωσε τὴ χάρη τῶν ἀθανάτων. Γιατὶ δὲν πήγαν χαμένα αὐτὰ ποὺ τοῦ ἔκαμε ἡ Θεὰ.

... εἶναι πλάνη

πὼς ὅλα χάνονται ἀπείραχτα, εἶν' ὅλα μιᾶς μοίρας γραμμένα
θεόδοτα κι' ἅπαντα δῶρα.

Ὅ,τι οἱ θεοὶ μᾶς προσφέρουν, κι' ἂν εἶναι στιγμή, κι' ἂν γιὰ πάντα,
Εἶναι τῶν θεῶν ἡ στιγμή καὶ τὰ πάντα εἶν' αἰῶνες τῶν αἰώνων.

Πέρασε καιρὸς, ἐπέστρεψε ἡ κόρη στὴ Μάνα τῆς, ἡ λατρεῖα τῆς Μάνας καὶ Κόρης ἐπεδλήθηκε στὴν Ἐλευσίνα καὶ στὴν Ἀθήνα. Τοὺς μύστες ἡ Δέσποινα ὁδηγεῖ στὸ ναὸ τῆς. Τὸ ὄνομά τους μαζί μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Τριπτόλεμου (γιου τοῦ Κελεοῦ, στὸν ὁποῖο ἡ Θεὰ διδάξε τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς κ' ἐκεῖνος ἔδειξε στοὺς ἀνθρώπους τὴ σπορὰ τοῦ σίτου) ἀκούονται πάντα. Μόνον ὁ Δημοφῶν δὲν μνημονεύεται. Μήπως γιατί ἡ βεβήλωση τῆς θείας πράξης καὶ ἡ ματαίωση τῆς θεοποίησής του ἐκφράζει συμβολικὰ τὴν βεβήλωση τῶν ἀγνῶν μυστηρίων;

Θὰ γεράξῃ ὁ Δημοφῶν, μὰ θὰ ξανανιώνῃ γιατί ἀνήκει στὴ φύση καὶ στὴ μοῖρα τῶν θεῶν. Μερικοὶ τὸν ταυτίζουν μὲ τὸν Ἰακχο, ἄλλοι μὲ τὸν Διόνυσο (ἂν καὶ Ἰακχος καὶ Διόνυσος γρήγορα θεωρήθηκαν τὸ ἴδιο πρόσωπο). Ὅμως δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος. Γιὰ ὅλους γίνεται λόγος, ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴ φιλοξενία τῆς Δήμητρας στὴν Ἐλευσίνα. Γίνεται ἀκόμα λόγος γιὰ ἕνα πλῆθος θεῶν καὶ ἡμιθέων. Μόνον αὐτὸς δὲν μνημονεύεται. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ αὐτὸς ὁ ἀνάκουστος δὲν εἶναι ἀνθρωπος ἀλλὰ Θεός.

Μιὰ βασιλεία, μιὰ γαλήνη, τὰ δυὸ καὶ πανύψηλα τᾶχω.

Σὰν τὴν πατῶ μὲ τὰ πόδια τὴ γῆ τῆς φυτρώνουν λουλούδια

κι' ὅταν σὲ βλέπω, οὐρανέ, σοῦ φυτρώνουν ἀστέρια. Εἰμαι πάντα

κι' ὅπου κι' εἰμαι, πανιοῦ. Κι' ἄπλαστο κι' ὅτι μπορῶ νὰ τὸ πλάσω.

Ἀνθρώπος ; Ὅχι. Θεὸς εἰμαι.

Ἔτσι, συνεχίζει ὁ λόγος τοῦ ποιητῆ, ἦταν κάποτε σκλάβος τοῦ Ἀδμήτου κι' ὁ Θεός Ἀπόλλωνας σὰν ἕνας θνητός. Μὰ ὅταν κρατοῦσε τὴ λύρα του, ἀνέβαζε τὰ πάντα γύρω του στοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς.

Ὅταν θάρθῃ τὸ τέλος τοῦ Δημοφῶντα πάνω στὴ γῆ, θάρχισῃ τὴ ζωὴ του κάπου ἄλλου. Δὲν θὰ τὸν κλείσῃ ἕνας λάκκος, ἀλλὰ θὰ πάγῃ νὰ ζήσει συντροφιά μὲ τοὺς θεοὺς, (ὅσο κι' ἂν φαίνονται πλάσματα τῶν ἀνθρώπων), θὰ τοὺς πλευρώσῃ, θὰ χαρῇ τὴν ἀκέρια τους ὅψῃ «καθὼς ταιριάζει στὸν ὅμοιο».

Μᾶς συνεπῆρε ὁ λόγος τοῦ Δημοφῶντα καὶ σὰ νὰ παρακολουθοῦμε τὰ ἔχνη ἀπὸ τὰ βήματα τῶν θεῶν ἀνεδασμένοι στὴν πυρὴ ψηλὴ κορυφῇ τῆς δημιουργίας. Ἀλήθεια, τί δύναμη ποῦ ἔχει ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ Παλαμᾶ καὶ τί φτερά ὁ λόγος του!

Ἡ χάρη τῆς ἀφήγησης καὶ τῆς περιγραφῆς μαζί μὲ κάτι τὸ ὀρμητικὸ σὰ ρέμα χαιμάρρου ὑπάρχει στοὺς στίχους τοῦ «Ὀμηρικοῦ Ὑμνου». Ἡ ὀρμὴ δὲν ὀφείλεται στὸ πομπῶδες τῆς φράσης, ἀλλὰ κυρίως στὸ ρυθμὸ καὶ στὴν ἐκφραστικότητα τῶν λέξεων. Τὰ ἐπίθετα ἢ τὰ οὐσιαστικά συχνὰ ἀλλάζουν μεταξύ τους τὸ γραμματικὸ εἶδος των καὶ ὄχι σπάνια παίρνουν τὴ σημασίαν τροπικὴν ἢ ἄλλου προσδιορισμοῦ. Γίνονται γλωσσικοὶ πρωτεῖς. Ἔτσι ὅμως νομίζεις πῶς ἀκούς τοὺς ἀρμονικοὺς ἤχους ἀπὸ τοὺς κραδασμοὺς τῆς χορδῆς ἐνὸς μουσικοῦ ὄργανου. Ἡ ἀφήγηση ἔχει ἕναν δραματικὸ καὶ ἐπικὸ τόνο. Γαλήνια τελειώνει ὁ λόγος τῆς Δήμητρας καὶ σὲ ἔξαρση θριαμβευτικὴ ὁ λόγος τοῦ Δημοφῶντα.

Μετράει τὸ σφυγμὸ τοῦ ἀρρώστου ὁ Καβάφης. Παρακολουθεῖ τὸ φτερωτὸ τοῦ ἡμίθεου ἀνέδασμα στὸν Ὀλυμπο ὁ Παλαμᾶς. Πόσο διαφορετικὰ εἶδαν τὴν ἴδια σκηνὴν δυὸ διαφορετικοὶ ἄνθρωποι!.. Κι' ἀκόμα παρατηροῦμε τοῦτο. Ὁ ἕνας μοιάζει τὸν τσιγκούνην, ποῦ λυπᾶται γιὰ τὸ διαφυγόν κέρδος, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὸν καλόκαρδον ἄνθρωπο, ποῦ χαίρεται κι' ἀποθεώνει τὴ ζωὴ του μὲ τὴ δύναμιν τοῦ γέλιου του γιὰ ὅ,τι ὁ Θεός, ἀκέρηρος ἢ μισός, θέλησε νὰ τοῦ χάριση.

Ὅμως παραμένει τὸ ἐρώτημα: Ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐρμηνεύει καλύτερα τὸ μυθολογικὸ ἐπεισόδιον; Τὸ ὅτι «δικακόποτομεν ἡμεῖς, τὰ βιαστικά κι' ἄπειρα ὄντα τῆς στιγμῆς» τὸ ἔργο τῶν θεῶν, ἢ ὅτι ὑπάρχει τόση ἀρμονία καὶ τόση νομοτέλεια μέσα στὸ σύμπαν, ὥστε ἡ ἀνθρώπινη (ἢ γυναικεία στὴν προκειμένη περίπτωσιν) ἀπερισκεψία πρόβαλε ἀπὸ θέλημα τῆς μοίρας κι' αὐτὴ; Χωρὶς νὰ πελαγοδρομήσωμε στὴ μεταφυσικὴ, μποροῦμε νὰ εἰποῦμε, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν καὶ στὴν ἀρμονικὴ πορεία τῶν πάντων καὶ στὴ μοῖρα, ποῦ ἐπιβάλλεται σύμφωνα μὲ τὴ σοφὴ θέλησιν τοῦ Δία. Ὁ Παλαμᾶς μένει πιστότερος στὴν ἀρχαία παράδοσιν ἀπὸ τὸν Καβάφη. Ἀλλ' ἴσως πρέπει νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸν ὀγκόλιον τοῦ στίχου τοῦ Ὀμήρου (α, 34) ποῦ καθορίζει τὸ ποσοστὸ εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου:

«σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν»

Ἀπὸ δικό τους λάθος (οἱ ἄνθρωποι) παθαίνουν βάσανα παραπάνω ἀπ' ὅ,τι γράφ' ἡ μοῖρα.

Ἀλλὰ τὰ βάσανα τοῦ ἀνθρώπου, ἂν ἀναφέρονται σὺς ταλαιπωρίες του, δὲν σχετίζονται μὲ τὴν «ἐντέλεια» ποῦ ἐπεργάζονται πᾶν τοῦ οἱ θεοί.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣ: ΚΡΑΨΙΤΗ

Δ Ω Δ Ω Ν Η

ΠΑΝΤΑ ΣΧΕΔΙΑΖΑ τὸ ἱερό τοῦτο προ-
σκύνημα. Χρόνια ἔνοιωθα τὴν ἀνάγκη
νὰ προετοιμάσω τὸν ἑαυτό μου νὰ δεχτεῖ
τὸ πνευματικὸ τοῦτο βάπτισμα, νὰ νοιώσει
τὴ γλῶσσα τῶν Πελειάδων.

Κάτω στὸν κάμπο ἀνατριχιάζουν στὸ
πρωῖνὸ ἀγέρι μαγευτικὰ ἀτελεύτητα βε-
λοῦδα. Στους φράχτες κυριαρχεῖ τὸ φαν-
ταχτερὸ λούσο τῆς ἀμυγδαλιάς καὶ πὶὸ κεῖ
τὸ πυκνὸ χιόνισμα τῆς ἀχλαδιάς. Καὶ πα-
παροῦνες αἱμάτινες, χιλιάδες παπαροῦνες.
Κι' ἀριστερά μας τὸ γαλανὸ στὸν πὶὸ ζω-
ηρὸ χρωματισμό, ἓνα ἀπέραντο γαλάζιο,
ὁ καθάριος οὐρανὸς καὶ τὸ ἀτεμάχιστο
γαλάζιο τῆς λίμνης ποὺ μᾶς γεννάει στὴν
ψυχὴ μας τόσο πρωτόγνωρα συναισθήματα.

Ξεμακραίνουμε ἀπ' τὰ Γιάννινα. Ἐνας
δρόμος στενάχωρος, πολὺ δύσκολος, ὀδηγεῖ
στὴ Δωδώνη. Τὸ λεωφορεῖο τῆς γραμμῆς
κάθε λίγο βογγάει. Ἐχομε ἀφήσει τὸν κά-
μπο τῆς Πεδινῆς, λοξεύουμε τὴν Κοσμηρά
καὶ παίρνουμε τὴ μεγάλη ἀνηφοριὰ ποὺ θὰ
μᾶς φέρει στὴν πραγμάτωση τοῦ ὀνει-
ρου μας.

Ἀνεβαίνουμε . . . Ἀνεβαίνουμε . . .

Βρισκόμαστε στὰ τέλη τῆς ἀνοιξης.
Μιάς ἀνοιξης λιγώζωνς ἐδῶ στὴν Ἡπειρο.
Μιάς ἀνοιξης ποὺ τὴν ἀπάντησα πρὸ ὀλί-
γου καὶ τῆς ἔδωσα τὸ φιλλ τῆς χαρᾶς, μὰ
καὶ τοῦ χωρισμοῦ, γιατί τὴν ἀφησα πίσω
μου τόσο κοντά, καὶ τόσο μοκρὰ, μιᾶς
ἀνοιξης ποὺ στέκει ἀλαργινὴ ὀπτασία στὸ
θέαμα ποὺ ξανοίγεται μπροστά μας.

Ἀπὸ τὴ στενωπὴ χαράδρα ποὺ κατε-
βαίνουμε—τὴν πόρτα θὰ μπορούσα νὰ πῶ
τῆς ἀρχαίας Δωδώνης—ξανοίγεται μιὰ
στενὴ κοιλάδα, καὶ γύρω βουνά, ἄγρια
γυμνά βουνά, χιονισμένα βουνά, κι' ἄλλου
λιγοστά δέντρα, λιγοστὴ βλάστηση, κι' ὅλα
μαζὶ νὰ φτιάχνουν ἓνα φρόντο βαρυχειμω-

νιάς. Καὶ νᾶμαστε δυό, τρεῖς, πέντε, πολ-
λοί, κι' ὅλοι μαζὶ νᾶμαστε ἓνας, μιὰ σκέψη,
μιὰ ἰδέα, καθένας κλεισμένος στὸν ἑαυτό
του. Νὰ πλημμορίζουν μύρια συναισθή-
ματα τὴν καρδιά σου, νὰ νοιώθεις τὴν
ἀνάγκη τῆς ἐξομολόγησης καὶ νὰ δεινόμα-
στε ὅλοι μὲ τὸ πνεῦμα τῆς σιωπῆς. Νοιώ-
θουμε νὰ μικραίνουμε, νὰ μικραίνουμε
φοβερά, νὰ γινόμαστε ἓνα τίποτα ἓνα
μηδενικό.

Τοῦτος ὁ τόπος μὲ τὶς ἀλυσσίδες τὰ
βουνά καὶ τὶς κορφές τους ποὺ σκίζουν
τὸν οὐράνιο τροῦλλο, τοῦτος ὁ τόπος ὁ ἐπι-
βλητικὸς μὲ τὴν ἀρρενωπὴ ὁμορφιά του
καὶ τὴν ξέχωρη γι' αὐτὸ θελητικότητα του
ἦταν ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια ἢ φυλετο-
μᾶνα. Ἐδῶ οἱ πρώτοι Ἕλληνες οἱ Σελλοὶ
ἢ Ἐλλοί. Ὁ Ἡσίοδος γράφει : « Ἡ Ἑλ-
λοπία εἶχε πολλὰ χωράφια καὶ λειβάδια
ὅπου ἔβοσκαν πολλὰ πρόβατα καὶ βόδια.
Τὴν κατοικοῦσαν πολυάριθμοι θνητοὶ μὲ
πολλὰ κοπάδια. Σὲ μιὰ ἄκρη τῆς περιοχῆς
βρίσκεται ἡ Δωδώνη, ἡ ἀγαπημένη τοῦ
Δία. Κεῖ ὁ θεὸς ἐγκατέστησε τὸ μαντεῖο
του, στὴν κοιλότητα τοῦ κορμοῦ μιᾶς βε-
λανιδιάς. Οἱ ἀνθρώποι θαρρεμένοι ἀπὸ
τοὺς καλοὺς σκοποὺς, πηγαίνουν πάντα
ἐκεῖ ἀφοῦ πάρουν μαζί τους πλούσια δῶρα,
γιὰ νὰ ἐκλιπαρήσουν τὴν εὖνοια τοῦ θεοῦ
καὶ νὰ μάθουν τὶς θελήσεις του».

Τοῦτος ὁ τόπος ἦταν ἡ φωτοπηγὴ ποὺ
θᾶμπωσε χιλιάδες χρόνια μέχρι τὰ τωρινὰ
ὅλο τὸν κόσμο. Ἀπὸ δῶ ξεκίνησε ἡ ἔννοια
τῆς ζωῆς, ἀπὸ δῶ ἡ ἰδέα, ἀπὸ δῶ τὸ θεῖον.
Ἀπ' ἐδῶ ξεκίνησε ἓνας ὑπέρλαμπρος λαός,
ἀπὸ δῶ μιὰ ἀφθαρτὴ δόξα.

Ν· ἀναζητᾶς πάντα στὴ ζωὴ σου καίτι
τὸ βαθύ, τὸ ἀκαθόριστο, τὸ μεγάλο, ν' ἀ-
ναζητᾶς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ στὸν δίνει

τοῦτο τὸ χῶμα, τοῦτη ἡ φραγμένη κοιλάδα, τοῦτος ὁ ἱερὸς χώρος μὲ ἀνέκφραστη συγκίνηση.

Νὰ μιλάει πονεμένα ἡ ψυχὴ σου μ' ὅλα γύρω, καὶ νὰ σοῦ γνέβουν οἱ ἱερὲς πέτρες.

Δυὸ περιστέρια εἶχαν πετάξει ἀπὸ τὶς Θῆβες τῆς Αἰγύπτου ἢ μιὰ γιὰ τὴ Λιβύη κι' ἡ ἄλλη γιὰ τὴ Δωδώνη. Ἡ πρώτη διέταξε τοὺς Λίβυας νὰ κτίσουν τὸ μαντεῖο τοῦ Ἀμμῶνα. Ἡ δευτέρη ἔκατσε πάνω σὲ μιὰ βελανιδιά καὶ μὲ ἀνθρώπινη λαλιά εἶπε στοὺς Δωδωναίους νὰ κτίσουν τὸ μαντεῖο τοῦ Δία.

Τὸ λέει καὶ ἀλλοιῶτικα πάλι ὁ Ἡρόδοτος, ἂν καὶ ὁ ἴδιος μολόγησε καὶ τὸ παραπάνω Λέει, λοιπόν, πὼς τὰ μαντεῖα αὐτὰ τάχτισαν δυὸ γυναῖκες πὺν τὶς ἔκλεψαν οἱ Φοῖνικες ἀπὸ τὶς Θῆβες. Μαθεύτηκε ἀργότερα πὼς ἡ μιὰ ἀπ' αὐτὲς πωλήθηκε στὴ Λιβύη καὶ ἡ ἄλλη στὴν Ἑλλάδα. Κι' ἡ πρώτη ἔκτισε κεῖ τὸ μαντεῖο τοῦ Ἀμμῶνα, καὶ ἡ ἄλλη τὸ μαντεῖο τοῦ Δία στὴ Δωδώνη.

Νὰ σοῦ γνέβουν ἀκόμα πολλὰ οἱ ἱερὲς τοῦτες πέτρες...

Πέρασαν ἀπὸ δῶ οἱ πιὸ διαλεγτοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὁση δύναμη κι' ἂν εἶχαν, ὅσο σοφοὶ κι' ἂν ἦταν. Κι' ἔρχονταν ἐδῶ ἑξαγνισμένοι, ταπεινοὶ προσκυνητές. Ἐρχονταν νὰ ὑψώσουν εὐλαβικὰ τὰ χέρια καὶ νὰ ζητήσουν τὴ συμβολὴ τοῦ Δία. Ἦλθαν ἐδῶ προσκυνητὲς ὁ Ἰναχος, ἡ Ἰώ, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ἰάσωνας, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Νεοπτόλεμος, ὁ Ὀρέστης καὶ τόσοι ἄλλοι.

Κι' ἔρχονταν ἐδῶ καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ μικροὶ, οἱ ταπεινοὶ, μὲ τὰ καθημερινὰ τους, μὲ τὶς ἔγνιες τους, μὲ τὸ συνηθισμένο φορτίο τῆς ζωῆς, νὰ ρωτήσουν καὶ νὰ μάθουν γιὰ τὰ προβλήματα τους, γιὰ τὰ καθημερινὰ τους.

Ὁ Ἅγις, ρωτᾷ, οἱ κουβέρτες καὶ τὰ προσκέφαλά του πὺν ἑξαφανίστηκαν, ἂν χάθηκαν ἢ τὶς ἔκλεψαν.

Ὁ Λυσάνιας, ἂν τὸ παιδί, πὺν ἡ Νύλα φέρει στὴν κοιλιὰ της, εἶναι δικό του.

Ὁ Ἰππόστρατος, ρωτᾷ σὲ ποῖο θεὸ νὰ προσφέρει θυσίες.

Ἐνας τσοπάνος κάνει ὄρχο νὰ φέρει πλούσια δῶρα, ἂν πᾶνε καλὰ τὰ κοπάδια του.

Κι' ὅλα τοῦτα τὰ ρωτήματα, κι' ἄλλα πολλὰ, σκαλισμένα ἀπάνου σὲ μολυβένιες μικρὲς πλάκες πὺν βρέθηκαν στὶς ἀνασκαφές.

Καὶ βρέθηκαν ἀκόμη καὶ ἄλλες μικρὲς μολυβένιες πλάκες, μὲ σκαλισμένες τὶς ἀπαντήσεις τοὺς χρησμούς, πὺν δίνονταν μὲ τὴν ἐξήγηση τοῦ θόρυβου πὺν ἔκανε τὸ νερὸ πὺν κυλοῦσε—γιατὶ ἦταν κοντὰ στὴν ἱερὴ βελανιδιά μιὰ ἀγιασμένη πηγὴ πὺν τὰ νερά της ἔσβυναν τὶς ἀναμμένες δάδες καὶ ἀναβαν τὶς σβυσμένες σὺν τὶς πηγαιναν κοντὰ της—ἢ ἀπὸ τὸ θοροῖσμα τῆς ἱερῆς βελανιδιάς. Δίνονταν ἀκόμα ὁ χρησμὸς μὴ τὴν ἐξήγηση τοῦ καμπανίσματος τοῦ «Δωδωναίου χαλκείου», πὺν ἦταν ἕνας χάλινος λέβητας στηριγμένος σ' ἕνα στῦλο, καὶ στὸ διπλανὸ στῦλο ἕνα ἀγαλματάκι μικροῦ παιδιοῦ πὺν κρατοῦσε στὸ δεξι χέρι ἕνα χάλκινο μαστίγιο μὲ ἱμάντες ἀπὸ χαλκὸ κι' αὐτὲς, πὺν ἔπεφταν ἐπάνω στὸ λέβητα ὅταν τὶς κούναγε ὁ ἀγέρις κι' ἔβγαιναν ἔτσι δυνατοὶ καὶ συνεχεῖς ἦχοι. Τούτους τοὺς ἦχους τοὺς ξηγοῦσαν οἱ ἱερεῖς πὺν τόσα γνώριμα σημάδια εἶχαν μὲ τοὺς κατοπινούς ἀσκητές, τοὺς δικούς μας, καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ Πελειάδες, πὺν πᾶσι νὰ πεῖ περισσότερὲς (πέλεια, περισσότερά), καὶ φανέρωναν ἔτσι τὴ θεία θέληση, τὴ θέληση τοῦ Δία στοὺς ἀνθρώπους. Μίλαγαν οἱ Πελειάδες σὲ στίχους καὶ οἱ πρῶτοι στίχοι ἦταν τὸ ἀθάνατο κήρυγμα:

«Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶ, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ Μεγάλε Ζεῦ».

Κοντὰ στὸν Δία ἀγαπήθηκε στὴ Δωδώνη καὶ μιὰ ἄλλη θεά, ἡ Διώνη, πὺν ὁ Ἡσίοδος τὴ φέρει γιὰ κοπέλλα τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος, καὶ ἄλλοι κατοπινὸι συγγραφεῖς, γιὰ μητέρα τῆς Ἀφροδίτης. Πάντως ἀγαπήθηκε πολὺ ἐδῶ ἡ θεά, ἡ Διώνη, καὶ δέθηκε γερά ἡ λατρεῖα της μὲ τὴ λατρεῖα τοῦ Δία, ὅπως φανερώνεται ἀπὸ πολλὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Ἡπείρου.

Ἀχολογᾷ γλυκεῖα φλογέρα μὲ ὑπόκρουση τὰ κουδουνίσματα ἀπὸ τὰ πρόβατα πὺν βόσκουν στὸν ἱερὸ χῶρο. Εἶναι ἕνας ἀμέριμνος τσοπάνος ξυπόλυτος καὶ ἀχτένιστος, πλαγιασμένος στὸ χῶμα πάνω σὲ

σκληρὲς πέτρες, καὶ νὰ φωτίζεται τὸ πρόσωπό του ἀπὸ γαλήνη, καὶ νὰ σοῦ γνέφουν τοῦτες ἐδῶ οἱ ἱερὲς πέτρες :

« Ἀνιπτόποδες καὶ χαμαιῖναι ».

Νὰ ξεπετιέται ἀπὸ μιὰ φράχτη λιγερόκορμος, σγουρομάλης, μὲ ἀρρενωπὴ ὁμορφιά, σύγχρονος Δωδωναῖος, καὶ νὰ σοῦ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του πρόθυμα καὶ εὐγενικά, μολογώντας ὅσα ἔμαθε στὸ μικρὸ σκολεῖο καὶ ὅσα κατοπινὰ ἄκουσε, νὰ διδάσκει καὶ νὰ διδάσκεται, νὰ σοῦ φανερώνει ἀπὸ μιὰ μαγευτικὴ πλευρὰ τὸ διπλανὸ ἀμφιθέατρο, νὰ σὲ ὀδηγεῖ στὴ Δωδώνη καὶ στὸ Ἄλποχῶρι, καὶ νὰ σοῦ γνέφουν οἱ ἱερὲς πέτρες πῶς ζῇ καὶ σήμερα ὁ Ζεὺς ὁ Δωδωναῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ξένιος.

Σύγνεφα βαριὰ ζώνουν τὸν Τόμαρο. κι' ὅλο ἔρχονται καὶ ἄλλα, κι' ὅλα μαζί αὐξάνουν, μεγαλώνουν, καὶ γίνονται ἕνας μολυβένιος τροῦλλος, καὶ γίνονται γύρω ὅλα μολυβένια, τὰ βουνά, ἡ μικρὴ κοιλάδα,

τοῦτες ἐδῶ οἱ ἱερὲς πέτρες, καὶ γίνεται ἡ καρδιά μας μελαγχολικὴ, μολυβένια.

Τὸ πνεῦμα τοῦ Δία κυριαρχεῖ ἐδῶ ἀκόμα. Τὸ ζοῦμε ὅλοι, γύρω μας, μέσα μας. Ἐχομε ἐξαγνιστεῖ στὸ σημερινό μας πνευματικὸ βάφτισμα. Ὁ Ζεὺς δεσπόζει στοὺς οὐρανοὺς καὶ στὴ γῆ. Ἀφίνει τοὺς κεραυνούς του ποὺ σκίζουν φωτερὰ τὸ μολυβένιο τροῦλλο. Ἀφίνει τοὺς ἀγέρες ποὺ οὐρλιάζουν στὰ στενὰ τῆς κοιλάδας. Ἀφίνει τὴ βροχὴ ποὺ πέφτει χοντρή. Μιὰ ἀγριαχλαδιὰ φυτωμένη δίπλα στὶς ἱερὲς πέτρες γέρνει μιὰ δῶ καὶ μιὰ κεῖ ἀπὸ τὸν ἀγέρα. Ὁ Δίας ἴσως θύμωσε. Ἀκούγεται τὸ θρόϊσμά της ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς φέρνει τὸ θεϊκὸ μήνυμα μὲ τὴν ἀνθρωπολιὰ τῶν Περσείδων ποὺ προσεύχονται τὴν ὥρα αὐτὴν ἐδῶ τὴ μυστικὴ, ποὺ δεόμαστε καὶ μεις κατανυχτικά μαζί τους :

— Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶ, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ Μεγάλε Ζεῦ ... ».

ΒΑΣ. ΚΡΑΨΙΤΗΣ

Ὁ Ρόδας. (Δημῶδες Ἡπειροῦ)

Μ. Νικολάου.

Μέτρια. $\frac{2}{4}$

Κί. νη. σὸ — Ρό (νο) Ρό.δας κί. νη. . . σε, κί.

νη. σὸ — Ρό (νο) Ρό.δας κί. νη. . . σε καὶ στὴ βλαχιά νὰ

πά. η, χεῖά σου Ρό.δα μου, καὶ στὴ βλαχιά νὰ πά. η, χεῖά σου

Ρό.δα μου. Τραλα λα λα λα λα λα λα λα λα λα λα

λα Τραλα λα λα λα λα λα λα λα λα λα λα

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ο Κ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙ-
ΔΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ

Είναι άξιον ιδιαίτερας εξάρσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἔχων σήμερον τὴν εὐθύ-
νην τῆς ἀνωτάτης ἐποπτείας εἰς τὴν
Ἑκπαίδευσιν Ὑπουργὸς κ. Κωνσταντῖνος
Καλλιὰς, θυσιάζων τὴν ἀνεσίην τοῦ ἀπε-
φάσισε νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου καὶ νὰ ἐπι-
κοινωνήσῃ ἀμέσως μὲ τοὺς διδάσκοντας
καὶ διδασκόμενους, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ
καλύτερον τὰς ἀνάγκας τῶν καὶ νὰ σφυ-
γμομετρήσῃ τὸν παλμὸν τῆς ἐργασίας
τῶν. Αἱ διαπιστώσεις, ποῦ θὰ προκύψουν
ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἐπαφὴν, θὰ εἶναι
ἢ στερεὰ κρητὶς, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρέπει
νὰ στηριχθοῦν αἱ μελλοντικαὶ ἀποφάσεις
τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς
Παιδείας μας. Κατὰ τὴν δεξιῶσιν, ἡ ὁποία
ἐδόθη πρὸς τιμὴν τοῦ εἰς τὴν Ζωσιμαίαν
Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν, ὁ κ. Ὑπουρ-
γὸς ἤκουσεν ἀναπτυσσομένης τὰς ἀπό-
ψεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας ἐπὶ ζητημά-
των παιδαγωγικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν.
Ἡ ἀδρὰ τοποθέτησις τῶν ἐκπαιδευτικῶν
προβλημάτων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς
Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ.
Παν. Κοροντζή καὶ αἱ ὀμιλῖαι τῶν ἄλλων
ἐκπροσώπων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου,
τέλος δέ, ἡ διεξοδικὴ ἀπάντησις τοῦ
κ. Ὑπουργοῦ συνετέλεσαν, ὥστε νὰ κα-
ταδειχθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς λήψεως ἐπείγον-
των καὶ ριζικῶν μέτρων διὰ τὴν βελτίω-
σιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων,
καὶ νὰ γεννηθοῦν ἐλπίδες, ὅτι τὸ Κράτος
θὰ ἐξεύρῃ τοὺς ἀναγκαίους πόρους διὰ
τὴν ἀνάπλασιν τῆς Παιδείας τοῦ Ἑθνους
μας, ἡ ὁποία δύναιται νὰ συντελε-
σθῇ, μόνον μὲ παράλληλον ποιοτικὴν καὶ
οἰκονομικὴν ἀνύψωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν
λειτουργῶν. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς
τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν προσεφώνησε τὸν
κ. Ὑπουργὸν ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς
κ. Γ. Παπανικολάου τονίσας τὴν ἀνάγκ-
ην τῆς ταχείας ἀποπερατώσεως τοῦ
νέου διδακτηρίου τῆς Ζωσιμαίας. Δὲν
γνώρίζομεν ποῖα μέτρα θὰ εἰσηγηθῇ εἰς
τὴν Κυβέρνησιν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς Παι-
δείας πρὸς λύσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν προ-
βλημάτων. Θέλομεν ὁμῶς νὰ ἐλπίζωμεν,
ὅτι θὰ ἐπιμελῇ ἀνεύδωτος εἰς τὴν
διέθεσιν ἀρκετῶν πιστώσεων πρὸς θερα-
πείαν τῶν παιδευτικῶν ἀναγκῶν ἔχων
ὅπ' ὧσιν τοῦ τοῦ Δημοσθένους ἀεὶ δὴ

χρημάτων καὶ ἀνεύ τούτων οὐδέν ἐστι
γενέσθαι τῶν δεόντων». Ἀλλωστε οἱ
καιροὶ οὐ μιν εἰσι: Πρέπει ἐπιτέ-
λους νὰ κατανοηθῇ, ὅτι πᾶσα δαπάνη
διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ
ἐθνικὸν κεφάλαιον καλῶς διατεθειμένον
καὶ ὅτι ἀνεύ πνευματικῆς θεμελιώσεως
δὲν δύναται νὰ νοηθῇ οἰαδήποτε ἀνασυγ-
κρότησις. Τὸν ὕπουργόν τῆς Παιδείας κ.
Καλλιὰν, κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς
παραμονῆς τοῦ εἰς Ἰωάννινα ἐδεξιώθη-
σαν εἰς τὰ γραφεῖα τῆς «Ἡπειρωτικῆς
Ἑστίας» οἱ πνευματικοὶ τῆς κύκλοι. Τὸ
περιοδικὸ μας εὐχαριστεῖ θερμῶς τὸν κ.
Ὑπουργόν, διότι τὸ ἐτίμησε μὲ τὴν πα-
ρουσίαν του καὶ διότι ἐξεφράσθη μὲ τό-
σον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν συμβολὴν τοῦ
εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς
Ἡπείρου. Μὲ τὴν εὐγενῆ χειρονομίαν τοῦ
ἀπέδειξεν, ὅτι περιβάλλει μὲ στοργὴν
κάθε προσπάθειαν τείνουσαν εἰς τὴν δη-
μιουργίαν πνευματικῆς ζωῆς. Καὶ ὅταν
οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Πολιτείας — καὶ μάλι-
στα ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας — ἐπιδει-
κνύουν τόσον ἐμπρακτὰ τὸ ἐνδιαφέρον
τῶν διὰ τὰ Γράμματα, μπορεῖ κα-
θένας νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι κατὰ καλύτερον θὰ
γίνῃ εἰς τὸ μέλλον διὰ τὴν ἀνύψωσιν
τῆς μορφωτικῆς στάθμης τοῦ λαοῦ μας.
Μὲ τοιοῦτους οἰωνοὺς καὶ ὅσοι ἐπιβίδον-
ται εἰς πνευματικὰς ἐνασχολήσεις θὰ
πράττουν τοῦτο μὲ περισσότερον ζῆλον,
αἰσθανόμενοι διπλά τὴν ἠθικὴν του-
λάχιστον συμπαράστασιν τοῦ Κράτους,
τὸ ὁποῖον δὲν τοὺς ἀγνοεῖ, ἀλλ' ἐπιβρα-
βεύει τὴν ἐργασίαν τῶν.

Γ.Ι.Π.

*

Η ΝΕΑ ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ

Οἱ ἐργασίες γιὰ τὴν ἀνάγεσιν τῆς
νέας Ζωσιμαίας Σχολῆς ἀρχισαν καὶ συ-
νεχίζονται. Ἀποτελεῖ αὐτὸ μία εὐοίωνη
προοπτικὴ γιὰ τὴ λύση τοῦ διδακτηρια-
κοῦ ζητήματος ποῦ τόσον ὀξὺ παρουσιάζ-
εται στὴν πόλιν μας, ἰδιαίτερα στὸν
τομέα τῆς Μέσης Ἑκπαίδευσως. Ἡ νέα
Ζωσιμαία Σχολὴ εἶναι ἔργο τοῦ Μακα-
ριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου, γιὰ τὸ ἐν-
διαφέρον καὶ στὴν ἐπιμονὴν τοῦ ὀφείλεται
ἡ ἀνάγεσός της. Τὸ κέρδος ποῦ θὰ προ-
κύψῃ θὰ εἶναι διπλό. Καὶ τὰ Γιάννινα θὰ
στολισθοῦν μ' ἓνα μεγαλοπρεπὲς κτίριο

κατασκευασμένο μ' όλες τις σύγχρονες απαιτήσεις της Παιδαγωγικής και η παλαιά Ζωσιμαία Σχολή, έπισκευαζόμενη, σύμφωνα με την απόφαση που πάρθηκε στην τελευταία σύσκεψη που έγινε στην 'Αρχιεπισκοπή, θα καταστή δυνατό να χρησιμοποιηθεί για Μουσείο και για τη στέγαση της Βιβλιοθήκης, της οποίας τόση ανάγκη έχει η πόλη μας. Για ενός τέτοιου έργου όμως—δπως είναι η αναγειρομένη Ζωσιμαία—την αποπεράτωση πρέπει να διατεθούν ικανές πιστώσεις. Αυτές που δόθηκαν μέχρι σήμερα δεν επαρκούν. Γι' αυτό και αποφασίστηκε η διενέργεια έρανου ανάμεσα στους 'Ηπειρώτες του έσωτεριου και του έξωτεριου. Είμαστε βέβαιοι πως η έκκληση του Μακαριωτάτου—στην πρωτοβουλία του οποίου οφείλεται ο έρανος—θα εύρη την δέουσα απήχηση στις καρδιές των 'Ηπειρωτών όπου κι' αν βρίσκονται αυτοί και πρόθυμα θα προσφέρουν τόν όβολό τους για την πραγματοποίηση ενός τόσο ιερού σκοπού. Παράλληλα και τó Κράτος, αναγνωρίζοντας τó ρόλο που διεδραμάτισαν τά Γιάννινα στην εξέλιξη των εκπαιδευτικών πραγμάτων του Έθνους και κατανοώντας τις ανάγκες της πόλεως, έχει υποχρέωση να μην εγκαταλείψει μία προσπάθεια στην οποία αυτό έθεσε τις πρώτες βάσεις.

I.N.N.

*

Η ΝΥΚΤΕΡΙΝΗ ΣΧΟΛΗ

Σ' εποχή που σ' άλλες χώρες ο αναλφάβητισμός έκτοπίζεται αποφασιστικά και τó υπουργείο της Έθνικής μας Παιδείας αποφασίζει την ίδρυση νυκτερινών σχολών για την καταπολέμησή του, στην πόλη τούτη με την πνευματική παράδοση, κλείνει η Νυκτερινή Έμπορική Σχολή, στην οποία 100 εργαζόμενοι νέοι—ύστερα από τó μόχθο της βιοπάλης—κατέφευγαν, για να μορφωθούν. Στόν τόπο μας η ιδιωτική πρωτοβουλία επέτέλεσε πάντοτε θαύματα· σ' αυτήν οφείλεται η άνεγερση και λειτουργία—σε περασμένους χρόνους—τόσων διδακτηρίων στά Γιάννινα· σ' αυτήν η άνθιση της παιδείας επί τουρκοκρατίας· στη γενναϊοδωρία, τή μάθηση και τόν πατριωτισμό της ό χαρακτήρισμός «εϋανδρος 'Ηπειρος». Οι σημερινοί 'Ηπειρώται καλούνται να συνεχίσουν κατά κάποιον τρόπο τήν ωραία παράδοση της παιδείας και της ευποιίας. Κι' αν δεν μπορούν να χτίσουν νέα σχολεία, άς συμβάλλουν, τουλάχιστον, σέ τó να μή κλείσουν τά υπάρχοντα και μάλιστα εκείνο που υπηρέτει ύψιστο κοινωνικό σκοπό, με τó να

μορφώνη και να φρονιματίζει τήν εργαζόμενη ήπειρωτική νεολαία.

M.M.

*

ΤΟ ΤΟΖΙΤΣΕΙΟΝ

Δυό περιστατικά, τó ένα πνευματικής τó άλλο εξωραϊστικής μορφής, είναι αξιοσημειωτέα και από τις στήλες της «'Ηπειρωτικής Έστίας»: Στην 'Αθήνα, από τó τεράστιο Κληροδότημα του Μετσοβίτικης καταγωγής, βαρώνου Τσούτσα, άρχισε να λειτουργή—μερικά—Οίκος 'Ηπειρώτου Φοιτητού. Οι πρώτοι τρόφιμοί του, 12 φοιτητά στεγάζονται—προσωρινά—και διαιτώνται στη βίλλα του Σ Σινιόσογλου, ίσαμε τήν αποπεράτωση τών ειδικών κτιριακών συγκροτημάτων του 'Ιδρύματος, τά οποία αποτελούν τήν τελευταία λέξη της σχολικής υγιεινής, με έντονα αγροτικό χαρακτήρα. Από τήν άλλη, άρχισε να προετοιμάζεται στά Γιάννινα ό χώρος άπάνω στόν οποίο θα άνεγερθί, σέ κεντρικότατο σημείο της πόλης, που έτσι θα εξωραϊσθή κατά έξαιρέτο τρόπο, —τό κτιριακό συγκρότημα του ίδιου Κληροδοτήματος, τó οποίο θα έχη 17 καταστήματα και 32 κατοικίες. Είναι περιττό να εξαρθί η ιδιαίτερη σημασία που θα έχουν τά δυό αυτά ιδρύματα για τά Γιάννινα ειδικά και για τήν 'Ηπειρο γενικώτερα. Ό βαρώνος Τσούτσα, προσθέτεται έτσι επιβλητικά στην άνεξάλειπτης μνήμης χορεία τών Μεγάλων της 'Ηπείρου Εϋεργετών. Κι' εκείνοι στους όποιους Αυτός έμπιστεύθηκε τήν πραγμάτωση του Μεγάλου Του Έργου, πρέπει να είναι υπερήφανοι για τήν έπιμέλεια και τήν άφοσίωση με τις όποιες εκπληρώνουν τή μεγάλη τους άποστολή.

Δ.Σ.

*

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Οι έκδρομές που προαγγέλλονται από Σωματεία και Τουριστικά Γραφεία τών 'Αθηνών για τήν περίοδο τού καλοκαιριού μας δίδουν άλλη μία φορά τήν εύκαιρία να τονίσουμε τή μεγάλη σημασία, που έχει για τήν τοπική μας οικονομία η δημιουργία και η ανάπτυξη τουριστικής κινήσεως στην 'Ηπειρο. Τά γραφικά άκρογιάλια μας από τόν 'Αμβρακικό μέχρι της Σαγιάδας, τά δρουσόλουστα Ζαγόρια κι' οι άλλες όρεινές περιοχές, η περιφημη χαράδρα του Βίκου και τά σπήλαια με τούς σταλακτίτες, οι καταρράκτες τών Τζουμέρκων με τήν άγρια μεγαλοπρέπεια, η Παμβώτιδα και η Αρακόλιμνη με τούς θρύλους των, οι λαμπερές πηγές Κονίτσης—Πρεβέζης και τó

πλήθος τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, προσφέρονται, ὅσο σὲ λίγα ἄλλα τμήματα τῆς χώρας, γιὰ τὴ δημιουργία τουριστικοῦ ρεύματος πρὸς τὴν Ἡπειρο. Φυσικά, γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ χρειάζεται νὰ ἀναληφθῇ σταυροφορία ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀρμοδιούς τοπικούς παράγοντας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴς ἡπειρωτικῆς ὀργανώσεως—καὶ γενικώτερα τοὺς ἀποδήμους μας—ποὺ ζοῦν στὰ μεγάλα κέντρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γίνεται, κυρίως, ἡ ἐξοδος πρὸς τὴν ἐπαρχία. Καὶ κάτι ἄλλο: Οἱ συντοπίτες μας πρέπει νὰ ἀποκτήσουν «τουριστικὴ συνείδηση» νὰ πλησιάσουν μὲ καλωσύνη τὸν ἐπισκέπτη· νὰ τὸν διευκολύνουν σὲ κάθε περίπτωση· νὰ μὴ ἐπιτρέπουν τὴν ἐκμετάλλευσή του. Νὰ θυμῶνται, ὅτι ὁ ἐπισκέπτης βοηθεῖ κατὰ ἓνα τρόπο στὴ σκληρὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνοδο τοῦ βιωτικοῦ, κι' ἀκόμη τοῦ πολιτιστικοῦ, ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας.

M.M.

*

ΕΚΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΓΑ

Δὲν ξέρουμε ποῖον ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ συγχαροῦμε: Τὴν «Περιγηγική Λέσχη Ἀθηνῶν» ποὺ διοργανώνει γιὰ φέτος τέσσαρες δεκαπενθήμερες παραθεριστικές ἐκδρομὲς τῶν μελῶν της στὴν Πάργα, ἢ τὴν τελευταία καὶ τοὺς κατοίκους της, ποὺ ἄρχισαν νὰ προετοιμάζονται γιὰ νὰ δεχτοῦν καὶ περιποιηθοῦν τοὺς ξένους ποὺ διάλεξαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ τὸν ὠραῖο τοῦς τόπο. Γιατὶ πραγματικά, τ'ἀκρογιάλια τῆς Πάργας κι οἱ παραθαλάσσιες της περιοχές, εἶναι ἐξαισίες καὶ πολυτραγουδιμένες κι οἱ πέπλοι τῆς ἱστορίας καὶ τῶν θρύλων της πολλαπλασιάζουν τὴ φυσικὴ τους γοητεία.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Κ. Α. Διαμάντης, τῶν Γεν. Ἀρχεῶν τοῦ Κράτους.— «... μ' ἐνθουσιάζει ἡ πίστις σας καὶ ἡ προοπτικὴ σας διὰ τὸ λαμπρὸν ἔργον ποὺ ἔτσι ἀθρόονα καὶ ἐπιβλητικὰ ἐπιτελεῖτε. Εὐχομαι εἰς τὸν χορηγὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν φώτων, νὰ ἐπιχρῇ πλοῦσις ἀνωθεν τὰ τέλεια δωρήματα τοῦ πνεύματος».

Κ. Μέρτζος, ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν. Βενετία.— «... μ' ἐνθουσιάζει ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός ὅτι ἡ «Ἑστία» ἐπεβλήθη εἰς τὸ πανελλήνιον, καὶ διαβάζεται καὶ ἐκτιμάται ἀπὸ ὅλους...»

Νώντας Παππάς, Διοικητῆς Σχολῆς ἐφ' ἑδρῶν ἀξιωματικῶν Κερκύρας.— «... ἓνα πράγμα μόνον μπορῶ νὰ δηλώσω: μὲ τὸ περιοδικό σας, εἶμαι γοητευμένος... θερμὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴν προσπάθεια...»

Δ. Ν. Δολίδης, Περσικὸς Κόλπος.— «... εἶναι σωστὸ βάλσαμο ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»...»

Ν. Φραγκούλας, καθηγητῆς τῆς Ἱερατικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἀμερικῆς.— «... σὰς χρειάζονται πραγματικά συγχαρητήρια γιὰ τὸ θαυμάσιο περιοδικὸ ποὺ βγάζετε. Τιμὰ τὴν Ἡπειρο... μὲ εὐχαριστεῖ καὶ μὲ συγκινεῖ. Μοῦ θυμίζει τὴν Ἡπειρον ποὺ τόσο ἀγάπησα καὶ γιὰ τὴν ὁποία κάτι προσέφερα...»

Γ. Γκαράνης, διευθυντῆς Τραπεζίης Κύπρου. Λευκωσία.— «... ἡ προσπάθειά σας αὕτη, πληροῖ ἓνα σοβαρὸν κενὸν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἀγαπητῆς μας Ἡπείρου...»

Εἰ. Ἀθανασάκος, συμβολαιογράφος, Φιλιάτες.— «... σὰς συγχαίρω εἰλικρινὰ γιὰ τὴν ὡς τώρα ἀξιόλογη ἐπιτυχία τῆς ἀγαπητῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας στους προγραμματισμένους Ἡπειρωτικούς σκοποὺς της...»

Γ. Π. Κουτσοχέρας, ποιητῆς, Ἀθήνα.— «... ἐπιτελέσατε ἓνα διπλᾶ ἀξιόλογο ἔργο, μιὰ ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὴν τέχνη, ἀλλὰ ταυτόχρονα, ἐθνικούς καὶ κοινωνικούς σκοποὺς. Ἐφυγα ἀπὸ τὴν πολιτεία τῶν θρύλων, κηρύσσοντας τὰ τῆς προσπαθείας τῶν πνευματικῶν κύκλων της...»

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη: *Ἡ Μπαλλάντα τῆς Ἀγάπης* (ποιήματα). Ἀθήνα, 1953.

Φαίνεται πὸς ὁ κ. Πάνος Ν. Παναγιωτοῦνης μὲ τὴν «Μπαλλάντα τῆς Ἀγάπης» κάνει τὰ πρῶτα του βήματα στὸν ποιητικὸν χώρο. Τ' ὄνομά του δὲν εἶναι γνωστὸ, πράγμα ποὺ δὲν τὰ εἶχε βέβαια καμμία σημασία ἂν ἡ ἐργασία του εἶχε τὰ ὅλα σημάδια τοῦ ἀληθινοῦ δημιουργοῦ—καὶ οἱ στίχοι του εἶναι ἀπλῶς μιὰ συμπαιγνικὴ προσπάθεια, ποὺ μένει μακριὰ ἀπὸ τὸ τέλειον.

Δὲν φθάνουν, δυστυχῶς, οἱ καινούργιοι ἐκφραστικοὶ τρόποι τοῦ ποιητικοῦ λόγου γιὰ νὰ καλύψουν ἀφόρητες κοινοτοπίες, οὔτε πάλι μὲ τὸν κυμβαλισμὸ τῶν λέξεων κρύβεται ἡ κενότης τοῦ περιεχομένου.

Γι' αὐτὸ, ἐκτός ἀπὸ σπανιώτατες στιγμὲς ποὺ ἀναδύεται κάποια λυρική φωνή ἢ μιὰ ὁμορφὴ, πραγματικά, εἰκόνα, ὅλοι οἱ στίχοι ἔχουν τὴ σφραγίδα τοῦ μετρίου.

Καὶ μ' ὅλη τὴν καλὴ διάθεση ποὺ θὰ εἶχαμε νὰ παρουσιάσωμε αὐτὲς τὶς λιγοστὲς εὐτυχισμένες στιγμὲς δὲν τὸ τολμοῦμε ὅταν διαβάσωμε στίχους ὅαν αὐτοὺς:

Ἡ πίστη στὰ φλογερὰ μάτια τῆς ἀγαπημένης
ἡ πίστη στὰ χέρια τοῦ ἀγαπημένου,
ποὺ χαϊδεύουν τὰ μαλλιά σου
μικρούλα ξανθεῖα σὰν ὄνειρο,
ἡ πίστη, ἀδέρφια μου,
στὰ χεῖλιά σας,
ποὺ σφίγγονται ἡδονικά
καὶ λέν τὰ λόγια τῆς ἀγάπης
ὅχι τὰ ψεύτικα καὶ τὰ φτηνά
κι' ἀγορασμένα μ' ἀγαρινὰ νομίσματα,

ή πίστη στην καρδιά μας,
σέ κάθε χτύπο της
σέ κάθε παλμό της ...

Είναι ή δέν είναι πεζολογία; Κι' έπειτα,
γιατί ή επανάληψη, ή τρομερά κουραστική του
«άδέρφια μου» που δέν ξέρω κι' εγώ τί
θυμίζει; ..

B. B. Σφ.

*

'Αλεξ. Γερνά: «Κυνηγοί της γαλήνης», Ποιή-
ματα. Θεσσαλονίκη 1952.

Μιά ποιητική συλλογή, που είδε τό φώς της
δημοσιότητας στην Θεσσαλονίκη. 'Ο ποιητής της
συλλογής, 'Αλεξ. Γερνάς, δέν είναι νέος. 'Οχι
από την άποψη της ηλικίας, φυσικά. Έχει το-
πώσει κι' άλλα ποιήματά του και πρωτοφάνηκε
μέ ποιήματά του στά λογοτεχνικά περιοδικά της
Θεσσαλονίκης.

Βλέπω, στην καινούργια του εμφάνιση, ποι-
ήματα, που βοηθούν τη φαντασία ν' αντικρύση
και νά συνειδητοποιήση τά όράματα του ποιητή.
Δουλεύει τόν στίχο του, μακριά από κάθε ποιη-
τική καινοτομία και ανεπηρέαστος από κάθε
ποιητικό άκροατισμό — φαινόμενα που χαρα-
κτηρίζουν τούς ποιητικούς νεοσσούς — και πετά
μέ σιγουριά, στους γνωστούς ποιητικούς όριζον-
τας και δέν διακινδυνεύει ν' ανοιχθή στην στρα-
τόσφαιρα των νέων ποιητικών τεχνολογιών,
όπου αναμένει τό τέλος του 'Ικαρου και τούς
πιό «φτασμένους» ποιητές μας.

Στίχοι σάν κι' αυτούς:

«Θυμάμαι την παιδιαστική στιγμή.
τή μέρα με τό φώς τ' άληθινό,
θυμάμαι μιá χαμένη μουσική
κι' ένα πλατύ, γαλήνιον ουράνό».

δέν είναι δυνατόν παρά νά γεννούν τά άγνότε-
ρα συναισθήματα και νά πλημμυρίζουν την ψυ-
χή του άναγνώστου, από χαρά κι' αγαλλίαση.

'Ο άναγνώστης της συλλογής χαίρεται τό
ταλέντο του νέου ποιητή, που αναβλύζει σάν
διαυγής πηγή και μετουσιώνει τά νοήματά του
σέ στίχους που επιδρούν στόν άπογορευμένο
από την σύγχρονη ποίηση άναγνώστη, σάν δρο-
σοσταλίδες:

«Μέ τη σκέψη τρέχω
στά παρθένα δάση,
δίχως ν' άπαντέχω
θρίσκω μέσ στην πλάση
κάτι που σου μοιάζει
κι' όλη σ' άγκαλιάζει».

Αυτά είναι τό κυριώτερο χαρακτηριστικό
της συλλογής τού κ. Γερνά «Κυνηγοί της Γα-
λήνης»: Η προήλωση του ποιητή στην ποιη-
τική παράδοση που άνέδειξε τούς μεγάλους ποιη-
τές της εποχής μας.

Νίνος Πρωτόπαππας

*

Στεφ. Τηλικίδης: *Δημοτικά μοτίβα*, 1953.

Μιά σειρά από τραγούδια σέ μοτίβο δημο-

τικό: της 'Αγάπης, της Ξενιτειάς, Μοιρολόγια,
'Αγροτικά, Ποιμενικά, Ναυτικά κι' άλλα διά-
φορα, τριανταεφτά συνολικά τραγούδια, άποτε-
λούν τη συλλογή του Στεφ. Τηλικίδη. Παραθέ-
τουμε εδώ τούς τίτλους μερικών από τά τρα-
γούδια αυτά: «Κόρη γλυκειά, κόρη ξανθεία,
κόρη γαϊτανοφρύδια», «'Αλί στον όπου τούλαχε
στά ξένα νά πορεύη», «'Ηλιε μὴν έβγεις
σήμερα κι' αύγουλα μὴν ροδίσης», «'Αναβρο-
χιά», «'Αίχνο», «'Της βλαχοπούλας», «Του
ναύτη», «Περιστέρια».

«Στην πολλή του αγάπη γιά το Λαό την
ποίηση» και «στην πίστη του, πώς κάθε τι που
γράφεται ή δίνεται στόν τομέα της Τέχνης, πρέ-
πει νά 'χει σκοπό του την προσφορά στό Λαό»
χρωστά, όπως ό ίδιος γράφει στό πρόλογο της
συλλογής, τά τραγούδια του ό Σ.Τ.

Κι' αλήθεια: μεγάλη αγάπη των ανθρώ-
πων του λαού, της άγροτιάς, του κάμπου και
του βουνού, της θάλασσας και του χωριού δεί-
χνει τό τραγούδι του 'έχει ό Σ. Τ. παρακολου-
θήσει αυτό φαίνεται καθαρά — μέ στοργή τη
ζωή τους, τούς καίμους, τις λύπες και τις
χαρές τους, έχει ζήσει στό χώρο μέσα στόν
όποιο ζούν κι' αναπνέουν και κινείται άνετα
μέσα στό κλίμα τους και την άτμόσφαιρά τους.
Τό τραγούδι του όμοιο αυτό, έχει και κάποια
τοπική στενότητα, από την άποψη ότι χρησιμο-
ποιεί στην σύνθεσή του πολλές ιδιωματικές
λέξεις, τις όποιες βρίσκειται έπειτα στην άνάγκη
νά έπεξηγεί γιά τόν άναγνώστη που τού είναι
ξένα στούς γλωσσικούς του τύπους. Αυτό μ' όλα
ταύτα δέν ελαττώνει την έντονη χαρά που αυτός
δοκιμάζει διαβάζοντάς το:

«Δέν έχει κεί γιορτάδες,
γράφει σέ κάποιο μοιρολόι του,

κι' ούδέ Πασκαλιά
νά βγούν στά χοροστάσια κόρες έμορφες
μέ κεντισιές τις μπόλιες, τίτλια πλούμερά
ξανθές, γαϊτανοφρύδες, ροδαρόπλαστες».

'Ο Σ.Τ. τά τραγούδια του, τά προσφέρει
γράφει ό ίδιος, στό Λαό, κι είναι γι' αυτό
πολύ άξιέπαινος. Δ.Σ.

*

'Ασέρ Ρ. Μωυσή, «'Η φίλια 'Ελλήνων και
'Ισραηλιτών διά μέσου των αιώνων».

Κρατώ στά χέρια μου ένα κομψό διβλιαράκι
που περιλαμβάνει τη διάλεξη που έδωσε στην
'Ισραηλιτική Μορφωτική λέσχη Θεσσαλονίκης
ό κ. 'Ασέρ Μωυσή, διπλωματικός αντιπρόσωπος
του 'Ισραήλ έν 'Αθήναις μέ θέμα «'Η φίλια 'Ελλή-
νων και 'Ισραηλιτών διά μέσου των αιώνων».

Τό θέμα όμολογουμένως μεγάλο. 'Ο κ. Μωύ-
σης τό πραγματεύεται μέ επιστημονική μεθοδι-
κότητα και μέ τό γλαφυρό του ύφος κατορθώνει
μέσα στίς 29 σελίδες τού διβλίου του νά τό
αναλύει σ' όλες του τις πτυχές. Τις πρώτες
'Ελληνοϊουδαϊκές σχέσεις τις αναγάγει στά
πανάρχαια χρόνια. 'Η πρώτη γνωριμία των
'Εβραίων είναι μέ τούς 'Ιωνες, τούς «Γιαδα»
ναιμ» όπως λέγονται στό διβλίο του προφήτη
Δανιήλ. Έκατοντάδες χρόνια άργότερα συναν-

τιέται ἡ Ἑλληνικὴ σοφία μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν θεολογία. «Ὁδ τοῦτον προσεκύνησα, ἀλλὰ τὸν Θεὸν οὐ τῇ ἀρχιερωσύνῃ οὕτως τατίηται» ἀποκρίθηκε ὁ Μάγας. Ἀλέξανδρος στὸν Παρμενίωνα ποὺ τὸν κατέκρινε, γιατί, μπαίνοντας νικητὴς στὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀντὶ νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀρχιερέα ποὺ εἶχε συμμαχήσῃ μὲ τὸν Δαρεῖο, τὸν προσεκύνησε (σελ. 12). Ἀνατρέχοντας στοὺς αἰῶνες ὁ κ. Μ. τονίζει τὴν ἀγάπην καὶ τὴ συγγένειαν ποὺ συνέδεσε τοὺς δύο λαοὺς στὶς πιὸ ψηλὰς σφαίρες τῆς ἀνθρώπινης διάνοησης, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς τὰ ταρινά, μνημονεύοντας ἐξαίρετες φυσιογνωμίες πὺν νεωτέρων χρόνων, ὅπως τὸ Μάξ Νορδάου ποὺ ὑπεστήριξε τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδας στὴ Μακεδονία καὶ Κρήτη, τὸν ἥρωα τὸν 40 Συνταγματάρχην Μορδοχαῖο Φρεῖζ, τὸν ἐλληνοκὸ κλῆρο, τὸν ἐλληνολάτρην ποιητὴ Σαοὺλ Τσερνικόφσκυ καὶ ἄλλους, ὥστε νὰ τονίζει στὴν ὁμιλία του, ἂν ζοῦσαν ἀκόμα οἱ θεοὶ τοῦ τοῦ Ὀλύμπου «θὰ ἡδφραίνοντο ἀκούοντες, κάτω σχεδὸν ἀπο τοὺς πρόποδας τῆς κατοικίας των, τὴν φωνὴν τῆς Σιών παλλομένην ἀπὸ συγκίνησην καὶ φέρουσαν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς μῆνυμα ἀδελφότητος καὶ φιλίας τῶν Χαναναίων».

Ὁ κ. Μ. μὲ τὴν τέχνην τοῦ λόγου του καὶ τίς πηγὰς ποὺ χρησιμοποίησε—γέννημα ὁ ἴδιος καὶ πνευματικὸ παιδί τοῦ γαλανοῦ ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ—κατὼρθωσε νὰ συνδύασι τὰ δύο ὑψηλὰ ἰδεώδη Ἀκρόπολις—Σιών καὶ νὰ προσφέρει μεγάλη ὑπερβολή στὴ δοκιμασμένη φιλία τῶν δύο πανάρχαιων λαῶν μας, οἰκοδόμων τοῦ ἐλληνοεβραϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Θὰ θεωροῦσα πλήρη τὴν ἐπιτυχία τοῦ κ. Μ. ἂν δὲ ἐξεκινόνταν ὁ γλυκὺς τραγευδιστής, ὁ ἐλληνοεβραϊκὸς ποιητὴς Γιωσέφ Ἑλιγιά. Δὲν τὸ γράφω τοῦτο ἀπὸ τοπικισμὸ. Οὔτε ἀπὸ καμμιὰ πρόθεση. Ὁ Ἑλιγιά ὅμως ὑπῆρξε πολὺ γόνιμος καρπὸς ἀπὸ τὴν ἐνωση τῶν δύο παραπάνω ἰδεωδῶν, γι' αὐτὸ καὶ στὸ θάνατό του—ὅπως λέει κι' ὁ Χρηστοθασίλης—«δὺο μεγάλες μάννες τὸν φίλησαν καὶ τὸν ἐκλαψαν: Ἡ Ἰουδαία καὶ ἡ Ἑλλάδα!».

Βασ. Κραυτίτης

★

Ρούντια Ρόντι.—Γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια. Γυναῖκα.—1963 (στίχοι).

Μιά συλλογὴ ἀπὸ τριανταεὶς τραγούδια, ἀπὸ τὰ ὅποια, εἰς ἀποτελοῦν τὸ δεύτερο μέρος τῆς, μὲ τὸν εἰδικώτερο τίτλο «Γυναῖκα». Τὰ τραγούδια τοῦ πρώτου κύκλου «Γύρω ἀπὸ τὰ ἴδια», ἔχουν ἐρμητικὸ χαρακτῆρα, κατὰ τοῦτο: «ὅτι, ὅπως φαντάζομαι, λίγοι θὰ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μπορέσουν νὰ μπεῶν στὸ νόημά τους, χωρὶς τὴ δοῦνται τοῦ ποιητῆ τους. Τὰ δεύτερα, ἔχουν ἔντονα, συναισθηματικὴ—ἡδονιστικὴ ὁδὸ—ἐκφραση: «Σ' ὅποιον τόπο δρέθηκαν (οἱ γυναῖκες), προλεγοῦν ὁ Ρ. Ρ., ἦταν ὁράτες!».

Δ. Σ.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΑΪΟΥ

1. Εἰς ὅλας τὰς ἡπειρωτικὰς πόλεις ἐωρτάσθη ἡ ἐορτὴ τῆς Πρωτομαγιάς ὑπὸ τῶν ἐργατοῦπαλλήλων μὲ ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις.

2. Εἰς οἰκίαν τοῦ χωριοῦ Πρωτόπαπα, ἐνῶ ἐτελεῖτο τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ὑπεχώρησε τὸ πάτωμα ταύτης καὶ μέρος αὐτῆς κατέρρευσε μὲ ἀποτέλεσμα τὸν φόνον δύο καὶ τὸν τραυματισμὸν πολλῶν.

3. Εἰς τὴν Ἀρταν ἐδόθη διδάξεις ὑπὸ τοῦ κ. Π. Φάντη μὲ θέμα «Γ. Χατζῆς—Πελλερὲν» ὁργανωθείσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» καὶ τοῦ Συλλόγου Ἀρτῆς «Σκουφά».

4. Εἰς τὴν Πλατεῖαν Μπιζανομάχων Ἰωαννῶν ἐγένετο ἐορτὴ ἐπὶ τῇ ἀναρρώσει στρατιωτικοῦ τμήματος τῆς 3ης Μεραρχίας εἰς Κορέαν.

5. Ἐγγνώσθη ὅτι τὰ ἐκτελούμενα εἰς τὴν πεδιάδα Ἀρτῆς ἀποστραγγιστικά ἔργα θὰ ἀποκατασταθοῦν 450 οἰκογένειαι ἀκτιμῶν, θὰ ἀξιοποιηθῶσι δὲ 74.000 στρέμματα.

7 Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ Ἰωαννῶν κ. Ν. Σάχαλου συνεκροτήθη εἰς Γραμμένον τοπικὸν παιδαγωγικὸν συνέδριον.

8. Ὁ διεξαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ε. Ε. Σταυροῦ εἰς Ἰωάννινα ἔκθεσις ἀπέδωκε τὸ ποσὸν τῶν 23.000.000 δραχμ.

9. Εἰς τὸ Δημαρχεῖον Ἰωαννῶν συνεκροτήθη σύσκεψις διὰ τὴν ἱδρύσιν Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν μελετῶν. Κατ' αὐτὴν ἐνεκρίθη τὸ ὑπὸ τῆς προσωρινῆς ἐπιτροπῆς συνταχθὲν καταστατικὸν ἐξουσιοδοτήθη δὲ αὕτη ἵνα ὑποβάλῃ τοῦτο πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον.

10. Εἰς συγκέντρωσιν γονέων καὶ κηδεμόνων τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὁ Διευθυντὴς αὐτῆς κ. Κοροντζῆς ἐδήλωσεν ὅτι τὰ Πρότυπα τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ἔτους δὲν θὰ λειτουργήσονται ἐφ' ὅσον αἱ Στρατιωτικὰ ἀρχαὶ ἀρνοῦνται νὰ παραχωρήσουν τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγαν τοῦ κτιρίου τῆς Ἀκαδημίας. Κατόπιν τούτου συνεστήθη ἐπιτροπὴ γονέων πρὸς ἀνάληψιν ἀγῶνος δι' ἀποδόμειυσιν τῆς πτέρυγος τοῦ μεγάρου.

11. Συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεν. Ἡπειρου κ. Τσιτσάρα σύσκεψις τῆς κατὰ νόμον ἐπιτροπῆς ἥτις ἐμελέτησε τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως μνημεῖου εἰς τὸ Ζάλογγον ἢ δαπάνη τοῦ ὁποίου θὰ ἀνέλθῃ εἰς 200 ἑκατ.

12. Ὑπὸ τῆς Διεθνoῦς ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης ἐτιμήθη ἡ Ἡπειρωτικὴ οἰκοτεχνία διὰ χρυσοῦ μεταλλίου μετὰ διπλώματος.

13. Εἰς τὸ χωρίον Μυροδάφνη (Λαγύτορα) ἐγεννήθη νεοσσὸς ὄρνιθος φέρων τέσσαρας πόδας καὶ κεφαλὴν μὲ δύο ὀδόντας!

14. Ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας διέτεθσαν ἑτέρα 100 ἐκ. δραχμ. διὰ τοὺς νομοὺς Θεσπρωτίας, Ἀρτῆς Πρεβέζης δι' ἐκτέλεισιν ἔργων «Προνοίας»—Ἐργασίας.

15. Ὑπὸ τοῦ Δημοῦ Ἰωαννῶν παρεχωρήθη, δι' ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, οἰκόπεδον τοῦ Δημοικοῦ Νοσοκομείου πρὸς

ἀνέγερσιν Σχολείου ὑπὸ τοῦ κληροδοτή-
ματος Μελά.

17. Ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα μέσῳ Ἀρτης, ὁ ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας κ. Ἀποστολίδης, ὅστις περιοδεύσας διεπίστωσε τὴν ἀνάγκη ἀμέσου ἐκτελέσεως παραγωγικῶν ἔργων καθ' ἅπασαν τὴν Ἠπειρὸν. Ὁ κ. Ἀποστολίδης μετέβη ἐπίσης καὶ εἰς τὸν νομὸν Θεσπρωτίας.

19. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Δημοσίων Ἔργων Ἠπείρου κ. Μαντᾶς μετετέθη εἰς τὴν Κεντρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου.

20. Δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἀηλλοτριώθησαν 338 στρέμματα τοῦ ἀγροκλήματος Τολεῖν, 365 στρέμ. τοῦ ἀγροκλήματος Λουριά—Τοσπέλα καὶ 3000 στρέμ. Κατὶν—Κάμου τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

21. Καταρρακτώδεις βροχαὶ συνεχίζονται καθ' ἅπασαν τὴν Ἠπειρὸν. Εἰς Ἰωάννινα τὰ ὕδατα ἀληθινῶς κεντρικὰς ὁδοὺς ἀνακόψαντα τὴν κυκλοφορίαν τροχοφόρων καὶ πεζῶν. Αἱ ζημίαι ἀνέρχονται εἰς 40 ἑκατ. δραχ.

22. Ἀπεφασίσθη ἡ ἀποπεράτωσις τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων Ἀώου ὡς καὶ τῶν ἀποστραγγιστικῶν ἔργων Κουτελιού.

23. Ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἰερόθυ-
σαν εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων ἀγροτολέσχει εἰς τὰ χωρία Μάζι, Πωγωνιανήν, Καστρίτσαν καὶ Πράμαντα.

24. Ἀφ' ἧς εἰς Ἰωάννινα ἐκ Λονδίνου ὁ κ. Ἀλ. Πάλλης, πληρεξούσιος Ὑπουργός.

25. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πρωτοσυγγέλου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων κ. Χρυσοστόμου συνεκροτήθη σύσκεψις διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς Ἱστορικῆς Μονῆς Δουραχάνης.

26. Ἐκ τῶν τελευταίων ραγδαίων βροχῶν ἡ παραγωγή τῆς Ἠπείρου δὲν ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας.

27. Εἰς Ἰωάννινα ἰδρύθη καὶ Β' Τομεῖον τοῦ ὁποῦο ἡ λειτουργία ἀρχεῖται ἀπὸ 1ης Ἰουλίου.

28. Γενικὸς Γρομματεὺς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἠπείρου διωρίσθη ὁ δικηγόρος κ. Δ. Μαλεσιδης.

29. Εἰς τὸν νέον προϋπολογισμόν ἐνεγράφη πίστωσις 19 δισεκατομμυρίων δραχ. διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ὁδοῦ Τρικκάλων—Πύλης—Μεσοχώρας. Ἀρτης.

30. Διήλθον ἐξ Ἰωαννίνων 15 αὐτοκίνητα μετέχοντα εἰς τὸ αὐτοκινητιστικὸν Ράλλυ τοῦ 1953.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

κ. ΚΑΛΛΙΑΣ Εἰς ἨΠΕΙΡΟΝ

Τὴν 20 Ἰουνίου ἐ. ἔ. ἀφίκετο εἰς Ἰωάννινα, συνεχίζων τὴν περιοδείαν του εἰς τὰς ἀκριτικὰς περιοχάς, ἵνα διαπιστώσῃ ἐκ τοῦ συνέ-
γους τὰς ἀνάγκας τῶν, ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Καλλίας.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ κ. Καλλίας ἀφύεξε ἐξήτασας ζητήματα τῆς ἀρμο-

διότητός του εἰς τὴν Γεν. Διοίκησιν καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Ζωσιμαῖαν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν, ἀνεχώρησε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν παραμεθρίων Σχολείων τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου, ἐπισκεφθεὶς τὴν Πωγωνιανὴν καὶ ἄλλα χωρία.

Τὴν 21 Ἰουνίου ὁ κ. Καλλίας μετέβη εἰς Κόνιτσαν, Μάζι, Σανοβό, Μελισσόπετραν καὶ εἰς τὰ παραμεθρία φυλάκια Μπουραζανίου καὶ Πανταζῆ, ἐπεσκέφθη τὸ Ἰεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, ὡς καὶ τὰ χωρία Πρωτόπαπα, Ζίτσα, Κερτίτσα καὶ Κληματιά καὶ ἀκολούθως μετέβη εἰς τὸν Νομὸν Θεσπρωτίας πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Κοινοτήτων τοῦ Νομοῦ.

Τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 22 Ἰουνίου εἰς τὸν κ. Καλλίαν, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐξ Ἠγουμένιτης, ἐγένετο ἐπίσημος ὑποδοχὴ εἰς τὴν Ζωσιμαῖαν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν. Εἰς αὐτὴν παρέστησαν αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως ὡς καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοί. Κατὰ τὴν τελετὴν ὡμίλησαν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Συλλόγων Δημῶν καὶ Κοθηγιτῶν κ. κ. Ἐξαρχόπουλος καὶ Δερδεμέζης, ὡς καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας κ. Παν. Κορονιζῆς ὅστις ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Πολιτείας ἐπὶ τοῦ ρόλου τῶν ὁποίων παίζει ἡ Παιδεία εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνορθώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων. Ὁ κ. Καλλίας ὁμιλῶν εἶπεν ὅτι ἡ Ἠπειρος τυγχάνει προνομιακῆς μεταχειρίσεως εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς διοικήσεως καὶ ἐτόνισεν ὅτι ἡ ἀνθρώποις τῆς Παιδείας ἀποτελεῖ πρωταρχικὸν μέλημα τῆς Πολιτείας.

Τὴν 23 Ἰουνίου ὁ κ. Καλλίας ἐπέσκέφθη τὰ διδοκτῆρια τῆς πόλεως Μέσης καὶ Δημοτικῆς ὡς καὶ τὰ Γραφεῖα τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», ἐνθα ἐγένετο εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν μικρὰ δεξίωσις. Τὸν κ. Καλλίαν προσεφώνησεν ἐκ μέρους τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ὁ κ. Ἰωαν. Ν. Νικολαΐδης, οὗτος δὲ ἀπαντῶν συνεχόρη τοὺς ἐκδέτας, συντάκτας καὶ συνεργάτας τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του διὰ τὸ ἐπιτελούμενον ἔργον. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ κ. Καλλίας ἐπέστρεψεν ἀεροπορικῶς εἰς Ἀθήνας.

ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ ἀθλητικὴ κίνησις τοῦ διμήνου Ἀπριλίου Μαΐου ἦτο πλουσία εἰς ἐκδηλώσεις.

—Συνολικῶς ἐπραγματοποιήθησαν 7 ποδοσφαιρικαὶ ἀγῶνες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 6 εἰς τὴν πόλιν μας καὶ ὁ 1 εἰς τὴν Λευκάδα.

—Ἐτελέσθησαν περὶ τὰς 15 συναντήσεις διὰ τὸ σχολικὸν πρωτάθλημα Βόλεϋ καὶ Μπάσκετ μῶλ.

—Ἐνα σοβαρὸν γεγονός ποὺ ἐγένισε λῶπην τοὺς φιλάθλους καὶ συγκίνησε τὴν κοινῶν τῆς πόλεως ὑπῆρξε τὸ αὐτοκινητιστικὸ ἀθλητικὸ δυστύχημα τοῦ Π.Α.Σ. «Ὀλυμπια-

κοῦ», μέ θύμα ἓνα μοθητὴν καὶ ἀρκετοὺς τραυματίας.

— Ἀνολυτικῶς τὰ γεγονότα τοῦ διμήνυς ἔχουν ὡς ἀκολουθῶς :

I. Σχολικὸν πρωτάθλημα ἀθλοπαίδων

Τὸ πρωτάθλημα ἤρchiεν τὴν 2αν Ἀπριλίου καὶ ἔληξε τὴν 15ην Μαΐου τοῦ τ. ἔ.

— Εἰς αὐτὸ ἔλαβον μέρος τὰ Γυμνάσια Ἰωαννίνων Ἀρρέων καὶ Θηλέων.

— Νικήτρια ὁμάς ἀνεδείχθη ἡ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς εἰς τὸ Βόλεϋ καὶ Μπάσκετ μπάλ. Τὸ Γυμνάσιον Θηλέων εἰς τὸ Μπάσκετ, ἡ δὲ Ἑμπορικὴ εἰς τὸ Βόλεϋ μπάλ.

II. Ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες

Διεξήχθησαν 7 συναντήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς τὰς 5 τὰ Ἀθλητικὰ Σωματεῖα Ἰωαννίνων ἀντιμετώπισαν ἰσάριθμα ἑξῶν ἐπαρχιακῶν Συλλόγων, (Κερκύρας, Βόλου, Λαρίσης καὶ Λευκάδος).

5 Ἀπριλίου Ἀβέρωφ Ἰωαννίνων—Ἑλλησποντος Κερκύρας 5—2

6 Ἀπριλίου Ἀτρέμης Ἰωαννίνων—Ὀλυμπιακὸς Βόλου 2—1

23 Ἀπριλίου Ὀλυμπιακὸς Ἰωαννίνων—Ἀβέρωφ Ἰωαν. 1—1 (Κύπελλον Τσοῦρνου)

3 Μαΐου Μικτὴ Γυμνασίον Ἰωαννίνων—Μικτὴ Ἰωαννίνων 4—3

17 Μαΐου Ἀβέρωφ Ἰωαννίνων—Λαρισαὶ κὸς Λαρίσης 2—1

17 Μαΐου Ὀλυμπιακὸς Ἰωαννίνων—Τηλεκράτης Λευκάδος 3—2 (ἐτελέσθη εἰς Λευκάδα διακοπεί).

24 Μαΐου Ἀτρέμης Ἰωαννίνων—Ἀρης Κερκύρας 1—0.

Σ. Σ. Ἀπαντες οἱ ἀνωτέρω ἐτελέσθησαν εἰς τὸ Πανηπειρωτικὸν Στάδιον Ἰωαννίνων ἐκτός τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ὀλυμπιακοῦ εἰς Λευκάδα.

III. Ἀθλητικὸν δυστύχημα

Τὸ δυστύχημα τὸ ὁποῖον ἐπληξε τὴν ἀθλητικὴν οἰκονομίαν τῶν Ἰωαννίνων ἦτο τὸ συμβάν τὴν 18 Ἀπριλίου εἰς τὴν ὁδὸν Πρεβέζης—Ἰωαννίνων.

Ἡ ὁμάς τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Ἰωαννίνων μετῆβη τὴν προηγούμενην εἰς τὴν Λευκάδα δπευ καὶ συνηγήθη μετὰ τοῦ Τηλεκράτους. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸ αὐτοκίνητον τὸ ὁποῖον μετέφερε τοὺς ἀθλητὰς καὶ φιλάθλους ἀνετράπη παρὰ τὴν θέσιν Πλατανάκιας.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνατροπῆς ἦτο νὰ φονεθῇ ὁ μαθητὴς—Φίλαθλος Τηλέμοχος Βαρδάκης ἑτῶν 20, ἐκ Στράτσιανης Κονίτης καὶ νὰ τραυματισθοῦν 4 ἄτομα βαρῶς καὶ 11 ἑλαφρῶς.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Στ. Μου., Παραμυθιά.—Φωτογραφίες πήραμε καὶ τίς στείλαμε γιὰ κλισιέ. Δημοσιεύεται

προσέχως.—**Κ. Α. Διαμ.**, Ἀθήνα.—Πήραμε τὸ γράμμα σας οἱ συνεργασίαι σας, ὅπως βλέπατε, ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται, θὰ εἶναι πάντοτε ἐδ-πρόσδεκτες ἀπὸ τὸ περιοδικὸ μας καὶ πολὺ ἐνισχυτικὸς τῆς κοινῆς μας προσπάθειας.—**Κ. Μερτζ.** Βενετία.—Κι ἐμεῖς τὸ εἶχαμε παράπονο πὼς μᾶς ἐσχάσατε τόσον καιρὸ γιὰ τὸ συνεχιζόμενο θερμὸ ἐνδιαφέρον εὐχαριστοῦμε.—**Νοντ. Παπ.**, Κέρκυραν.—Σημειώσαμε τὴν ἐπιθυμία σας. Τὸ περιοδικὸ, πρέπει βασικά, νὰ στηρίζεται στὸν οἰκονομικὸν τομέα. Πάντως σὰς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν στοργή σας καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν σας.—**Δ. Ν. Δολ.**, Περσικὸ Κόλπο.—Εὐχαριστοῦμε, σὰς γράψαμε ἰδιαίτερως.—**Κ. Σ. Κων.**, Γουριά.—Πήραμε τὸ γράμμα σας καὶ εὐχαριστοῦμε γιὰ τίς διαθέσεις σας. Τὴ μελέτη σας γιὰ τὸν Ἰσαπόστολο Κοσμᾶ, τὴ δρισκουμὴ ἐφαπτόμενη μὲ τὴ γραμμὴ τοῦ ἀκολουθεῖ τὸ Περιοδικόν. Ἄν θέλετε, στείλτε μας γιὰ νὰ τὴν εἰσαγάγουμε στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας Ὑλγης. Ἡ «Σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου» σὰς ἐστάλη ταχυδρομικῶς.—**Αἰδес. Α. Δ. Μπέρετ.**, πρωτοπρεσβύτερον, Γιοχάννεσμπουργκ, Ν. Ἀφρική.—Εὐχαριστοῦμε θερμότητα καὶ γιὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν σας καὶ γιὰ τὰ θερμά σας λόγια.—**Γ. Φραγκ.**, καθηγητὴν, Μπουόνκλιν, Μασσ.—Γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας, εὐχαριστοῦμε πολὺ. Μὲ λύπη μας μεγάλῃ σὰς πληροφοροῦμε ὅτι τὰ τεχνικὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ Περιοδικόν, εἶναι πενήχρᾳ, ὅσο δὲ μπορεῖ φυσικά νὰ ἀντιληφθῇ ὁ κάθετοικὸς τῶν μεγάλων κέντρων. Πιστέψτε μας, λυπούμαστε πάντοτε κατάνκαρδα, ὅσες φορὲς δρισκόμαστε στὴν ἀναπότρεπτη τεχνικὴ ἀνάγκη νὰ ἀρνοῦμεθα ἀνάπτυκα σὲ καλοὺς μας συνεργάτας καὶ φίλους.—**Γ. Γκάδ.** Λευκωσία.—Γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας, εὐχαριστοῦμεν πολὺ. Θὰ σὰς γράψουμε.—**Ε. Ἀθαν.**, Φιλιάτες.—Συνεργασία δημοσιεύεται! εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα.—**Α. Παπαχ.**, Ἀθήνα.—Δημοσιεύεται, εὐχαριστοῦμε.—**Δα Α. Τασ.**, Ἀθήνα.—Γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια εὐχαριστοῦμε θερμὰ.—**Ταν. Γκοσι.**, Θεσσαλονίκη.—Κρατήσαμε σημείωση τῆς νέας σας διευθύνσεως.—**Ν. Πατα.**, Ἀθήνα.—Ἡ μελέτη γιὰ τὴν ὁποία μᾶς γράψατε, σὰς ἐπεστράφη. Περιμένουμε πάντοτε τίς νέας ἐργασίας σας καὶ εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον σας.—**Γ. Βαντζ.**, Ἀθήνα.—Ἡ μελέτη γιὰ τὴν ὁποία μᾶς γράψατε, δὲν μᾶς ἀπεστάλη! μερμηνήσατε.—**Χρ. Ζιτο.**, Θεσσαλονίκη.—Δέμε μονάχα ὅτι αἰσθανόμαστε, καὶ ὅτι θαθεῖα πιστεύουμε. Τὰ μηνύματά σας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἐλπιδοφόρα καὶ πολὺ ἐνθαρρυντικὰ γιὰ μᾶς. Μᾶς συγκινοῦν θαθεῖα καὶ τὰ δικὰ σας λόγια ποὺ τὰ πιστεύουμε ἀδίστακτα γερὰτα εἰλικρινεῖα καὶ αἰσθημα. Περιμένουμε πάντοτε τὰ δικὰ σας.—**Γ. Κουτσ.**, Ἀθήνα.—Τὸ «Νανούρισμα» σας, ὡραιότατο καὶ δημοσιεύεται. Εὐχαριστοῦμε καὶ περιμένουμε πάντοτε. Γιὰ τίς φροντίδες σας εὐχαριστοῦμε πολὺ.—**Παν. Κατηφ.**, Ἀθήνα.—Πήραμε τὴ μελέτη σας καὶ εὐχαριστοῦμε γράφουμε ἰδιαίτερως! κριτικὴ θὰ δημοσιευθῇ.—**Τ. Γριτσ.**, Ἀθήνα.—Πήραμε τὴν συνεργασία σας καὶ εὐχαριστοῦμε πάντοτε. Ὅλα ὅσα μᾶς γράφετε, ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ θὰ

τηρηθούν' σ'ής στείλαμε ὅ,τι ζητήσατε.—*Τ. Παπ.*
θεσσαλονίκη.—Πήραμε τὸ γράμμα σας' ἡ ἀνα-
κοίνωσίς σας δημοσιεύεται.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ Χρ. Σ. Σολομωνίδης: 'Ιωνική ποίηση, μελέτη σελ. 80, 'Αθήνα 1953 Κοσμᾶ 'Αντωνοπούλου: 'Η 'Επαρχία, ('Ελλάδα δὲν εἶναι μόνο ἡ 'Αθήνα) σελ. 190. ἔκδοσις «'Ηπειρωτικῆς 'Εστίας» 'Ιωάννινα 1953. Τάκης Σιωμπούλου: 'Ο Παλαμᾶς καὶ ἡ 'Ελληνική παράδοση (μελέτη) ἀνάπτυξη «'Ηπειρ. 'Εστίας», 'Ιωάννινα 1953. Νικ. Π. Ζογούρη: Βιομηχανία τοῦ γάλακτος, (Β' ἔκδοσις) σελ. 626, 'Αθήναι 1952. Νικ. Π. Ζογούρη: 'Ο καλὸς τυροκόμος, σελ. 128 'Αθήναι 1953. Jgor A. Caruso: Ψυχανάλυσις καὶ σύνθεσις τῆς υπέρθεως, μετάφρασις 'Αθαν. Π. Καραντώνη, 'Ιατροῦ, πολυτελὲς ἔκδοσις τοῦ 'Ινστιτούτου 'Ιατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὑγιεινῆς, σελ. 282, 'Αθήναι 1953. Λαογραφία, Δελτίον 'Ελλην. Λαογραφ. 'Εταιρείας. Τόμ. ΙΔ' Δελ. 372 'Αθήναι 1952. Μαν. Α. Τριανταφυλλίδης: 'Ελληνες τῆς 'Αμερικῆς, σελ. 96, 'Αθήναι 1952. Χάρη Μέξη - Τηλ. Κόντου: 'Οδηγὸς πώλεως 'Ιωαννίνων, 'Ιωάννινα 1950. Κωνστ. Κασβίκη: 'Ο ρυθμὸς εἰς τὴν σχολικὴν γυμναστικὴν, τεύχος Α' 'Ιωάννινα 1953. Σωτ. Δάκαρη: 'Ανασκαφὴ εἰς Καστρέϊσαν 'Ιωαννίνων, 'Αθήναι 1953. Πάνου Γρίσπου: 'Η πρᾶσινα δὲ τοῦ δρυμοῦ, 'Αθήναι 1952. Βασ. Κραφίτη: 'Ικεσία, (ποιήματα) 'Ιωάννινα 1953.

Παρὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας ('Αχομινάτου 12 'Αθήναι).

Κωστή Μετλισσαροπούλου: 'Ο Κομήτης, (θεᾶτρο ἰδεῶν) Α' Βραβεῖο Καλοκαίρινοιου Διαγωνισμοῦ Πarnaσσῶ 1949 - 1950. 'Αθήναι 1952, σελ. 76. Φοῖβος Δέλφου: Ρήγας Γκόλφης, ὁ λυρικός τῆς ἐποχῆς του, Κριτικὸ Δοκίμιο. 'Αθήνα, σελ. 48. Ν. Τσιτσέ: 'Ελεγεία καὶ στοχασμοί,

'Αλεξάνδρεια, τυπογραφεῖον τοῦ 'Εμπορίου, 1952, σελ. 40. Θάνου Κωστοπούλου: Μήδεια καὶ Θησέας, τραγωδία, 'Ίκαρος 1952, σελ. 120. Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ, μετάφραστῆς Α. Καλαμπούσης. 'Αθήνα 1953, σελ. 168. 'Ελλης 'Ι. Λαμπρίδης, Δοκίμια κριτικὰ καὶ φιλοσοφικά, ἔκδοσις Α. Μαυρίδης, 'Αθήνα 1952, σελ. 136. Κωστή Μετλισσαροπούλου, 'Αγνώστῳ Θεῷ, 'Αθήνα 1952, σελ. 24. 'Αλεξάνδρας Πλακωτάρη, Περιστέρια στὴ Δύση, 'Αθήνα 1952, σελ. 48.

Παρακλήθημεν ἐπίσης, ὑπὸ τοῦ κ. Α. Σ. νὰ ἀναγγεῖλωμεν τὰ κάτωθι διβλῖα ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 5 πρῶτα κυκλοφοροῦν ἀπὸ τὸ Πρακτορεῖον Πνευμ. Συνεργασίας. Γιώργου Δωρικῶ: 'Ανθρώποι καὶ φαντάσματα, Μυθιστόρημα, 'Εκδ. Πέτρου Καραδάκου, 'Αθήνα σελ. 224. Κλαυδίου Μαρκίνα: Νοσταλγία, 'Αθήνα 1953, σελ. 120. 'Αντιγόνης Γαλανάκη - Βουρλέκη: Μνήμη αἰχμάλωτοι, (στίχοι). 'Εκδ. Μαυρίδης. 'Αθήνα 1953, σελ. 56. Μάμπη Νίντα: 'Ιαμβικὴ ἐπωδός, Θεσσαλονίκη 1952, σελ. 64. Ντίνου Χριστιανοπούλου: 'Εποχὴ τῶν ἰσχυρῶν ἀρελάδων, ποιήματα. 'Εκδοσις Δεύτερη. Θεσσαλονίκη 1952, σελ. 32. 'Ιω. Ν. Φραγκοῦλα, Καθηγητοῦ, Μαθήματα 'Εκκλησιαστικῆς Ρητορικῆς, Βοστώνη, 1952, σελ. 40. Τοῦ ἰδίου: 'Αλέξανδρος Μωραϊτίδης (1850 - 1929). Βοστώνη 1952, σελ. 94.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: 'Ακτίνες, 139ον 'Αθήναι. Κριτικὴ 'Εστία, 37ον, Χανιά. Κυπριακὰ Γράμματα, 216ον, Ασκήσια. Νέο Σχολεῖο, 35ον, 36ον 'Αθήναι. Μορφές, 81ον Θεσσαλονίκη. Κρεῖνος, 30ον Λονδίον. 'Αστυνομικὰ Χρονικά, 1ον, 2ον, 'Αθήναι. 'Αντικομμουνιστικὸς 'Αγὼν, 1ον, 'Αθήναι. 'Επιτυχία διὰ τῆς ὁργανώσεως, 4ον. 'Αθήναι. Παγκοσμιότης, 2ον 'Αθήναι.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «'Εθνικὸς 'Αγὼν», «'Ηπ. 'Αγὼν», «'Εἰρηὺς», «'Βόρειος 'Ηπειρος» 'Ιωάννινα, «'Ηπειρωτικὸν Μέλλον» 'Αθήναι, «'Θεσπρωτικὰ Νέα» 'Αθήναι, «'Θεσπρ. Βῆμα» 'Ηγεμενίτσα «'Ξενοδοχειακὸν Βῆμα» 'Αθήναι.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ΠΩΛΕΙΤΑΙ:

- Εἰς 'Αθήνας: 1. Εἰς τὸν Γενικὸν ἀντιπρόσωπον Βασ. Ν. Γρηγοριάδης, ('Εκδοτικὸν Οἶκον) ὁδὸς Χαρ. Τρικούπη 2.
2. Εἰς τὸν κ. Κωστήν Σπυροπούλου, Πολυκλείτου 14.
3. Εἰς τὸ 'Ηπειρωτικὸν Γραφεῖον Ταξειδίων 'Κρόνος' 'Αγίου Κωνσταντίνου 5.
4. Εἰς ὅλα τὰ Κεντρικὰ Βιβλιοπωλεῖα.

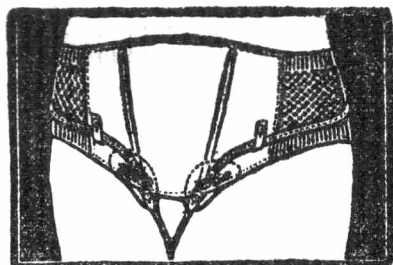
Εἰς Θεσ/νίκην: 1. Κεντρικὸν Πρακτορεῖον ἐφημερίδων Πάνου 'Αναστοπούλου Φρ. Ροῦσβελτ 21.

Εἰς Πάτρας: 1. «Γωνία τοῦ Βιβλίου» 'Αγ. Νικολάου 16

**ΙΑΤΡΙΚΟΙ
ΚΗΛΕΠΙΔΕΣΜΟΙ**

(πάσης κήλης)

*

**ΖΩΝΑΙ
ΣΤΟΜΑΧΟΥ**

(Νέου συστήματος)

*

ΕΙΔΙΚΟΤΗΣ 45 ΕΤΩΝ

Ζώναι νεφρών • Μετεγχειριστικά • Έγκυμοσύνης • Έλαστικά κάλτσες κυρσών
Φλεβίτιδος • Πέλματα • Πλατυποδίας • Sispesuar κ.λ.π.

Τελείας εφαρμογής κατασκευάζονται εις τὸ

ΟΡΘΟΠΕΔΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΑΝΔΡ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 89 (Πλησίον Κέντρου «Άλσος») ΙΩΑΝΝΙΝΑ

**ΑΚΤΙΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΑΔΑΛΟΥΚΑ**

ΙΑΤΡΟΥ

ΕΙΔΙΚΟΥ ΑΚΤΙΝΟΛΟΓΟΥ—ΡΑΔΙΟΛΟΓΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ 10

(Πρώην οίκια Βλαχλείδη)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Με τὰ τελειότερα ἐν Ἑλλάδι ἀκτινολο-
γικά μηχανήματα ἐκτελούνται πάσης φύ-
σεως ἀκτινολογικαὶ ἐργασίαι. Ἐκτελούν-
ται ὡσαύτως ΣΕΡΙΟΓΡΑΦΙΑΙ διὰ τὰς
παθήσεις τοῦ Στομάχου καὶ ΤΟΜΟΓΡΑ-
ΦΙΑΙ διὰ παθήσεις πνευμόνων ἐφαρμο-
ζόμεναι διὰ πρώτην φοράν ἐν Ἠπείρῳ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ :

Β. ΚΡΑΨΙΤΗ :

ΙΚΕΣΙΑ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

— Ἑκδόσις ὑπερπολυτελὴς σελ. 62 —

•

Πωλεῖται ἀπὸ τὸ Τμήμα Βιβλίου τῆς
«Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», τὰ βιβλιοπω-
λεῖα τῆς πόλεως καὶ τὸν συγγραφέα
(Ἀγίου Κοσμά 27-Ἰωάννινα)

ΝΟΜΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ:

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ : Σὲ τιμὴ μεγάλην εὐκαιρίας
καὶ ἀχρησιμοποίητα :

1. Γενικὴ Κωδικοποίησις 1821-1930 Τό-
μοι Α-ΙΕ 15 χρυσόδετοι	5. Γενικὸν Ἑβρετῆριον Νομοκογίας »	6 χρυσ.
2. Γεν. Κωδικοποίησις 1321-1933 τόμ. 1 »	6. Ἑφημ. Ἑλλ. Νομικῶν 1934-1936»	3 »
3. Κώδιξ Νόμων 1934-1936 » 3 »	7. » » » 1937 »	1 »
4. » » 1937-1940 » 4 ἀδετ.	8. Περιοδ. Δικαιοσύνη 1926-1928 »	3 »
	9. » » 1929-1930 »	2 »

Ἀπευθυνθῆτε εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»